

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Andra kammaren.

Nr 19.

Lördagen den 20 maj.

Kl. 4 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Anders Andersson*, f. $\frac{6}{12}$ 1878, på grund av blod i urinen, förstoring av blåshalskörteln, intagits för utredning och ev. operation å serafimerlasarettet från och med den $\frac{15}{5}$ 1944, och minst 10 dagar är oförmögen till arbete intygas.

Stockholm, serafimerlasarettet, den 17 maj 1944.

Gunnar Ekström,
leg. läk.

På begäran av riksdagsman *Oscar Malmborg* får undertecknad härmed intyga, att han på grund av kraftnedsättning efter operation och röntgenbehandling för sjukdom är oförmögen deltaga i riksdagsarbete under ytterligare en månad.

Stockholm den 17 maj 1944.

Karl Mårtensson,
leg. läkare.

Kammaren, som den 10 i denna månad beviljat herr *Malmborg* ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare, beviljade herr *Andersson* i *Falkenberg* ledighet under 10 dagar från och med den 15 innevarande maj.

§ 3.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 272, angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet;

nr 274, angående vissa anslag till brandväsendet; och

nr 280, med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp*, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr *Ericsson* i *Sörsjön* till mig riktat följande två frågor.

*Svar på
interpellation.*

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 19.

Svar på interpellation. (Forts.)

Är herr statsrådet villig att vidtaga åtgärder varigenom arbetarsmåbrukslåntagare, när behov därav föreligger, kan erhålla ytterligare anstånd evad det gäller fullgörande av byggnads- och odlingskyldighet?

Är herr statsrådet villig att skyndsamt framlägga förslag till riksdagen angående odlingsbidrag till arbetarsmåbrukslåntagare utan återbetalningsskyldighet?

I kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 590) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet stadgas, att landskommun må i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen från arbetarsmåbrukslånefonden av egnahemsstyrelsen tilldelas statslån att användas för utlämnande av arbetarsmåbrukslån till skogsarbetare eller därmed likställd arbetare. Arbetarsmåbrukslån må ej utgå med högre belopp än som motsvarar kostnaderna för förvärv och färdigställande av den lägenhet, lånet avser. Högsta lånebelopp är 7 000 kronor. Lånet skall med avseende å återbetalningen delas i en stående del och en amorteringsdel. Amorteringsdelen skall från och med sjätte kalenderåret efter det, då lånet beviljats, återbetalas med en trettiondel årligen. I lånekontraktet rörande arbetarsmåbrukslån skall föreskrivas, vilka byggnader som skola uppföras å lägenheten, deras beskaffenhet och tiden, inom vilken de skola vara fullbordade, och vilka förbättringsarbeten som skola utföras å lägenheten, deras art och tiden inom vilken de skola vara fullbordade. Tiden för de i kontraktet bestämda byggnaders eller förbättringsarbetens fullbordande må icke bestämmas till senare tidpunkt än den, då amorteringsskyldigheten inträder. Kommun skall i lånekontrakt förbehålla sig och staten rätt att uppsäga lånet till inbetalning å tid, som kommunen eller staten bestämmer, om låntagaren ej fullgör vad i kontraktet föreskrivits i fråga om lägenhetens bebyggande och iordningställande i övrigt. Efter fullbordandet av de byggnader och förbättringsarbeten, som bestämts i lånekontraktet, skall lägenheten för godkännande avsynas av vederbörande egnahemsnämnd.

Den närmaste anledningen till interpellantens första fråga torde vara att egnahemsstyrelsen i en den 16 februari 1944 dagtecknad cirkulärskrivelse till de låneförmedlande organen, som förmedlat arbetarsmåbrukslån under åren 1935—1938, erinrat att föreskrivna byggnads- och förbättringsarbeten skulle vara författningens enligt fullbordade senast till den tidpunkt då amorteringsskyldigheten inträder, d. v. s. utgången av femte kalenderåret, efter det då lånet beviljats. I följd härav skulle föreskrivna byggnader och förbättringsarbeten å arbetarsmåbruken från åren 1935—1938 ha varit fullbordade under respektive 1940, 1941, 1942 och 1943. I fråga om många av dessa arbetarsmåbruk återstode emellertid alltjämt ofullbordade byggnads-, odlings- eller andra förbättringsarbeten. Då det enligt egnahemsstyrelsens uppfattning icke längre borde vara omöjligt att inom rimlig tid kunna färdigställa arbetarsmåbruk, tillhörande sagda årsklasser, hade styrelsen föreskrivit såsom villkor för lånens vidare kvarliggande å dessa års småbruk, att främst alla de 1935, 1936 och 1937 års men jämväl 1938 års småbruk, som ännu icke avsynats och godkänts eller eljest äro på föreskrivet sätt färdigställda, skulle i allo vara färdiga senast till den 1 november 1944.

Enligt vad egnahemsstyrelsen upplyst har styrelsen tidigare vid olika tillfällen gjort erinringar och påpekanden om att arbetarsmåbruk skulle färdigställas inom den i varje fall föreskrivna tiden.

Till närmare belysande av förhållandena beträffande här ifrågakvarande arbetarsmåbruk får jag meddela följande från egnahemsstyrelsen inhämtade uppgifter.

Det sammanlagda antalet arbetarsmåbruk, för vilka lån beviljats under åren 1935—1938, uppgår till 4 482. Enligt från egnahemsnämnderna i februari

Svar på interpellation. (Forts.)

1944 införskaffade uppgifter ha då av detta antal småbruk endast 579 blivit avsynade och godkända, därav 225 hörande till 1935 års årgång, 247 till 1936 års, 92 till 1937 års och 15 till 1938 års. Härtill kommer att vid samma tid ett 50-tal småbruk voro anmälda för slutavsyning. Ej mindre än omkring 3 850 arbetarsmåbruk av sagda årsklasser äro alltså fortfarande icke färdiga för avsyning.

Av en i slutet av år 1942 verkställd fullständig inventering rörande omfattningen av de olika slag av arbeten, som ännu återstode dels å småbruken av årsklasserna 1935 och 1936, vilka skulle varit färdiga för avsyning vid utgången av 1940 respektive 1941, dels ock å småbruken av årsklasserna 1937 och 1938, framgår att vad byggnaderna beträffade 4 433 av de inalles 4 482 småbruken av 1935—1938 års årgångar, d. v. s. 98,9 procent, voro försedda med i huvudsak färdiga bostadshus samt 4 099 småbruk eller 91,5 procent med i stort sett färdiga ekonomibyggnader. Den i fråga om byggnadsarbetena föreliggande eftersläpningen hänför sig alltså huvudsakligen till ekonomibyggnaderna.

Av de vid förutnämnda inventering lämnade uppgifterna framgår vidare, att av de 4 482 småbruk, varom nu är fråga, 2 807 eller ungefär 63 procent hade en odlad areal av över 1 hektar och av dessa 889 eller omkring 20 procent över 2 hektar odlad jord. Å 94 småbruk eller 2,1 procent fanns ingen odlad jord, medan å 390 småbruk eller 8,8 procent fanns en odlad areal av intill 0,5 hektar och å 1 191 småbruk eller 26,6 procent en odlad areal av mellan 0,5 och 1 hektar. Återstående nyodlingsskyldighet med varierande areal intill 1 hektar förelåg vid samma tidpunkt för inalles omkring 900 låntagare av sagda årsklasser, varav närmare en tredjedel faller på 1938 års låntagare. Av sålunda för 1935—1938 års småbruk vid årsskiftet 1942/43 återstående odlingsarbeten har givetvis sedan dess en avsevärd del blivit utförd; huru mycket kan egnahemsstyrelsen dock ej närmare angiva.

Av det anförda framgår, att endast beträffande ett mindre antal arbetarsmåbruk mera nämnvärda byggnadsarbeten ännu återstå, under det att i fråga om ett icke ringa antal vissa uppodlingsarbeten återstå. Enligt gällande bestämmelser föreligger skyldighet för vederbörande låntagare att ha verkställt ifrågavarande arbeten. I många fall synas icke heller svårigheter ha förefunnits för låntagarna att fullgöra sina skyldigheter. Emellertid ha å andra sidan i vissa fall dylika svårigheter förelegat av skilda orsaker såsom inkallelser, materialbrist och nödvändigheten av att i nuvarande läge taga arbete på annat håll. Ett föreläggande att inom viss tid ha arbetena slutförda synes — ehuru det givetvis har stöd i gällande bestämmelser — med hänsyn till de nu rådande tidsförhållandena knappast möjligt att genomföra. Egnahemsstyrelsen har också själv i yttrande under hand över interpellationen uttalat, att i de fall där exempelvis inkallelser förhindrat färdigställande av lägenheter styrelsen självfallet är beredd att taga hänsyn härtill. Enligt min mening synes lämpligast att, innan ytterligare åtgärder vidtagas för indrivning av ifrågavarande lån, egnahemsstyrelsen verkställer närmare utredning rörande orsakerna till att arbetena icke slutföras inom föreskriven tid samt därefter till Kungl. Maj:t inkommer med förslag till de åtgärder som styrelsen finner påkallade med hänsyn till de orsaker, som föranlett dröjsmålen. Jag har för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt egnahemsstyrelsen att skyndsamt verkställa berörda utredning.

Vad angår interpellantens andra fråga kommer denna jämte andra spörsmål rörande arbetarsmåbruksverksamheten att tagas under övervägande av bostads-sociala utredningen vid fullgörande av dess uppdrag den 19 februari 1943 att i rationaliserings syfte i samråd med statens byggnadslånebyrå och egnahems-

Svar på interpellation. (Forts.)

styrelsen verkställa utredning rörande den statliga låne- och bidragsverksamheten för egnahems- och bostadsförbättringsändamål. Sedan denna utredning slutförts, har jag för avsikt att upptaga det av interpellanten berörda spörsmålet till övervägande så snart så ske kan.

Härefter yttrade:

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr andre vice talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för vänligheten att besvara den av mig framställda interpellationen.

Jag noterar med tillfredsställelse, att statsrådet i vad det gäller svaret på den första frågan tillkännagivit den uppfattningen, att egnahemsstyrelsens föreläggande att alla arbetarsmåbruk, vartill under åren 1935—1938 utlämnats lån, skola vara helt färdigställda innan den 1 november i år, under nuvarande tidsförhållanden icke är möjlig att genomföra. Ett realiserande av egnahemsstyrelsens intentioner, låt vara att de formellt äga stöd i gällande bestämmelser, skulle säkerligen ha lett till sådana konsekvenser att åtskilliga kommuner och arbetarsmåbrukslantagare råkat i betydande svårigheter. Enligt statsrådets ställningstagande kommer detta att nu kunna undvikas, åtminstone för någon tid framåt, vilket jag med tacksamhet konstaterar.

Herr statsrådet framhåller vidare, att innan ytterligare åtgärder vidtagas för indrivning av ifrågavarande lån, torde det vara lämpligt, att egnahemsstyrelsen verkställer närmare utredning rörande orsaken till att arbetena icke utförts inom föreskriven tid. Jag har visserligen i och för sig ingen anmärkning att framställa mot att statsrådet ämnar verkställa en dylik utredning, eftersom ju härigenom ett positivt intresse för saken ådagalägges. Men icke förty ger den tilltänkta åtgärden anledning till vissa reflexioner från min sida. Jag hade nämligen icke kunnat föreställa mig annat, än att orsaken till att så många låntagare icke kunnat färdigställa sina småbruk inom bestämd tid måste vara ganska väl kända och påvisbara vid det här laget. Såvitt jag kan förstå, sammanhänger misslyckandet därmed, att vederbörande sakna ekonomiska förutsättningar härför. Viljan har i de allra flesta fall, såvitt jag har kunnat utfinna, varit mycket god, men pengarna ha inte på långt när varit tillräckliga. Åtskilliga gånger har jag i denna kamnare framhållit, att de lån, som utlämnas, i de flesta fall varit för små för att såväl odlings- som byggnadsskyldigheten skulle kunna fullgöras. Man bör här observera, att endast obemedlade personer äga rätt till erhållande av arbetarsmåbrukslån. Huvudsakligen ha dylika lån utgått till skogsarbetare, och det är väl allmänt bekant, att dessa arbetares årsinkomster i regel äro mycket blygsamma och knappast räcka till för att försörja familjerna på ett någorlunda tillfredsställande sätt. Nu förhåller det sig ju också så, att när man skall ordna ett hem åt sig och i all synnerhet när man skall komma i gång med ett jordbruk — även om det är litet — så är det åtskilliga saker som behöva nyanskaffas. Man behöver bland annat möbler och husgeråd av olika slag samt dessutom några husdjur och vissa nödvändiga redskap för jordens bearbetning. Allt detta kostar ju förhållandevis mycket pengar, och detta har ju medfört, att ett stort antal låntagare måst skuldsätta sig vid sidan av arbetarsmåbrukslånet som sådant. Dessa förhållanden hade jag nog för min del ansett vara så självklara, att någon egentlig utredning rörande orsakerna till arbetarsmåbrukslantagarnas oförmåga att fullgöra byggnads- och odlingskyldigheten icke skulle behöva vara nödvändig.

Beträffande återigen svaret på den andra av mig framställda frågan, huruvida statsrådet vore villig att framlägga förslag om odlingsbidrag till arbe-

Svar på interpellation. (Forts.)

tarsmåbrukslåntagare utan återbetalningsskyldighet, meddelar statsrådet, att utredning härom skall verkställas. Svaret kan visserligen icke i och för sig betraktas såsom otillfredsställande, men jag kan ändå icke underlåta att anföra, att riksdagen åtminstone vid tvenne föregående tillfällen anbefallt utredning rörande denna angelägenhet. Senast i fjol uttalade riksdagen, att egnahemsstyrelsen, vilken skulle företaga översyn av samtliga med egnahemsverksamheten sammanhörande frågor, även skulle beakta framställningen om odlingsbidrag till arbetarsmåbrukslåntagare och att denna fråga skulle företagas till avgörande oberoende av översynen av egnahemsverksamheten i dess helhet. Nu finner jag emellertid, att bostadssociala utredningen skall taga beaktning med ifrågavarande spørsmål. Vid sådant förhållande har man anledning draga den slutsatsen, att det kommer taga åtskillig tid, innan denna viktiga fråga bringas till sin lösning. Enligt min mening kan och bör frågan om odlingsbidrag till arbetarsmåbrukslåntagarna lösas utan någon mera ingående utredning. Jag har ju vid åtskilliga tillfällen framhållit här i riksdagen både i väckta motioner och även interpellationsvägen att odlingsbidrag bör utgå till dessa låntagare enligt samma grunder, som nu gälla för innehavarna av ofullständiga jordbruk. Det torde vidare vara både lämpligt och ändamålsenligt, att ett särskilt anslag ställes till förfogande för ändamålet, så att bidrag utan onödigt dröjsmål kan utgå till vederbörande. När detta sker undanröjas de väsentligaste svårigheterna för småbrukens iordningställande, vilket också är nödvändigt, alldenstund behovet av odlingsbidrag är påfallande stort och såvitt jag förstår står utom all diskussion.

Jag ber ännu en gång att få tacka för det lämnade svaret, och jag vill trots allt vad som har förekommit ändå uttala den förhoppningen, att statsrådet skall vara villig att beakta de av mig anförda synpunkterna.

Herr Jacobson: Herr talman! Då jag i likhet med den ärade interpellanten i ett flertal motioner tagit upp denna fråga, skall jag taga mig friheten säga några ord.

Jag hyser den uppfattningen, att skrivelsen från egnahemsstyrelsen var synnerligen olycklig, men det kan ju hända att egnahemsstyrelsen befann sig i ett tvångsläge och var tvingad att göra en liten propå. Ställningen för innehavare av arbetarsmåbruk är ju för närvarande synnerligen beklagansvärd. Herr statsrådet var inne på en del av de omständigheter, som orsakat de svårigheter, varmed dessa för närvarande kämpa. Han nämnde inkallelser, materialbrist och nödvändigheten att i nuvarande läge söka sig utkomst på annan ort. Men det finns även en annan omständighet, som härvidlag har spelat och spelar en stor roll, nämligen den prisstegring som har ägt rum icke minst när det gäller för byggnadernas uppförande erforderligt material.

Vi skola icke heller bortse från en annan sak. Jag vill icke missunna de barnrika familjerna något, tvärtom har jag efter fattig förmåga försökt att verka för deras bästa och utnyttja de möjligheter staten därvidlag ger, men det är ingenting som hindrar, att en sådan familj kan erhålla lån på 12 000—15 000 kronor. Men för innehavare av arbetarsmåbruk är maximum 7 000 kronor. För detta belopp skall en medellös person inköpa jordområde, uppföra bostad och ekonomibyggnader, varjämte han skall odla. Det är ju alldeles klart, att om man dessutom har en stor familj — som oftast är förhållandet i Norrland, vilket statsrådet själv vid besök i lappmarken i Lycksele på hösten 1940 konstaterade — bli svårigheterna stora. Därför är det med synnerlig tillfredsställelse jag åhörde det svar statsrådet lämnade. Jag får säga, att det överträffade mina djärvaste förhoppningar, ty jag har alltid fått den uppfattningen, att när det gäller att hjälpa jordbrukarna har riksdagen egentligen i främsta rum-

Svar på interpellation. (Forts.)

met inriktat sig på att hjälpa de större jordbrukarna, t. ex. de sydsvenska storgodsägarna, men de mindre jordbrukarna har man givit ganska liten hjälp. Jag tänker exempelvis på den skrivelse riksdagen avlät för ett par år sedan angående ägostyckningsinnehavarna. Man har sedan inte hört ett ord om den saken, och man vet knappast vem som har hand om utredningen. Men detta hindrar icke att jag med största tillfredsställelse noterat det svar, som interpellanten erhöll på sin interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! I anledning av riksdagsbeslut 1939 lämnades egnahemsstyrelsen genom kungl. brev den 7 juni 1940 uppdrag att vidtaga undersökning rörande särskilda odlingsbidrag till innehavare av arbetarsmåbruk. Sedan jordbruksutskottet i anledning av motion vid 1942 års riksdag anfört, att saken vore under utredning och komme att beaktas, fick bostadssociala utredningen detta uppdrag. Jag nämnde i svaret, att bostadssociala utredningen överväger denna sak. Det förhåller sig sålunda icke så, att det skall bli utredning, utan utredning pågår redan beroende på tidigare beslut.

Sedan vill jag till den siste ärade talaren säga, att man får väl icke kritisera egnahemsstyrelsen, ty den har ju endast sin plikt likmätigt sökt tillse, att gällande bestämmelser rörande ifrågavarande lån iakttagas. Sedan är det en annan sak, att förhållandena kunna bli sådana, att regeringen — självfallet med beaktande av de svårigheter som i dessa fall kunna ha förelegat — kan medgiva undantag från de bestämmelser som en gång äro utfärdade. Men det skulle väl icke vara lyckligt, om egnahemsstyrelsen icke följde dessa bestämmelser så pass, att den försökte hålla så stor ordning och reda på ifrågavarande område som överhuvud taget är möjligt. Enligt min mening kan det icke vara något fel i att egnahemsstyrelsen verkställer oförmälda utredning, även om man anser, att det är självklart, att det är de skälen, som gjort, att arbetarsmåbruken icke äro färdiga. Genom utredningen får man ju faktiskt belägg för vilka skäl som varit avgörande och har bättre möjligheter till en tillfredsställande prövning efter omständigheterna.

Beträffande ägostyckningssakkunnigas skrivelse, som herr Jacobson nämnde, vill jag nämna, att utredning pågår om den frågan också. Jag är övertygad om att vare sig det gäller större eller mindre jordbrukare eller andra samhällsgrupper görs ingen skillnad, utan man får väl snarare säga, att i fråga om de sämre ställda forceras genomförandet av hjälpåtgärder med all kraft. Man skall naturligtvis i första hand se till att de som befinna sig i svårigheter bli hjälpta.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Efter herr statsrådets sista anförande kanske det är överflödigt att det sägs något ytterligare här, men jag skall ändå tillåta mig att säga ett par ord med anledning av vad herr Jacobson har anfört.

Herr Jacobson gav uttryck åt den meningen, att egnahemsstyrelsens skrivelse var olycklig, men han anförde också, att han trodde att egnahemsstyrelsen befann sig i ett nödläge och därför ansåg sig böra utsända den omtalade skrivelser. Jag vill för min del säga, att jag icke tror att egnahemsstyrelsen befann sig i något nödläge. Men det är faktiskt som herr statsrådet här sagt — och jag förstår på interpellantens herr Ericsson i Sörsjön anförande här, att även han är införstådd i saken — att egnahemsstyrelsen i enlighet med gällande författningar måste göra erinringar om de skyldigheter, som dessa låntagare ha. Sedan är det en annan sak, som egnahemsstyrelsen också har mycket klart för sig, nämligen att, såsom förhållandena på byggnadsmarknadens område med

Svar på interpellation. (Forts.)

arbetskostnaderna och dylikt kristalliserat ut sig under de senaste åren, det uppenbarligen föreligger de allra största svårigheter att kunna iordningställa dessa arbetarsmåbruk inom ramen för de blygsamma belopp, som av riksdagen beviljats till arbetarsmåbrukslån.

Vi ha emellertid, och det var huvudsakligen därför jag begärde ordet, inom egnahemsstyrelsen haft vår uppmärksamhet mycket starkt riktad på dessa förhållanden, och ehuru vi icke direkt velat säga ut det, tror jag vi kunna säga, att vi inom styrelsen haft klart för oss, att detta är en fråga av den storleksordningen, att den måste tagas upp till ingående prövning och att man från de statliga myndigheternas sida måste överväga vilka åtgärder som böra vidtagas för att man på ett tillfredsställande sätt skall kunna komma till rätta med de problem, som möta kring dessa arbetarsmåbruk. Men innan man från egnahemsstyrelsens sida velat föreslå några åtgärder i det avseendet — vi äro på det klara med att sådana åtgärder och överväganden äro erforderliga — ha vi ansett oss böra inhämta detaljerade uppgifter rörande läget för arbetarsmåbrukslånetagarna i skilda delar av landet. Numera har man fått in alla dessa uppgifter till egnahemsstyrelsen, som börjat bearbeta dem, och jag kan försäkra, att det är egnahemsstyrelsens allvarliga mening att ta upp dessa frågor till övervägande och att med anledning av det resultat, som dessa överväganden kunna leda fram till, föreslå Kungl. Maj:t de åtgärder, som uppenbarligen kunna vara påkallade.

Herr Jacobson: Herr talman! Det är alldeles givet att den som känner till de svåra förhållanden, under vilka innehavarna av arbetarsmåbruk leva, måste medge, att egnahemsstyrelsens skrivelse, i vilken samtliga innehavare av arbetarsmåbrukslån ålades att senast den 1 november i år ha sina fastigheter iordningställda så att de kunde avsynas, måste ifrågasätta, om detta icke var att använda större våld än nöden krävde.

Jag sade icke, att egnahemsstyrelsen befann sig i ett nödläge utan i ett tvångsläge. Jag var också inne på samma tanke som herr Gustafson i Vimmerby och herr statsrådet, nämligen att det givetvis åligger egnahemsstyrelsen att bevaka statens intressen — det förstår jag — men jag uttryckte samtidigt min glädje över, att departementschefen icke såg lika formalistiskt på detta som egnahemsstyrelsen och sade, att så och så har riksdagen beslutat och det har vederbörande arbetarsmåbrukslånetagare att rätta och packa sig efter och fullgöra sin avbetalningsskyldighet.

Till herr statsrådet vill jag säga, att även om jag i allo delar hans uppfattning i denna fråga så delar jag icke hans mening, att statsmakterna under krisen visat lika stort intresse för de små jordbrukarna som för de stora. Jag tillåter mig, herr talman, att hysa en mot herr statsrådet motsatt uppfattning i det avseendet, men det är ju en sak för sig.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag vill icke polemisera mot herr Jacobsons mening, men jag ber honom studera den föreliggande jordbrukspropositionen. Herr Jacobson menar nu, att vi varit njugga emot de mindre jordbrukarna, men av denna proposition skall han finna, att prisförhöjningen på jordbrukets produkter är störst i Norrland, där ju dock de flesta mindre jordbruken finnas.

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr talman! Jag har naturligtvis ingen anmärkning att göra mot att egnahemsstyrelsen ser till att vederbörande låntagare fullgöra sina skyldigheter, att den alltså fäster vederbörandes uppmärksamhet på vad de ha att iakttaga, men jag hade nog tänkt mig, att det skulle ha varit möjligt att gå till väga på ett något annorlunda sätt än man gjorde, då man

Svar på interpellation. (Forts.)

gav dem bestämda förelägganden att de vid äventyr av lånens återbetalning skulle ha fullgjort sina skyldigheter före den 1 november i år. Jag hade nog tänkt mig, att egnahemsstyrelsen först skulle vänt sig till Kungl. Maj:t och utverkat ytterligare anstånd. Det kan väl nämligen icke vara egnahemsstyrelsen alldeles obekant, att det föreligger betydande svårigheter för egnahemslåntagarna att inom fastställd tid fullgöra sina skyldigheter. Som jag nämnde är det ju de dåliga ekonomiska förutsättningarna, som gjort att dessa låntagare icke kunnat fullgöra sina skyldigheter. Det uttalandet vidhåller jag. Inom min hemkommun ha vi 17 arbetarsmåbruk, och så vitt jag vet, och jag har undersökt förhållandena ganska noga, har det i intet fall berott på vederbörandes bristande vilja att hans lägenhet icke blivit iordningställd utan på bristande ekonomiska förutsättningar. Jag vill tillägga att om man, såsom jag vid olika tillfällen föreslagit, gått i författning om att vidta sådana åtgärder att dessa låntagare i likhet med innehavarna av ofullständiga jordbruk kunnat erhålla jordbruksbidrag utan återbetalningsskyldighet, skulle de väsentliga svårigheterna i nu förevarande avseende ha undanröjts.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Föredrogos var efter annan Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 267, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;

till andra särskilda utskottet propositionerna:

nr 268, med förslag till civilförsvarslag, m. m.;

nr 269, med förslag till avlöningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret, m. m.;

nr 270, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45; och

nr 271, angående tillsättande av länsombud för krigsmaterielverket.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 275, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m. hänvisades propositionen, i vad angick anslag under nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogos och remitterades till statsutskottet Kungl. Maj:ts på bordet liggande propositioner:

nr 277, angående anordnande av vissa ammunitionsförråd m. m.; och

nr 278, angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1944/45.

§ 6.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet den å bordet vilande motionen nr 519 av herr *Gustafson* i Dädesjö m. fl.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Hammarlund* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern, i anledning av den strejk, som utbrutit inom sockerindustrien.

Denna anhållan bifölls.

§ 8.

Föredrogs den av fröken *Andersson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, angående ytterligare lagstiftning om skydd för minderåriga mot sedlighetsförbrytelser.

Denna anhållan bifölls.

§ 9.

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Kristinehamn vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsministern, angående det s. k. svenska frivilligkompaniet i Finland.

Denna anhållan bifölls.

§ 10.

Föredrogs den av herr förste vice talmannen *Magnusson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående reglering av i landet vistande flyktingars möjligheter att med utnyttjande av svensk statlig arbetsförmedling mottaga arbetsanställning.

Denna anhållan bifölls.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående indrivning av utskylder hos värnpliktiga m. fl., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; och

nr 24, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll;

statsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln jämte i ämnet väckta motioner;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret jämte i ämnet väckta motioner;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen av dövstumskolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till yrkesundervisningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående allmänna studielånefonden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rationalisering och utbyggnad av skolhälsovården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för försvarsändamål å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels särskilda förmåner för värnpliktiga vid tjänstgöring å ubåt, dels ock särskild gottgörelse till vissa värnpliktiga för deltagande i minsvepningsarbete;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om ersättning för flyttningskostnad åt befattningshavare i statens tjänst, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet, m. m., jämte i ämnet väckt motion; och

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till särskild ersättning för debitering av värnskatt;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående indrivning av utskylder hos värnpliktiga m. fl., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 38, i anledning av väckt motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med bottnar av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1944/45 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken, m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2 mom. lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning;

nr 40, i anledning av väckta motioner om visst tillägg till övergångsstadgandet i lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling;

nr 41, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen den 25 juni 1909 (nr 56, s. 1) angående naturminnesmärkens fredande, m. m.; och

nr 42, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om arbetstidens begränsning.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 290, i anledning av väckt motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande, m. m.; och

nr 291, i anledning av väckta motioner om revision av tryckfrihetslagstiftningen m. m.; samt

från statsutskottet:

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m.;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, m. m.; och

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1944/45 till allmänna indragningsstaten.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.43 em.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 23 maj.

Kl. 3.30 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16 och den 17 innevarande maj.

§ 2.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 292, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya moratoriebestämmelser för värnpliktiga m. fl.

§ 3.

Herr statsrådet *Bagge* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 264, angående grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden vid arbetslöshet;

nr 273, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 276, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1944/45;

nr 279, angående elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping;

nr 281, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45; och

nr 282, angående anslag till utbildning av ökat antal barnmorskor.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Svar på
interpellation.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Hansson i Skediga frågat mig, huruvida jag har min uppmärksamhet riktad på de inköp av jord- och skogsegendomar, som Uppsala akademi företagit, och om jag anser att sådana åtgärder böra vidtagas, att dylika jordförvärv i framtiden förhindras.

Den ojämförligt största delen av de egendomar, universitetet nu äger, utgöres av de gårdar, som Gustav II Adolf år 1624 donerade till universitetet för dess upprätthållande och vilka voro en del av de s. k. gustavianska arvegodsens. Under århundradenas lopp ha därefter tillkommit nya donationer av lantgårdar, varjämte inköp av gårdar och under de senaste femtio à sextio åren av rena skogsegendomar förekommit i viss utsträckning.

Syftet med dessa universitetets innehav av egendomar har varit, att avkastningen av dem skulle användas till kostnaderna för universitetets upprätthållande så som Gustav II Adolf avsåg med sin berömda donation. Detta syfte är alltjämt bibehållet. Det motsvarar sålunda icke verkliga förhållandet, när interpellanten säger, att universitetet begagnar det penningöverskott, som uppstår av akademigårdarna, till inköp av jordegendomar. Ej heller kan universitetet sägas bedriva spekulation i jord och skog. Det verkliga förhållandet är i stället följande. Det årliga driftsöverskottet av universitetets jord- och skogsegendomar redovisas som inkomst på universitetets stat. Överskottet av jordbruket ingår i sin helhet som inkomst på denna stat. Av behållningen av skogsegendomarna skall enligt den av statsmakterna fastställda staten för universitetet ett belopp av 40 000 kronor årligen avsättas för inköp av mark, huvudsakligen bevuxen med växtliga ungskogar. Meningen härmed är, att universitetet skall vara i tillfälle att, för vinnande av bättre ekonomiska möjligheter att utnyttja redan innehavd skog, i arronderingssyfte förvärva skogsmark, belägen intill skog, som universitetet redan äger. Efter avdrag av detta belopp skall överskottet redovisas som inkomst på universitetets stat. Det sammanlagda belopp, varmed driftsöverskottet sålunda skall redovisas som inkomst på universitetets stat, utgör för närvarande 250 000 kronor per år. Denna inkomst användes till reparations- och underhållskostnader för universitetets institutionsbyggnader i Uppsala. Blir överskottet av egendomarna större, går det överskjutande beloppet till universitetets reservfond, som har att täcka tillfälliga behov för forskningen och undervisningen vid universitetet. Blir överskottet mindre än de 250 000 kronorna, skall bristen täckas av reservfonden.

Uppsala universitet har därjämte att förvalta ett betydande fondkapital, härrörande från donationer, som tillkommit under århundradenas lopp. Detta kapital uppgår nu till mellan 22 och 23 millioner kronor. Avkastningen härav skall i ett mycket stort antal fall utgå till stipendier åt fattiga studerande vid universitetet — stipendiefondernas antal vid själva universitetet uppgår för närvarande till 312. I andra fall skall avkastningen gå till pensioner åt fattiga änkor och oförsörjda barn efter befattningshavare vid universitetet eller användas för andra universitetsändamål. Av hela detta fondkapital, mellan 22 och 23 millioner kronor, äro endast något över 5 millioner placerade i fastigheter, under det att över 8 millioner äro placerade i stats-, hypoteksbanks- och kommunobligationer. Av det i fastigheter placerade beloppet ligga en del i bostadshus i stad och en del i lantegendomar. Jag vill sålunda nämna, att universitetet under senare år förvärvat genom köp eller nybyggnad bostadsfastigheter i Uppsala för tillhoppa 1 086 700 kronor. Vidare inköpte universitetet för omkring 1½ år sedan för dylika fondmedel en större bostadsfastighet i Stockholm för i runt tal 1 300 000 kronor.

Svar på interpellation.. (Forts.)

Under senare tid har universitetet så gott som upphört att i placeringssyfte inköpa jordbruksfastigheter. I de få fall, då så skett, har förvärvet antingen ägt rum i samband med inköp av en skogsfastighet, då jordbruksförvärvet varit av mycket underordnad betydelse, eller ock ha särskilda omständigheter föranlett förvärvet. En sådan har t. ex. varit, att en vanhävdad gård, som legat intill en universitetsgård, köpts för sammanläggning till gemensamt bruk eller att en gård, som länge brukats i sambruk med en universitetsgård och saknat fullständiga åbyggnader, förvärvats för sambrukets fortsättning.

Universitetets inköp av fastigheter på landet avser numera huvudsakligen skogsmark.

Emellertid framgår av följande mig av universitetet tillhandahållna siffror, att dess förvärv överhuvud taget under senare år framför allt föranletts av samtida försäljningar, som universitetet nödgats göra. Under de senaste tio åren, från juni 1934, har universitetet försålt fastigheter på landet för sammanlagt 1 022 610 kronor, medan universitetet under samma tid köpt fastigheter å landet för 1 204 712 kronor. Överskottet av köpta över försålda lantegendomar är sålunda för denna tioårsperiod endast 182 102 kronor, en summa, som icke kan anses anmärkningsvärt stor. Anledningen till universitetets inköp under de senare åren har alltså till allra största delen varit, att universitetet under denna tid nödgats sälja betydande fastigheter. Dessa försäljningar ha skett till Kungl. Maj:t och Kronan och ha avsett att tillgodose militära ändamål och ha rört jordbruksmark, belägen nära Uppsala stad. Av de nyinköpta egendomarna bilda skogsegendomarna den ojämförligt största delen; av i runt tal 1 200 000 kronor, som är köpeskillingen för dem, utgöra icke mindre än omkring 950 000 kronor köpeskillingen för skogsegendomar, där jordbruket varit av synnerligen underordnad betydelse. Det förtjänar också att framhållas, att säljarna till dessa skogsegendomar ingalunda varit lantbrukare utan till allra största delen trävaruhandlande o. d. De två största skogsförvärven för resp. 270 000 och 215 000 kronor under denna tid skedde sålunda det ena från en bank och det andra från ett sågverksbolags konkursbo.

Såväl försäljning som inköp från universitetets sida av fastigheter är beroende på Kungl. Maj:ts prövning och tillstånd i varje särskilt fall. Kungl. Maj:t har alltså tillfälle att noga följa dessa transaktioner och väga de skäl för och emot, som förebringas. För bedömande härav vill jag anföra några allmänna synpunkter.

Uppsala universitet har sedan gammalt särskilda organisationer för handhavande av värden av jordbruksegendomar och av skogsfastigheter. Dessa organisationer ha hittills fungerat mycket tillfredsställande. Vad jordegendomarna angår, äro de utarrenderade på sådana villkor, att en arrendator, som sköter sig, med stor trygghet kan räkna på att kvarstå vid arrendet. I själva verket gå gårdarna i mycket stor utsträckning från far till son eller eljest inom släkten i flera släktled. I vissa fall har detta skett ända upp till 300 år. Universitetets förhållande till arrendatorerna är sedan gammalt gott. Den arrendatorsförening, som bildades för åtskilliga år sedan, har endast ytterst sällan haft anledning att till universitetet göra någon framställning. Universitetet bistår sedan gammalt på mångahanda sätt till förbättring av jord och hus. Universitetets arrendegårdar betraktas också på många orter som hart när mönstergårdar.

Till sist vill jag som min egen principiella ståndpunkt framhålla, att jag skulle anse det vara ytterst olyckligt, om de självständiga jordbruken skulle trängas undan genom fastighetsförvärv av stat eller korporationer. Jag anser, att Kungl. Maj:t bör noggrant följa den fortsatta utvecklingen även när det gäller Uppsala universitets jordförvärv. Skulle denna antaga en ur det

Svar på interpellation. (Forts.)

allmännas synpunkt oroande riktning, besitter, som jag redan betonat, Kungl. Maj:t redan nu möjligheter att ingripa.

Härefter yttrade

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag vill till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

I svaret sade statsrådet bland annat, att han skulle anse det vara ytterst olyckligt, om de självständiga jordbruken skulle trängas undan genom fastighetsförvärv av stat eller korporationer. Det är med glädje jag konstaterar detta statsrådets yttrande och finner, att denna ståndpunkt överensstämmer med min egen uppfattning. Jorden måste bevaras i den jordbrukande befolkningens ägo, för så vitt jordbrukarna skola kunna fortbestå som fria och oberoende medborgare i vårt samhälle.

Statsrådet anförde även, att det icke skulle motsvara verkliga förhållandet, »när interpellanten säger, att universitetet begagnar det penningöverskott, som uppstår av akademigårdarna, till inköp av jordegendomar. Ej heller kan universitetet sägas bedriva spekulering i jord och skog.» Vid ifrågasvarande köp skulle således endast ha använts överskottsmedel. Man kan dock ha rätt att ställa den frågan, om det icke vid varje sådant köp av skog och mark förefinnes ett visst inkomst- och vinstbegär. Även om detta icke skulle få namn av spekulering efter större vinster, är dock grundtanken bakom förvärvet högre ränta på det insatta kapitalet. Huruvida de ifrågasvarande förvärven skola betecknas som spekulering eller icke är således en ren omdömesfråga. Jag hade i min interpellation beträffande just den ifrågasatta spekuleringen av Uppsala akademi anført bland annat, att det är med »viss förvåning man tager del av att Uppsala akademi funnit det förmånligt att placera penningöverskott i jordegendomar».

Av svaret framgår dessutom, att statsrådet finner att universitetet skött sina jorddomäner på ett föredömligt sätt, och att akademien uppträtt humant gentemot sina arrendatorer. Man kan dock framhålla, att en bidragande orsak till att arrendatorerna fått en tryggare och säkrare ställning varit den av förra årets riksdag beslutade arrendelagen. Jag vill i detta sammanhang även påpeka, att jag icke har någon anledning att nu gå in på dessa av statsrådet berörda förhållanden. Min interpellation gäller nämligen akademiens förvärv av jord- och skogsegendomar och inte dess skötsel av sina jordområden.

Statsrådet lämnar en ganska utförlig redogörelse för universitetets fastighetspolitik. Redogörelsen är dock bristfällig så till vida, att man fullständigt saknar varje uppgift om jordförvärvens arealstorlek. Jag kan icke finna annat än att det skulle ha varit mycket lätt att få besked om de förvärvade egendommarnas areal liksom om de såldas. Arealen av de köpta egendommarna skulle säkerligen bli åtskilligt större än arealen av de sålda gårdarna. Akademien har nämligen i icke oväsentlig utsträckning sålt väl belägna gårdar för höga köpesummor. Det är också allom bekant, att jordegendomar för närvarande betalas långt utöver jordbruksvärdet. Jordförvärven ha således säkerligen varit mera omfattande än vad som framgår, då man jämför köpe- och försäljningssummorna för akademiens fastighetshandel.

Akademien har rätt att årligen avsätta stora kapitalbelopp att användas till inköp av mark. Det står utom varje tvivel, att universitetet också begagnat denna möjlighet och detta på ett sätt som icke gagnat jordbruksnäringen. På grund av tillgången på kontanta medel, som åstadkommes genom de årliga avsättningarna, kan akademien med lätthet konkurrera ut de riktiga jordbrukarna, som måste låna upp större delen av köpeskillingen på fastighetsmarknaden.

Svar på interpellation. (Forts.)

En sådan utveckling kan icke betecknas som vare sig rättvis eller fördelaktig ur den enskildes synpunkt.

Statsrådet framhöll i sitt svar, att de två största skogsförvärven skett, det ena från en bank och det andra från ett sågverksbolags konkursbo. Det är nu en klen tröst att den ene skogsjobbaren köper av den andre. Det är i varje fall inte rekommenderande att handla på detta sätt. I min interpellation hade jag föreslagit, att 1925 års lag om förbud för bolag att förvärva fast egendom borde utsträckas att omfatta även universitet och högskolor. Först härigenom skulle det bli möjligt att effektivt förhindra kollektiva sammanslutningar att köpa skogs- och jordbruksegendomar. Jag har ingen anledning att frånträda denna min uppfattning. Jag anser fortfarande, att lagstiftningsvägen är den lämpligaste att gå. Av interpellationssvaret framgår dock, att såväl försäljning som inköp från universitetets sida av fastigheter är beroende av Kungl. Maj:ts prövning och tillstånd i varje särskilt fall. Kungl. Maj:t besitter således redan nu möjligheter att ingripa. Det är endast att hoppas att Kungl. Maj:t också verkligen begagnar dessa möjligheter, så att den jordbrukande befolkningens intressen icke skadas. Ett något mera aktivt uppträdande från Kungl. Maj:ts sida i dessa frågor skulle säkerligen icke skada.

Jag vill till sist än en gång understryka, att jorden måste bevaras i den jordbrukande befolkningens ägo. När en gård väl förvärvats av akademien, då stannar den i dess hand för alltid. Brukaren kan inte bli annat än arrendator. Då ett bolag eller ekonomisk förening förvärvar en egendom, finnas dock några möjligheter att den kan köpas tillbaka av jordbrukaren. Förr eller senare brukar också en sådan möjlighet öppna sig. Men det är inte alls fallet med en akademigård. Den stannar nämligen i universitetets ägo. Det är därför som akademiens förvärv av jordbruks- och skogsfastigheter motses med oro i bygderna. Herr talman! Det är just detta förhållande, som jag velat fästa uppmärksamheten på genom min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Herr statsrådet *Eriksson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 283, angående ytterligare anslag till Norrbottens Järnverk Aktiebolag.

Denna proposition bordlades.

§ 6.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 272, angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet;

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 274, angående vissa anslag till brandväsendet; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 280, med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd.

§ 7.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande och memorial nr 23 och 24, statsutskottets utlåtanden nr 10 och 133—144, bevill-

ningsutskottets betänkanden nr 37—39, första lagutskottets utlåtanden nr 32—34 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 38—42.

§ 8.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talmän! Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först konstitutionsutskottets memorial nr 24 och därefter statsutskottets utlåtande nr 10, jordbruksutskottets utlåtanden nr 45—54, statsutskottets utlåtanden nr 135—138, 133—134 och 139—144, bevillningsutskottets betänkande nr 37, konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, bevillningsutskottets betänkanden nr 38 och 39, första lagutskottets utlåtanden nr 32—34, andra lagutskottets utlåtanden nr 38—42, andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 10 och tredje tillfälliga utskottets utlåtande nr 9.

Denna hemställan bifölls.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Staxäng m. fl.*, nr 520, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 253, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

herr *Persson i Norrby m. fl.*, nr 521, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 265, med förslag till brandlag och brandstadga m. m.; och

herr *Hansson i Skediga*, nr 522, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 265.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.53 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 24 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 264, angående grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden vid arbetslöshet; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 273, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 276, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1944/45, och

nr 279, angående elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping.

Härefter föredrogs för remiss till utskott propositionen, nr 281, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45.

*Vid remiss
av proposi-
tionen nr 281.*

Därvid anförde

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Jag förmodar, att den proposition som nu remitteras och som ännu icke är delad i kammaren är den som i tidningarna omtalats såsom en beredskapsstat på 1,2 miljarder kronor. Det är således ett ärende av mycket stor omfattning och betydelse. Jag förstår väl de svårigheter som Kungl. Maj:t haft att få fram detta väldiga ärende, men jag vill ändå uttrycka mitt beklagande av att det icke varit möjligt för Kungl. Maj:t att komma till riksdagen med denna proposition tidigare. Den innesluter, om jag förstår rätt, en rad praktiska åtgärder som riksdagens ledamöter böra vara ganska väl skickade att bedöma. Om den kunnat komma tidigare, så att de olika utskott — jag tänker inte minst på statsutskottet — som skola behandla denna proposition fått mera tid för att behandla ärendet och större möjlighet till föredragningar, hade detta varit i hög grad önskvärt. Jag vet mycket väl, att detta är en fråga som icke bör förhalas eller uppskjutas till ett kommande år, utan i vanlig ordning behandlas av årets riksdag. Jag kan dock herr talman, icke underlåta att ge uttryck åt mitt missnöje över att riksdagen icke fått bättre tid för sin behandling av ett så utomordentligt viktigt ärende.

Efter härmed slutad överläggning remitterades propositionen, i vad angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till utskotten skulle jämväl överlämnas det i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandet.

Slutligen föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts på bordet liggande propositioner:

nr 282, angående anslag till utbildning av ökat antal barnmorskor; och

nr 283, angående ytterligare anslag till Norrbottens Järnverk Aktiebolag,

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 19.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande å bordet vilande motioner; och remitterades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 520 av herr *Staxäng m. fl.*; samt till andra särskilda utskottet motionerna: nr 521 av herr *Persson* i Norrby *m. fl.*; och nr 522 av herr *Hansson* i Skediga.

§ 3.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 24, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Efter föredragning av utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades samma anmälan till handlingarna.

Utskottets anmälan om anmärkningar jämlikt § 107 regeringsformen.

Utskottet hade därvid först gjort ett *ingressuttalande* i anledning därav, att ett av statsråden, som åtnjöte tjänstledighet från sin befattning såsom verkställande direktör i en sammanslutning av försäkringsbolag, uppbure aderton-tusen kronor per år räknat av sin förutvarande lön.

I en vid memorialet fogad reservation hade herr *Spångberg* med instämmande av herrar *Källman* och *Söderdahl* förklarar sig anse, att viss del av detta uttalande bort utgå.

Sedan ingressuttalandet föredragits, anförde:

Herr **Hermansson**: Herr talman! Det är med både undran och intresse som jag genomläst det något underliga och svårtydbara aktstycke, som utgör ingressen till konstitutionsutskottets memorial nr 24, och jag känner mig därför föranlåten att framställa några frågor med anledning av de minst sagt orakelmässiga uttalanden som utskottet gör på s. 2 i detta memorial.

Utskottet påminner först om sina tidigare anmärkningar mot regeringsledamöter, som samtidigt med sitt statsrådsämbete innehaft avlönat uppdrag från vissa företag, och omtalar därefter, att ett icke namngivet statsråd, som nu åtnjuter tjänstledighet från sin befattning såsom verkställande direktör i en sammanslutning av försäkringsbolag, under statsrådtiden uppbär 18 000 kronor per år av sin förutvarande lön. Jag har först och främst svårt att förstå, varför namnet på det åsyftade statsrådet icke satts ut, då ju alla människor i alla fall veta, att det är statsrådet Ewerlöf som är ordinarie chef för Svenska försäkringsbolags riksförbund, och att det således icke kan vara någon annan än han som är den utpekade. Utskottet säger vidare, att detta arrangemang — d. v. s. mottagandet av dessa 18 000 kronor — varit föranlett av särskilda omständigheter och vunnit de övriga statsrådsledamöternas godkännande. Då nu detta uttryck förefaller mig något dunkelt, skulle jag gärna vilja fråga, vilka särskilda omständigheter det kan vara som föranlett det grundlagsvårdande utskottet att behandla detta ärende på ett annat sätt än tidigare fall av liknande slag. Jag tar mig således friheten att ställa den frågan: vad kan det vara för särskilda omständigheter som utskottet syftar på men som det icke låtit komma till utomståendes kännedom?

Det meddelas vidare, att det förevarande fallet uppvisar beröringspunkter med de fall, som tidigare givit anledning till anmärkning från utskottets sida,

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

men att det dock i vissa avseenden skiljer sig från dessa. Om jag fattat saken rätt ligger skillnaden däri, att de tidigare prickade statsråden suttit i styrelsen för var sitt företag, medan statsrådet Ewerlöf utkvitterar lön från en *sammanslutning av privata företag* under statsrådstiden. Om statsrådet varit direktör för och erhållit 18 000 kronor från endast ett bolag, skulle detta enligt den uppfattning som utskottet hävdade senast 1935 stått i uppenbar strid mot regeringsformens § 34. Jag är nu visserligen ingen grundlagstolkare, men jag vågar likväl påstå, att det icke gärna kan vara möjligt, att bestämmelsen i nämnda grundlagsparagraf gör någon skillnad mellan den som mottager lön eller arvode från ett enda företag och den som avlönas av en förening, bestående av flera olika företag. Om man vidare skall tala om någon skillnad består denna väl däri, att den summa som i detta fall utkvitteras är betydligt större än de styrelsearvodet som tidigare utbetalats till vissa statsråd. Om det nu strider mot § 34 regeringsformen att taga mot avlöning eller arvode från enskilt företag, bör det väl också i konsekvensens namn betraktas såsom grundlagsstridigt att taga mot en avlöning av en sammanslutning av flera företag.

Då utskottet i detta fall åtnöjer sig med att lämna ett kort och — låt mig säga — ganska mörklagt meddelande om vad som förekommit utan att yppa sin egen mening om saken, kan jag icke underlåta att fråga, huruvida utskottet numera övergått till en annan tolkning av § 34 än den som tidigare kommit till uttryck i dess utlåtanden. En sådan fråga förefaller mig också så mycket mera berättigad, som utskottet självt ifrågasätter en sådan ändring av paragrafen, att skyldigheten för statsrådets ledamöter att, såsom det heter, »stå obundna gentemot privata företag borde komma till klart uttryck». Jag instämmer helt och fullt i önskemålet angående statsrådets obundenhet gentemot alla privatekonomiska företag och jag hade verkligen inbillat mig, att § 34 åtminstone med en viss effekt kunde användas mot en närlig regeringsledamot, som icke anser sig kunna leva anständigt på sin statsrådslön utan måste ha »något breve». Då emellertid konstitutionsutskottet hävdade en annan mening om den saken, har jag naturligtvis ingenting annat att göra än att böja mig för auktoriteten.

Om jag läser vidare i utskottets s. k. meddelande, står det emellertid, att det fall varom det nu är fråga »icke får verka prejudicerande för framtiden genom att lämnas ouppmärksammat från konstitutionsutskottets sida». Jag har förgäves grubblat på hur detta uttalande lämpligen bör tydas. Betyder det möjligen, att utskottet räknar med att ett blygt omnämnande av saken skall vara tillräckligt, för att den påtalade förbindelsen skall avbrytas, eller betyder det, att utskottet i det speciella fallet nöjer sig med denna bleka antydning om att vederbörandes handlingssätt bör betraktas som icke fullt försvarbart fastän ändå fullt tillåtligt, men att utskottet i framtiden ämnar bli så mycket strängare och icke släppa några flera syndare över bron, även om § 34 tills vidare får behålla sin oförändrade avfattning? Vem som helst kan för övrigt räkna ut, att det under alla förhållanden icke går att ändra en enda bokstav i nu gällande regeringsform, förrän tidigast om fem år. Om det emellertid skulle vara utskottets avsikt att i framtiden inskrida mot de statsråd, som eventuellt komme att mottaga subsidier från privata företag, kan jag med bästa vilja i världen icke förstå, varför man skall ställa det nu aktuella fallet i denna undantagsställning. Det kan icke vara rätt och riktigt att låta Per hoppa över skaklarna hur vårdslöst som helst men hota Pål med en massa stryk, om han kommer att göra sig skyldig till samma olygder. Hur skall utskottet med bibehållen värdighet kunna göra anmärkning mot ett statsråd som hädanefter i strid mot grundlagens anda skaffar sig inkomst genom lön och arvode från privata företag, då man gör gällande, att man icke ansett sig kunna göra anmärkning mot

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

något som nu förekommit och allt fortfarande förekommer? Om det är meningen att under den tid § 34 icke kan ändras ställa samma krav på regeringens ledamöter som utskottet gjorde för några år sedan, finns det enligt min uppfattning ingen anledning att nu förfara på ett annat sätt. Jag fruktar nämligen, att utskottets ställningstagande kommer att bli i allra högsta grad prejudicerande för framtiden, och det är av den anledningen som jag velat framställa dessa frågor, vilka jag hoppas få besvarade.

Jag skulle också känna mig mycket förbunden, om någon av utskottets ledamöter ville upplysa mig om vad som är meningen, när utskottet säger, att ifrågavarande grundlagsparagraf skulle i framtiden behöva erhålla »en mera tidsenlig avfattning» än vad den för närvarande har, och jag skulle vara glad om jag fick veta i vilka avseenden paragrafen för närvarande kan betraktas såsom otidsenlig.

Jag anser mig också till sist böra framhålla, att jag icke tagit till orda i denna sak av den anledningen, att jag skulle ha någon personlig gås oplockad med statsrådet Ewerlöf. Det förhåller sig alldeles tvärtom. Vad jag här sagt har således endast grundat sig på överväganden av rent principiell natur.

Herr Hallén: Herr talman! Herr Hermansson andades ett visst missnöje och gav till känna en viss blodtörst. Han ansåg nämligen, att utskottet borde farit fram betydligt hårdare och svängt bilan över vederbörande syndare något effektivare än vad utskottet gjort. Jag anser mig därför skyldig att svara något på detta.

Att utskottet icke riktat en anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen beror på flera olika orsaker. Det fall som föreligger nu är icke fullt jämförlikt med de fall som förelågo 1930 och allra minst med dem från 1935, såsom herr Hermansson antydde. Då gällde det statsråd som hade andra uppdrag, från vilka vederbörande uppburo avlöning, vilket så att säga innebar ett verkligt plus i deras allmänna ekonomiska ställning. Vi ha oss väl bekant, att i detta fall ett åtagande av ledamotskap av statsrådet för vederbörande inneburit en direkt ekonomisk förlust. Det torde vara allmänt känt.

Detta är emellertid ingalunda den avgörande synpunkten, men den har spelat in något. En annan synpunkt är emellertid den, att det uppstått en viss ovisshet mot vem man skulle rikta denna anmärkning. Skulle den riktas mot vederbörande statsråd? Man kan lika gärna ifrågasätta, om icke i detta fall den skulle riktas mot hela samlingsregeringen som — enligt vad jag hört — efter ingående överläggningar ansåg, att man skulle kunna lösa frågan på sätt som skett. Man kan också säga, att problemet uppstod i samma ögonblick som Konungen kallade till statsråd. Frågan blir därför: mot vem skall egentligen denna eventuella anmärkning riktas?

Huvudskälet är emellertid, att § 34 i regeringsformen faktiskt formellt icke täcker det föreliggande fallet. Det talas nämligen i denna paragraf om att statsråd icke får innehava ämbete, därav han uppbär avlöning. Man måste erkänna, att innehavet av ett förtroendeuppdrag — låt vara att det här rör sig om en riksorganisation — dock icke är ett ämbete, och därför måste man säga, att § 34 icke formellt täcker det här påtalade fallet. Däremot är det riktigt — det nämnde också herr Hermansson — att andemeningen i § 34 är klar och tydlig, nämligen att man icke bör inneha ett uppdrag eller en tjänst, varigenom man icke står helt fri och obunden gent emot vederbörande företag. Det sade vi år 1930, och den ståndpunkten håller fortfarande. Man har nu diskuterat den frågan och sagt sig: skall man verkligen för att kunna bli statsråd avträda allt vad man äger och har? Skall t. ex. en person som innehar ett gods eller en bruksägare lämna det han äger för att helt fri och obunden inträda i stats-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

rådens krets? Eller skall en person som innehar aktiemajoriteten i ett företag göra sig ekonomiskt fullt fri och lämna allt ifrån sig? Det kan aldrig ifrågasättas. Å andra sidan måste man emellertid också hävda, att man måste göra skillnad mellan vilket yrke en person så att säga privat har och, å andra sidan, det förtroendeuppdrag eller den tjänst som han åtager sig, speciellt i sådana fall som det föreliggande, där det gäller en rikssammanslutning av ekonomiska företag, där vederbörande har ett viktigt och betydelsefullt förtroendeuppdrag att förvalta. Enligt min uppfattning kolliderar denna situation ingalunda med grundlagens bokstav men uppenbarligen med dess andemening. Man kanske också vågar säga, att när ett statsråd uppbär 18 000 kronor samtidigt med sin statsrådstjänst, är detta icke uteslutande för hans vackra ögons skull, och jag undrar, om företaget såsom sådant anser, att han därför skulle betraktas såsom en död man under dessa år. Att han helt skulle koppla av från sina intressen och sin erfarenhet och kanske också sin handräckning åt den organisation det gäller, det har man svårt att tänka sig. Detta medför, att det finns skäl att observera det föreliggande fallet. Utskottet har därvid kommit till det resultatet, att anmärkning av formella skäl med hänsyn till grundlagsparagrafens avfattning icke kan ställas, men utskottet har påpekat att bestämmelsen är antikverad och otidsenlig och behöver få en annan formulering.

Herr Hermansson frågade nu vad det skulle vara för slags formulering. Ja, det är klart, att bestämmelsen måste skrivas om så, att den täcker icke blott ämbete i ordets gamla bemärkelse utan också uppdrag av den art, som nu har påtalats och som man måste säga ingalunda böra förenas med ett statsrådsämbete. Då kan man fråga, varför utskottet i så fall icke har begagnat sin initiativrätt till att föreslå en sådan moderniserad avfattning av paragrafen. Svaret på denna fråga är helt enkelt, som vi också framhålla, att en sådan ändring måste kombineras och kompletteras med andra reformer, som det icke tillkommer utskottet att ta befattning med. Vi måste nämligen komma därhän, att vi få så att säga ett tjänstereglemente eller hur man nu vill kalla det, som reglerar frågan om statsrådets löner, under vilka villkor de må kunna tillträda sin statsrådstjänst, förhållandet till de tjänster, som de i övrigt haft eller inneha, samt kanske också frågan om deras framtida pensionering. Det är nämligen icke sagt, att ett statsråd, när han slutar, alltid kan bli generaldirektör eller landshövding, och frågan om på vad sätt han skall kunna soulageras för sin tjänst i samhället kan därför behöva regleras på annat sätt. Även frågan om statsrådets pensionering bör därvid tagas upp. Alla sådana frågor måste behandlas i ett speciellt reglemente, som det icke tillkommer utskottet att taga initiativ till.

Med det nu sagda har jag velat rikta regeringens synnerliga uppmärksamhet på denna sak, samtidigt som jag vill uttala den förhoppningen från utskottets sida, som jag tror också riksdagen är med på, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt ta initiativ både till en omformulering av 34 § och till utarbetande av ett till densamma hörande reglemente för statsråden.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Den sist av herr Hallén berörda frågan skall jag icke nu taga upp till diskussion. Jag antar emellertid, att skall man gå något steg i den riktning, som konstitutionsutskottet antyder, bör det ske först efter mycket noggrant övervägande. Jag har under den tid jag suttit som statsminister mer än en gång mött fall, där ledamotskap i regeringen faktiskt har krävt ekonomiska uppoffringar av dem, som ha åtagit sig sådant ledamotskap.

Vad jag här anser mig ha anledning att yttra mig om är närmast vem som egentligen skall ställas till ansvar i detta fall. Herr Hermansson fällde nys

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

ett yttrande om att man kan icke tillåta Per att hoppa över skaklarna, och jag tror, att det i så måtto kan vara tillämpligt, som jag i detta fall måste anses såsom den närmast ansvarige. Det förhåller sig nämligen icke på det sättet, att statsrådet Ewerlöf, innan han kom in i regeringen, kom till mig och anhöll om att få en placering i regeringen, utan det förhåller sig på det sättet, att jag hade anmodat statsrådet Ewerlöf att inträda i regeringen, och därvid hade han för mig framlagt de omständigheter, som han hade att beakta och som framträdde särskilt vid övergång från en högre inkomstställning till den han skulle få i regeringen. Därmed gav han också mig tillfälle att överväga, huruvida jag under sådana omständigheter alltjämt önskade, att han skulle inträda i regeringen. Jag önskade det.

Skall därför något ansvar utkrävas, bör det i första hand riktas mot den, som har anmodat statsrådet Ewerlöf att gå in i regeringen under de omständigheter, som förelågo och som gjorde, att jag ansåg det vara fullkomligt försvarligt att acceptera denna ordning. Det kan nämligen icke här i första hand vara fråga om huruvida en statsrådsledamot åtnjuter en annan inkomst. Jag skall heller icke nu ingå på funderingar över de många sorters inkomster, som ett statsråd utan anmärkning kan åtnjuta, utan frågan är väl, om dessa inkomster innebära någon bundenhet i förhållande till något intresse, som kanske kan komma att stå emot statens och samhällets intresse. I första hand får man därvid pröva, om statsrådet har så nära förbindelse med ett företag, som tidigare har tagit hans tjänster i anspråk, att redan däri kan ligga en anledning till misstro. Jag vet, att det i det nu förevarande fallet förhåller sig så, att statsrådet Ewerlöf fullkomligt har avkopplat förbindelserna med det företag, i vilket han varit anställd. För mig är också huvudsaken att veta, att statsråden de facto stå fria gentemot enskilda intressen. Vi kunna väl komma överens om att numera finns det en möjlighet till kontroll i det avseendet, som är en helt annan än vi ägt tidigare.

Jag skulle också vilja säga, att jag tror, att numera har den samhällliga andan så förstärkts, att ingen skulle av ekonomiska skäl vilja ställa sig i en konfliktsituation mellan ett enskilt och ett statligt intresse. För min del är jag övertygad om att den nu påtalade omständigheten icke på något sätt haft inverkan eller kommer att ha inverkan på statsrådet Ewerlöfs eller regeringens ställningstagande i de frågor, som här kunna beröras. Det är för mig huvudsaken.

Sedan kan man naturligtvis fortsätta diskussionen mera i princip. Jag vill endast understryka, att det i detta sammanhang icke kan vara befogat att rikta någon anmärkning mot statsrådet Ewerlöf. Initiativet till hans inträde i regeringen är mitt, alla omständigheter voro klarlagda, och det ansvar, som kan sägas föreligga, är ett ansvar, som jag skall bära.

Därutöver har jag egentligen ingenting annat att säga än att jag skulle ha trott mera på att drivkraften i herr Hermanssons anförande enbart var att vårda om konstitutionen, om han icke hade gett sig på sådana oberättigade uttryck som »närlighet» och »subsidiär». Jag tror, att skall man uppträda som den ädle vårdaren av heliga ting, skall man också vårda sitt eget språk och omdöme.

Herr Senander: Herr talman! Det är icke så mycket att tillägga till det som herr Hermansson redan har framfört. Det är ju samma synpunkter, som vi tidigare ha anfört i vår press och som vi också hävdat vid andra tillfällen. Det måste ju betecknas såsom synnerligen anmärkningsvärt, att ett sådant förhållande som det här påtalade förekommer i regeringen. Det har presterats en del försvar från konstitutionsutskottets ordförandes sida och även från stats-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

ministrerna, men jag kan icke finna, att detta försvar har den bärighet, att det kan accepteras av riksdagen.

Herr Hermansson påtalade konstitutionsutskottets uttalande om att det här berörda fallet skulle förete olikheter mot de tidigare av konstitutionsutskottet påtalade fallen. Herr Hermansson menade, att dessa olikheter bestode däri, att det då rörde sig om direkt ledamotskap i bolagsstyrelser. Jag tror icke, att detta är den olikhet, som konstitutionsutskottet åsyftat. Såvitt jag kan förstå består olikheten däri, att i detta fall är hela regeringen medansvarig, men hur detta skall kunna verka så förmildrande, att konstitutionsutskottet avstår från att göra en berättigad anmärkning kan jag icke fatta. Tvärtom borde det väl verka försvarande icke blott för statsrådet Ewerlöf utan för hela regeringens vidkommande, eftersom regeringen ju är medansvarig.

Jag fäste mig särskilt vid att konstitutionsutskottet icke alls besvarade den av herr Hermansson framställda frågan, vilka särskilda omständigheter som förelegat och som motiverade, att man gjorde detta undantag för statsrådet Ewerlöf. Statsministern har visserligen givit en förklaring, men det skulle, eftersom den av statsministern lämnade förklaringen under inga förhållanden kan anses motivera att man bedömer detta fall på ett annat sätt än de tidigare fallen, vara synnerligen intressant för kammaren att få höra också vad konstitutionsutskottet åsyftar med uttrycket »särskilda omständigheter». Det gick herr Hallén försiktigtvis förbi.

Slutligen skulle jag vilja säga, att det måste ju i alla fall betecknas såsom högst olämpligt, att en ring av bolag — det är icke alls, som herr Hallén sökte framställa det, fråga om en förening i detta uttrycks vedertagna bemärkelse, utan det är en bolagsring — på sätt som här har skett kan hålla sig med ett avlönat ombud i regeringen.

Herr **Seife**: Herr talman! Det förefaller, som om varken herr Hermansson eller herr Senander hade observerat vad som står i början av konstitutionsutskottets utlåtande, nämligen att i de tidigare påtalade fallen har vederbörande statsråd fortsatt att utöva sin tjänst. I detta fall förekommer däremot icke något sådant utövande.

Jag vill uttrycka min glädje över det lugna anförande, som herr statsministern höll, och framför allt för hans påpekande av att man nog borde betänka sig, innan man går till en sådan ändring av § 34 som konstitutionsutskottet har ifrågasatt, detta av den anledningen att man därvidlag måste vara mycket försiktig med formuleringen.

För min del nedlade jag i utskottet min röst vid omröstningen om denna ingress. Orsaken härtill var, att jag visserligen ingenting hade emot den formulering, som nu har givits ingressen, nämligen att statsråden böra stå obundna av privata intressen, men när omröstningen skulle äga rum var jag ingalunda säker på att denna formulering skulle komma fram. Det fanns nämligen den möjligheten, att man i stället skulle komma att godta den formulering, som givits av konstitutionsutskottet år 1930 och som innehöll något annat. Där stod det nämligen, att statsråden skulle vara helt, såväl faktiskt som formellt, obundna gentemot privata företag. För min del kan jag icke finna, att sistnämnda formulering i och för sig är rimlig. Det har här redan förut påpekats, att man icke gärna kan begära, att ett statsråd skall sälja de aktier, som han eventuellt har. Man kan icke heller fordra att ett statsråd, som är lantbrukare och låt mig säga driver en gård tillsammans med en broder eller någon annan, skall sälja gården eller tvingas lämna de organisationer, som gården är ansluten till. För min del måste jag därför framhålla,

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

att om någon ändring skall göras av § 34, vilket kanske i vissa avseenden kan vara lämpligt, bör detta ske med den allra största försiktighet.

Herr Fast: Herr talman! Vad som här har sagts i konstitutionsutskottets memorial kan och får icke betraktas vare sig som en anmärkning enligt § 107 i regeringsformen eller som en ingresserinran i den form, som utskottet ibland tidigare har presenterat, utan måste uppfattas såsom vad det faktiskt är, nämligen som ett observandum till Kungl. Maj:t, att eftersom ett bringande i överensstämmelse av innehållet i § 34 med den utveckling, som har ägt rum på det industriella och kommersiella området, icke är enbart en angelägenhet för utskottet, utan måste åtföljas också av föreskrifter i annan ordning, så bör Kungl. Maj:t ta ett initiativ. Något annat är detta icke och har icke avsetts att vara. Om något annat varit meningen, skulle det åtminstone för mitt vidkommande ha funnits en reservation.

Jag vill vidare framhålla, att när man nu vill göra gällande, att det här skulle föreligga fullständig jämlighet med de anmärkningar, som framställdes 1930 och 1935, så är detta icke med sanningen överensstämmande. I det ena fallet, år 1935, rörde det sig om en tjänst, till vilken Kungl. Maj:t hade utnämnt vederbörande statsråd. Det gällde alltså i detta fall något, som låg vida närmare begreppet »ämbete» än vad som är fallet i nu förevarande fall. Dessutom utövades den tjänsten alltjämt av vederbörande. Jag erinrar om att konstitutionsutskottet ett år efteråt gjorde en ny erinran om att vederbörande alltjämt utövade denna befattning. Delvis detsamma var förhållandet med avseende å de år 1930 anmärkta fallen, varvid åtminstone några påpekanden gällde, att vederbörande alltjämt utövade sina befattningar. Såsom här har vitsordats av statsministern är detta i det nu föreliggande fallet ingalunda förhållandet.

Jag menar sålunda, att man skall först och främst läsa vad utskottet här har skrivit på det riktiga sättet och icke lägga in däri något annat än som finns där, och vidare skall man vid jämförelser med 1930 och 1935 taga vederbörlig hänsyn till de skiljaktigheter, som nu föreligga gentemot då.

Herr Hermansson: Herr talman! Jag är givetvis tacksam för de svar på mina frågor som jag har fått från ett par ledamöter av konstitutionsutskottet, men jag måste nog, som interpellanter stundom bruka göra, säga att jag icke är fullt tillfredsställd med svaret.

När herr Hallén säger, att uttrycket »ämbete» icke kan tolkas på det sättet, att det innesluter styrelseledamotskap eller chefskap i ett privat företag, så böjer jag mig naturligtvis för denna uppfattning, eftersom jag icke kan anse mig kompetent såsom uttolkare av grundlagen. Men om detta är riktigt, vilket jag alltså icke tvivlar på, vill jag ändå påstå, att utskottet vid de tidigare tillfällen, när anmärkningar ha riktats mot statsråd för deras engagemang i privata företag, har tolkat paragrafens innehåll på ett annat sätt, än vad utskottet nu gör. Jag frågade därför också, om utskottet hade övergått till en annan tolkning av paragrafens innehåll, men på denna fråga fick jag intet direkt svar, men jag får väl tolka herr Halléns svar som åtminstone ett halvt erkännande av att man nu håller på att gå in på en annan tolkning av paragrafen.

Nu säger herr Fast, och jag tror, att också herr Hallén sade det, att det icke råder full överensstämmelse mellan detta fall och de fall som tidigare föranlett anmärkningar från utskottets sida. Då utövade vederbörande statsråd en viss tjänst, säger man, på sidan om statsrådsämbetet, men så förhåller det sig icke i det fall som nu är föremål för behandling. Jag har för min del ansett, att

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

den funktion på sidan av sitt ämbete, som vederbörande statsråd utövar, inte i och för sig bestämmer bundenheten vid ett visst företag, utan att det måste vara — hur skall jag säga för att icke använda något ord som kan anses opassande — den ekonomiska ersättningen eller vederlaget som skapar bundenheten. Om det belopp som erhålles är större, så blir väl också bundenheten större, och om den summa som utkvitteras är mindre, så blir väl också bundenheten mindre. Herr Fast menade, att jag inte hade läst utskottsutlåtandet på det riktiga sättet, och det är ju möjligt. Men om så är fallet, så anser jag, att det beror på att utskottets uttalande är så dunkelt och svårtydligt, att det sannerligen inte är så lätt att begripa meningen.

Jag är emellertid tacksam för statsministerns meddelande att statsrådet Ewerlöf för närvarande är fullkomligt skild från det nämnda företaget i alla andra avseenden, än att han uppstår ifrågavarande del av sin lön. Jag har nämligen hyst en svag misstanke om att det inte skulle förhålla sig på detta sätt, och den misstanken har stärkts av det förhållandet, att statsrådet Ewerlöfs vikarie på posten som verkställande direktör för Svenska försäkringsbolags riksförbund sköter tjänsten som en bisyssla vid sidan av sin befattning som avdelningschef hos ett enskilt företag. Av detta följer ju, att företaget inte heller kan fordra samma arbetsprestation av den nuvarande innehavaren av tjänsten som av den ordinarie. Men det är alldeles självklart, att jag tar för gott vad statsministern yttrar beträffande denna sak.

Jag kan emellertid inte finna, att saken egentligen blir bättre genom att regeringens samtliga ledamöter säga sig vilja dela ansvaret för vad som skett. Om en ledamot av regeringen bryter mot en grundlagsbestämmelse, kan jag icke anse, att saken förbättras genom att det sker med regeringskollegernas vetskap. Ur rent grundlagsvårdande synpunkt gör detta saken endast så mycket betänkligare. I detta fall betyder det således, att regeringens ledamöter bevilja syndernas förlåtelse i förskott, åt en av sina kolleger precis som det katolska prästerskapet brukade göra förr i tiden. Men regeringens ledamöter ha, såvitt jag vet, aldrig erhållit någon fullmakt att medgiva dispens från någon av grundlagens bestämmelser. Det är ju riksdagen och icke regeringens ledamöter som ha att avgöra, om ett statsråd handlar i strid med grundlagens bud eller icke.

Herr **Hallén** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Hermansson envisas med att påstå, att utskottet nu intagit en annan ställning till regeringsformens paragraf 34 än det gjort 1930 och 1935, och menar att dessa fall äro analoga. Det äro de inte, herr Hermansson. I detta fall gäller det ett uppdrag i en privat sammanslutning, låt vara att det är en riksorganisation, och i de 1930 och 1935 påtalade fallen gällde det, om icke formella statsämbeten så i det närmaste statsämbeten. I det ena fallet gällde det ledamotskap i styrelsen för Svenska bostadskreditkassan och i det andra ledamotskap i styrelsen för Svenska tobaksmonopolet. I ett fall, kanske i bägge — det minns jag inte riktigt — utövades fortfarande detta ledamotskap i vederbörande styrelse, vilket ju här inte är förhållandet. Fallen äro alltså icke analoga, herr Hermansson, och vi ha icke annan uppfattning i dag beträffande paragraf 34 regeringsformen än vi hade 1930 och 1935.

Vidare anförde:

Herr **Spångberg** Herr talman! Någon av utskottets talesmän har under debatten framhållit, att det egentligen icke är fråga om någon anmälan i detta fall utan mera meningen, att utskottet skulle rikta regeringens uppmärksam-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

het på förhållandet i avsikt att få en ändring av regeringsformens § 34 och eventuellt ett reglemente för statsråden. Det är väl icke alldeles riktigt att tolka det fullt så mildt. Meningen har väl ändå varit, att det skall riktas en anmärkning i viss mån mot det förfarande, som påtalas i denna ingressanmälan. Av att anmärkningen överhuvud taget har gjorts borde det ju framgå, att man ifrån konstitutionsutskottets sida anser, att det i detta fall inte handlats i grundlagens andemening. Paragraf 34 säger, som här anförts, att ledamot av statsrådet må icke tillika annat ämbete utöva, ej heller några inkomster därav uppbära. Det är ju riktigt, som utskottets ärade ordförande här har sagt, att det där talas om ämbete. Men det kan å andra sidan icke förnekas, att trots att det här bara talas om ämbete, har vid tidigare tillfällen anmärkning gjorts mot statsråd som ha innehaft uppdrag inom styrelser eller företag varför uppdrag jämställts med ämbete, och paragrafen skiljer icke, som vi se av ordalydelsen, på att inneha uppdrag eller att uppbära inkomster av uppdraget. Det sägs uttryckligen, att man icke får utöva något ämbete, och att man icke får uppbära några inkomster av ett ämbete. Men det är väl tydligt, att i detta fall, där anmärkning riktas mot ett visst statsråd, uppbär han en inkomst av 18 000 kronor för ett uppdrag som han enligt uppgift icke utövar.

Hur befogat det har varit, att utskottet vid tidigare tillfällen har gjort den tolkningen, att enskilda uppdrag måste jämsställas med ämbete i den anda som talar ur paragraf 34, visas tydligt av förhållandena vid den krasch, som inträffade år 1932 och som berörde statsråd som då nyligen hade innehaft uppdrag i styrelser för företag som drabbats av denna krasch.

Konstitutionsutskottet säger nu i varje fall, att det här vill lämna meddelande för att fallet icke skall få verka prejudicerande, och utskottet framhåller mycket tydligt önskvärdheten av att statsråden stå obundna gentemot privata företag. Man kan ju icke gärna tänka sig, att ett företag skulle utbetala en lön, och till och med en stor lön, åt personer som icke ha det ringaste med företaget att göra utan äro fullständigt skilda ifrån detsamma. Bara den omständigheten, att en lön utbetalas, är av den art, att en anmärkning måste framställas med tanke på vad grundlagen föreskriver.

Inom konstitutionsutskottet har jag jämte ett par kamrater avgivit en reservation beträffande slutet av föreliggande ingressanmärkning. Reservationen skulle ha undertecknats av ytterligare några utskottsledamöter, men de ha icke varit närvarande vid utlåtandets justering och därför icke haft möjlighet att underskriva reservationen. Det är sålunda flera inom utskottet än vad reservationen ger vid handen, som dela reservanternas uppfattning. Vi mena, att visserligen paragraf 34 skulle kunna ändras, och att det skulle kunna meddelas tydligare föreskrifter, men detta uppslag bör ju icke komma precis i samband med en anmärkning av detta slag. Denna grundlagsparagraf skulle ju kunna utökas med ett par ord om allmän tjänst e. d., så att det bleve fullt tydligt uttryckt, att ett statsråd verkligen skall vara obunden och utöver statsrådsarvodet icke få mottaga någon lön, vare sig från staten eller från privat håll. Utskottet är emellertid inne på vägar, som vi ej oreserverat kunna följa.

Vi anse i likhet med vad herr Hermansson här framhållit, att slutet i denna ingressanmälan är dunkelt, och att man överhuvud taget icke riktigt förstår vad som menas. Vad är det för anledning att i samband med anmärkningen tala om nödvändigheten av att den paragraf, som det här är fråga om, skall kompletteras med ett reglemente för statsrådets ledamöter? Vad skall reglementet för statsrådets ledamöter innehålla, som motiverar att tanken härpå framföres i detta sammanhang? Herr Hallén säger, att det bör innehålla vissa bestämmelser om statsrådets arbete, avlöning, framtida pensioner och dylikt.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Ja, om man tar upp det i sammanhang med en anmärkning mot ett statsråd som uppbär 18 000 kronor från ett privat företag, då får man lätt den uppfattningen, att utskottet syftar på en löneförhöjning åt statsrådets ledamöter eller i varje fall en möjlighet till kompensation för annan lön som måste avstås. Att framföra dessa tankar i sammanhang med en anmärkning är verkligen malplacerat. Skulle man tänka sig en viss ersättning för den lön som ett statsråd får avstå för annan tjänst, skulle vi få regeringsledamöter med olika stora löner. Den ene skulle, om han icke haft så stor inkomst tidigare, ha den minsta statsrådslönen, och den andre, som haft mycket stora inkomster tidigare, skulle få den större. Var gränsen för den senares statsrådslön skulle gå är ju inte så lätt att säga, med de olika inkomster som kunna åberopas.

Vi ha som sagt ansett, att det är oriktigt att anvisa sådana utvägar. Jag kan därför icke helt instämma med herr Hallén, då han gör en hemställan till regeringen, att den skall särskilt observera detta förhållande och gå in för en omarbetning av paragraf 34 regeringsformen samt komplettera den med ett reglemente. Jag skulle i varje fall vilja hemställa till regeringen att inte tolka anmärkningen på sätt som om det närmast vore fråga om en löneförhöjning.

Herr *Larsson* i Julita instämde häruti.

Herr **Senander**: Herr talman! Jag måste säga, att vad som här anförts som försvar för det arrangemang det är fråga om är ganska billig advokatyr. Detta bottnar givetvis i det förhållandet, att hela regeringen gjort sig medansvarig i vad som skett. Hade statsrådet Ewerlöf stått ensam, är jag övertygad om att konstitutionsutskottets majoritet hade framställt en anmärkning mot honom. Dessutom är det ganska märkligt att höra konstitutionsutskottets ordförande försvara denna sak. I realiteten presterade han ett försvar för arrangemanget, men hela konstitutionsutskottets uttalande och även hans eget uttalande utmynnade ändå i att arrangemanget var högst olämpligt.

Sedan måste jag säga till dem som tala om att statsrådet Ewerlöf är mindre bunden gentemot det försäkringsföretag som det här gäller därför att han icke utför något arbete för detta, att detta också är en advokatyr av billigaste slag, ty verkliga förhållandet måste ju vara det rakt motsatta. Om jag uppbär en grundligt tilltagen lön av en sammanslutning av bolag och icke utför något arbete härför, måste jag ju känna mig mera bunden mot denna bolagssammanslutning, än om jag gör någon motprestation. Detta argument håller icke, och det är också ett led i den advokatyr som här utvecklats. Man måste dessutom komma ihåg, att det här gäller sådana företag, som äro utsatta för en viss statskontroll. Även om vinstintresset är rent privat och även om staten inte har någonting att säga till om därvidlag, så äro de dock utsatta för en viss statskontroll, och detta gör arrangemanget ännu olämpligare.

Jag vill i anledning av statsministerns anförande säga, att det nu har blivit en vana, att då det osar hett för någon av ledamöterna i regeringen, är det statsministern som kläder skott och tar ansvaret på sig. Jag tror, att detta ockrande på egen popularitet så småningom kommer att hämna sig. Så länge till kan det icke fortsätta.

Till sist vill jag bara framhålla, att det är ganska märkligt, att man för att få en högerman i regeringen måste offra ganska viktiga principer, såsom man gjort i detta fall. Kunde man inte få tag på en högerman i annan ekonomisk ställning än herr Ewerlöf? Var han verkligen så oersättlig, att man måste beträda en sådan väg för att få honom till ledamot av regeringen?

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Det nästan mest egendomliga i detta egendomliga ärende är enligt min mening, att man här genomgående tycks förut-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

sätta såsom en anständig möjlighet att man skulle kunna rikta en på grundlagen baserad anmärkning mot statsrådet Ewerlöf. Den handling från hans sida, som det då skulle gälla, företog han ju, innan han var med i regeringen, i det att han, när han blev anmodad att ingå i densamma, svarade, att han inte kunde göra detta, utan att det vidtoges vissa arrangemang i ekonomiskt avseende. Det var ganska förklarligt, att han sade detta, ty om han lämnat sin enskilda tjänst och gått in i regeringen utan att betinga sig rätt att behålla en del av sin lön från det enskilda företaget, så hade han därigenom kommit att lida en påtaglig och med hänsyn till förhållandena högst betydande förlust av inkomster.

Dessa försök att rikta anmärkningen mot statsrådet Ewerlöf har ju också statsministern redan både elegant och nobelt avvisat. Jag har emellertid ansett, att det även från riksdagens egen sida borde sägas ifrån på denna punkt. Ty jag är övertygad därom, att det inte bara är jag utan många med mig, som ha svårt att förstå en sådan inställning, som här kommit till uttryck. Det är så mycket mer angeläget att betona detta, som ju själva konstitutionsutskottets ordförande faktiskt lämnade den frågan öppen, huruvida en eventuell anmärkning vore att rikta mot regeringen eller mot statsrådet Ewerlöf.

Vad nu beträffar tanken på en anmärkning i detta fall, riktad inte mot statsrådet Ewerlöf utan mot regeringen och då framför allt statsministern, så skulle en sådan anmärkning faktiskt förutsätta, att statsministern begått ett grundlagsbrott, när han på de villkor, som här äro i fråga, anmodade statsrådet Ewerlöf att inträda i regeringen. Men vi ha ju alla fullt klart för oss, att 34 § R. F. i detta fall icke kan vara tillämplig efter bokstaven. A andra sidan måste detta handlingssätt från en statsministers sida — att i en sådan situation som den berörda just utnyttja den ordagranna formuleringen av stadgandet — ovillkorligen i princip bedömas såsom ett handlingssätt, företaget i rikets intresse. Skulle han vara utesluten från att så kunna handla, skulle detta faktiskt kunna innebära ett fastläsande av regeringsmöjligheterna. En regeringschef skulle då kunna bli urståndsatt att till regeringsarbetet förvärva de krafter, som han, med sin blick på den politik som bör föras, framför allt åstundar att ha i regeringen.

Det låter så vackert detta, att ett statsråd måste stå obunden i förhållande till enskilda intressen. Men det blir, såsom också framgick av konstitutionsutskottets ordförandes anförande, mycket ofta bara ett talesätt. Det är uppenbart — jag tänker nu inte på statsrådet Ewerlöf, utan på vilken person som helst, som från enskild tjänst kallas att inträda i regeringen — att vederbörande kan vara precis lika bunden eller obunden av hänsynstagande till sin principal, om jag så får säga, vare sig han får behålla en del av sin lön eller inte under den tid han sitter i regeringen. Han har i allmänhet i båda fallen fullkomligt samma inställning till det enskilda företag, vartill han hör och vars intressen han naturligtvis överhuvud taget är inställd på att i lojal ordning bevaka.

Enligt min mening måste det initiativ till lagändring från regeringens sida, varom det har vädjats — en vädjan som jag för min del ingalunda vill motsätta mig — ovillkorligen kompletteras så, att utväg beredes för statsverket att lämna kompensation till dem, som eljest genom statsrådstjänsten få sina inkomster på särskilt sätt minskade. En fråga som därvid möter är naturligtvis den, huruvida det icke bör ske en allmän höjning av statsrådslönen. Men även om så sker, torde statsverket böra ha viss möjlighet att kompensera en person, som kan påvisa, att hans inkomster skulle bli avsevärt förminskade genom att han från enskild verksamhet åtog sig statsrådsuppdrag.

Det var, herr talman, endast detta som jag ansåg mig böra framhålla.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr **Mosesson**: Herr talman! Jag har, som kammarens ledamöter torde sett, inte deltagit i utskottets behandling av detta ärende.

Rent sakligt sett kan jag instämma i vad herr Lundstedt nyss sade. Men jag anser, att det dock bör understrykas, att det såväl ur regeringens som riksdagens och jämväl ur allmänhetens synpunkt är av vikt, att vi för framtiden ordna på ett sådant sätt, att det icke blir möjligt att i ifrågavarande avseende framställa någon erinran mot en medlem av Konungens statsråd.

Om jag tänker, att några stora organisationer — låt oss säga landsorganisationen, arbetsgivarorganisationen eller någon annan sammanslutning — finge någon av sina förtroendemän kallad att inträda i regeringen och denne tidigare kommit upp i en stor inkomst samt kanske genom livförsäkringar och annat, som han påtagit sig, vore nödsakad att ha en större årlig inkomst än den som ett statsråd har, när han utövar sitt ämbete som statsråd, och dessa organisationer erbjöde sig att utöver vad han får som statsråd ge honom så och så mycket och detta komme ut bland allmänheten, skulle man då ha den uppfattningen, att statsrådet i fråga vore så obunden, som önskvärt vore, vid handläggningen av de viktiga frågor som regeringen har att avgöra?

Det är således, herr talman, ur rent principiell synpunkt som jag delar konstitutionsutskottets uppfattning, att man för undanröjande av varje misstanke i detta avseende bör vidtaga en ändring i de nu gällande bestämmelserna.

Herr **Hermansson**: Herr talman! Det må ursäktas mig, att jag inte kan underlåta att rikta ett par repliker till de senaste talarna, men replikerna skola i varje fall bli mycket korta.

Herr Lundstedt säger, att om ett statsråd inte får tillstånd att mottaga bidrag till sina inkomster från annat håll — d. v. s. om han inte får tillstånd att åtnjuta fattigunderstöd från enskilda företag — under den tid han sitter i regeringen, så skulle detta kunna bli ett hinder för regeringsbildningen.

Det är möjligt att så kan bli förhållandet, i fall man siktar till att i regeringen insätta personer med så höga inkomster, att de skulle göra avsevärda förluster, när de endast uppbära statsrådslön, vilken dock för närvarande torde uppgå till cirka 30 000 kronor. På detta vill jag endast svara att det hittills inte kunnat förmärkas någon brist på dugliga ministerkandidater av den anledningen att avlöningen skulle anses för dålig, och jag är fullkomligt övertygad om att det kommer att uppstå en avsevärd köbildning av hugade spekulanter även nästa gång en ministerpost blir ledig.

Vad beträffar det exempel, som herr Mosesson anförde, nämligen att det, när en medlem av arbetarorganisationerna eventuellt inträdde i regeringen, kunde bli nödvändigt att ge vederbörande någon lönekomensation, så vill jag säga, att sådana löner ha inte utbetalats och komma inte heller att utbetalas av några arbetarorganisationer, att en sådan lönekomensation ens kan komma i fråga.

Herr Lundstedt menade tydligen, att statsrådets löner borde vara sådana, att staten med framgång kunde konkurrera med enskilda företag om deras befattningshavare. För min egen del har jag dock den uppfattningen, att en sådan konkurrens skulle komma att leda till konsekvenser, som riksdagen alldeles säkert inte skulle kunna godtaga. Och skulle det för något statsråds del vara svårt att reda sig med den inkomst, som nu är förenad med statsrådsämbetet, så borde åtminstone enligt min mening den saken kunna klaras på det sättet, att han använde den metod, som statsrådet Ewerlöfs partivänner alltid ha rekommenderat de fattiga här i landet, nämligen ökad sparsamhet. Och om nu statsrådet Ewerlöf skulle ha saknat träning i denna ädla dygd, så skulle han ha kunnat rekommenderas att ta några snabblektioner i praktisk sparsamhet av sin regeringskollega herr Rubbestad.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr *talmannen* avbröt här talaren genom klubbslag och yttrade: Jag får anmoda talaren att använda andra uttryck om statsrådets ledamöter än som här förekommit.

Herr *Hermansson* fortsatte: Ja, herr talman, det var inte något mer jag ämnade säga.

Herr *Mosesson*: Herr talmannen har redan givit uttryck åt vad jag begärde ordet för att säga.

Man må ju ha olika uppfattningar i en fråga som denna, men när min ärade vän herr *Hermansson* inte ens av statsministerns yttrande nyss låter sig föras till rätta, utan fortsätter att använda sådana uttryck som fattigunderstöd o. s. v., vill jag såsom kamrat säga, att jag anser att debatten har dragits ned på ett alltför lågt plan.

Överläggningen var härmed slutad. Kammaren beslöt lägga ingressuttalandet till handlingarna.

Under *punkten 1:o*) hade utskottet anmält, att utskottet ansett sig icke kunna underlåta att rikta anmärkning mot statsråden *Wigforss*, *Möller*, *Bergquist* och *Bagge* i anledning därav, att vissa i anmärkningen angivna befattningshavare i statens tjänst i alltför stor omfattning erhållit offentliga uppdrag eller Kungl. Maj:ts tillstånd att inneha enskilda uppdrag.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! De beslut, som av konstitutionsutskottet påtalats i denna anmärkning, ha en gemensam bakgrund i de svårigheter som särskilt under krigsåren framträtt, när det gällt att finna kvalificerade tjänstemän för utförandet av skilda uppdrag. Personresurserna inom statsförvaltningen äro för närvarande hårt utnyttjade, och det har därför visat sig nödvändigt att medgiva kombinationer av olika allmänna uppdrag i en större utsträckning än som i och för sig är önskvärd eller under normala förhållanden lämplig. Expertis för de olika slag av uppgifter, som statsförvaltningen under krigsåren haft att lösa, har icke kunnat uppbyggas i samma takt som behoven gjort sig gällande. Det är givetvis önskvärdt att det mångsyssleri, som under krigsåren framtvingats, såvitt möjligt avvecklas. Så länge förhållandena icke förändrats måste emellertid kombinationer av uppdrag alltjämt tillåtas i betydande utsträckning. Det bör vidare understrykas, att det i åtskilliga fall, där en vidare fördelning av vissa uppdrag med ett nära inre sammanhang i och för sig skulle vara möjligt, kan vara lämpligt att uppdragen läggas på en och samma tjänsteman för att vinna en önskvärd effektivisering av frågornas handläggning.

Vad först beträffar generaldirektör *Björck* har hans ställning såsom chef för statskontoret automatiskt givit honom en central ställning i det statliga besparingsarbetet. Han har redan på ett tidigt stadium vunnit en betydande erfarenhet särskilt i fråga om den statliga byggnadsverksamheten och såsom ordförande i civila byggnadsutredningen gjort mycket värdefulla insatser, när det gällt att hålla nere kostnaderna för denna. Ordförandeskapet i byggnadskommittén för karolinska sjukhuset — det första av de uppdrag utskottets anmärkning avser — får betraktas såsom en naturlig vidare utbyggnad av hans här berörda funktioner. Han har vid dess fullgörande haft särskilda förutsättningar att nå fram till ett gott resultat. Det andra av de avsedda uppdragen — förhandlingarna med Stockholms stad rörande ersättning för restskatteförmedling — har legat helt i linje med hans allmänna tjänstealliggan-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

den och vidare varit av så begränsad räckvidd, att det icke övat inflytande på hans möjligheter att fullgöra övriga uppdrag. Vad slutligen beträffar uppdraget såsom ordförande i kommittén angående riksdagens arbetsformer torde det ha varit svårt att för detta finna någon annan med den önskvärda kombinationen av riksdagserfarenhet och administrativa kunskaper.

Generaldirektör Sällfors utgör för närvarande vår främste expert i organisationsfrågor. När det gällt att inom statsförvaltningen tillämpa den teknik för rationalisering, som med framgång prövats inom det enskilda näringslivet, har det synts angeläget att för denna uppgift förvärva Sällfors samt att organisera hans arbete så, att hans expertis bleve utnyttjad på det mest effektiva sättet. Sakrevisionen och organisationsnämnden ha mycket närbesläktade uppgifter. Inom båda dessa institutioner har det funnits anledning att anlita Sällfors. Den lämpliga lösningen har synts vara, att Sällfors i sin egenskap av ordförande i organisationsnämnden också inginge i sakrevisionen, både för att tillföra denna önskvärd organisationsteknisk sakkunskap och för att tjäna som förbindelseman mellan de båda institutionerna. Det arvode Sällfors uppbär i sakrevisionen bör icke betraktas såsom ett mått på den arbetsinsats, som kräves av honom inom denna institution. Hans verksamhet inom denna och inom organisationsnämnden bör betraktas såsom ett sammanhängande helt, och på samma sätt bör hans lön jämte det till honom i sakrevisionen utgående arvodet betraktas såsom en samlad ersättning, vars storlek fått avvägas med hänsyn till att Sällfors helt övertagits av staten från sin tidigare enskilda verksamhet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Efter den förklaring, som finansministern nu lämnat i frågorna Björck och Sällfors, skall jag be att få lämna en förklaring i anledning av den extra anmärkning, som är riktad mot mig, därför att en byråchef i pensionsstyrelsen har fått tillåtelse att inneha två aktuariefattningar, såsom det kallas, i enskilda försäkringsföretag.

Jag skall utan vidare medge, att de beslut, som här ha ställts under debatt, äro mycket diskutabla. Det är klart som dagen, att det kan se egendomligt ut att en statstjänsteman på detta sätt får rättighet att inneha enskilda uppdrag, särskilt när de äro förenade med relativt höga arvoden. Jag vill emellertid understryka, att höga arvoden från enskilda företag inte är det samma som höga arvoden i statens tjänst. I det senare fallet kräves i regel en mycket stor arbetsinsats, medan enskilda företag ofta äro villiga att betala mycket höga arvoden för mycket små arbetsinsatser. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det som väl egentligen skall bedömas, när man avgör, huruvida man skall tillåta en statstjänsteman att även åtaga sig ett enskilt uppdrag, är huruvida detta enskilda uppdrag kan komma att leda till att han missköter den statstjänst, som han innehar. Har man anledning antaga, att följden blir misskötsel av statstjänsten, är det klart att man skall säga nej. Det är ju på den punkten, som det gäller att tillvarataga statens intressen.

Däremot kan jag inte vara med om att man skall vägra en person att åtaga sig ett enskilt uppdrag bara därför att uppdraget är förenat med ett högt arvode. Den princip, som man har att följa, måste, som sagt, vara att uppdraget inte inkräktar på och förstör vederbörandes möjligheter att verkligen sköta sin befattning i statens tjänst. Utskottet säger ju också självt i ingressen till den anmärkning, som finansministern och jag här svara på, att »grundtanken bakom föreskriften i fråga, nämligen att uppdrag icke få inkräkta på befattningshavares tjänst, äger sin giltighet även beträffande offentliga uppdrag».

Jag vill då fråga, om utskottet har kunnat konstatera, att vederbörandes

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

enskilda uppdrag mer eller mindre omöjliggjort för honom att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sin statstjänst. Utskottet har nämligen haft möjligheter att undersöka den saken, ty tillstånd att inneha dessa två uppdrag har inte — jag skulle ha varit tacksam, om utskottet också gått in litet på frågans historia, så att man kunnat se sakerna i deras sammanhang — lämnats vederbörande under 1943. Jag förmodar, säkerligen icke utan fog, att av dessa uppdrag det är det första, beträffande vilket enligt utskottets mening mera allvarliga betänkligheter kunna hysas. Detta uppdrag erhöll han år 1936, då statsrådet Strindlund var socialminister. Han erhöll då medgivande för tre år. Den särskilda anmärkning, som konstitutionsutskottet framställt beträffande den omständigheten att det rör ett företag, vilket står under pensionsstyrelsens kontroll, träffar emellertid icke statsrådet Strindlund. På den tiden tillhörde sjukkassebyrån, av vilken kontrollen över understödsföreningarna utövas, socialstyrelsen. Treårsmedgivandet utgick år 1939. År 1939 hade sjukkassebyrån flyttats från socialstyrelsen till pensionsstyrelsen. Då var herr Forslund socialminister. Frågan huruvida byråchefen, trots att pensionsstyrelsen var kontrollmyndighet över understödsföreningarna, skulle få behålla uppdraget, övervägdes då noga. Man kom emellertid, enligt vad jag inhämtat — jag var ju icke socialminister på den tiden — till det resultatet, att eftersom kontrollen de facto utövades av sjukkassebyrån och byråchefen i fråga var chef för försäkringsbyrån, borde den omständigheten att kontrollen formellt utövades av pensionsstyrelsen icke utgöra något hinder för att han finge behålla sitt uppdrag. Mitt ansvar på denna punkt inträdde år 1942, då tiden för det senast meddelade treårsmedgivandet utgick. År 1942 begärde byråchefen icke bara att få förnyat medgivande att behålla uppdraget som aktuarie hos de bankanställdas pensionskassa, utan även att få åtaga sig ytterligare ett uppdrag, nämligen såsom aktuarie hos försäkringsbolaget Liv-Göta. Det är klart som dagen, att när det gällde två uppdrag, varav det ena avlönades med 4 000 kronor och det andra med 5 000 kronor, det fanns, som konstitutionsutskottet anser, anledning att känna sig mycket betänksam, och jag vågar försäkra, att jag också var mycket betänksam. Endast med hänsyn till att jag ansåg mig kunna antaga det — jag kunde ju icke konstatera det, men jag ansåg mig kunna antaga det — att arbetet icke vore av den krävande natur, att byråchefen därför behövde åsidosätta sin plikt som statstjänsteman, medgav Kungl. Maj:t på min föredragning och på min hemställan, att byråchefen fick inneha bägge uppdragen. Men just därför att det var så tveksamt, fick han icke tillstånd inneha uppdraget under tre år utan han fick tillstånd endast för ett år. Tillståndet förnyades emellertid beträffande båda uppdragen år 1943, och det är med anledning av detta förnyande, som konstitutionsutskottet nu riktat en anmärkning mot mig. Att han fick tillstånd på endast ett år berodde just på att man ville inhämta pensionsstyrelsens mening om huruvida arbetet med de två uppdragen inverkat på hans förmåga att sköta sin statstjänst. År 1942 var pensionsstyrelsen liksom undertecknad mycket tveksam, då styrelsen tillstyrkte, att han skulle erhålla tillstånd att inneha ännu ett aktuarieuppdrag, men år 1943, sedan pensionsstyrelsen hade haft tillfälle att se verkningarna under ett helt år, tillstyrkte pensionsstyrelsen utan tvekan, att han skulle få förena uppdragen med sin tjänst som byråchef. Eftersom han innehåft det ena uppdraget ända sedan år 1936 och det andra sedan år 1942, d. v. s. nu i nära två års tid — han erhöll det sista uppdraget den 1 juli 1942 — förefaller det mig, som om konstitutionsutskottet haft anledning att göra ett försök att konstatera, huruvida han i sin tjänstgöring som byråchef uppfyllt de krav, som konstitutionsutskottet anser böra ställas, eller om uppdragen kunde anses ha inkräktat på byråchefstjänsten. Utan att begära

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

någon förklaring vill jag framhålla, att det finns en mening i konstitutionsutskottets utlåtande, som är dubbeltydig. Det står nämligen, att vederbörande under år 1943 åtnjutit 7 dagars tjänstledighet. Jag skulle ju kunna ha rättighet att läsa det på det viset, att eftersom dessa två uppdrag icke krävt mer än sju dagars tjänstledighet, så ha de haft mycket liten betydelse för hans möjligheter att fullgöra sin statstjänst, men jag är icke säker på att denna välvilliga tolkning är riktig. Det finns ju nämligen den möjligheten, att med orden »blott åtnjutit 7 dagars tjänstledighet» avsetts att insinuera, att han använt sin arbetstid för att fullgöra sina enskilda uppdrag. Om detta varit konstitutionsutskottets mening, hade det varit bättre, om konstitutionsutskottet skrivit det. Det hade varit lätt att göra en undersökning, om så verkligen förhållit sig, och eftersom spørsmålet om hans uppdrag blir aktuellt inom några veckor — det måste i varje fall före den 1 juli fattas beslut, om han skall få bibehålla uppdragen — så kunde det ju varit ett visst stöd för Kungl. Maj:t, om man hade fått klart för sig, hur det förhåller sig i detta avseende. Det finns ingen skillnad mellan min och konstitutionsutskottets uppfattningar beträffande tjänstemäns ansökningar om rätt att med sin statstjänst få förena enskilda uppdrag. Ett uppdrag får icke inkräkta på vederbörandes tjänst. Jag måste dock säga, att det i den praktiska tillämpningen av denna princip naturligtvis alltid kan komma att råda delade meningar. Jag skall sätta igång en så noggrann undersökning som möjligt, huruvida den här ifrågavarande personen på ett icke fullt tillfredsställande sätt skött sin tjänst som byråchef i pensionsstyrelsen under den tid av nära två år, som han haft rätt att inneha dessa uppdrag. Det skall bli intressant att konstatera, hur därmed förhåller sig.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! De av utskottet framställda erinringarna gälla icke enbart statsråden, utan utskottet har också velat göra en anmärkning beträffande det rådande systemet och framförallt mot de ämbetsmän, som icke iakttagit måttfullhet, när det gäller att mottaga uppdrag, varom här är fråga. Svaret bör lika mycket träffa ämbetsmännen, som icke haft tanke på att stoppa upp i rätt tid. Under de senare åren har utskottet ägnat dessa frågor sin uppmärksamhet. Detta spørsmål är alltså icke enbart en krisfråga, utan det har nog varit för handen före krisåren, men i år har man ansett gränsen vara överskriden och att det varit lämpligt att förhållandena komme till riksdagens kännedom. Grundtanken bakom den föreskrift i civila avlöningsreglementet, enligt vilken fordras Kungl. Maj:ts medgivande för att med statstjänst förena ett uppdrag, är att uppdraget icke får inkräkta på vederbörandes tjänst. De i förevarande utlåtande presenterade fallen äro icke enstaka fall utan typfall, som vi funnit i vår granskning. Jag kan vara med om att skilja på två slag av bisysslor, nämligen statliga utredningsuppdrag och privata uppdrag. Privata uppdrag kunna verkligen inkräkta på statstjänsten. Jag har ingenting i princip att erinra emot att en duglig ämbetsman av regeringen användes i offentligt uppdrag, där hans arbetskraft kan komma till nytta för det allmänna. Vad utskottet velat poängtera det är, att det måste finnas en gräns, så att man icke kommer in på mångsyssleriets område. Den gränsen har överskridits av chefen för statskontoret och av professorn vid tekniska högskolan. Beträffande byråchefen vill jag framhålla, att utskottet icke i främsta rummet fäst sig vid att han åtnjutit dubbel inkomst utan vid att han tagit en bisyssla i ett privat företag för att därigenom skaffa sig en biinkomst vid sidan av sin inkomst av statstjänsten.

Statsrådet Möller frågade, vad som särskilt givit anledning till att utskottet nu uppmärksammat detta fall, trots att byråchefen i fråga i flera år med sin

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

tjänst förenat privata uppdrag. Statsrådet frågade också, huruvida utskottet kunnat konstatera, att vederbörande icke skött sin statstjänst på ett tillfredsställande sätt. Nej, det ha vi icke konstaterat, men det kan väl icke vara rimligt, att mångsysslerisystemet skall sträcka sig så långt, att man icke utsänder en varning, förrän uppenbar misskötsel observerats. Jag kan i det sammanhanget erinra om den skrivelse, i vilken byråchefen gjort framställning om att få bibehålla sina bisysslor. Det gällde dels en aktuariefattning i en pensionskassa, dels en aktuariefattning i ett livbolag. I sin motivering för att få upprätthålla dessa bisysslor säger han följande: »Då jag icke för någon av ifrågavarande befattningar behöver anlitas under pensionsstyrelsens normala arbetstid, möjligen med undantag under ett år för någon eller några konferenser med ledningen för respektive företag eller något sammanträde i Svenska livförsäkringsbolagets aktuarienämnd, och någon fara för överansträngning, för den händelse jag får behålla min hälsa, ej kan anses föreligga, synes det mig icke med fog kunna sägas, att ett upprätthållande av ifrågavarande aktuariefattningar skulle verka på något sätt hindrande i mitt arbete som byråchef i pensionsstyrelsen. Nämnas kan, att under första året erforderliga konferenser med ledningen i Liv-Göta helt förlagts till kvällarna, med undantag av några vid själva starten, då jag för ändamålet utnyttjade ett mindre antal semesterdagar.»

Då frågar jag: är det rimligt, att den semester för ämbetsmän, som visserligen är ganska rikligt tilltagen — alltför rikligt tilltagen, om man jämför med hur den stora massans semesterförhållanden äro ordnade här i detta land — och som är avsedd att bereda ämbetsmännen vila och vederkvickelse, så att de bli i stånd att på ett tillfredsställande sätt upprätthålla sin statstjänst, skall användas för arbete i privata företag? Det är på den punkten jag anser fog föreligga för anmärkning. Vare sig det endast förekommit i enstaka fall eller ofta, att ämbetsmän utnyttjat sin semester på sådant sätt, så är det absolut förkastligt, att det tillåtes ämbetsmännen att så använda sin semester. Om de göra ett sådant bruk av sin semester, ligger det nära till hands att fråga sig, om icke semestern bör förkortas. Det är ju ganska naturligt, om gemene man framställer en dylik fråga, när han hör, hur vederbörande använder sin semester. Vi ha sålunda icke fäst någon avgörande vikt vid merinkomsten, även om den varit ganska betydande. Den person, varom här är fråga, har som byråchef enligt avlösningsreglementet en lön på 12 000 kronor. 31 % kris- och dyrtidstillägg gör cirka 3 700 kronor. Dessutom uppbär han sammanlagt omkring 11 000 kronor som aktuarie hos de nämnda företagen, vilket ju är en ganska betydande inkomst. Men det är icke biinkomstens storlek, vi vänt oss emot, utan vi ha anmärkt på, att en tjänsteman såsom byråchef i pensionsstyrelsen kan komma att kontrollera sin egen verksamhet. Det är detta, som är det anmärkningsvärda i fallet i fråga. De båda andra personer, som här nämnts, chefen för statskontoret och professorn vid tekniska högskolan, ha ju inriktat sin mångsysslande verksamhet på ett helt annat sätt och på helt andra områden. Vi ha ju fått veta i pressen och även i dagens debatt här i kammaren, vilka skickliga och kunniga män det här gäller, och jag bestrider icke att de äro skickliga, men det måste finnas en gräns, som, om den överskrides, omöjliggör för en duglig karl att sköta sin statstjänst. Jag har svårt att tro att chefen för statskontoret och professorn vid tekniska högskolan kunnat sköta sin statstjänst på ett sådant sätt, som man i vanliga fall begär av en ämbetsman, att han skall sköta sin tjänst, och jag vill framställa en fråga: hur utnyttjas de högre befattningshavarnas arbetstid? Utnyttjas den i full utsträckning? Vi ha kunnat konstatera, att det i främsta rummet är de högre ämbetsmännen, som ägnat sig åt bisysslor och mångsyssleri, medan de lägre avlönade befattningshavarna icke synas ha möjlighet att i samma utsträckning göra detta. Jag und-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

rar, huruvida det icke vore lämpligt, att det anordnades en kontroll över, hur statsråden fördela sakkunnigeuppdrag. För de statliga ämbetsmännens anseende är det av mycket stor vikt, att icke den uppfattningen sprides ibland folket, att ämbetsmännen icke ha någonting att göra, utan kunna nästan hur mycket som helst ägna sig åt bisysslor.

Jag vill till slut tillägga, att man spårar en tendens i regeringens val av sakkunniga. Personvalet tycks vara begränsat till en mycket liten krets av folk. Går man igenom de många handlingar, som röra dessa spörsmål, så finner man, att om en person en gång tillkallas som sakkunnig i och för någon utredning, så tycks han bli sakkunnig på alla möjliga områden, och man träffar på honom överallt i utredningsmaskineriet. På det sättet ha vi mångsyssleriet färdigt. Antingen är regeringens bekantskapskrets ganska begränsad eller också måtte det vara brist på kunnigt folk. Jag har i dagarna deltagit i en kongress. Vid denna kongress beslöt man att beträffande den kommunala förvaltningen göra det uttalandet, att mångsyssleriet i görligaste mån borde förhindras. En erinran av enahanda innehåll tycker jag borde riktas både till regeringen och icke minst till ämbetsmännen.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag vill vid denna anmärkningspunkt få antecknat, att jag och en annan ledamot av utskottet icke deltagit i detta ärendes slutliga behandling. Jag beklagar, att jag vid voteringen lade ned min röst och att jag därigenom icke fick tillfälle att avgiva en formlig reservation. En del av dessa sakkunnigeuppdrag kunna vara diskutabla. Även statsrådet Möller tycktes luta åt denna uppfattning. Vad vi särskilt fäst oss vid, det är den stora mängd förvaltningsuppdrag, som hopats på en verkschef, men det är ju ganska obarmhärtigt att hänga ett enstaka statsråd för att han år 1943 lämnat ifrågavarande person ytterligare ett uppdrag. Så har t. ex. statsrådet Bagge råkat illa ut för att han givit generaldirektör Björck ett sakkunnigeuppdrag. Man kan säga, att sett isolerat kan ju icke detta uppdrag motivera, att man riktar en anmärkning enligt 107 § mot statsrådet Bagge. Detsamma kan sägas om den ganska blygsamma del, som statsrådet Bergquist tagit i utdelningen av sakkunnigeuppdrag. Däremot kan man ju säga, att om man icke såsom medlem i konstitutionsutskottet kan syna detta litet närmare i sömmarna, det dock finns en annan institution än konstitutionsutskottet, nämligen statsrevisionen, som är ägnad att handlägga dylika ärenden. Från den tid, då jag var ordförade i statsrevisionen, minns jag mycket väl, att statsrevisionen ibland brukade se efter vad chefen för ett centralt ämbetsverk hade för sig. Statsrevisionen kunde för övrigt icke göra anmärkning mot ett statsråds beslut men kunde från sina utgångspunkter erinra om det olämpliga i att en man på en ledande post vore för mycket engagerad av allmänna och enskilda uppdrag. Jag tycker denna diskussion smakar bra mycket av statsrevisionen. Jag tror att litet var här i kammaren har en känsla av att den institutionen egentligen bort behandla detta spörsmål. Jag har, herr talman, bara velat deklarerera, varför jag ansåg mig icke kunna deltaga i utskottets beslut, såsom det blivit utformat.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren lägga punkten till handlingarna.

Punkten 2:o).

Under denna punkt hade utskottet anmält, att utskottet — i anledning därav, att Kungl. Maj:t genom beslut den 18 september 1943 förordnat ett f. d. hovrättsråd att från och med den 20 september tills vidare under den tid presidenten i kammarrätten N. J. E. Quensel, vilken den 30 augusti 1943 ut-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

nämnts till statsråd, utövade statsrådsämbetet uppehålla presidentämbetet i kammarrätten — funnit sig ej kunna underlåta att rikta anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Konstitutionsutskottet har riktat anmärkning mot förordnandet av f. d. hovrättsrådet Nordenskjöld såsom t. f. president i kammarrätten. Därvid synes utskottet ha utgått ifrån att Nordenskjölds ålder skulle göra honom olämplig för ifrågavarande uppdrag med hänsyn till att han saknar föregående erfarenhet av administrativ domarverksamhet. Att stor återhållsamhet bör iakttagas vid anlitanad av pensionerade tjänstemän för maktpåliggande statliga uppdrag är givetvis riktigt, men detta får icke hindra, att staten i ett läge, då svårigheter möta att tillgodose behovet av kvalificerade tjänstemän, utnyttjar även pensionerade av utmärkt förtjänst och med obruten arbetsförmåga. Nordenskjöld — som icke endast varit hovrättsråd utan under många år därjämte medlem av blandade domstolarna i Egypten och ordförande i krigshovrätten — fyller i dessa avseenden högt ställda krav, och hans rika erfarenhet av dömande verksamhet i övrigt gör honom väl skickad såsom ledare för en domstol av kammarrättens karaktär. Det är visserligen sant, att kammarrätten är en administrativ domstol, men det har alltid ansetts önskvärt att i kammarrätten äga representation för erfarenhet från allmänt dömande verksamhet. Det må även framhållas, att hovrätten, av vilken Nordenskjöld äger ingående erfarenhet, i mycket tjänat såsom förebild vid kammarrättens omorganisation.

Herr **Sefve**: Herr talman! Jag har icke suttit på detta ärende i konstitutionsutskottet och kan sålunda icke tala på konstitutionsutskottets vägnar. Orsaken till att jag begärt ordet är att jag uppmärksammat detta fall ur tjänstemannasympunkt och är mycket intresserad att få höra statsrådet Wigforss' mening i detta avseende.

År 1941 antogs ett nytt pensionsreglemente. Enligt detta reglemente skulle en vanlig tjänsteman kunna få sitta kvar för det första ett år över den tidpunkt, då han blivit pensionsmässig, och dessutom kunna få förordnandet å sin befattning förlängt med ytterligare två år genom Kungl. Maj:ts beslut. Beträffande domare — och det är ett sådant fall det här gäller — tillämpas andra bestämmelser. De kunna få sitta utan vidare i två år, men denna tid kan icke ytterligare förlängas av Kungl. Maj:t.

Pensionsåldern för kammarrättspresidenten är för närvarande 65 år, och han kan sålunda få sitta kvar till senast 67 år. Icke desto mindre har den tjänsteman det nu är fråga om förordnats på denna befattning vid en tidpunkt, då han var över 67 år, närmare bestämt 67 år 5 månader. Det förefaller många tjänstemän egendomligt, att beträffande dem, som ha relativt underordnade befattningar, tillämpas detta civila pensionsreglemente, medan däremot beträffande höga och krävande chefsbefattningar Kungl. Maj:t intager en i viss mån annan ståndpunkt.

När detta pensionsreglemente först antogs av riksdagen och kungörelse sedan utfärdades, skedde detta på grund av att Kungl. Maj:t, närmast representerad av statsrådet Wigforss, var övertygad, att de bestämmelser, som föreslogos och sedermera antogos, voro väl avvägda. Jag förmodar, att statsrådet Wigforss fortfarande har denna uppfattning men att han anser, att man i ett sådant särskilt fall som det här föreliggande och i en situation, där man behöver en kraft, som man icke kan få på något annat håll, icke skall vara bun-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

den av reglementet. Man kringgår därför på sätt och vis dess bestämmelser genom att man visserligen icke låter vederbörande sitta kvar i den befattning han tidigare innehaft — vilket man ej kan göra — men förordnar honom på en annan befattning, sedan han blivit pensionerad från den förra.

Förfarandet kan tyckas egendomligt ur även en annan synpunkt. Om vederbörande varit ordinarie på just denna plats, hade han icke gärna kunnat få detta förordnande. Nu kom han från en annan befattning, och då ansågs anordningen möjlig. En tjänsteman, som är över pensionsåldern och därför enligt bestämmelserna anses icke längre lämplig för arbetet på det område, som han har stor erfarenhet av, bör däremot enligt denna uppfattning kunna ifrågakomma till en tjänst, av vilken han ej har någon större erfarenhet.

I denna befattning som president i kammarrätten måste nämligen vederbörande ha fått att göra med en hel rad av ärenden, som han ej sysslat med förut. Jag behöver bara nämna skattemål, mantalsskrivningsmål, fattigvårds- och barnavårdsmål samt även en del lönemål, såsom exempel på ärenden vilka kanske icke fallit inom vederbörandes tidigare verksamhetsområde. Det har självfallet varit så mycket besvärligare för honom att sköta detta som han tillträdde sin nya tjänst under en period, då kammarrätten omorganiserades. En ny instruktion utfärdades från den 1 januari 1943, och förordnandet kom i september. Man kan således antaga att en stor del av omorganisationen var avslutad. Icke desto mindre får man antaga, att under den tid, som då förflutit efter den 1 januari 1943, icke allt medhunnits, utan att det allt fortfarande krävdes ett arbete med omorganisationen, vilket självfallet förutsatte erfarenhet just i fråga om denna typ av arbete.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det är alldeles riktigt, att Kungl. Maj:t icke kan giva förlängt förordnande över viss tid. Men det finnes ingenting som hindrar Kungl. Maj:t att sedan ämbetsmannen avgått förordna honom på samma tjänst; alltså man behöver icke välja någon från ett annat område.

Detta är ett exempel på vad jag nämnde i mitt första svar. Under denna tid har det varit förbundet med alldeles särskilda svårigheter att finna lämpligt folk för fyllande av olika uppgifter på grund av ansvällningen av all möjlig statlig verksamhet.

Eftersom just herr Sefve erinrade om det behöver jag icke påminna kammaren om att jag upprepade gånger i kammaren fått tala för lägre pensionsålder gentemot mycket ivriga krav på att man skulle uppskjuta avgången. Jag har gjort det med den motiveringen att det är önskvärt att icke ha en så hög pensionsålder att man verkligen kan tveka om vederbörande äro lämpliga att fylla sina uppgifter. Om man däremot har en lägre pensionsålder finnes det möjlighet att taga hänsyn i det enskilda fallet.

Efter allt vad jag känner till är det i detta enskilda fall så, att den nu tillförordnade presidenten har en fullständigt obruten arbetsförmåga och en stor erfarenhet. Då kommer frågan: han är ny på detta område. Men om herr Sefve och konstitutionsutskottet för övrigt mena, att ett sådant tillfälligt förordnande icke borde ha givits, så få vi lägga märke till, att det gäller förordnande i stället för en person, som inträtt i Konungens statsråd och som på grund av alltings oberäknelighet kan komma tillbaka i vilket ögonblick som helst. Det är icke lätt att finna någon person, som fyller alla de kvalifikationer, som man inom konstitutionsutskottet förutsatt. Man förutsätter tydligen, att det skall vara en man med mycken erfarenhet, kanske till och med från kammarrättens verksamhet, som skall på detta sätt tillförordnas. Jag är övertygad om att om man valt en jurist från ett annat område, som haft precis lika liten

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
erfarenhet från kammarrättens arbete, och satt honom till vikarie, hade ingen tänkt på att göra anmärkning.

Jag är övertygad om att kärnpunkten i anmärkningen ligger i frågan om pensionsåldern. Men det har nu under krigstiden på något håll beträffande landshövdingar hänt, att vi varit tvungna att sätta en pensionerad landshövding som vikarie utan att någon gjort anmärkning. Det förevarande fallet är fullständigt jämförligt därmed. Jag tror således inte, att man behöver miss-tänka, att Kungl. Maj:t har någon önskan att i onödan förordna personer, som kommit till pensionsåldern.

Herr Thorell: Herr talman! Herr statsrådet sade nyss, att det var mycket svårt att få lämpligt folk till alla uppdrag. Det kan man förstå; det måste vara så. Men då det gäller detta fall har man väldigt svårt att förstå, hur det kan komma sig, att en säkerligen odiskutabelt duglig karl på sitt område men som icke besitter särskild sakkunskap på det område, på vilket han förordnas, skall sättas på denna plats. Det är så mycket mera allvarligt som alla veta, att när man kommit till en viss ålder — och denne man har kommit till en tämligen hög sådan ålder — har man svårare att sätta sig in i nya förhållanden än i yngre år. Särskilt tycker jag, att det skall vara ytterst svårt att sätta sig in i sådana förhållanden, som kammarrätten har om hand och som herr Sefve var inne på. Det är väldigt mångskiftande ämnen av helt annan art än vad hovrättsrådet Nordenskjöld tidigare sysslat med.

Vi ha varit betänksamma inför denna sak och fört fram den här i kamrarna huvudsakligen på den grund, att kammarrätten har ju som bekant redan en synnerligen stor eftersläpning i fråga om behandlingen av målen. Vi tycka, att när vi av en eller annan orsak framföra ärenden dit, få vi vänta alldeles för länge, innan vi få utslagen därifrån.

Jag kan icke tro, att denne man ändå är den rätte att få ett mera intensivt och mera effektivt arbete till stånd i sin ålder och med den ringa kännedom han har om förhållandena.

Jag håller före, att inom våra länsstyrelser med deras många tjänstemän, dugliga och väl insatta i sådana här ärenden, borde, herr statsråd, ha kunnat uppbringas en kraft, som både haft en allmänkunskap av kanske samma mått som den förordnade och som därtill varit synnerligen väl insatt i de frågor, som kammarrätten har att handlägga, frågor som mycket angå oss som enskilda personer — exempelvis skattemål — men framför allt våra kommuner genom de många besvärsmål, som gå till kammarrätten. Det är därför som vi ansett oss ej kunna låta det passerade få vara oanmärkt.

Vidare anfördes ej. Punkten lades till handlingarna.

Härefter yttrade:

Herr Edberg: Herr talman! Jag har tillsammans med fyra andra riksdagsledamöter tillåtit mig att i ett särskilt yttrande fästa riksdagens uppmärksamhet på de icke fullt tillfredsställande förbindelserna mellan regeringen och riksdagen i utrikespolitiska frågor. Då vi granskat akterna ha vi fått ett mycket bestämt intryck av att riksdagen och dess organ vid upprepade tillfällen åsidosatts, när det gällt ingående av traktater eller de ensidiga deklARATIONER, som under de senaste åren trätt i traktaters ställe.

Enligt § 12 regeringsformen fordras som bekant riksdagens samtycke i fråga om två grupper av traktater. Den första gruppen omfattar sådana överenskommelser, som förbinda landet till stiftande av vissa lagar eller gå ut på penningprestationer. Det stadgandet är ovillkorligt. Här inträder nämligen riksdagens

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

lagstiftande och beskattande myndighet. I fråga om den andra gruppen är gränsen mera svävande. Den omfattar sådana överenskommelser, som inte på grund av sin sakliga beskaffenhet falla under riksdagens befogenhetsområde men som ändå äro av större vikt och fördenskull skola föreläggas riksdagen.

Genom detta stadgande, som införts i grundlagen 1921, har en mängd frågor, som tidigare avgjordes av Kungl. Maj:t och statsråden ensamma, lagts under riksdagens kompetens i princip: alltså den fördragsslutande makten delas mellan Konung och riksdag. Effekten av denna lagändring 1921 var påtaglig. Under de närmaste femton åren efter reformens genomförande förelades riksdagen icke mindre än närmare trettioalet handelsavtal, d. v. s. ungefär dubbelt så många som hela tiden förut från 1809 till 1921.

Under krigsåren har emellertid en markant återgång till förhållandena före 1921 ägt rum. Traktatpolitiken har åter helt indragits under Kungl. Maj:ts kompetenssfär, och riksdagen har fått allt mindre att säga till om. Sedan krigsutbrottet har i själva verket bara en enda traktat förelagts riksdagen; det skedde förra året, då riksdagen hade att taga ställning till ett avtal mellan Sverige och Finland rörande handräckning i skatteärenden.

Det är naturligtvis alltid en bedömningsfråga, när man skall anse en fråga vara av större vikt och bedömandet ligger helt hos regeringen. Men det torde stå klart, att åtskilliga överenskommelser av minst lika stor betydelse som den nämnda och minst lika betydelsefulla som de, riksdagen fick sig förelagda under mellankrigsåren, ingåtts under krigsåren utan att riksdagen fördenskull hörts. De riksdagsmän, som mer eller mindre regelbundet läsa notiserna i Kommersiella meddelanden, ha genom denna publikation kunnat få del av en del av de överenskommelser, som ingåtts av regeringen utan riksdagens hörande.

Jag bortser, herr talman, icke från att vi levat under utomordentligt presande förhållanden. Det är utan vidare klart, att åtskilliga frågor varit av den ömtåliga beskaffenhet, att de inte gärna kunnat diskuteras inför öppen ridå. Regeringsformen förutser emellertid en sådan eventualitet. Det heter nämligen i en tilläggsbestämmelse i § 12: Skulle i något fall rikets intressen kräva, att överenskommelse, som är av större vikt, avslutas utan riksdagens godkännande, må detta ske: dock att i så fall utrikesnämnden höres.

Själva formuleringen »skulle i något fall» angiver, att lagstiftarna endast tänkt sig ett sparsamt användande av denna befogenhet. Under krigsåren har emellertid undantaget gjorts till regel. Jag skall icke yttra mig om huruvida detta varit nödvändigt. Jag konstaterar endast faktum.

Då återstår frågan, huruvida utrikesnämnden hörts i dessa frågor. För att få svar härpå får man gå till nämndens föredragningslistor och vad finner man då? Jo, att dessa äro mycket knapphändiga och torftiga. Att döma av dessa listor ha endast ett mycket begränsat antal traktatfrågor förelagts nämnden. På särskild förfrågan har från utrikesdepartementet bekräftats att inga andra frågor än de, som upptagits å föredragningslistorna, behandlats av nämnden. Detta måste betraktas såsom utomordentligt anmärkningsvärt, då regeringsformen i ordalag, som böra utesluta varje misstolkning, föreskriver att rådpläging i nämnden skall ske i alla utrikesärenden av större vikt före avgörandet. Konstitutionsutskottet har någon gång tidigare — jag vill minnas i sitt dechargememorial vid 1934 års riksdag — uttalat, att det borde vara regeringen angeläget, att då tvekan yppades, om ett utrikesärende vore av större vikt, hellre höra nämnden än att underlåta att sammankalla den. Det är alldeles påtagligt att detta i en hel mängd fall icke skett.

I detta sammanhang kan det ha sitt intresse att undersöka hur många gånger under året utrikesnämnden kallats till sammanträde. Det har skett inalles sju gånger. Under en intervall av tre månader — hela sommarkvartalet från

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

den 29 juni till den 1 oktober — var nämnden överhuvud taget icke samman kallad. Jag överlåter åt utrikesnämndens herrar ledamöter att själva avgöra, huruvida de finna det trivsammast att icke allt för ofta besväras av regeringen. Jag inskränker mig allttjämt till att bara konstatera faktum. Jag vill tillägga, att om man jämför data för nämndens sammanträden med de kända tidpunkterna för vissa utrikespolitiska avgöranden, får man en bestämd känsla av att efterlevnaden av § 54 i regeringsformen icke varit alltför rigorös. Nämnden har tydligen ej blivit överansträngd, men vill man bringa detta förhållande i samklang med ordalagen i § 54, grundlagen, får man nog säga, att tolkningen av grundlagsbudet i så fall måste bli åtskilligt ansträngd.

Jag skulle i stort sett kunna sluta med dessa konstateranden, ty det är just dessa saker, som vi tagit upp i vårt lilla memorandum i dechargememoriet. Jag vill dock ej underlåta peka på ett par andra företeelser. Utrikesnämnden har som bekant en tvillinginstitution, utrikesutskottet. Det inrättades på sin tid för att skapa en friare, en mera informell kontakt mellan regering och riksdag än vad de stela umgängesformerna i utrikesnämnden tillåta. För en utomstående iakttagare förefaller det som om utskottets betydelse som kontaktorgan beskrivit en rakt fallande kurva. Visserligen har utskottet haft åtskilliga föredragningar av ämbetsmän i utrikesdepartementet. Men betraktar man utskottet som ett konferensorgan bland annat i förhållande till utrikesministern, är det icke utan en viss förvåning, som man konstaterar, att utrikesexcellensen blivit en alltmera sällsynt gäst i församlingen. År 1940 gjorde utrikesministern utskottet den äran icke mindre än sju gånger. År 1941 hade antalet minskats till tre gånger. År 1942 var det endast två gånger som utskottet kunde glädja sig åt hans närvaro, och år 1943 hade antalet sjunkit till en gång. Efter vad ledamöter av utskottet sagt mig, lär utrikesministern i år icke haft sina vägar till utskottet någon gång. Detta behöver naturligtvis icke i och för sig betyda, att utrikesministern isolerat sig från utskottet. Det kan också bero på att utskottet icke känt något behov av att höra honom. Därmed må vara hur som helst. Det väsentliga är att också denna kontaktväg mellan regering och riksdag kommit att allt sparsammare beträdas.

Som bekant har under krigsåren en annan form för kontakt mellan regering och riksdag i utrikespolitiska frågor utbildats. Jag syftar på de meddelanden, som lämnats vid hemliga plena och stundom även vid partigruppernas sammanträden. Det vare mig fjärran att förringa värdet av denna inkapslade upplysningsverksamhet, som säkerligen varit nödvändig under krigsåren, men som man gärna hoppas inte skall fresta till någon efterföljd under mera normala förhållanden. De meddelanden som lämnats vid dessa sammanträden ha säkerligen fyllt en mycket betydelsefull funktion. Jag vill endast tillåta mig rikta uppmärksamheten på två speciella förhållanden. För det första att dessa meddelanden lämnats muntligt med de svårigheter som därav föranledas för den enskilde riksdagsmannen, som ej har möjlighet att sedermera få del av dem för att skapa sig en klar föreställning om alla detaljer, speciellt om rapporterna äro späckade med data och andra sifferuppgifter. För det andra är det här ofta fråga om rena meddelanden, som väl kunna diskuteras, men ej kunna föranleda något beslut i kamrarna. Jag kanske också får tillägga, att konstitutionsutskottet i sitt dechargememorial 1939 i en omförmälan kritiserade den praxis, som utbildat sig beträffande angivande av frågorna för hemliga sammanträden, och uttalade en förväntan att i statsrådsprotokollen skulle angivas den eller de frågor, som skulle bli föremål för meddelande. Detta önskemål har icke villfarits. Under fjolåret höllos tre sammanträden inför lyckta dörrar. Statsrådsprotokollen lämna ingen upplysning om vilka frågor som därvid förelades kamrarna. Detta sagt bara som en randanmärkning.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Till sist, herr talman, endast ytterligare ett par ord. De iakttagelser, som jag här redogjort för, innebära givetvis ingen kritik mot den förda utrikespolitiken i sak. Tvärtom hade man ju under förra året tillfredsställelsen se, att en del av de irritationsmoment avlägsnades, som tidigare grott i sinnena. Jag syftar närmast på avvecklingen av permittenttrafiken och återställandet av normala diplomatiska förbindelser med den lagliga norska regeringen i London. Jag skulle kunna gå så långt, att jag förmodar att kanhända ingen fråga blivit annorlunda behandlad, därest riksdagen gjorts delaktig i besluten, men detta bör ju ej avhålla riksdagen från att hävda sin rätt att säga ifrån, om den själv eller dess kontaktorgan åsidosätts. Jag tror, att man rätt allmänt har den känslan, att avståndet mellan Arvfurstens palats och Helgeandsholmen är något för långt, och att vägen skulle kunna förkortas avsevärt. Det är också i känslan av att detta både kan och bör ske som jag tillåtit mig göra dessa påpekanden.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Även om jag icke är beredd att till alla delar instämma i herr Edbergs vid utskottets utlåtande fogade särskilda yttrande, vill jag dock understryka vad som där säges angående önskvärdheten av att god kontakt i utrikespolitiska frågor uppehålls mellan regeringen å ena sidan samt riksdagen och dess förtroendemän i utrikesnämnden å andra sidan. Jag förstår de svårigheter, som möta regeringen, när det gäller att handlägga en del ömtåliga utrikespolitiska frågor, och de betänkligheter som kunna förefinnas att anförtro dessa frågor åt en så pass stor församling som riksdagen och även utrikesnämnden är. Jag kan dock icke underlåta säga, att ett något bättre samarbete än som för närvarande råder borde kunna åstadkommas. Jag skulle alltså i mycket väsentligt kunna instämma i vad herr Edberg sade, men då han ville minska avståndet mellan Arvfurstens palats och Helgeandsholmen ber jag få tillägga, att det gäller icke bara att minska det avståndet, utan även avståndet mellan kanslihuset och Helgeandsholmen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

*Utgifter under
riksstatens
tionde huvud-
titel.*

Punkterna 1—43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44, angående upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri.

*Anslag till
upplysnings-
och organisa-
tionsverksam-
het i fråga
om hantverk
och små-
industri.*

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr **Nilson** i Spånstad: Herr talman! Jag ber att i anslutning till motionen II: 113 få säga ett par ord. Utskottet har tillstyrkt motionens förslag om utredning på väsentliga punkter, och vi motionärer ha givetvis all anledning att vara tillfredsställda med utskottets positiva ställningstagande i dessa avseenden.

Med anledning av utskottets yttrande över motionens förslag om låneverksamhet för hantverket är jag angelägen att något utförligare klargöra vad mo-

Anslag till upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri. (Forts.)

tionen där avser. Av utskottets skrivsätt kan måhända utläsas, att motionärerna avsett att den föreslagna kreditverksamheten skulle omhändervhas av sparbanker och kreditföreningar i städerna, medan jordbrukskassorna ensamma skulle svara för kontakten mellan långivare och eventuella låntagare, när det gäller utlåningen på landsbygden. Motionärerna ha ingalunda tänkt sig en sådan gränsdragning, det är tvärtom vår mening, att både jordbrukskassor och sparbanker och gärna också kreditföreningarna skulle tagas i anspråk för verksamheten på landsbygden. Vi äro av den uppfattningen att alla dessa kreditinstitut, i den mån de ha god kontakt med sin bygd, skola tagas i anspråk, och jag är angelägen att vid detta tillfälle understryka detta.

Till sist vill jag också gärna uttala, att jag hoppas att den utredning, som utskottet föreslår, dels skall komma till stånd så snart som möjligt, dels komma att bedrivas med sådan skyndsamhet, att förslag snarast kan komma att föreläggas riksdagen. Jag vill betona, att jag anser det vara mycket angeläget att även på detta område kunna möta det sannolikt bekymmersamma skede, när övergång till fredshushållning skall ske, med så god beredskap som möjligt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkterna 45—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkterna 54—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Punkterna 73—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 82, angående avsättning till lotterimedelsfonden.

*Avsättning
till lotteri-
medelsfonden.*

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln, punkten 89, föreslagit riksdagen att till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 4 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *G. Elofsson* i Vä *m. fl.* (I: 28) och den andra inom andra kammaren av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.* (II: 54);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Gardell* väckt motion (II: 281), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att av lotterimedel tillerkänna Riksföreningen Sveriges barnaskydd för dess upplysningsverksamhet ett anslag av 30 000 kronor.

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

Utskottet hemställde.

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 5 500 000 kronor;

b) att motionerna I: 28 och II: 54 måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört och föreslagit;

c) att motionen II: 281 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herr *Bergström*, som ansett att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 4 500 000 kronor;

b) att motionerna I: 28 och II: 54 icke måtte av riksdagen bifallas;

c) att motionen — — — riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Bergström**: Herr talman! Jag har avgivit en reservation till utskottets utlåtande och skall be att få säga några ord därom.

Jag vill från början betona, att jag ingenting har emot en hel del av de önskemål från landsbygdens sida, som motionärerna herr Elofsson i Vä m. fl. och herr Jonsson i Skedsbyn m. fl. sikta på. Jag har dock den uppfattningen, att man bort gå en annan väg för att söka utverka de medel, som kunna anses erforderliga för de ändamål motionärerna åsyftat. Som kammarens ledamöter torde observera, är det ett så betydande belopp som 2 500 000 kronor, som enligt den gjorda hemställan skulle bestridas med lotterimedel. Det förefaller mig verkligen som om ett sådant önskemål från början bort på något sätt underställas riksdagens prövning. Man hade bort hemställa, att de erforderliga medlen ställts till förfogande direkt av riksdagen. Det tilltalar mig inte, att man skall gå denna omväg, som utesluter riksdagen från en närmare prövning av vilka olika ändamål som det härvidlag kan bli fråga om att tillgodose.

Jag är för övrigt som riksdagsman mycket intresserad av att så mycket lotterimedel som möjligt ställes under riksdagens anslagsbeviljning. Det kan icke vara riktigt detta, att betydande belopp skola disponeras av Kungl. Maj:t. Ursprungligen räknade man med att lotterimedlen skulle giva 32 miljoner kronor för år och att hälften av detta belopp skulle gå in i budgeten, medan den andra hälften skulle disponeras av Kungl. Maj:t. Det är ju en god sak, att man sedan kommit dithän, att denna fond, som får disponeras av Kungl. Maj:t, de senare åren varit uppe i ett belopp av 4 500 000 kronor. Nu föreslår utskottet här, man kan säga med anknytning till nyssnämnda motioner, att anslagsavsättningen till lotterimedelsfonden skall ökas med en miljon kronor. Det vill med andra ord i sak säga, att man tillmötesgår motionärerna så långt, att man rekommenderar att en miljon kronor av lotterimedel ställas till förfogande för de ändamål, som motionärerna gjort sig till tolk för. Jag skulle önska, att en motsatt utveckling ägde rum, att man alltså i stället för att öka lotterimedelsfonden minskade den ytterligare och utgick från att alla anslag, som nu utgå av lotterimedel och som årligen återkomma, böra beviljas av riksdagen, varigenom alltså lotterimedelsfonden reducerades i motsvarande grad. Här sitta vi i statsutskottet och i kammaren och diskutera, huruvida det eller det kulturändamålet skall tillgodoses med 10 000 eller 15 000 eller 25 000 kronor. Men när det är fråga om 100 000-kronorsanslag till teater, till operan eller till andra musikändamål, ja, då avsäger sig riksdagen bestämmanderätten över sådana anslag och låter Kungl. Maj:t förfara med dessa betydande medel såsom Kungl.

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

Maj:t finner för gott. Det kan icke vara riktigt ur riksdagens synpunkt, och därför vore det önskvärt, om en återgång kunde ske till den ursprungliga ordningen som just var denna, att det årligen återkommande anslagsbehovet från olika institutioner hänvisades till budgeten och riksdagen, medan de medel, som avsatts till lotterimedelsfonden och som få disponeras av Kungl. Maj:t, uteslutande böra avse sådana ändamål, som kunna behöva ett engångshandtag från statsmakten för att komma i gång. Sådant kan tänkas behöva ske under en tid, då riksdagen icke är samlad.

Nu vet jag mycket väl, att det inte i dag lönar sig att framställa något yrkande, och jag får därför, herr talman, nöja mig med att uttala detta som ett önskemål från min sida.

Det förefaller mig som sagt, som om motionärerna hade bort inrikta sig på att få de begärda medlen beviljade direkt av riksdagen av de vanliga medel, som stå till förfogande såsom skattemedel o. s. v. Det skulle varit en sundare ordning än denna, som medför att lotterimedelsfonden sväller ut igen, varigenom riksdagen undandrages bestämmanderätten över betydande belopp, som den eljest skulle kunna ha i sin hand för att skifta ut mellan de önskemål, som anmälas till riksdagen.

Jag har vidare, herr talman, den uppfattningen, att det anslag, som hittills avsatts av lotterimedelsfonden, 4,5 miljoner kronor, borde kunna utskiftas på ett något rättvisare sätt mellan städerna, landsbygden och de mindre samhällena. Så skulle också kunna ske i mycket stor utsträckning, om man, som jag nyss yttrade, ville inrikta sig på att hänvisa årligen återkommande behov till riksdagen.

Jag har intet yrkande, herr talman, och jag förstår det utsiktslösa i att vinna bifall till min reservation gentemot ett så gott som enhälligt statsutskott. Det är ju därtill valår i år, och då ju denna fråga är särskilt populär, när det gäller landsbygdsrepresentanterna, tjänar det ingenting till att göra något yrkande.

Jag har, herr talman, bara velat säga detta.

Herr Gardell: Herr talman! Jag ber att med anledning av min motion angående bidrag av lotterimedel till barnskyddet få yttra några ord i denna fråga.

Olycksfallen bland barnen tilltaga i oroväckande grad, varom man nästan dagligen får vittnesbörd i tidningspressen. I många fall kan det synas som om barnet självt hade vållat olyckan, men den innersta orsaken är föräldrarnas och uppfostrarnas oförmåga att bedöma barnets förutsättningar att undvika farorna. Det är icke barnets fel om det lämnas utan tillsyn och kryper ut genom fönster, drunknar, brinner inne, förgås i trafikvimlet eller på annat sätt.

Den väsentliga orsaken till olycksfallen i barnåldern är att söka i vissa sociala missförhållanden. Utom trafiken, som spelar en stor roll såsom olycksfallsstrande faktor, har den miljö i vilken barnet växer upp härvidlag den största betydelsen. Djupast sett är det bostädernas och levnadsvillkorens standard som är utslagsgivande. Ännu i dag är den primära orsaken till de flesta olycksfallen sådana missförhållanden som planlös bebyggelse, trångboddhet, dåliga bostadsförhållanden med obekväma anordningar för en rationell skötsel av hushållet, mödrarnas arbete utom hemmet, alkoholmissbruk o. s. v. Samhället, som uppmuntrar till barnalstring, har ändå inte råd att ge mödrarna den direkta hjälp, som djupast sett skulle vara ett indirekt beredskapsanslag för att skapa kraftfulla, lytesfria svenska män och kvinnor.

Kvinnorna sträva efter att på alla områden bli jämställda med männen i

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

förfärdarbetet, vilket gör att vården av barnen i många fall överlämnas åt mindre uppmärksamma och omtänksamma vårdarinnor. Genom hemmens mekanisering och den allt mer och mer utbredda elektrifieringen utsätts barnen för faror av varierande slag. Det har hänt att ett barn stukit tungspetsen in i en trasig väggkontakt, vilket förde med sig att det förlorade talförmågan för hela livet. På grund av mekaniseringen förlorade en fyraårig flicka alla sina fingrar.

Enligt siffror, hämtade från statistiska centralbyrån, avledo till följd av olyckshändelse 1940 352 barn och 1941 332 barn i ålder under femton år. Skola vi ansvariga föräldrar och uppfostrare, vi som tagit säte och stämma i denna riksdag, visa oss likgiltiga inför dessa siffror, som ådagalägga att dagligen nära nog ett barn förgås genom olycksfall? Kräves icke en landsomfattande upplysning i dessa ämnen, då vi t. o. m. försport att sjukhuspersonal tagit miste på flaskor och droppat in saltsyra i barns ögon? Vi böra göra allt vad göras kan för att skydda de små i vad gäller både kropp och själ, ty vi få icke glömma att barnet är en spirande personlighet.

Ett flertal ideella och sociala föreningar samla in stora frivilliga penningbidrag till barnens välfärd, men ingen har åtagit sig uppgiften att lära föräldrarna och uppfostrarna att söka skydda de små mot fara för deras liv och hälsa. Sedan det från läkarhåll understrukits att något måste göras för att skydda barnen, bildades Riksföreningen Sveriges barnskydd med uppgift att bl. a. sprida landsomfattande upplysning om de faror, som i stad och på bygd ständigt hota barnen, samt söka peka på sådana profylaktiska åtgärder, som böra vidtagas till barnens skydd.

I det radioföredrag, betitlat »Barn och olycksfall», som överläkaren vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt, dr James Hindmarsh, härförleden höll, yttrade han bl. a.: »Liksom utomhus stadsplanearkitekter och byggherrar kunna uträtta mycket genom att ordna en förnuftig bebyggelse kring ett väl planlagt vägsystem, så kunna inomhusarkitekten och snickaren förebygga en mängd olyckor. Man kan drömma om den dag då byggnationen sker med tanke på barnen och icke som nu de flesta hus uppföras och inredas på ett sätt, som om barn inte existerade eller i varje fall inte vore önskvärda hyresgäster.»

Talar detta icke ett tydligt språk, att en landsomfattande upplysningsverksamhet bland föräldrar, uppfostrare och andra är behöflig, för att inte säga nödvändig? Utskottet säger också i sitt utlåtande att saken är behjärtansvärd. Samtidigt som jag ber att få uttala mitt tack till utskottet för den välvilliga behandling motionen erhållit måste jag peka på att det är en statlig social uppgift att med alla lovliga medel söka skydda barnen mot faror för deras liv och hälsa. Jag anser att det är riksdagens skyldighet att i detta fall bevilja anslag av lotterimedel, som ju äro avsedda till bl. a. upplysningsverksamhet.

Med anledning av vad som står i dagens tidningar om redovisning av medel till ideella föreningar kan jag meddela, att det i riksföreningens stadgar § 5 heter: »Styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper skola granskas av två revisorer, utsedda för tiden från ordinarie föreningssammanträde till nästa. Av ordinarie revisorer utses en av överståthållarämbetet och en av föreningen jämte en revisorssuppleant.» Då alltså kontrollen över medelförvaltningen blir effektiv, blir risken för missbruk av anslagna medel eliminerad.

Till sist vill jag än en gång erinra om att siffrorna om olycksfallen med dödlig utgång äro hämtade från statistiska centralbyrån och således sanningsenliga. Då saken är behjärtansvärd skall jag, herr talman, trots att utskottet är enhälligt, dock be att få yrka bifall till min motion.

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

Herr **Törnkvist**: Herr talman! I fråga om motionären herr Gardell och hans yrkande att av lotterimedel erhålla 30 000 kronor för den verksamhet, som han här talat om, är att nämna, att det varit formellt oriktigt av utskottet att bifalla detsamma, ty de begärda lotterimedlen äro av riksdagen ställda till Kungl. Maj:ts förfogande. Det bjuder således bestämt emot att gå på ett yrkande av denna beskaffenhet. Det är inte möjligt att göra annat än hänvisa motionären till att hos regeringen, närmast då statsrådet och chefen för handelsdepartementet, göra framställning om bidrag av lotterimedel.

Det är uppenbart att allt som kan göras för att hjälpa barnen är inte bara vällovligt, utan också värt allt understöd. Frågan är hur denna hjälpverksamhet lägges upp och tillämpas. I det stycket saknar i varje fall jag erfarenhet, men efter en tid skall väl någon erfarenhet på området ha vunnits, och då får den utgöra bedömningsgrund för statsrådet, därest en framställning göres om bidrag av lotterimedel.

I fråga om utskottets förslag till ökad avsättning till lotterimedelsfonden kan utskottet säkerligen inte utan vidare erkänna, att detta är ett omedelbart resultat av den i år föreliggande motionen om anslag ur fonden till landsbygdens ungdomsorganisationer med 2 225 000 kronor. Förhållandet är i stället det att 1942 och 1943 års riksdagar uttalat: »Av redovisningen över anslagets disposition syntes framgå, att de mindre städernas och landsbygdens berättigade anspråk på stöd för kulturell verksamhet icke kunnat på grund av anslagets begränsning i tillräcklig grad tillgodoses. Det framstode emellertid för riksdagen som en angelägenhet av vikt, att detta i fortsättningen bleve möjligt. Därest så icke kunde ske inom ramen för det då äskade anslaget, förutsatte riksdagen, att Kungl. Maj:t skulle förelägga riksdagen förslag, ägnat att i möjligaste mån tillgodose det av riksdagen uttalade önskemålet.»

Detta har riksdagen såväl 1942 som 1943 skrivit. Det är inte gärna tänkbart, då utskottet är medvetet om att stämningen i riksdagen är för en ökad möjlighet för landsbygden och de smärre samhällena att få anslag ur lotterimedelsfonden, att utskottet hade gjort samma hemställan ett tredje år; utskottet hade säkerligen utan motionens tillkomst föreslagit någon ökning härvidlag. Läget torde ha varit sådant.

Det är uppenbarligen en allvarlig sak att höja budgeten med en miljon kronor. Utskottet har inte heller uteslutit resonemanget på den punkten, men det kan ju inte bli fråga om några svårigheter, i varje fall inte mer än under detta år, då utskottet föreslår att medlen skola ingå i riksstaten. Om regeringen hade tagit hänsyn till vad riksdagen två gånger skrivit och något ökat detta anslag, låt oss säga till i runt tal 5 miljoner kronor, är det sannolikt att vi med tacksamhet hade inregistrerat detta och nöjt oss därmed. Men i stället få vi en liten klagosuck från handelsministern, som säger att det nuvarande beloppet, d. v. s. 4 500 000 kronor, måste han anse väl knappt tilltaget. Handelsministern har synbarligen haft anledning att filosofera över riksdagens uttalanden och reflektera över anslagets begränsning, när han fått del av den stora mängd ansökningar om bidrag ur detta anslag som strömmat in till handelsdepartementet. Det är också möjligt att handelsministern fått kännedom om den stora mängd uppvaktningar och telefonförfrågningar som underhand gjorts från olika orter: Ha vi någon utsikt att få något till det och det ändamålet ur lotterimedelsfonden? När de då fått ett avvisande svar — det är självklart att det måste bli avvisande — kommer det inte in någon skriftlig ansökan. Om man också inte under nuvarande förhållanden i detta sammanhang kan använda ordet väldiga, så är det i varje fall mycket stora behjärtansvärda intressen i olika delar av landet, som icke kunnat tillgodoses.

Jag tillhör inte dem som vilja framkalla någon motsättning mellan stad och

Åvsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

land. Jag är själv född på landet och har levat där mycket länge, och sedan jag blev stadsbo har jag inte mer än ett tiotal år bott i en storstad. Men jag måste säga, att när man tar del av redovisningen för utdelningen av 1943 års lotterimedel, verkar denna väl ojämnt balanserad. Jag vill minnas att det var cirka 4 820 000 kronor som stodo till förfogande. Härav gick en summa på 2 893 500 kronor till fyra av våra större städer, som sammanlagt räkna ca en miljon invånare, medan återstoden, 1 926 750 kronor, kunde delas ut till landets övriga 5 1/2 miljoner invånare. Nu vill jag inte göra gällande att denna jämförelse är värd att ta alltför stor hänsyn till, men det är uppenbart att denna stora skillnad i sig innesluter en hel mängd otillfredsställda mycket behjärtansvärda behov, som inte kunnat tillgodoses men varom begäran framstälts.

Min vän herr Bergström, som inte är vidare glad åt den del av denna hjälp hans stad har fått, är själv från en av dessa fyra städer. Hans tankegång var, att de medel som nu utdelas ur lotterimedelsfonden skulle gå över riksstaten. Ja, mina damer och herrar, det är inte så länge sedan riksdagen beslöt att härvidlag övergå från riksstaten till lotterimedelsfonden. Jag skall inte fördjupa mig i de anledningar härtill som förelågo. Vi känna alla till att det var en hel del otrevliga stunder här i kammaren, när man drog upp operans stora förluster, Dramatiska teaterns stora förluster, onödiga utgifter för garderöber, o. s. v., o. s. v. Riksdagen beslöt emellertid då att lämna åt Kungl. Maj:t att av den del av lotterimedlen, som överförts till lotterimedelsfonden, verkställa utdelning på olika håll i riket för sådana allmänt kulturella ändamål och institutioner, som staten inte kunde undandra sig ansvaret för. Vi ha säkerligen vunnit inte så litet i allmän trevnad i kamrarna genom denna överflyttning.

Nu är det ju så, att riksdagen och Kungl. Maj:t ha kommit överens om att dela upp lotterimedlen. De skola ha hälften var. Hälften skall gå till lotterimedelsfonden och hälften skall gå till riksstaten. Enligt de siffror, som lämnas i statsverkspropositionen, beräknar man en inkomst av 32 miljoner kronor av lotterimedel. Av dessa skulle enligt beslutet 1938 lotterimedelsfonden få 16 miljoner. Vi ha godkänt att de få sänkas till 5 1/2 miljoner. Kungl. Maj:t föreslår 4 1/2 miljoner, men utskottet föreslår en höjning till 5 1/2 miljoner. Under förutsättning att utskottets förslag bifalles, avstår således riksdagen skillnaden mellan 16 miljoner och 5 1/2 miljoner.

Det fordras säkerligen ett synnerligen ingående övervägande, om man skall återgå till de gamla otrevliga diskussionsförhållandena rörande de kulturella institutioner i huvudstaden, som inte kunna klara sig utan betydande statsmedel till hjälp, och jag tror inte att man i detta sammanhang bör reflektera på det.

Herr talman! Utskottet har funnit det befogat och har en känsla av att det inte behöver bli alltför stora svårigheter för finansministern att ordna saken. Nästa år behöver det icke bli några svårigheter, om departementschefen utgår från 5 1/2 miljoner. Det hade inte blivit några svårigheter i år, om de i staten beräknats till 5 1/2 miljoner, men den tillfälliga olägenheten att bli av med en miljon få vi taga nu, så slippa vi det sedermera. Det är ett intresse för de små samhällena och landsbygden att bereda handelsministern ett tillfälle att vara litet generösare i höst i sin omsorg om deras allmänna kulturella behov.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag hade ursprungligen tänkt att tacka utskottet för en välvillig behandling av den motion, som jag och ett 20-tal av kammarens ledamöter väckt i denna fråga. Men när utskottets talesman för-

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

söker förklara, att denna sak hade fått samma behandling oavsett om motionen väckts eller inte så vill jag erinra herr Törnkvist om att riksdagens uttalande i fjol kom till på grund av en motion av mig m. fl. Riksdagen uttalade då starka sympatier för att landsbygdens ungdoms- och bildningsverksamhet skulle få hjälp till sin verksamhet och förväntade att Kungl. Maj:t skulle tillmötesgå detta önskemål. Denna riksdagens önskan har icke gått i uppfyllelse, och därför har jag i år åter tagit upp frågan. Jag framlade saken på det sättet, att antingen skulle riksdagen uttala att en viss del av det redan utgående anslaget på 4¹/₂ miljoner kronor skulle ställas till landsbygdens förfogande eller också skulle man, om inte dessa medel räckte till, gå in för en höjning av anslaget. Utskottet har valt den senare vägen, och för mig är det egalt, vilken väg man väljer, blott det önskemål, som jag och mina medmotionärer förfäktat, blir tillgodosett.

Herr Törnkvist säger, att han har hela sitt liv levat i en stad och därför inte har så särskilt stor kännedom om landsbygdens behov. Jag har levat så gott som hela mitt liv på landsbygden och har mycket god kännedom om landsbygdens behov av medel för att stödja ungdomens bildningsverksamhet. Jag är alldeles övertygad om att om denna miljon kommer landsbygden till godo, komma dessa pengar att vara mycket bättre använda än de medel, som nu gå till att understödja storstädernas nöjes- och bildningsverksamhet.

Herr Bergström kunde inte underlåta att komma med den vanliga klyshan att det är valår i år, och han trodde att det var därför som motionen hade framkommit. Jag erinrar då om att vi väckte denna motion redan i fjol. Då var det ju inte valår. Är det så, att det förhållandet att det är valår har medverkat till att herr Bergström uraktlätit att yrka bifall till sin egen reservation, så är ju i alla fall något vunnet med att det är valår i år.

Jag vill bara uttrycka den förhoppningen, att när man nu börjar lämna möjlighet att understödja landsbygdens bildningsverksamhet, så skall man betrakta det såsom det första steget på den väg, som vi måste beträda, när vi skola försöka åstadkomma större möjligheter för landsbygdens folk att kunna hävda sig i konkurrensen såväl när det gäller det ekonomiska som också på det kulturella området. Jag har givetvis ingenting emot, om man vill gå andra vägar och direkt över riksstaten anvisa medel, men denna väg har synt oss vara mest framkomlig. Vi ha ansett att jämförelse kan göras mellan de kulturella intressena i städerna och de kulturella intressena på landsbygden. När de kulturella intressena i städerna få anslag, anse vi att landsbygdens kulturella strävanden också böra tillgodoses ur lotterimedelsfonden. Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergström: Herr talman! Herr Jonsson i Skedsbygd missförstod mig på en punkt. Det var inte därför att det är valår i år som jag uraktlät att yrka bifall till min reservation, utan det var därför att jag ansåg det utsiktslöst att vid ett sådant tillfälle vinna framgång här i kammaren.

Jag ville eljest säga några ord endast i anledning av herr Törnkvists anförande. Herr Törnkvist försökte göra gällande, att den anslagsökning på 1 miljon, som här föreslås, inte har sammankopplats med motionerna i fråga, d. v. s. att det skulle ligga till på det viset, att man visst inte rekommenderar att man nu skall ta en miljon av lotterimedel och ge till det ändamål, som motionerna syfta på — om jag nu fattat herr Törnkvist rätt. Men jag undrar, om det resonemanget är hållbart. Utskottet anser nämligen, sedan det har föreslagit denna höjning med 1 miljon, de ifrågakvarande motionerna besvarade med detta, och jag kan inte finna annat än att det är en anvisning till Kungl. Maj:t att nu vara hygglig att se till att åtminstone en miljon ställs till förfogande för

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

de intressen, som motionärerna här bära fram. Jag har, som sagt, ingenting emot, att all tillbörlig hänsyn tas till sådana ändamål, men jag tycker — jag upprepar det — att det bör gå över riksstaten.

Nu säger herr Jonsson i Skedsbygd, att vi ha valt denna väg via lotterimedelsfonden därför att vi ha på känn att det kommer att gå lättare, och det tycker jag skulle kunna ge riksdagen en tankeställare i den riktning att den själv bör, så långt det är möjligt, se till vilka olika ändamål som statsmedel skola användas till. Det kan hända att det går litet knaggligare genom riksdagen, men då beror det på att man synar de olika framställningarna litet grundligare i sömmarna och avväger dem mot andra anspråk, som kunna ställas på statens medel.

Vad nu den Gardellska motionen beträffar, så skulle jag i anledning av herr Törnkviks anförande också vilja säga, att herr Gardell ju motionerar om att det skall ställas 30 000 kronor till förfogande för viss verksamhet bland barnen. Nu är det ju ändå på det sättet, att utskottet inte har, ehuru man kunde få den uppfattningen av herr Törnkviks anförande, intagit någon positiv ställning till denna motion. Jag var själv den som yrkade avslag på den Gardellska motionen i statsutskottet, och jag uttalade sannerligen ingen uppskattning av den här föreningens verksamhet. Jag kunde inte göra det, därför att jag inte känner till den, och jag yrkade också på att motiveringen till avslaget skulle i korthet gå ut på att utskottet inte fann några skäl för att tillstyrka bifall till motionen, således inte bara de rent principiella argumenten. Jag tror att det är att gå för långt om man i utskottets utlåtande vill utläsa en rekommendation till Kungl. Maj:t att taga även den här saken under armarna och bevilja det av motionären föreslagna anslaget helt eller delvis. Det är i så fall en uppfattning, som inte har någon resonans bakom sig hos statsutskottets majoritet, och det är detta jag vill säga ifrån i detta sammanhang.

Jag tycker för övrigt att statsutskottet hade handlat principiellt riktigt om det hade intagit samma ståndpunkt till den Elofssonska och Jonssonska motionen som det har gjort till den Gardellska, då det framhåller, att det anser sig inte bära till prövning upptaga spörsmål om anvisande av medel för speciella ändamål, då denna prövning enligt riksdagens beslut ankommer på Kungl. Maj:t. Man har gått längre i fråga om den Elofssonska och Jonssonska motionen, och man har nog också gått ett litet steg längre än vad man vill låta påskina med den Gardellska. Det är detta senare i synnerhet som jag inte vill vara med om, och därför har jag velat lämna denna korrigerande upplysning.

Herr Gardell: Herr talman! Av formella skäl skall jag återtaga mitt förra yrkande och ställa det yrkandet, att sista stycket i motiveringen må erhålla följande lydelse:

»Vidkommande det i motionen II: 281 gjorda yrkandet om bidrag till riksföreningen Sveriges barnaskydd finner utskottet den av föreningen bedrivna upplysningsverksamheten behjärtansvärd och tillstyrker, att av lotterimedlen ett belopp av högst 30 000 kronor må tillerkännas föreningen för dess upplysningsverksamhet.»

Jag yrkar till följd därav, att utskottets hemställen i punkten c) måtte erhålla följande lydelse:

»att motionen II: 281 må anses besvarad med vad utskottet ovan anfört och föreslagit.»

Herr Törnkvist: Det sista yrkandet, herr talman, går nog inte riktigt i lås. När man avslår begäran om pengar, så kan man inte anse motionen besva-

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

rad, utan det är en antites: bifall helt eller delvis eller avslag. Har man avisat alla anspråk på pengar, innebär det avslag på motionen.

Jag begärde emellertid ordet i anledning av herr Bergströms anförande, och jag vill säga för det första, att motionen om avsättning av ytterligare 2 225 000 kronor till lotterimedelsfonden är en sak som riksdagen fullständigt suveränt och ensam behärskar. Avsättning till lotterimedelsfonden är en riksdagens utslutande angelägenhet. Således, när vi tillstyrka ökning av avsättningen till lotterimedelsfonden, så äro vi inne på den väg som är vår. En annan sak är, som jag sade, då en motionär yrkar att vi skola taga ur lotterimedelsfonden, som vi ha avsatt medel till, för ett visst ändamål. Då äro vi ute på en väg, som utslutande är förbehållen Kungl. Maj:t. Avsättningen är vår sak, men behandlingen av avsättningsmedlen är Kungl. Maj:ts egen sak. Naturligtvis kan man råka ut för en fallucka, och jag vill bekänna, att avdelningen råkat ut för en fallucka, men så är det.

Slutligen vill jag säga i anledning av herr Bergströms anförande, att jag sagt följande: Strävandena att hjälpa barnen äro alltid behjärtansvärda. Om nu medlemmar av denna förening gå till Kungl. Maj:t och begära pengar, så blir det för Kungl. Maj:t att bedöma, hur föreningen utför sitt arbete och om den är värd hjälp i den formen. Det är så jag har uttryckt mig här.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr förste vice talmannen därå given proposition biföll kammaren till en början vad utskottet i mom. a) och b) hemställt. Härefter framställde herr förste vice talmannen beträffande mom. c) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Gardell under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 83 och 84.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 85.

Lades till handlingarna.

§ 5.

Motion angående utredning om åtgärder för försörjning av Holmön i Sävars socken med elektrisk kraft.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för försörjning av Holmön i Sävars socken med elektrisk kraft.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr Sandberg: Herr talman! Jag skall be att endast få säga några ord i föreliggande fråga.

Jordbruksutskottet har avstyrkt vår motion, som gick ut på mera direkta åtgärder för åstadkommande av elektrifiering av Holmöarna. Emellertid är utskottet ganska välvilligt. Det heter nämligen i utlåtandet: »I likhet med länsstyrelsen anser utskottet, att sociala skäl tala för att elektrifieringen av Holmöarna ordnas på ett ur driftssäkerhetssynpunkt mera tillfredsställande sätt än nu är fallet.» Det är för att understryka detta och inkassera denna relativa välvilja för ärendets fortsatta behandling som jag begärt ordet.

Holmöarna eller som vi kalla dessa öar, Holmön, äro en grupp öar, som ligger drygt en mil ut i Kvarken från kusten räknat. Det är ett läge, som gör att befolkningen tidvis är mycket isolerad. Deras belysningsfråga befinner sig

Motion angående utredning om åtgärder för försörjning av Holmön i Sävars socken med elektrisk kraft. (Forts.)

f. n. i ett mycket otillfredsställande skick. Man har under fyra års tid nöjt sig med en provisorisk anordning, som bestått i ett gengasdrivet elverk. Härigenom har belysningen blivit mycket dyr, och driften har varit långt ifrån störningsfri. Nu är aggregatet förbrukat, och man står inför nödvändigheten att vidtaga någon åtgärd.

Såsom länsstyrelsen mycket riktigt påpekar är naturligtvis det enda riktiga och rationella att man drar ut en högspänningskabel till ögruppen i fråga. Denna anordning medför emellertid, att kostnaderna komma att överstiga den övre gräns per tariffenhet, som enligt gällande bestämmelser medgives för statsbidrag för elektrifieringsanläggningar. Jag vill emellertid nu uttala den förhoppningen, att den relativa välvilja, med vilken utskottet uttalat sig i denna fråga, kan få anses betyda att den anförda omständigheten, att kostnaderna bli jämförelsevis höga per tariffenhet, icke skall behöva utgöra hinder för att Holmöns belysningsfråga får sin lösning. Jag vill alltså understryka önskvärdheten och nödvändigheten av att sedan nödig utredning utförts genom länsstyrelsens försorg och ansökan i vederbörlig ordning inkommit till Kungl. Maj:t, den då blir föremål för så välvillig behandling som möjligt och att ärendet behandlas med all den skyndsamhet som är önskvärd.

Det var, som sagt, för att ge uttryck åt dessa önskemål, som jag tillåtit mig att yttra några ord i sammanhang med detta utlåtande.

Herr *Lindmark* instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckta motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan. Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 103 av herr *Nilsson, Bror, m. fl.* och II: 171 av herr *Werner m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag om utbyggandet av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 103 och II: 171 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer utan angivande av yrkande hade avgivits av dels herr *Mäler* och dels herr *Pettersson* i Rosta.

Utskottets hemställan föredrogs och anförde därvid:

Herr *Mäler*: Herr talman! Jag har inom utskottet velat tillstyrka de föreliggande motionerna, och detta av flera skäl. För det första förhåller det sig på det sättet, att vårt land årligen importerar ganska väsentliga mängder kvävegödningsmedel från främmande länder. Vi skulle kunna inom vårt land genom att gå den anvisade vägen bli självförsörjande i detta hänseende.

Nu har man inom utskottet resonerat så, att verksamheten i fråga, som skulle vara förlagd till Norrbottens län i nära anslutning till Harsprångets vattenfall, icke skulle kunna bli ekonomiskt bärig. Så vitt jag förstått av de uppgifter, som kommit utskottet tillhanda, skulle kväveframställningen enligt den elektrolytiska metod, som i motionerna föreslås, bli ekonomiskt lönande, därest sta-

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under statlig medverkan. (Forts.)

tens vattenfallsverk levererade elektrisk kraft till samma pris som priset för kraft till andra industriella företag. Inom det område, dit verksamheten skulle bli förlagd, finns den lättast utbyggbara vattenkraft, som vi ha i detta land, och dessutom ganska betydande — antagligen nästan outtömliga — tillgångar på för ändamålet lämplig kalk. Det synes mig då ganska naturligt, att man borde undersöka, om man genom att använda den billiga elektriska kraft, som man kan utvinna exempelvis från Harsprånget, och de kalkförekomster, som finnas i dessa orter, skulle kunna åstadkomma en industri, varigenom man icke blott försörjde det svenska jordbruket med dess nuvarande behov av kvävegödningsmedel utan också tillgodosåge det inom jordbruket ständigt stegrade behovet av kalkkväve.

Det framgår av handlingarna här, att under åren före kriget förbrukningen vid det svenska jordbruket var ungefär 170 000 ton per år, medan den svenska produktionen för närvarande är bara 121 000 ton. Under krigsåren har förbrukningen ökat, så att den tidvis varit uppe i väsentligt mycket större mängder, och man kan beräkna, att det så småningom skall bli en konsumtion av ungefär 300 000 ton per år. Detta innebär alltså, att det finns en konsumtionsreserv, som visserligen icke skulle vara fullständigt betjänt genom ett verk av den storleksordning motionärerna närmast tänkt sig men vars behov dock i någon mån skulle tillgodoses.

Nu har det anförts ett par omständigheter i utlåtandet, som skulle vara hindrande för en anläggning av ifrågavarande slag. Det talas om att man icke kan konkurrera med främmande länder, därför att de svenska vattenfallen ha alltför ringa fallhöjd. Det vattenfall som närmast avses har dock en fallhöjd av över 100 m. Vidare säges det, att det skulle bli så dryga transportkostnader. Det är klart, att transporten från Porjus eller Jokkmokk — eller vad det kan bli för kraftstation — till Mellansverige blir rätt kostsam, men det kan ju icke gärna behöva bli kostsammare än transporten först inom andra länder, sedan mellan andra länder och Sverige och slutligen inom vårt land vid distributionen. Jag tror alltså icke, att detta resonemang är alldeles hållbart. Och jag håller före, att den avgörande faktorn är, att det finns tillgång till kalk och att man kan få elektrisk energi till ett visst pris — och det har ju kunnat konstateras, att det pris experterna anse erforderligt kan åstadkommas av vattenfallsstyrelsen vid dess anläggningar i Norrbotten. Vad konkurrensen med utlandet beträffar, vill jag framhålla, att om man skall i Sverige producera kalkkväve efter en annan metod än den som nu skulle tillämpas, är man beroende av utländskt kol. Vid en avspärning skulle vi alltså icke kunna hålla verksamheten i gång. Genom den elektrolytiska metoden vore vi i huvudsak oberoende av kolimporten.

Detta är den ena synpunkten på saken. Därtill kommer en annan synpunkt, vilken här i riksdagen gång efter annan understrukits såsom ganska betydelsefull, nämligen vikten av att till Norrland förlägga industriföretag, vilka kunde ge det norrländska näringslivet en mera differentierad prägel. Här föreslås alltså en verksamhet, som icke bygger på de två gamla huvudråvarorna i Norrland, nämligen skogen och malmen. Här skulle man i stället tillvarataga vattenkraften och kalkförekomsterna för att skapa en näringsgren av en alldeles ny typ och därigenom öka den ekonomiska motståndskraften mot rubbningar i det ekonomiska livet, det som enligt allas mening är det angelägna när det gäller Norrlands försörjning. Vi från Norrland hade föreställt oss, att genom det väckta förslaget skulle man kunna åstadkomma just en sådan industri. Förslaget hälsades med tillfredsställelse av alla norrlänningar. När nu utskottets avslagsyrkande kommit och riksdagen måhända dessvärre kommer att följa utskottet,

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under statlig medverkan. (Forts.)

får man nog bland norrlänningarna den föreställningen, att när det gäller att tala vackra ord om Norrlands betydelse för det svenska folkhushållet är riksdagen utomordentligt intresserad, men när det gäller att göra en insats, som skulle göra Norrlands tillgångar fruktbarande, är intresset betydligt lamare.

Jag skall icke utveckla problemet vidare. Med hänvisning till det nu anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de i ämnet väckta motionerna.

Herr Pettersson i Rosta: Herr talman! Jag har i likhet med den föregående talaren vid utskottets utlåtande fogat en blank reservation, och jag skall be att få säga ett par ord om orsaken därtill.

Vi ha i motionerna föreslagit en utredning för att få fram riktlinjerna för anläggning av en kvävegödningsfabrik. Såsom den föregående talaren nämnde, importera vi ju kvävegödningsmedel för flera tiotal miljoner kronor årligen, och man tycker, att när man har omätliga mängder vattenkraft i vårt land och kalkfyndigheter både här och där i landet, skulle man kunna få till stånd en fabrik, där man tillvaratog dessa ingredienser. Vi ha föreslagit en utbyggnad av Harsprånget. Däremot har ju, såsom herr Maler erinrade om, anförts att fallhöjden där skulle vara för ringa. Jag tycker dock, att en fallhöjd av över 100 meter är en ganska ansevärd fallhöjd. Utskottet talar även om att transportförhållandena, antingen nu transporten sker med järnväg eller med båt, skulle vara svåra. Men det finns ju andra möjligheter att ordna transporten. Man kan tänka sig, att fabriken förlades till kusten och att kalken fraktades på luftledningar från fyndigheterna. Den elektriska kraften går ju, som vi alla veta, jämförelsevis lätt att överföra med ledningar. Det upplystes från vattenfallsstyrelsens sida till utskottet, att strömförlusten bleve bara 10 à 15 %. Transporten går sålunda mycket lätt att ordna till rimliga priser. Vidare framhåller utskottet, att de norrländska hamnarna äro tillfrusna under flera månader. Men denna fabrikation vore ju avsedd att fortgå året runt, och det är givet, att en klok fabriksledning alltid ordnar det hela så, att transporten till hamnarna sker i god tid, ifall det skulle uppstå ishinder. Jag finner sålunda, att icke heller transportsvårigheterna kunna lägga hinder i vägen för byggandet av en sådan fabrik. Då dessutom en liknande fabrik i Norge enligt tidningarna blivit bombad, är det naturligtvis ett lämpligt ögonblick nu att taga hand om denna sak och söka få den i hamn.

Nu har det även sagts, att det är för dyrt att bygga. Men vi ha bara föreslagit en utredning. En sådan tager alltid lång tid. Man får väl ändå tänka sig att kriget skall sluta och att andra förhållanden skola inträda. Bl. a. blir det säkerligen en stor arbetslöshet snart, och det är givet, att det då kan vara lämpligt att taga itu med den föreslagna utbyggnaden.

Vi ha med vår motion velat få fram en tillverkning, som skulle minska vår handelsbalans med cirka 20 miljoner kronor. Vi ha önskat få svenska kvävegödningsämnen till våra svenska jordbruk. Och vi ha velat få en fabrik, där våra svenska arbetare kunde få sysselsättning under de tider av arbetslöshet som komma.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionerna.

Herr Werner: Herr talman! En av de viktigaste förutsättningarna för ökningen av den inhemska jordbruksproduktionen är tillräcklig tillgång till konstgödselmedel, framför allt då lättlösligt kväve.

Den fråga, som i motionerna I: 103 och II: 171 förelagts riksdagen, kan utan överdrift betecknas som en av de till räckvidden betydelsefullaste jordbruksutskottet haft att taga befattning med under innevarande riksdag. Icke

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under statlig medverkan. (Forts.)

nog med att en riktig lösning av detta för jordbruket så utomordentligt viktiga produktionsproblem, nämligen ökad tillgång på kvävegödningsmedel, skulle ge åt landet miljonvärden i ökade skördar, utan häri ligger dessutom ett nytt investeringsobjekt, vilket under efterkrigstiden skulle kunna bereda ett mycket stort antal svenska arbetare sysselsättning och utkomst, särskilt när det svenska närngslivet kommer att se sig nödsakat att inskränka sin produktion. Kravet på full sysselsättning till fullvärdig avlöning kan man biträda, men en förutsättning för att detta önskemål skall kunna uppfyllas är, att man väljer produktionsområden, som ge utbyte i produktionsfrämjande riktning. Nationens ekonomi är knappast sådan, att man vågar investera kapital och arbetskraft på rent improduktiva företag. Att det föreligger ett behov av ökad kvävetillgång för det inhemska jordbruket utöver nuvarande tillgångar har icke bestritts och kan icke bestridas av någon. Detta behov kan, enligt vad som framgår av utskottsutlåtandet, beräknas till omkring 100 000 å 150 000 ton, sannolikt mera, per år. De i motionerna angivna importsiffrorna för 1939 visa ett importbehov av icke mindre än över 220 000 ton till ett sammanlagt värde av nära 35 miljoner kronor. Även efter de utvidgningar av den inhemska kvävetillverkningen, som skett, föreligger en betydande brist inom landet. Med de förutsättningar för en storproduktion på området, som vi äga inom landet, skulle det vara möjligt att här skapa en storindustri även för export till de närmaste grannländerna inom östersjöbäckenet, en export som skulle kunna röra sig om åtskilliga hundratusentals ton årligen. Trots utskottets försök att redan i förväg förklara en dylik tillverkning oekonomisk, måste man dock konstatera, att förutsättningar härför föreligga i mycket hög grad. Den tillverkningsmetod, som härvid torde visa sig vara den enda möjliga, är den elektrolytiska metoden för framställning av lättlösligt kväve, var till fordras tillgång till billig elektrisk energi och kalk. Denna metod äger obestriddliga företräden framför den kemiska, som bygger på ett betydande behov av importerat kol och som framställer kvävet i svårösligare form.

Utskottet gör nu gällande, att den elektriska energien icke kan framställas i Sverige till samma konkurrenskraftiga priser som i utlandet, särskilt i Norge. Vidare hävdar utskottet, att fraktkostnaderna för råvaran, den nödvändiga kalken, vid fabrikationens förläggande till Norrland skulle ställa sig för höga. I motionerna har påvisats den outnyttjade krafttillgång, som finns i statens ägo särskilt i övre Norrland. Härvid har särskilt nämnts Harsprånget, som har en fallhöjd av över 100 m och som med sin belägenhet endast någon kilometer nedanför Porjus äger fördelen av att ha ett redan färdigt vattenreglerings-system. Arbeten för åtskilliga miljoner äro redan därstädes nedlagda, nu till ingen nytta. Det vore underligt, om icke ur denna väldiga energikälla, ur vilken beräknas kunna utvinnas nära 300 000 hästkrafter, elektrisk energi skulle kunna levereras till fullt konkurrenskraftiga priser. För en utvidgning av den elektriska järntillverkningen vid Luleå torde en utbyggnad av Harsprånget i en nära framtid visa sig ofrånkomlig.

Beträffande frakterna vill jag framhålla, att den frågan är helt outredd. Man skulle kunna göra gällande, att när man år 1939 med fördel kunde importera icke mindre än 82 000 ton chilesalpeter, som måste fraktas kring mer än halva jordklotet, skulle det vara lika möjligt att frakta råvaran kalk, om så vore nödvändigt, från exempelvis Gotland till Luleå. Överföring av elektrisk energi i högspänningsledning är ett tekniskt löst problem, och att föra den elektriska energien från kraftkällan till Luleå skulle därför icke erbjuda några svårigheter.

Med det anförda har jag velat påvisa, att lika goda förutsättningar för till-

*Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen
under statlig medverkan. (Forts.)*

verkning i större skala av kvävegödningsmedel äro till finnandes här i landet som i utlandet. I det i motionen väckta förslaget ligger ett investeringsobjekt, som i en arbetslöshetsperiod skulle kunna ge arbete och utkomst åt tusentals svenska arbetare och åt landet och dess jordbruk ett handlag av alldeles oerhört värde, när det gäller att öka jordbrukets produktionsförmåga. Om man betänker att värdet av landets skörd årligen uppgår till omkring 2 miljarder kronor, skulle en ökning härvidlag med 10 procent betyda ett nyskapat värde för landets jordbruksprodukter av inemot 200 miljoner kronor. Jag menar sålunda, att vi här ha ett så pass storartat uppslag, särskilt med avseende å den framtida gestaltningen av landets näringsliv, att vi icke utan vidare ha rätt att avvisa detsamma.

Vid studiet av detta jordbruksutskottets utlåtande har jag icke kunnat undgå att förvåna mig över att man vid remissen av denna mycket vittgående motion hänvänt sig till vissa industriorganisationer såsom industrikommissionen, statens kemiska industrikontor och möjligen också Kooperativa förbundet. Jag skulle i det här sammanhanget vilja rikta en fråga till jordbruksutskottets vice ordförande, varför man icke remitterat denna för jordbruket så utomordentligt betydelsefulla fråga till jordbrukets egna organisationer såsom lantbruksstyrelsen och lantbruksförbundet. Jag skulle vara mycket tacksam för svar på frågan vilka skäl som kunnat ligga bakom det förhållandet, att man icke ansett det nödvändigt att remittera ärendet till jordbrukets egna organ.

Avsikten med den föreliggande motionen har icke varit ett omedelbart igångsättande av företaget utan allenast att vinna en allsidig och saklig utredning av hithörande förhållanden. Jag tror icke att sista ordet nu är sagt i den föreliggande frågan; det kan nämligen tänkas att det finns enskilt kapital, som kan vara intresserat av att det härvidlag skapas en verklig storindustri, som kan fylla det alltmer växande behovet av kvävegödningsmedel, särskilt då i östersjöbäckenet. Om man studerar siffrorna för kvävetillverkningen skall man finna, att före kriget över allt ute i världen kvävetillverkningen stod i direkt proportion till befolkningstätheten och livsmedelsbehovet. Japan var sålunda en av världens största producenter av ammoniumsulfat. I Italien hade man avsevärt ökat tillverkningen av kväve, och i Tyskland och Ryssland hade man också börjat inse vikten av denna produktion. Varför skulle man då icke också i Sverige med dess rika möjligheter på detta område kunna göra ett verkligt krafttag för att förbättra landets jordbruksproduktion och näringsliv på olika områden?

Min hemställan om statens medverkan i föreliggande fall har kanske mest skett därför att den tillgängliga vattenkraften finnes i statens ägo, framför allt då i Norrland. Att igångsätta ett så pass stort företag, som det härvidlag är fråga om, torde icke kunna gå utan statens medverkan. Med det anförda har jag, herr talman, velat ytterligare motivera vår motion, och jag kan icke annat än vidhålla min ståndpunkt sådan den framgår utav denna. Jag ber sålunda att få yrka bifall till den hemställan, som innefattas i motionen II: 171.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag skall börja med att besvara den direkta fråga, som motionären herr Werner ställde till utskottet, då han frågade om orsaken till att utskottet icke valt andra remissinstanser än som skett. Ja, jag kan kort och gott svara herr Werner, att orsaken är den, att enligt vad utskottet kunnat bedöma remiss skett till just sådana myndigheter, som ansetts mest kapabla att bedöma denna sak. Att landsbygdens ekonomiska organisationer, såsom herr Werner förutsatte, skulle ha haft några särskilda förutsättningar att kunna bedöma de ekonomiska kalkylerna för en kväve-

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under statlig medverkan. (Forts.)

fabrikation, kraftförbrukningen, behovet av kalk o. s. v. har åtminstone jag svårt att tro. Jag har därför den uppfattningen, att en remiss till dessa organisationer icke skulle ha givit vad herr Werner förmodar.

Det kanske tillätes mig att här först ge en liten överblick över behovet och förbrukningen av kväve här i landet. Före kriget var förbrukningen under en femårsperiod närmast före 1939 i medeltal 170 000 ton per år. Under kriget har denna siffra stigit betydligt, och den var under gödselåren 1940/41 213 000 ton, 1941/42 240 000 ton och 1942/43 207 500 ton. Förbrukningen under nu löpande år 1943/44 beräknas komma att uppgå till 185 000 ton. Orsaken till den under kriget stegrade förbrukningen är i första hand att söka i den ökade oljeväxtodlingen, vilken ju tarvar stora mängder kvävegödsel. Enligt beräkningar gjorda av professor Åke Åkerman torde man efter kriget kunna räkna med ett årligt behov av 240 000 ton, vilken siffra inom den närmaste tioårsperioden möjligen skulle kunna öka till 300 000 ton, vilket ju var den siffra herr Mäler nämnde. Vi få emellertid komma ihåg, att denna sista siffra utgör blott och bart ett beräknat antagande, och i verkligheten veta vi icke om siffran efter flera eller färre års förlopp kan komma att bli så stor.

Den motion som här föreligger föreslår en utredning angående möjligheterna för en stor kvävegödselindustri här i landet med användande av den s. k. elektrolytiska metoden. För denna metods användning fordras, att åtskilliga förutsättningar föreligga. Jag skall här be att få fästa uppmärksamheten på två sådana särskilda förutsättningar. Den ena är att det finns billig elektrisk kraft. Den andra är att det finns kalk av synnerligen hög renhet; enligt de uppgifter utskottet fått skulle det erfordras en renhet av lägst 95 procent. Vad då först gäller frågan om den billiga kraften vill jag nämna, att inom utskottet en representant för vattenfallsstyrelsen lämnat upplysningar i ärendet och därvid meddelat, att med den utbyggnadstakt, som för närvarande gäller för statens kraftverk och framför allt med den utbyggnad, som planeras i framtiden, redan nu finns och kommer att finnas tillräckligt med elektrisk kraft för att kunna tillgodose en kvävegödselindustri av den storleksordningen att den kan fylla landets totala behov av detta gödningsämne. Den för en sådan fabrikation erforderliga elektriska kraften är alltså redan till finnandes. Jag tror därför att motionärernas sammankoppling av den föreliggande frågan om landets försörjning med kvävegödselmedel med en eventuell utbyggnad av Harsprånget icke är nödvändig. Om vi nu utgå från att vi skulle få till stånd en kväveindustri, som kunde tillgodose hela landets behov av detta gödningsämne — jag återkommer senare till frågan, om vi böra sträva till självförsörjning av kvävebehovet — behöva vi ha tillgång till åtminstone 65 000 ton kalksalpeter eller liknande gödningsämne per år. Härför erfordras, om den elektrolytiska metoden användes, enligt de uppgifter utskottet fått, cirka 23 000 kilowatt elektrisk energi. Genom en utbyggnad av Harsprånget skulle kunna utvinnas omkring 200 000 kilowatt, alltså inemot 10 gånger så mycket energi som erfordras för att åstadkomma en kväveindustri, som fyllde hela landets totalbehov av kväve. Det är sålunda tämligen självfallet att man för en så relativt obetydlig sak som kvävegödselindustriens ifrågasatta utbyggnad icke behöver utbygga ett så stort vattenfall som Harsprånget. Det är ju möjligt att en dylik utbyggnad kan bli aktuell ur andra synpunkter, men den saken lämnar jag i detta sammanhang därhän.

Det finns emellertid en annan metod för framställning av kvävegödselmedel, nämligen stenkolsmetoden. Med användande av denna metod kan samma mängd kvävegödselmedel, som jag förut nämnde, tillverkas med användning av 25 000 à 30 000 ton stenkol samt med en elektrisk energiförbrukning av

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan. (Forts.)

blott 5 000 kilowatt. För närvarande byggs en sådan fabrik i Köping av Kooperativa förbundet. Tillverkningskapaciteten där skall bli omkring 42 000 ton 15,5 % salpeter, och redan nu är tillverkningskapaciteten inom landet 121 000 ton. Därmed skulle landets totalbelopp vara uppe i en siffra av 163 000 ton gödselmedel, och den brist som skulle komma att föreligga i förhållande till förkrigsförbrukningen utgör därefter 7 000 ton, medan i förhållande till den högsta förbrukningen under krigsåren bristen blir 77 000 ton.

Beträffande priset på elektrisk kraft ha vi försökt höra oss för hos den expertis som stått utskottet till buds, och den har sagt oss, att ett pris av högst 0,66 öre per kilowattimme skulle vara erforderligt för att den elektrolytiska metoden skulle kunna ekonomiskt tävla med stenkolsmetoden. Hur ställa sig då priserna för närvarande? Jo, enligt vattenfallsstyrelsens uppgift är självkostnadspriset för närvarande ungefär 1,25 öre. Under normala tider torde det emellertid kunna beräknas till 1 öre. Jag vet icke hur detta kan rimma med det gjorda påståendet, att om bara kraften kunde levereras för det pris, för vilket den för närvarande levereras till andra förbrukare, skulle kvävegödselindustrin ekonomiskt kunna tryggas. I det fallet ha motionärerna och reservanterna tydligen en helt annan uppfattning än den vattenfallsstyrelsens representant gav tillkänna. Jag gör för min del gällande, att en ekonomisk kvävegödselindustri med användande av den elektrolytiska metoden sannolikt icke kan åstadkommas här i landet med mindre den får en betydande statssubvention.

Jag nämnde tidigare, att det också erfordras kalk av en hög renhetsgrad. Nu ha talesmännen för motionen här tidigare i dag anført, att sådan kalk i tillräcklig utsträckning skulle vara till finnandes i närheten av Harsprånget. Enligt de uppgifter utskottet fått från statens geologiska undersökning ligger det emellertid med kalkfyndigheterna i närheten av Harsprånget så till, att den erforderliga renhetsgraden är något mindre än den som behövs för en rationell drift. Det finns andra fyndigheter i fjällen uppe i Norrland, som äro fullt tillfredsställande med avseende å renhetsgraden, men de ligga långt uppe i fjällen och äro svåra att exploatera. Dels äro nämligen avstånden långa, och dels försvåras brytningsförhållandena genom den långa vintern, som gör att brytningen icke kan ske annat än under en kortare tid av året. Startandet av en kvävegödselindustri sådan som den här ifrågasatta skulle kräva betydande kapitalinvesteringar. Om en sådan industri vore oundgängligen nödvändig för landets näringsliv, skulle jag utan tvekan vara hågad att gå med på åtminstone en utredning, men nu tror jag icke att så är förhållandet. Jag ber att få påpeka det faktum att i Europa redan finns en betydande kväveindustri, förlagd till bland andra länder Tyskland och Norge, vilken industri har en kapacitet av 4 100 000 ton kväve per år, en kapacitet som icke ens under normala fredliga förhållanden kunnat utnyttjas mer än till ungefär hälften. Denna kommer givetvis, det kan man självfallet räkna med, att medföra en hård konkurrens för den svenska industrien. Det är visserligen sant att den internationella kvävetrusten icke fungerar för närvarande, men vi ha dock anledning anta, att den efter kriget kommer att uppstå på nytt.

Bland de yttranden, som utskottet infordrat, finns även ett från Sveriges kemiska industrikontor. Denna instans har sagt, att även om det vore så, att man vore hågad att omedelbart avskryva alla anläggningskostnader för den syntetiska kväveindustrien här i landet, skulle likväl enligt industrikontorets uppfattning en sådan fabrikation icke kunna ekonomiskt tävla med kväveindustrien i våra angränsande länder.

Det har under debatten från motionärernas och reservanternas sida särskilt

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under statlig medverkan. (Forts.)

starkt framhållits behovet av att vi gjorde oss självförsörjande på kväveindustriens område. Är det så absolut säkert, att det är nödvändigt eller ens lämpligt? Jag tror, att vi böra ha klart för oss, att vi efter krigets slut ha behov av att kunna sälja en mängd varor till utlandet, men en förutsättning för att vi skola kunna sälja är, att vi köpa varor tillbaka. Säkerligen komma vi att efter krigets slut få betydande handelsförbindelser med länder, vilkas möjligheter att leverera varor till oss i viss utsträckning baseras på dessa länders kväveindustri. Jag är sålunda icke så fullständigt övertygad om lämpligheten att uppställa krav på vårt lands självförsörjning med kväve. Jag tror tvärtom, att det kanske har en rätt stor betydelse, att vi kunna tillhandla oss bl. a. kväve för andra nyttigheter, som vi i vår ordning behöva sälja.

Även om det är så att det är en intressant tanke som ligger bakom motionen — jag medger att så är fallet — har utskottet likväl funnit, att de rent sakliga skälen tala för att staten icke nu engageras i en dylik utredning.

Jag vill tillägga, att vid den kväveindustrifabrik som anlägges i Köping finns det möjligheter att utvidga densamma till en sådan kapacitet, att vårt lands hela behov av kväve fullt tillgodoses, om man nu skulle vilja gå den vägen, vilket jag dock icke tror är vare sig nödvändigt eller ens önskvärt. Med dessa ord ber jag herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lövgren: Herr talman! Innan jag går in på utskottets betänkande skall jag be att få göra en liten återblick på vad som här i landet förekommit tidigare i den här frågan. År 1916 bildades ett aktiebolag som fick namnet Elektrosalpeter. Det hade ett minimiaktiekapital på 3 600 000 kronor och kunde öka kapitalet till 9 600 000 kronor. Initiativtagare till det bolaget var framlidne Marcus Wallenberg. Han hade själv, om jag minns rätt, personligen aktier för 1 000 000 kronor. Emissionsinstitutet hade återstoden med undantag för 600 000 kronor, som Norsk Hydro hade tecknat, vilket belopp Norsk Hydro skulle ha i likvid för att det ställde sina patent och licenser till bolagets förfogande. År 1918 träffades ett avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Aktiebolaget Elektrosalpeter om leverans av kraft från ett kraftverk vid Harsprånget i Lule älv. Priset för den kraften beräknades till 32 kronor per kilowatt efter 1913 års priser, varjämte kontraktet innehöll bestämmelser om att kraftpriset skulle stiga efter en bestämd skala med hänsyn till anläggningskostnaderna. Arbetet på Harsprånget började, och riksdagen anslag under åren 1918—1920 sammanlagt 9 000 000 kronor för utbyggnaden. År 1921 meddelade emellertid vattenfallsstyrelsen regeringen, att Aktiebolaget Elektrosalpeter hade förklarat sig icke vilja använda sin optionsrätt till kraften, därför att det blev för dyrt. Priset enligt vattenfallsstyrelsens kalkyl var då uppe i 70 kronor per kilowatt, vilket innebär mellan 7,2 och 7,5 öre per kilowattimme. Det var ju klart, att med så litet värde, som den svenska kronan hade under åren 1918—1920, så skulle utbytet av Harsprånget bli en dyr affär, och jag klandrar ingalunda Aktiebolaget Elektrosalpeter för att det då drog sig tillbaka. Men kammarens ledamöter böra hålla i minnet det kraftpris som man resonerade om den gången nämligen maximum 70 kronor per kilowatt. Det är möjligt — det kan man icke få någon klarhet i — att förändringar i fråga om tillgång på kraft under tiden från 1918 till 1921 hade skett i Norge, så att man kunde få kraft billigare i Norge vid den tidpunkten än 70 kronor per kilowatt — vi skola ju lägga märke till att Wallenberg hade stora intressen i Norsk Hydro — och att det var anledningen till att man tackade nej till optionen. Det hade till resultat, att vattenfallsstyrelsen hos regeringen begärde att få lägga ned arbetena på utbyggandet av Harsprånget. Jag tror ju för min del, att vattenfallsstyrelsen

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan. (Forts.)

var förfärligt litet affärsmässig den gången, ty om den i stället hade begärt av riksdagen att få avskriva det kriskapital, som man hade lagt ned under de där inflationsåren, så hade vi sannolikt i dag haft en stor kemisk industri däruppe. Nu blevo de där sex eller sju eller åtta miljoner kronorna — det är svårt att fastställa, hur mycket det var som var nedlagt där — ett dött kapital, som vi sannolikt komma att ha mycket litet glädje av, även om vi någon gång inom en snar framtid skulle få ett beslut om utbyggnad av Harsprånget. Jag tror, att det var dålig affärsmässighet, som präglade vattenfallsstyrelsen den gången, men det skall jag inte gå in på vidare nu. Jag har bara velat relatera hur det låg till, när man den gången försökte åstadkomma en kväveindustri.

Sedan dess ha metoderna förbättrats, och i nuvarande stund kan man på elektrolytisk väg få fram kväve med ungefärligt användande av $\frac{1}{3}$ av den kraftmängd, som man behövde 1918. Om jag ser på den omständigheten, så måste jag ju säga mig, att det är ganska märkligt, att man — samtidigt med att kraftåtgången har sjunkit till $\frac{1}{3}$ av vad den var enligt den gamla metoden — talar om den elektrolytiska metodens oförmåga att konkurrera med en metod, som är byggd på koks. Jag tror alltså, att det redan utbyggda Porjusfallet har en självkostnad på kraften som icke ligger över 5,5 öre per kilowattimme, d. v. s. 35 kronor per kilowattår. Det är sanningen om kraftpriset i Porjus. Det kan hända, att vattenfallsstyrelsen vill företaga en utjämnning av kraftpriset med hänsyn till att man sedan har byggt ut andra fall, som ha blivit dyrare. Det kan jag förstå, men om man vill göra en fabriksanläggning av en viss typ, så finns det väl också skäl för ett resonemang, där man går ut ifrån att man betraktar vattenfallet och råvarorna och fabriken som ett företag och icke därvidlag blandar in alla möjliga andra företag som finnas i landet. Om man vill använda kraften från redan utbyggda vattenfall eller bygga ut vattenfall i Luleälv kan man få fram den till ett pris, som gör, att man blir konkurrenskraftig gentemot koksmetoden. Det är jag övertygad om. Om så ej skulle vara fallet, skulle det ju komma att framgå av den utredning, som motionärerna ha begärt. Jag skall inte gå in på frågan om en utbyggnad av Harsprånget i det här sammanhanget, därför att den frågan kommer upp senare, när statsutskottet avger utlåtande över motioner i frågan, som äro väckta vid årets riksdag i bägge kamrarna. Vad jag här har velat beröra, är det kraftpris, som man har anledning att räkna med, om man vill göra en sådan fabrikation.

Sedan kommer jag in på frågan om förutsättningen för att göra kalksalpeter. Den föregående talaren åberopade något utlåtande av Sveriges geologiska undersökning, som skulle tyda på att förutsättningar härför icke skulle finnas. Jag har här en liten volym, utgiven av Sveriges geologiska undersökning. Den är av geologen Alvar Högbom, som sommaren 1930 i Jokkmokks socken undersökte bland annat en stor kalkfyndighet i Norvijaur. Det ligger $2\frac{1}{2}$ mil från Jokkmokk. Det är icke fråga om någon fjällvärld, utan det ligger nere i skogslandet, 40 km fågelvägen från Harsprånget. Jag föreställer mig, att kalken från Norvijaur och kraften från Luleälven skulle kunna mötas vid Jokkmokk vid inlandsbanan och där förena sig till kalksalpeter. Vid sådant förhållande blir det ju en fråga om kvalitet. Om kvaliteten säger geologen Högbom: »Genomsnittshalten på hela arean kan säkert beräknas till 90 % CaCO_3 . Om sydligaste spetsen samt en smal längs västra kanten av stråket S om Juoksjokko fränräknas, torde fyndigheten kunna beräknas hålla 5 milj. ton kalksten med 93 % CaCO_3 och därutöver upp till praktiskt taget ren kalksten.» Han har gjort så pass grundliga analyser, som han redovisar i den här volymen, att jag vågar tro på riktigheten av denna uppgift. Här finns alltså kalk av den renhetsgrad, som är användbar för ändamålet, och den finns i

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under statlig medverkan. (Forts.)

riklig mängd, nämligen 5 miljoner ton. Högbom var fullt på det klara med att här förelåg en användbar fyndighet, och han anvisar också lämpliga transportvägar för fyndighetens tillgodogörande.

I nuvarande stund finns där en ekonomisk förening, som avser att producera s. k. jordbrukskalk på grundval av den fyndigheten. I ett brev, som jag fick för några dagar sedan från en av de ledande i denna förening, säger man emellertid, att man är utomordentligt intresserad av att det projekt som drags upp i denna motion, skulle kunna komma till utförande. I fråga om transportmöjligheterna har man gjort gällande, att fyndigheten ligger så avlägset, att transporterna skulle bli alldeles för dyra. Emellertid ha vi ju järnvägen färdigbyggd genom Lappland; inlandsbanan stryker ju förbi där hela vägen. Vid sådant förhållande vore det väl ganska märkvärdigt, om man inte skulle kunna frakta kalksalpeter från Jokkmokk längs inlandsbanan till vilken avnämare som helst i mellersta och norra delarna av landet med fraktpriser som medföra, att varan blir konkurrenskraftig med hänsyn till de fraktpriser som man måste betala för att få in kalksalpeter från Norsk Hydros anläggningar och från andra anläggningar i utlandet.

Det är ju bevisat, att vi ha ett behov av kalksalpeter, sedan alla våra nuvarande tillgångar ha utnyttjats och den fabrik Kooperativa förbundet bygger i Köping med en produktionskapacitet av 100 000 ton kalksalpeter kommit i bruk. Är det icke bättre att göra dessa 100 000 ton här i landet än att köpa dem utifrån? Nej, säger den föregående talaren. Det är icke bättre därför att det finns så många kvävefabriker i utlandet, och de ha en sådan produktionskapacitet, att man icke kan konkurrera med dem. Ja, herr talman, jag är icke riktigt säker på den saken. En sak är den mängd av kvävefabriker, som man har i nuvarande stund, när man måste framställa sprängämnen i den vassinniga omfattning, som nu är fallet, och när man måste ha fram denna salpeter och kväve alldeles oberoende av kostnaderna. En annan sak är, hur det kommer att ligga till, sedan kriget är slut. Jag är medveten om att man i Norge kan bygga upp en kväveindustri av stora mått, som producerar billigt, men jag är ganska säker på att man inte kommer under det nettopris på platsen, som i nuvarande stund, om man tager hänsyn till de verkliga anläggningskostnaderna, gäller för kraften i Luleälven. Följaktligen kan jag icke inse, att det finns något skäl, varför vi här i landet skulle avstå från att producera det kvävegödningsmedel, som vi behöva, i varje fall så att vi någorlunda täcka ett minimibehov. Jag tror för min del att behovet kommer att stegras ganska starkt, allteftersom man kommer underfund med vilken tjänst man gör sig själv, när man tillämpar en riktig kvävegödningsmetod. Det kommer att stiga framför allt därför att skogen blir värdefullare för varje år och skogsbetena följaktligen komma att ställas på avskrivning och man behöver mera betesvallar och mera övergödsling med kväve för att få goda beten.

Jag har, herr talman, haft en liten konflikt med Koopertiva förbundet i vinter i anledning av det här problemet. Kooperativa förbundet bygger en fabrik i Köping, och den som byggt den fabriken hade i ett intervjuuttalande i en tidning sagt, att motionärerna tydligen icke tänkt igenom problemet, innan de väckte motionen. Det föranledde mig att skriva till Kooperativa förbundet och säga, att det förefaller mig som om vederbörande i Köping icke tänkt på vad han sade, innan han publicerade intervjun. Kooperativa förbundet har sedan skrivit till jordbruksutskottet och realiter avstyrkt motionen, men sedermera har Kooperativa förbundet i ett brev till mig i någon mån tagit tillbaka vad förbundet sagt i sin skrivelse till jordbruksutskottet. Det säger följande: »En norrländsk kvävefabrik kan tänkas förlagd antingen inuti landet

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under ställig medverkan. (Forts.)

i närheten av ett kraftverk eller vid någon hamnplats vid kusten. En utredning av de ekonomiska förutsättningarna måste göras för dessa olika alternativ, så att man får en uppfattning om hur alla olika kostnadsfaktorer inverka på slutresultatet.» Tidigare var det ju icke fråga om att någon utredning var behöflig. Vidare säger man: »En förutsättning för en ekonomisk kväveproduktion i Norrland torde emellertid vara ett kraftpris av ungefär den storlek, som omnämndes i Eder ledare.» Det är det kraftpris, som jag också har nämnt i detta anförande. Slutligen säger man: »Det bör dock påpekas, att vi knappast här i landet kunna erhålla den elektriska kraften till så lågt pris som vid de norska kvävefabrikerna.» Ja, det är möjligt, men den frågan skulle ju utredningen ge svar på. För ögonblicket misstänker jag, att de norska kvävefabrikerna icke ha så stor kapacitet, därför att allierade flygare ha gång på gång gjort påhållningar och sprängt anläggningarna. Jag kan, herr talman, icke för mitt liv begripa, varför vi icke här i landet på grundval av egna råvaror och egna resurser skola framställa den kvävegödnings eller i varje fall det minimum av kvävegödnings vi behöva för vårt jordbruk. Det är i alla fall en så viktig vara ur folkhushållningens synpunkt, att landet borde vara oberoende av utlandet för försörjningen med denna vara. Jag vet icke vilka kol- och kokspriser, som komma att gälla efter kriget, men jag är ganska övertygad om att vi här i landet med fördel skola kunna bygga ut den elektriska kraften och i stor utsträckning bygga vår industriproduktion på den i framtiden.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

I detta anförande, varunder herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Gavelin*, *Grym*, *Blombäck* och *Andersson* i Hedensbyn.

Herr Werner: Herr talman! I en rad partimotioner vid årets riksdag har man betygat sitt intresse för jordbruket och dess möjligheter att åstadkomma framtida bärighet. Herr Anderssons i Löbbo parti har ju särskilt rekommenderat rationaliseringen såsom det botemedel som nu skulle vara till varaktig hjälp. Om man med rationalisering menar annat än sammanslagning av brukningsdelar, ett utplånande av exempelvis tusentals boplatser ute på landsbygden, kanske man skulle kunna allvarligt reflektera över att skapa bättre produktionsbetingelser för dessa människor som tvingas att försöka skapa sin försörjning av mindre jordbruk. Jag hoppas, att det icke enbart är tomma slagord man kommer med här, utan att bakom desamma skall finnas en vilja att försöka realisera något av de förslag som man framlägger motionsvis i riksdagen. Jag är emellertid icke villig att godkänna den utredning, som jordbruksutskottet synes ha företagit på egen hand, såsom slutgiltig. Projektet är så pass stort och tekniskt invecklat, att det hade bort krävas en alldeles speciell utredning ifrån utgångspunkter, där man icke rönt inflytande ifrån vissa särskilt framträdande intressen. Jag fick ett alldeles särskilt belägg för att här finns någonting bakom, när jordbruksutskottets vice ordförande säger, att i framtida handelsutbyte med utlandet måste vi ha någonting att byta med. Ja, det är den gamla sanningen, att jordbrukets intressen alltid skola utgöra bytesobjektet, då det gäller industriintressena och handeln med utlandet. Jag tror emellertid, att vi hade gagnat både landet och jordbrukets produktionsmöjligheter med att skapa arbete och utkomst åt svenska medborgare genom att åtminstone utreda, om det föreliggande projektet vore möjligt att genomföra eller icke utan att så där utan vidare slå ihjäl ett projekt, som dock, måste man säga, innehåller en mycket stark saklig utgångspunkt.

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under statlig medverkan. (Forts.)

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Jag nödgas att än en gång besvära kammaren med några ord i denna fråga. Jag vill då börja med att fråga herr Werner, vad han verkligen åsyftar med att framhålla, att det är vanligt, att jordbruksintressena alltid skola bli bytesobjekt på utrikeshandelns område. Jag förmodar att herr Werner vill tillse att vår försörjning med kvävegödsel är tillfredsställande och att han dessutom önskar, att kvävegödseln skall bli billig. Om kvävegödsel framställes och ställes till förfogande åt landets jordbrukare, kan jag inte förstå, att det skall spela någon roll, om kvävegödseln är tillverkad i Höjen, Porjus eller utomlands. Herr Werners resonemang om att jordbruksintresset skulle lida men av att kvävegödselmedel bli bytesobjekt i utrikeshandelns har således inget berättigande i detta sammanhang.

Herr Lövgren nämnde några uppgifter om att tillgången på kalk i Jokkmokk nära Harsprånget skulle vara så riklig och av så hög renhetsgrad, att den utan olägenhet skulle kunna användas för ifrågavarande ändamål. Jag vill visserligen inte bestrida hans påstående, men då jag hört, att hans uppgifter härleda sig från en broschyr, som efter vad som upplysts mig bygger på undersökningar från år 1930, och jordbruksutskottet inhämtat uppgifter, som datera sig från geologiska undersökningar under senaste år, ha vi i utskottet tillåtit oss att fästa en något större vikt vid de sistnämnda färskare uppgifterna.

Det förefaller av debatten, som om denna fråga skulle vara en speciell norrlandsfråga. Detta är kanske riktigt, men jag är icke fullt övertygad här om. Jag nämnde i mitt förra anförande, att en representant för vattenfallsstyrelsen inför utskottet lämnat uppgifter om att vattenfallsstyrelsen nästan när som helst kunde leverera den kraftmängd, som erfordrades för att driva en syntetisk kvävegödsel-fabrik av den storleksordning, att den fyllde återstående inhemska behov på området. Det ingick nämligen så stora reserver och tillgångar på elkraft i vattenfallsstyrelsens utbyggnadsplan, att den ifrågavarande förbrukningen mycket väl skulle kunna tillgodoses. Under sådana förhållanden kan det ju inte anses vara skrivet i stjärnorna, att denna nya fabrik ovillkorligen skall förläggas till Porjus. Den kan mycket väl tänkas bli förlagd till någon annan plats.

När nu efter allt att döma de rent ekonomiska förutsättningarna inte äro förefintliga för att vi här i landet skola kunna upptaga konkurrensen på den internationella kvävemarknaden, och då det efter krigets slut inte synes böra vålla några svårigheter för oss att få in erforderliga mängder kväve, om de i landet producerade kvantiteterna skulle bli otillräckliga, synes mig rent sakligt icke föreligga några motiv för ett bifall till en utredning i motionens syfte.

Till herr Pettersson i Rosta, som ansåg det vara ett lämpligt ögonblick att sätta i gång med utredningen om denna tillverkning nu, vill jag slutligen säga, att jag, på grund av omständigheter, som jag i dag icke vill eller ens kan beröra, anser den nuvarande tidpunkten vara den mest olämpliga, som överhuvud taget kan väljas.

Herr Pettersson i Rosta: Herr talman! Jordbruksutskottets vice ordförande föredrog här vissa upplysningar, som tidigare lämnats inför utskottet angående kraftpriset. Hans uppgifter om att det under nuvarande förhållanden skulle kosta 1,25 öre per kilowattimme voro visserligen fullt riktiga. Han nämnde vidare att, för att en fabrik skulle kunna bli bärkraftig, ett pris av 0,66 öre per kilowattimme var erforderligt. Jag ber att i anledning härav få upplysa om att det från annat håll inom utskottet framhållits, att Luleå järnverk betalar endast 0,6 öre per kilowattimme. Under sådana förhållanden torde det väl vara

Motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningstillverkningen under ställig medverkan. (Forts.)

rimligt, att man, när kvävegödsselfabriken en gång blivit utbyggd och produktionen kommit i gång, bör kunna räkna med åtminstone samma pris som det Luleå järnverk nu erlägger. Då skulle man också komma in på en ekonomiskt hållbar linje.

Beträffande kalkhalten upplystes inom utskottet, att det på vissa platser i Norrland finns kalk, som håller mellan 90 och 95 procent renhetsgrad. 95 procent är visserligen önskvärt, men några procent mer eller mindre torde inte spela någon större roll. — Utskottets vice ordförande nämnde vidare, att stenkolsmetoden användes vid kvävefabriken i Köping. Jag måste för min del säga att jag anser det rent av vara naturvidrigt att låta pengar gå ut ur landet för brytning av stenkol. Det hade varit betydligt klokare att låta dessa pengar komma svenska arbetare till godo genom brytning av kalksten. Jag kan inte förstå, att dylika affärsmetoder kunna få försiggå. Därtill kommer, att det kväve, som tillverkas enligt stenkolsmetoden, är mera svårslösligt än det, som tillverkas enligt kalkmetoden. På grund härav uppstå kanske under normala tider vissa svårigheter att avsätta det enligt stenkolsmetoden framvunna kvävet. Under nuvarande bristtider förekomma givetvis inga som helst avsättnings-svårigheter, men de kunna uppstå en gång. Jag har därför förvånat mig över att Kooperativa förbundet kunnat uppföra denna anläggning i Köping utan att ha gått efter kalkmetoden.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Werner begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 75 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Herr statsrådet *Rubbestad* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 266, angående ytterligare anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige.

Denna proposition bordlades.

§ 8.

Föredros vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av väckt motion angående förbättrade bestämmelser om utmärkning av och skydd för fiskredskap mot översegling, m. m.;

nr 48, i anledning av väckt motion angående revision av gällande jaktlag, jaktstadga och fridlysningsbestämmelser, m. m.; och

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försöksgård i Norrbottens län, m. m., jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Anslag till kapitalinvesteringar, såvitt angår jordbruksärenden. Föredros jordbruksutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 4—6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7 och 8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Jordbrukets maskinlånepond.

Punkten 10, angående jordbrukets maskinlånepond.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag har i detta ärende väckt en motion om ytterligare utvidgade anslag till jordbrukets maskinlånepond. Jag har i anslutning därtill även yrkat, att tidigare gällande bestämmelser om låntagarnas arealinnehav som villkor för erhållande av lån måtte bortfalla.

På jordbrukets område föreligga mycket stora behov av maskinella hjälpmedel på grund av bland annat svårigheterna att skaffa tillräcklig arbetskraft. Hittills gällande bestämmelser om ett visst arealinnehav som lånevillkor ha vållat stora svårigheter. Att döma av utskottets skrivsätt i utlåtandet har utskottet emellertid förordat en viss uppmjukning av hittills gällande bestämmelser. Utskottet gör nämligen följande uttalande: »Enligt ifrågavarande bestämmelse skola av den åkerareal, som innehaves av lånesökande jordbrukare, minst 65 procent tillhöra brukningsdelar med högst 20 hektar åker; dock att lån må beviljas utan hinder därav att nämnda förutsättning ej uppfylles, därest lantbruksstyrelsen för särskilt fall, på ansökning av hushållningssällskapet, efter prövning av omständigheterna därtill lämnar medgivande.»

Det är med särskild glädje jag konstaterar detta uttalande från utskottets sida. Jag hade inte heller tänkt begära ordet under denna punkt, om jag inte fäst mig vid att utskottet trots sin nyss av mig återgivna positiva ståndpunkt i frågan i sin kläm helt generellt förklarar, att min motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Från utskottets utgångspunkter kan detta kanske vara riktigt, men huvudtanken i min motion var att få den hittills gällande arealbegräns-

Jordbrukets maskinlånefond. (Forts.)

ningen helt upphävd. Det har nämligen visat sig, att dessa s. k. maskinlåneföreningar icke lyckats få en tillräcklig anslutning av småbrukare med så bärkraftiga jordbruk, att de enligt bestämmelserna skulle få rätt till lån vid maskininköp. Genom den uppmjukning av bestämmelserna, som kan bli följden av detta utskottets utlåtande, kunna emellertid jordbrukarna genom samarbete skaffa sig de maskinella hjälpmedel, som ovillkorligen äro nödvändiga. Därigenom kunna arbetskostnaderna förbilligas högst avsevärt. På samma gång upphävas i viss mån svårigheterna att skaffa nödvändig arbetskraft till jordbruket.

Herr talman! Jag har intet yrkande under denna punkt, utan jag har endast velat framhålla, att jag är nöjd med detta utlåtande. Jag hoppas även att de förbättrade möjligheter för de mindre jordbrukarna, som nu öppnats, verkligen komma att utnyttjas av dem. De kunna nämligen ha en utomordentligt stor fördel därav.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 11.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 12—16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 18—20.

Lades till handlingarna.

Punkterna 21 och 22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 23 och 24.

Lades till handlingarna.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkten 27.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 28 och 29.

Lades till handlingarna.

Punkten 30.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 31 och 32.

Lades till handlingarna.

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 19.

Punkten 33.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 284, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten för statens reproduktionsanstalt för budgetåret 1944/45, m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg för budgetåret 1944/45, såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, såvitt angår jordbruksärenden; och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till lin- eller hamperedningsanläggningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen av dövstumskolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 200, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad organisation av dövstumskolväsendet, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för dövstumskolorna, att tillämpas från och med budgetåret 1944/45, dels ock till Dövstumskolorna: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 1 180 000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under kapitalbudgeten, bilaga 6, punkten 10, föreslagit riksdagen att till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 115 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle mellersta dövstumskoldistriktets upptagningskola förläggas till Vänersborg och den nuvarande dövstumskolan på Manilla i Stockholm nedläggas. Vidare skulle norra distriktets upptagningskola förläggas till Gävle.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *D. Norman m. fl.* (I: 194) och den andra inom andra kammaren av herr *Hästad m. fl.* (II: 269), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln, dövstumskolorna, måtte dels avslå Kungl. Maj:ts förslag att förlägga mellersta dövstumskoldistriktets upptagningskola till Vänersborg, dels besluta tills vidare bibehålla skolan vid Manilla jämte dövstumlä-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

rarseminariet och där befintliga skriv-teckenavdelningar, dels ock uttala, att frågan om den definitiva förläggningen av mellersta distriktets upptagnings-skola borde bli föremål för en förnyad utredning;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *K. A. Johanson m. fl.* (I: 242) och den andra inom andra kammaren av herr *Berg m. fl.* (II: 368), vari yrkats, att riksdagen måtte besluta att upptagnings-skolan i Härnösand för dövstumma skulle kvarbli i Härnösand.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 194 och II: 269 ävensom I: 242 och II: 368,

a) godkänna den av departementschefen förordade organisationen av dövstumskolväsendet;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för dövstumskolorna, att tillämpas från och med budgetåret 1944/45;

c) till Dövstumskolorna: Avlöningar för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 180 000 kronor;

d) till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 115 000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Pauli, Lindström, Bernhard Nilsson, Gustav Emil Andersson, Emil Petersson, Ivar Persson, Wallentheim, Viklund, Åkerström* och *Hoppe*, vilka ansett

dels att utskottets yttrande angående dövstumskolornas förläggning m. m. och angående om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna bort erhålla annan i reservationen angiven lydelse;

dels ock att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 194 och II: 269 samt I: 242 och II: 368,

a) med godkännande i övrigt av den av departementschefen förordade organisationen av dövstumskolväsendet i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte — med beaktande av vad reservanterna i sin motivering anfört — låta verkställa utredning beträffande förläggningen av mellersta och norra dövstumskoldistriktens upptagnings-skolor m. m. samt för 1945 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning;

b) godkänna — — — (lika med utskottet) — — — Summa kronor 1 180 000;

c) till Dövstumskolorna — — — (lika med utskottet) — — — 1 180 000 kronor;

d) till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 80 000 kronor;

2) av herr *Holmdahl*, som ansett

dels att utskottets yttrande angående dövstumskolornas förläggning m. m. och angående om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna bort hava annan, i denna reservation angiven lydelse;

dels ock att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 194 och II: 269 samt med avslag å motionerna I: 242 och II: 368,

a) med godkännande i övrigt av den av departementschefen förordade organisationen av dövstumskolväsendet i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

att Kungl. Maj:t måtte — med beaktande av vad reservanten i sin motivering anfört — låta verkställa utredning beträffande förläggningen av mellersta dövstumskoldistriktets upptagningskola m. m. samt för 1945 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning;

b) godkänna — — — (lika med utskottet) — — — Summa kronor 1 180 000;

c) till Dövstumskolorna — — — (lika med utskottet) — — — 1 180 000 kronor;

d) till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 112 000 kronor.

Sedan utskottets hemställen föredragits, anförde:

Herr Viklund: Herr talman! Frågan om dövstumundervisningens omorganisation, vilken enligt det föreliggande förslaget skulle ske så, att det ena av landets fyra dövstumskoldistrikt indrages och skolorna förläggas inom de tre föreslagna distrikten, har varit ett av de mest tidsödande och besvärliga ärenden, som statsutskottet på länge haft att handlägga. Det är därför inte så underligt, att det varit synerligen svårt att under utskottsbehandlingen bilda sig en uppfattning av frågan och bli övertygad om att regeringens förslag erbjuder den ändamålsenligaste lösningen.

Frågan har under årens lopp behandlats av ett flertal myndigheter och institutioner, och dessa ha varit mycket villrådiga när det gällt att från tillfälle till tillfälle intaga ståndpunkt till spörsmålet, och åsikterna ha därför skiftat gång efter annan. Vid ett tillfälle har man exempelvis föreslagit nedläggande av upptagningskolan i Vänersborg och reparation av skolan i Manilla. Vid ett annat tillfälle har man föreslagit bibehållande av Manillaskolan och nedläggande av Vänersborgsskolan. Man har tänkt sig Manillaskolans förflyttning till Gävleskolans lokaler, man har tänkt sig en överflyttning av specialskolan i Örebro till Gävleskolans lokaler och Härnösandsskolans förflyttning till Gävle. När departementschefen år 1942 skulle bedöma vilken upptagningskola, som borde nedläggas, ansåg han att skolorna i Härnösand och Lund tills vidare borde lämnas ur räkningen och att valet därför måste stå emellan Vänersborgs- och Manillaskolorna.

I den av skolöverstyrelsen i ämnet företagna utredningen, som förelåg färdig i januari 1943, föreslås tre dövstumskoldistrikt med upptagningskolor i Lund för södra distriktet, Manilla för mellersta distriktet och Gävle för norra distriktet. Statskontoret förklarade för sin del, att det kunde biträda förslaget om Härnösandsskolans förflyttning till Gävle endast under förutsättning att Manillaskolan skulle nedläggas; eljest skulle organisationen och placeringen av skolorna vara alltför otymplig. I regeringsförslaget föreslås nu upptagningskolor i Lund, Vänersborg och Gävle. Detta förslag är i flera avseenden överraskande och — skulle man också vilja säga — besynnerligt, ty härigenom skulle två av landets största dövstumskolor drabbas av nedläggande, nämligen Manilla- och Härnösandsskolorna. Med den distriktsindelning, som samtidigt föreslås, komma också samtliga skolor att ligga i yttersta utkanten av respektive upptagningsområden, vilket medför, att såväl barnen som deras anhöriga måste företaga långa resor till och från skolorna. Dövstumma barn t. ex. från Göteborgs stad och Göteborgs och Bohus län skola bege sig till skolan i södra distriktet, Lund, barnen från Stockholm och Mälardalen, detta verkliga befolkningscentrum i landet, skola sätta sig på tåget och åka in på knutarna av Göteborg, nämligen till Vänersborg. Vidare skola barnen ifrån hela Norrland

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

fraktas ned över mer än halva Sverige och in till gränsen av Uppland. Dylika förhållanden kunna väl inte betraktas som tillfredsställande, när det gäller att åstadkomma en lämplig organisation för de dövstamma och deras anhöriga. Det förefaller snarare som om denna organisation tillkommit med hänsyn till att statens järnvägar skola få så mycket passagerare som möjligt och tillföras så mycket inkomster som möjligt, men tillgodose synpunkterna på en ändamålsenlig organisation av dövstumskolorna kan den väl knappast.

Utskottsmajoriteten anser att Göteborgs och Bohus län skall inlemmas i mellersta distriktet. Jag undrar emellertid, om det går att så där godtyckligt improvisera en ändring i dövstumskoldistriktet. Ty vad innebär detta? Jo, då måste andra delar av mellersta distriktet hänföras till södra distriktet, såvitt man skall kunna utnyttja dövstumskolan i Lund. Kapaciteten hos denna skola är sannerligen inte för mycket anlitaad såsom förhållandena nu gestalta sig. Det enda som kunde motivera och försvara en sådan egendomlig anordning vore ju, att den ur statens synpunkt kunde leda till en avsevärd ekonomisk fördel och att betydande framtida besparingar kunde påräknas genom de föreslagna åtgärderna.

Vid utskottsbehandlingen av detta ärende och vid de besök som utskottets andra avdelning gjorde vid de här berörda skolorna har det emellertid varit omöjligt att bli övertygad om att det nu föreliggande förslaget är fördelaktigt ens ur ekonomisk synpunkt. Kostnaderna för de byggnadsarbeten, som anses omedelbart erforderliga vid Vänersborgsskolan, ha i propositionen beräknats till 15 700 kronor. Att man kommit ned till detta mycket blygsamma belopp beror emellertid på att man på framtiden skjuter över kostnader för åtgärder, som redan nu äro påkallade. Skolan är byggd 1896 och är således lika gammal som dövstumskolorna i Gävle och Härnösand. Den är nu i behov av en genomgripande renovering. Golv, elektriska anläggningar och fönster behöva utbyggas, värme- och sanitära arbeten måste utföras. Huvudkorridorrens användning som tvättrum gav intryck av att förhållandena inte alls voro tillfredsställande. Lokaler för skolkök, klädtvätt och mangel behövas. Uppförandet av ett elevhem för 90 elever, som ansågs erforderligt redan 1938, har nu ställts på framtiden. Försättningsskolan behöver lokaler för verkstäder. Gymnastiklokalen, en rymlig tegelbyggnad, tages i anspråk till förrådsutrymmen, varför även en ny sådan är erforderlig. Innan man är i stånd att bedöma, vilka ekonomiska fördelar för staten detta vänersborgsprojekt innebär, är det väl ändå nödvändigt att man i någon mån får veta, vilka kostnader dessa uppenbart nödvändiga och överhängande arbeten komma att draga.

En annan omständighet, som även stärker tveksamheten inför förslaget att förlägga mellersta distriktets upptagningsskola till Vänersborg är att upptagningsskolan där sammankopplas med fortsättningsskolan. I upptagningsskolan gå minderåriga ungdomar av båda könen, medan fortsättningsskolan bevistas av pojkar, som kommit ända upp i 20-årsåldern och däröver. Det är klart, att dessa ungdomar genom sitt lyte äro hänvisade till varandra i stor utsträckning, därför att de inte kunna meddela sig med andra människor. Om dessa båda skolor hade varit internatskolor, kunde man ha varit mindre tveksam. Som det nu är tänkt skola eleverna utackorderas i hem ute i staden. Om skolungdomarna skola bli föremål för en betryggande uppsikt, vilket föräldrar och målsmän naturligtvis ha rätt att fordra, måste denna övervakning få en sådan karaktär, att ungdomarnas fritidstillvaro närmast får prägel av fångenskap. Vore dessa skolor i stället planerade som internatskolor, kunde eleverna inom skolan ägna sig åt olika sysselsättningar och skaffa sig förströelse under lärarnas uppsikt och kontroll. Skolöverstyrelsen säger också, att anordningen ej är lämplig med hänsyn till elevernas sedliga utveckling, och

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

att det även ur disciplinär synpunkt torde kunna uppstå problem av allvarlig natur. Detta torde väl var och en, som varit i tillfälle att iaktta förhållandena, vara villig att skriva under på.

Även ur andra synpunkter måste det vara mindre välbetänkt att sammankoppla upptagningskolan och fortsättningsskolan. Till mål och verksamhet äro ju dessa skolor helt avskilda. Den ena skolan har till uppgift att bibringa barnen insikter i folkskolans elementära ämnen, den andra skolan skall utbilda dövstumma ynglingar till hantverkare. Fortsättningsskolans ledning skall därför ha uppmärksamheten riktad på förhållandena på arbetsmarknaden och söka anskaffa arbete åt dem, som utgå från skolan. Den skall även anskaffa material och sörja för försäljningen av de av eleverna tillverkade produkterna. Uppgifterna för ledningarna för dessa båda skolor äro så vitt skilda som t. ex. de uppgifter, som ledningen för en folkskola och ledningen för en verkstadskola ha sig förelagda. Därför vore det säkerligen det bästa att man finge fristående anstalter med var sin ledare, utbildad och passande för sin särskilda uppgift. Besparingsberedningen har också förordat en sådan anordning.

Fortsättningsskolan där nere är vidare i behov av en mera nyanserad yrkesutbildning. För närvarande ägnar man sig endast åt snickeri, skomakeri och skrädderi. Det är emellertid klart att många andra hantverk där skulle behöva ägnas uppmärksamhet. Ty det är att märka att de elever, som gå ut ifrån fortsättningsskolan, icke få ägna sig åt ett arbete, där det förekommer maskinell utrustning. Det blir alltmera omöjligt för de dövstumma att erhålla arbete på en snickeriverkstad numera. Dessa äro nu mestadels försedda med maskiner, och riksförsäkringsanstalten medger inga försäkringar i sådana fall. Ingen vågar därför anställa dövstumma — det har erfarenheten visat ute i våra bygder. Därför måste också denna yrkesutbildning anpassas efter de rådande förhållandena. Innan fastare riktlinjer uppdragits för fortsättningsskolans i Vänersborg organisation och byggnadsfrågan ytterligare ventilerats, har reservanterna inte ansett sig kunna biträda ett beslut om att förlägga mellersta dövstumdistriktets upptagningskola till Vänersborg.

Beträffande Manillaskolan ha reservanterna inte heller kunnat biträda förslaget om att denna skall nedläggas. Ståndpunktstagandet härvidlag har inte dikterats av pietetshänsyn. Att döma av uttalanden i olika sammanhang skulle man ju kunna tro, att Manillaskolan är ytterst bristfällig. Vid avdelningens besök där kunde det emellertid konstateras, att så inte är fallet. Visserligen är Manillaskolan inte att jämföra med en ny skola, men den har ett utomordentligt gott läge, exempelvis i kommunikationshänseende, samtidigt som den präglas av den avskildhet, som för en sådan skola är nödvändig. Byggnaden är mycket gedigen och salarna äro stora och ljusa. Stora reservutrymmen finnas, där man med relativt begränsade kostnader exempelvis skulle kunna anordna efter tidens krav avpassade mindre sovsalar o. s. v. Härtill kommer också — och det är det viktigaste — att skolan är belägen i landets tätaste befolkningscentrum. Jag för min del har intet lokalbetonat intresse när det gäller Manillaskolan, men jag kan inte stå okänslig för att det är av värde, att lärjungarna där äro i tillfälle att komma i kontakt med hemmen så ofta som möjligt. I det avseendet är ju Manillaskolan mycket fördelaktigt belägen. 40 procent av eleverna äro i tillfälle att varje söndag komma till hemmet och en ännu större procent har möjlighet att gång efter annan under läsåret besöka sina hem. Möjligheterna för barnens anhöriga att komma i kontakt med skolan bli ju genom skolans läge även goda.

Man kan icke finna det angeläget, att en dövstumskola som legat och ligger i detta rika befolkningscentrum skall läggas ned och flyttas till en avlägsen ort, varigenom kontakten mellan föräldrar och barn samt hem och skola skall bry-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

tas. I olika sammanhang talas om att denna kontakt skall på allt sätt omhuldas, och när det gäller barn med detta lyte och hemmens intresse för dessa barn, är det mycket viktigt, att man också i praktiken gör allvar av vad man framfört i ord. Manillaskolan kan mycket väl användas för sitt ändamål för lång tid framåt. De reviderade standardanspråk som sannolikt ett mindre gynnsamt ekonomiskt läge ovillkorligen framtvingar efter kriget göra att man har anledning att vara nöjd med den standard som Manillaskolan erbjuder. Vid en jämförelse kunna Manillaskolan och Gävleskolan tävla med varandra i fråga om standard och komma i varje fall före Vänersborgsskolan. Att utan vidare nedlägga Manillaskolan utan att veta om staten sedan har någon användning för byggnaderna och vad det kostar att iordningställa desamma det kunna och vilja reservanterna icke biträda.

Ett ytterligare skäl — och det är det förnämsta — till att reservanterna icke nu anse sig kunna taga ståndpunkt till ett definitivt fastställande av platsen för mellersta distriktets upptagningsskola är den förändring i födelsetalet som ägt rum. Då detta i annat sammanhang torde komma att beröras, vill jag endast inskränka mig till att understryka, att på detta område har ju en stor förändring skett sedan 1939, då denna distriktsindelning aktualiserades. År 1939 intogos vid samtliga upptagningsskolor sammanlagt 85 lärjungar, år 1941 107 lärjungar och år 1943 icke mindre än 127 lärjungar. Innan dövstumdistrikten nedskäras till tre och den största skolan nedlägges, finna vi reservanter det absolut nödvändigt, att man åstadkommer en prognos rörande blivande lärjungeantal vid dessa skolor. Enligt vederhäftigt statistiskt material som lämnats utskottet komma inom mycket kort tid fyra dövstumskolor i detta land att bli fullbelagda. Att då fastläsa den föreslagna distriktsindelningen just nu är även under sådana förhållanden knappast välbetänkt. Till dess att en översyn gjorts angående antalet dövstumma med hänsyn till de ändrade nativitefsförhållandena, bör också frågan om dövstumskolans förläggning i norra distriktet ligga vilande.

Den största överraskningen och — man får lov att säga — den största besvikelsen för oss norrlänningar vållade propositionens förslag om att norrlandsskolan skulle dragas ned till Gävle. Med hänsyn till lärjungeklientelet där uppe borde man i stället kunnat förvänta, att skolan skulle förflyttas norr om Härnösand. Det hade också varit motiverat. Men i stället drar man i väg 30 mil söderut. Nu säger man, att Norrland med sin vidsträckta utbredning försvårar kontakten mellan skola och hem och föräldrar och barn. Vad gör man då? Jo, då lägger man icke skolan så centralt och lämpligt som möjligt utan då drar man i väg med den så långt bort som möjligt. Nu är det icke så, att föräldrarna i Norrland utan vidare släppa kontakten med sina barn. Man har gjort gällande, det ganska beskäftigt på en del håll, men det påståendet tro vi oss kunna tillbakavisa. Var och en som kommit i kontakt med skolarbetet vet hur intresserade föräldrarna äro att följa med barnen, när de första gången skola bege sig till skolan. Det gäller barn, som kunna tala för sig, och det gäller skolor där man kan komma i kontakt med läraren vilken stund man vill men ändå komma mödrarna och lämna barnen till skolan, därför att de vilja tala med läraren och möjligen redogöra för barnens egenheter eller i övrigt se hur barnen skola inordnas i skolförhållandena. Gäller detta normala barn, är det klart, att dessa dövstumma barn, som ha ett besvärligt lyte, ligga sina föräldrar mycket mera varmt om hjärtat. De följa dem till skolan för att komma i kontakt med läraren och sätta honom in i barnens psyke och se, hur barnen få det. Det är alldeles klart. Stadgan på detta område har också den förnuftiga bestämmelsen, att föräldrar eller målsmän skola avlämna de dövstumma barnen vid skolan, och det är det enda riktiga. Om barnen bli sjuka då kunna föräldrarna lika

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

snabbt komma till skolan för att höra efter hur det är. Till och med om föräldrarna icke ha råd kunna medel lämnas dem för att bereda dem tillfälle att få komma till skolan och till sina barn.

Såsom det hittills varit ha barn och föräldrar nått skolan efter en dags järnvägsresa — åtminstone ifrån Gällivare i norr ned till Ågermanland. Om man går till katalogen, finner man också att barnen haft en dagsresa, innan de kommit fram till järnvägslinjen. Skola de nu bege sig till Gävle, måste barn från Norrbotten och Västerbotten tillbringa natten på tåg. Från Gällivare och ned till Ågermanland kunna de också taga dagtåg och komma då fram till skolan i Härnösand klockan 23. Men därest det anordnas så att de fara till Gävle komma de icke dit tidigare än vid sjutiden dagen efter och måste således ha tillbringat en natt på tåget. Nu säger utskottsmajoriteten att denna längre ressträcka har ingen betydelse. Barnens resor — säger man — kunna planeras så, att några olägenheter icke behöva följa av de längre avstånden mellan skola och hem. Det låter ju mycket behändigt, men hur det skall gå att planera en resa så att en 30 mil lång färdsträcka icke innebär någon olägenhet, det kan man icke begripa där uppe. Man får väl taga hänsyn till statens järnvägars kommunikationstabell en liten smula i detta fall.

Nu säger utskottsmajoriteten att om folkköningen tar en sådan fart, att en fjärde dövstumskola blir nödvändig, skall den förläggas till övre Norrland. Ja, när skall det ske? Nu har Norrland ett antal dövstumma barn, tillräckligt för en skola, men vad gör man då? Då tar man skolan ifrån Norrland. Vilka skäl skall man förebringa såsom motivering för att man skall lägga skolan tillbaka till Norrland? Här säger man, att oavsett var vi lägga en skola i Norrland kan kontakten mellan föräldrar och barn samt hem och skola ej hållas uppe och barnens resor kunna ordnas på ett sådant sätt, att ressträckan ingenting betyder. Kommer skolan därifrån, finns det icke något som helst hopp om att det blir en skola där uppe igen. Ty hur skulle det bli, om man skulle tänka sig att Norrbotten, Västerbotten och Ågermanland skulle utgöra ett dövstumskol-distrikt? Nu är Norrland som sagt berättigat att ha en skola, och vill man på allvar tillgodose detta behov, bör man låta Norrland ha sin skola kvar. Någon ytterligare nativitetsökning utöver den nuvarande torde icke vara att vänta uppe i Norrland. Däremot veta vi, att dövstumheten torde bestå i den omfattning som nu varat ganska länge och sedan minskat i övriga delar av landet. Enligt vad man uttrönt härleder sig dövstumheten till ungefär 80 procent av epidemiska sjukdomar, scharlakansfeber och difteri. Eftersom då de norrländska områdena äro särskilt pressade av dessa epidemiska sjukdomar med åtföljande komplikationer, får Norrland den största känningen härav. Detta beror på klimatiska förhållanden, på de långa landsvägarna för att komma till läkare och ekonomiska besvärigheter, vilket allt gör att barnen icke kunna komma under läkarvård i tid. För de övriga delarna av landet äro icke de epidemiska sjukdomarna något stort problem för närvarande.

Jag tillåter mig framhålla, att för Norrlands vidkommande fanns den 8 maj 526 patienter på epidemisjukhus, att alla de 11 ordinarie sjukhusen äro fullt belagda och att 6 provisoriska sjukhus måst iordningställas. Av dessa 526 patienter är det 131 patienter som vårdas för difteri. Under sådana förhållanden är det klart att förutsättningar för dövstumheten komma att vara för handen en lång tid framåt. När reservanterna nu begära en kompletterande utredning om mellersta dövstumdistriktet, anse vi också, att en omprövning ur ekonomisk synpunkt skall ägnas frågan om bibehållande av skolan i Norrland.

Statsmakterna ha i olika sammanhang, icke minst då det gäller att lämna vackra och tilltalande direktiv till de olika kommittéer som arbeta med norrlandsfrågor framhållit, att man också skall tillgodose undervisningen och allt

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

som överhuvud taget är ägnat att åstadkomma trevnad och båtнад och trivsel för invånarna där uppe. Reservanternas förslag är, våga vi hävda, helt i linje med de strävanden som vi deklarerat. Under tiden får Härnösands-skolan fortsätta. Den är i dåligt skick. Det föreslogs av skolöverstyrelsen och beslöts även av statsmakterna, att den skulle ersättas med en ny, men när dekretet om att inga nybyggnader fingo företagas kom, var det blott att efterfölja det. Och man får väl antaga, att de fem år som barnen varit i Härnösandskolan icke vållat någon särskilt stor sömnlöshet eller nattoro för myndigheterna. Om skolan blir kvar ytterligare ett år utöver det som den ändå skall vara kvar till 1945, kan det icke hjälpas. Sedan borde statsmakterna kunna göra ett krafttag och laga plåttaket, så att icke regnvattnet rinner ned efter väggarna och över taket. Även om skolan skall användas för ett annat ändamål, tycka vi att man skulle kunna uppbjuda all sin energi för att täppa till läckorna. Överbefälhavaren har i annat sammanhang värderat denna byggnad till 1 miljon kronor, och det värdet skall man väl ändå icke förstöra. Om nu också ledningen för skolan där uppe låter hänga upp elektrisk armatur och draga in ledningar, så att det icke blir livsfarligt för barnen, och i övrigt åstadkommer litet trevnad för dem t. ex. blommor i fönstren, några glada tavlor på väggarna etc., då skulle det bli mycket bättre. Vi ha att taga hänsyn till att dessa barn skola få sin förnimmelse av omvärlden genom synintryck, och då bör det vara något som fröjder ögat, glada färger m. m. Detta krav har man tillgodosett i andra skolor, och då skulle man väl också kunna göra det här. Är det trångt och besvärligt, kan man, såsom härnösandsmyndigheterna föreslagit, taga rektorsbostaden i anspråk för elevernas bästa. När utskottsavdelningen var där uppe, gladdes man sig över att skolan erbjöd mycket utmärkta blomfönster, och det vore önskvärt också, att man satte blommor i övriga fönster. Den enda tillstymmelse till konstintresse som man såg till där uppe var ett förstorat kamerakort som upptog en bild av Södersjukhuset i Stockholm, och under detta stod: Detta kostar 14 miljoner kronor. Skulle detta vara en strävan att tillgodose konstintresset eller reta barnen där uppe, det vet jag icke, men anordningen var i alla fall knappast passande.

Herr talman! Reservanterna ha föreslagit en omprövning av skolan i Vänersborg, ett skiljande av fortsättningsskolan från upptagningsskolan samt en omprövning av frågan om Manillaskolan och vidare också frågan om inrättande av en skola för Norrland. Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till den reservation som fogats vid utlåtandet och som är undertecknad av herr Pauli m. fl.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Det är riktigt, såsom den föregående talaren erinrade om, att den fråga som vi nu behandla är en mycket betydelsefull fråga. Den hör till en av de frågor som tagit lång tid för förberedande behandling på avdelningen i statsutskottet. Det är kanske icke så märkligt, då här föreligger en fråga, där olika intressen skära sig i skilda avseenden.

Den proposition som ligger till grund för det förslag som statsutskottet avgivit har av reservanterna blivit orättvist kritiserat däribland av den närmast föregående talaren. Han säger, att det är synnerligen svårt att bilda sig en uppfattning om propositionen. För min enkla del skulle jag vilja säga, att det beror väl möjligen därpå, att man vill någonting annat än propositionen föreslår och det är därför som man har svårt att förstå, när man icke vill förstå överhuvud taget. Jag klandrar icke reservanterna för denna ståndpunkt, men jag finner det icke riktigt att säga, att propositionen i många avseenden är så oklar, att man icke kan taga ställning till densamma och att man icke fått tillräckliga upplysningar för att egentligen kunna bedöma de ekonomiska kal-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

kylerna o. s. v. Jag tror att om man opartiskt försöker ta del av de undersökningar, som ha verkställts av skolöverstyrelsen, måste man erkänna, att de ha gjorts så pass grundligt och vederhäftigt, att man icke gärna kan underkänna dem.

Reservanterna, och särskilt herr Viklund var ju inne på den saken, ha framför allt riktat sitt klander mot vad som föreslås i avseende å skolan i Vänersborg. Jag återupprepar vad jag nyss sade, att man här lägger upp tankegången för att komma till det slut, som man önskar. Man anser tydligen, att eftersom man icke har någon möjlighet att få behålla skolan i Härnösand, ifall Gävle blir beslutat, så är man angelägen om att söka förhindra en förflyttning till Vänersborg, vilket i sin tur leder till att man måste behålla en skola, Manilla i Stockholm. I så fall finner man det vara olämpligt att ha två skolor så nära varandra som i Stockholm och Gävle, och under sådana förhållanden skulle det, menar man, finnas utsikt att få behålla skolan i Härnösand.

Jag måste för min personliga del säga, att även om jag förstår de känslor och det intresse, som här gör sig gällande, så tycker jag, att man verkligen borde ägna mera uppmärksamhet åt de ekonomiska kalkyler, som föreligga i Kungl. Maj:ts proposition. Gör man detta måste man utan tvekan komma fram till det resultatet, att ett beslut i överensstämmelse med propositionen måste leda till väsentliga besparingar. Vill man däremot icke ta hänsyn till de ekonomiska faktorerna utan bara intressera sig för att få en skola i Härnösand, blir reservanternas argumentering lättare att förstå.

Vad är det då egentligen, som skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna? Jo, reservanterna vilja bl. a. icke vara med om att flytta skolan i Härnösand till Gävle. Sistnämnda förflyttning tillstyrkes däremot av utskottet och även av herr Holmdahl i hans särskilda reservation.

Om jag jämför lokalerna i Gävle med lokalerna i Härnösand, så tror jag mig icke göra någon orätt om jag säger, att lokalerna i Härnösand befinna sig i så dåligt skick, att det icke kan råda någon tvekan om att man bör välja Gävle som förläggningsort för skolan. Anledningen till att underhållet av byggnaderna i Härnösand varit sådant som det har varit skall jag icke uttala mig om. Jag konstaterar endast faktum. Ur ekonomiska synpunkter har man därför mycket goda skäl att flytta skolan från Härnösand till Gävle.

Reservanterna i den s. k. stora reservationen vilja vidare ha kvar en skola förlagd till stockholmstrakten och begära förnyad undersökning såväl härav som av frågan om skolan i Härnösand. På denna punkt vill man underkänna värdet av de kalkyler och förslag, som ha framlagts i propositionen, i det att man gör gällande, att lokalerna i Vänersborg befinna sig i sådant skick, att deras iordningställande kommer att kräva väsentligt större kostnader än som beräknats i Kungl. Maj:ts proposition. Herr Viklund kom t. o. m. in på den gymnastiksal, som finns där nere och som, såsom han riktigt anmärkte, användes som förrådslokal. Han drog därav den slutsatsen, att den icke var användbar, men det veta vi ju icke. På den punkten vågar jag icke fälla något omdöme. Vad jag emellertid skulle vilja framhålla i detta avseende är, att man gör sig skyldig till mycket stora överdrifter vid bedömandet av lokalernas tillstånd i Vänersborg och för sig själv utökar kostnaderna för genomförandet av de renoveringar, som bli nödvändiga för att dessa lokaler skola kunna användas för det av Kungl. Maj:t avsedda ändamålet. Jag tror att man utan att göra någon orätt kan påstå, att detta innebär en väsentlig överdrift, och jag är icke riktigt säker på att man icke överskattar sitt eget omdöme samtidigt som man underskattar omdömet hos dem, som ha verkställt utredningen. Själv är jag lekman på detta område och tillåter mig icke att bedöma kostnaderna för vad som skall göras i det ena eller andra fallet, utan jag nöjer mig med att se på

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

resultatet av de undersökningar, som vederbörande fackkunnigt folk har gjort. Gör man det, måste man givetvis komma till det resultatet, att här föreliggande starka ekonomiska skäl för Kungl. Maj:ts förslag både i vad avser förläggningen av Härnösandsskolan till Gävle och förflyttningen från Manilla till Vänersborg.

Då säger man, att detta är ett krasst betraktelsesätt och att man icke kan betrakta en fråga som denna enbart ur ekonomiska synpunkter. Herr Viklund talade här mycket om förhållandet till barnens föräldrar. Innan jag går över till detta skall jag emellertid be att få säga några ord om ett annat förhållande, som han var inne på i början av sitt anförande, då han talade om att skolöverstyrelsens förslag innebar, att barnen från Göteborg och Älvsborgs län skulle åka till Lund. Den saken har ju varit ute och åkt i agitationen och har gjort många människor tveksamma. Man har t. o. m. ritat kartor för att visa hur orimligt ett sådant förslag egentligen är. Som herr Viklund själv medgav, har utskottet emellertid utgått från en annan distriktsindelning. Förslaget i denna del innebär, att upptagningskolan i Lund skulle omfatta Malmöhus, Kristianstads, Blekinge, Kalmar, Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands, Södermanlands, Hallands och Gotlands län med tillsammans 113 lärljungar, skolan i Vänersborg skulle omfatta Göteborgs stad, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Uppsala och Stockholms län samt Stockholms stad med 117 elever, och skolan i Gävle skulle omfatta Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens, Norrbottens och Jämtlands län med summa 118 elever.

Det är med utgångspunkt från detta förslag, som utskottsmajoriteten diskuterar just de frågor om föräldrarna och barnens resor, som herr Viklund här har tagit upp. Jag måste säga, att jag förvånade mig litet över den känslighet, som herr Viklund lade i dagen, när det gällde exempelvis att barnen måste resa från Stockholm till Vänersborg. Jag trodde annars icke, att norrlänningar voro så förfärligt bortskämda i fråga om resor, att det skulle finnas någon särskild anledning för dem att reagera i det sammanhanget. Han aktade sig emellertid mycket noga för att ställa den fråga, som vi gjorde i utskottet, nämligen vilka det är mest synd om, de 21 elever som skola resa från Stockholm till Vänersborg eller de 23 elever, som skulle få resa från Göteborg till Stockholm. Jag kan för min del icke se frågan från samma synpunkter, som herr Viklund här gjorde, och kan icke finna, att det skulle innebära någon så förfärligt stor olycka med de av utskottet föreslagna förläggningarna.

Går jag sedan över till att tala om befolkningsutvecklingen, så kan jag, herr talman, icke underlåta att efter de upplysningar, som jag har fått, litet mera närgånget granska de siffror, som anföras i den av herr Pauli m. fl. avgivna reservationen. Man talar där om befolkningsutvecklingen och anför siffror för antalet inskrivningar vid de olika upptagningskolorna. På s. 39 i utlåtandet meddelas sålunda, att under år 1939 intogos vid samtliga upptagningskolor sammanlagt 85 lärljungar, under år 1941 107 lärljungar och under år 1943 127 lärljungar. Av dessa siffror drar man nu den slutsatsen, att elevantalet framdeles kommer att stiga så mycket, att det kommer att så att säga spränga ramen för Kungl. Maj:ts förslag. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att dessa siffror icke kunna ge en riktig bild av stegringen i antalet dövstamma. Att endast 85 elever intogos under år 1939 har sålunda sin mycket enkla förklaring. Före statens övertagande av dövstumskolorna i Härnösand och Vänersborg skedde nyintagningar där vartannat år på jämna årtal, medan motsvarande intagningar i Lund och Manilla ägde rum vartannat år på udda årtal. Vid skolorna i Härnösand och Vänersborg intogos år

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

1938 resp. 14 och 32 elever, och då nya intagningar skulle ske redan år 1939 blev antalet av dem helt naturligt lägre eller 17 resp. 14. Till dessa 31 intagna elever bör alltså rätteligen läggas hälften av 46 eller 23 elever, och istället för 85 kommer man då fram till 108 intagningar år 1939.

Vad därefter beträffar siffran för år 1943 eller 127 intagningar har det i dag upplysts mig, att av dessa är det 5 elever, som komma från familjer, som vistas som flyktingar här i landet. Tar man hänsyn också till detta förhållande, blir icke den utveckling, som man talar om i reservationen, så fruktansvärt stor, som man där vill försöka göra den till.

Herr Viklund nämnde, att ungefär 20 % av de dövstumma barnen äro födda dövstumma — vi ha för vår del fått siffran 18 % — medan de övriga ha blivit dövstumma på grund av epidemiska sjukdomar. Det är skolöverläkaren, som har gjort detta uttalande. Jag vet inte om man absolut kan lita på dessa siffror, men i varje fall finns det en förhoppning om att det ligger något i det. Även av den anledningen behöver därför utvecklingen icke vara sådan, som man vill göra gällande i reservationen.

Även om emellertid risken icke behöver vara så stor för att antalet dövstumma skall ökas så mycket, att det skulle spränga ramen, så ha vi i utskottets utlåtande likväl infört en säkerhetsventil. Utskottet anför nämligen: »Skulle det emellertid framdeles visa sig att den för närvarande rådande uppgången i födelsetalen kommer att stå sig eller ytterligare öka och att detta förhållande även kommer att medföra en ökning av antalet dövstumma barn, bör frågan om inrättandet av ett fjärde dövstumskoldistrikt upptagas till övervägande. Enligt utskottets mening torde vid sådant förhållande detta distrikt böra omfatta det övre Norrland och få sin upptagningsskola förlagd på någon härför lämplig plats i denna landsända. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen på detta område».

Herr Viklund bedömde detta utskottets uttalande så, att när vi ha i sinnet att taga ifrån norrlänningarna dövstumskolan i Härnösand, så tror han icke på vår goda vilja att framdeles vara med om att anordna en dövstumskola längre uppåt Norrland. Men, herr Viklund, när man är så angelägen som han om att underlätta kontakten mellan föräldrar och barn, så måste man ju säga, att det spelar mindre roll sett från Norrbottens synpunkt, om skolan ligger i Härnösand eller Gävle, men däremot spelar det en avsevärd roll, om den kommer att ligga i Långsele eller Umeå. Det tycker jag norrlänningarna och speciellt norrbottningarna borde vara verkligt intresserade av. Jag får ju säga, att det är inte riktigt vackert av reservanterna att säga, att de icke tro på detta utskottsmajoritetens uttalande, som vi anse vara mycket värdefullt, men vi få väl trösta oss med att detta omdöme gäller icke bara oss utan även Kungl. Maj:t och vi få väl försöka bära det med jämnmod.

Vad sedan gäller frågan om de olägenheter, som skulle följa med en sammanslagning av fortsättningsskolan och upptagningsskolan i Vänersborg, vill jag endast säga, att erfarenheterna från denna skola stå i strid med den uppfattning, som nu göres gällande av reservanterna. Utskottet har emellertid skrivit, att om några olägenheter skulle uppstå bör man överväga att ge fortsättningsskolan en särskild styresman.

Jag menar alltså, att om man vill försöka se objektivt på detta ärende sådant det föreligger och vill bedöma det från ekonomiska, ja, även från pedagogiska synpunkter, så kan man icke komma till annan slutsats än att bifalla Kungl. Maj:ts förslag, vilket är detsamma som utskottets.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta

den fortsatta handläggningen av förevarande ärende ävensom behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 13.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **von Seth**, som yttrade: Herr talman! Vid 1943 års riksdag bemyndigades Kungl. Maj:t att medgiva, att skattskyldig — som under beskattningsår, för vilket taxering verkställes år 1944 eller år 1945, lämnat penninggåva å minst 1 000 kronor till internationellt hjälparbete till lindrande av nöd bland civilbefolkningen i krigshärjade länder — finge vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt till krigskonjunkturskatt eller till syfte likartad skatt, utöver eljest medgivna avdrag, åtnjuta avdrag med belopp motsvarande vad den skattskyldige under beskattningsåret utgivit såsom sådan gåva.

I vida kretsar av vårt folk har man fått uppfattningen, att regeringen vid prövningen av framställningar om sådan avdragsrätt ger företräde åt hjälpaktioner till förmån för visst land men i regel avslår ansökningar som gälla bistånd åt andra länder. Genom en sådan tillämpning av det av riksdagen givna bemyndigandet — vilket liksom den till grund därför liggande propositionen icke innehöll någon som helst föreskrift om begränsning av avdragsrätten i berörda hänseende — motverkas beklagligtvis hjälpaktioner, som med hänsyn till rådande förhållanden äro synnerligen starkt av nöden. Av de notiser som varit synliga rörande beviljade och avslagna ansökningar om avdragsrätt har allmänheten också fått intrycket, att det understundom är andra och för en utomstående ofattbara hänsyn än hänsynen till gåvans inriktning och omfattning som fått bli bestämmade för regeringens avslagsbeslut.

Det till regeringen lämnade bemyndigandet utgör ett avsteg från de principer som ligga till grund för beskattningen. Om vi med hänsyn till de nu rådande speciella förhållandena nödgats göra ett sådant avsteg, är det så mycket viktigare, att ifrågavarande avdragsbestämmelser inte tillämpas på ett sådant sätt, att praxis härutinnan för menige man framstår som orättvis i ett eller annat hänseende.

Det är önskvärt, att från auktoritativt håll ett klarläggande sker beträffande de principer som lagts till grund för regeringens ståndpunktstagande till framställningar om avdragsrätt för gåva, avsedd för internationellt hjälparbete.

Med åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande frågor:

1. Är det icke herr statsrådets mening, att skatteavdrag för gåva, avsedd för internationellt hjälparbete, skall medgivas vid varje transaktion som uppfyller de i kungl. propositionen nr 355/1943 angivna förutsättningarna, oavsett till vilket land gåvan är riktad?

2. Därest så ej är förhållandet, vill herr statsrådet redogöra för de principer som vid sidan av propositionens föreskrifter tillämpats vid handläggningen av ansökningar om skatteavdrag i berörda hänseende?

Denna anhållan bordlades.

§ 14.

Herr *Johansson* i Torp avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 523, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 280, med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd.

Vidare avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 253, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m., nämligen:

- nr 524 av herr *Johansson* i Torp;
- nr 525 av herr *Hagberg* i Luleå m. fl.;
- nr 526 av herr *Anderson* i Mejstad m. fl.;
- nr 527 av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl.;
- nr 528 av herrar *Hedlund* i Rådom och *Andersson* i Hedensbyn;
- nr 529 av herr *Sveningsson* m. fl.; och
- nr 530 av herr *Svensson* i Ljungskile.

Slutligen avgav herr *Andersson* i Tungelsta en av honom undertecknad motion, nr 531, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 270, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.02 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 24 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Organisa-
tionen av
dövstumskol-
väsendet m. m.
(Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt behandling statsutskottets utlåtande, nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen av dövstumskolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Holmdahl**, som anförde: Herr andre vice talman! Vid det nu föreliggande betänkandet ha de ärade kammarledamöterna kanske observerat, att det finns fogade två reservationer. Meningsskiljaktigheten mellan den första av dessa reservationer, som har icke mindre än elva namn, och utskottsmajoriteten består ju däri, såsom vi hört av den redan gångna delen av diskussionen, att man är väl enig om ett par punkter i den kungl. propositionen, men man är oenig, då det gäller upptagningsskolorna i de mellersta och norra distrikten i vårt land. Hela utskottet är enigt om att det södra distriktets upptagningskola skall förbli i Lund. Riksdagen har redan anvisat medel för att sätta skolan i Lund i stånd att taga emot ett ökat antal elever. Man är vidare inom utskottet fullständigt enig om att dövstumskolan för oegentligt dövstamma i Örebro skall ligga kvar i Örebro. Men beträffande placeringen av upptagningskolorna i de norra och mellersta distrikten har den stora reservationen en skiljaktig mening mot utskottsmajoriteten, som där följer Kungl. Maj:t.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Vid sidan om denna stora reservation — stor därför att det är många som ansluta sig till den — har också jag fogat en reservation till detta betänkande. Meningsskiljaktigheten mellan mig och utskottsmajoriteten rör endast frågan om upptagningsskolans placering i det mellersta distriktet.

Herr andre vice talman! Jag har alltså två fronter, dels en front mot den första av reservationerna och dels en front — och denna anser jag viktigare — mot utskottsmajoriteten.

Jag skall taga dem i den ordning jag nu nämnt dem. Jag skall alltså först gå in på frågan om upptagningsskolans placering i det norra dövstumskoldistriktet. Beträffande denna fråga har den första reservationen gjort gällande, att frågan ej vore mogen för ett omedelbart avgörande, och att även denna fråga borde göras till föremål för en kompletterande utredning. Jag har i detta fall en avvikande mening mot de övriga reservanterna. När det gäller det norra distriktet är enligt min mening ett uppskov olämpligt och en kompletterande utredning obehövlig. Uppskovet är olämpligt därför, att med ett uppskov här är det möjligt att man kommer att tvingas att låta barnen i Härnösandsskolan att ännu några år vistas i denna skola. Den kompletterande utredningen är obehövlig. Såvitt jag kan se ha reservanterna i den första reservationen icke lyckats peka på någon punkt, där man behöver en förnyad utredning beträffande denna del av Kungl. Maj:ts förslag.

Det förhåller sig ju så, att Härnösandsskolan sedan många år är utdömd som skollokal och som internatlokal. Detta skedde omedelbart efter statens övertagande av dövstumskolväsendet. Redan 1938 utdömdes Härnösandsskolan, och riksdagen 1939 beslöt en nybyggnad för Härnösandsskolan och anvisade medel därtill. Det var endast den inträdande krisen som gjorde, att det blev byggnadsstopp; man kunde ej fullfölja planen. Så har Härnösandsskolan legat där under hela kristiden under fyra år. Inga pengar ha offrats på att sätta den i bättre stånd. Den befinner sig i verkligheten i ett sådant skick, att när statsutskottets andra avdelning besökte den var man ense om att den i många avseenden gjorde ett beklämmande intryck. Jag menar därför, att det är svårt att gå med på en ståndpunkt, som kan medföra ännu längre uttänjning av detta i själva verket ganska ohållbara provisorium i Härnösand.

Gävleskolan däremot blir ledig, som vi hoppas, nästa år. Dessa lokaler äro i ett utmärkt skick. Där behövs visserligen vissa underhållsarbeten, men annars är skolan i förträffligt skick. Den är väl underhållen och kan rymma hela Härnösandsskolan. Då frågar man sig: vad är det man behöver vänta på här? Jo, det skulle, säger man, medföra stora olägenheter att flytta skolan för det norra distriktet från Härnösand till Gävle, trots att det skulle medföra de uppenbaraste fördelar för de dövstamma barnen, som redan fyra år för länge fått vistas i Härnösandsskolan. Men ändå skulle det medföra uppenbara olägenheter. Vari bestå då dessa olägenheter? Jo, de skulle bestå däri, att från övre Norrland får man längre restid till Gävle än till Härnösand. Det är naturligtvis i viss mån en olägenhet. Men hur går det till vid dessa resor? Barnen följas ju åt i grupper under ledning av lärare. Resorna ske gratis. De ske en gång på hösten, då barnen skola till skolan, och en gång på våren, då de skola från skolan. Jag frågar, mina damer och herrar, om den omständigheten, att barnen få resa trettio mil längre, när resorna äro fria och ske i grupper under lärares och vårdares ledning ett par gånger om året samt eventuellt därutöver några resor under julhelgen, är någon så stor olägenhet, att man i den situation, som jag nyss skildrade, då det gäller Härnösandsskolans nuvarande beskaffenhet och Gävleskolans lokaler, skall draga sig för att flytta Härnösandsskolan till Gävle.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Nu fälde herr Viklund, den förste talaren i denna debatt, många varmhjärtade ord om föräldrarnas intresse för sina barn och deras synnerliga intresse för sina dövstamma barn. Jag tror honom gärna. Jag är övertygad, att allt vad han där sade var fullkomligt sant. Men hur visar det sig ha varit i Härnösand? Tack vare att norrlandsdistriktet är så stort ha föräldrarna icke kunnat upprätthålla den personliga kontakt, som ligger i att barnen besöka hemmen eller föräldrarna besöka skolan, i nämnvärd utsträckning. Det talade den nuvarande rektorn för Härnösandsskolan om för oss. Det var till och med ganska få föräldrar från övre Norrland, som kommo ned, när barnen skulle konfirmeras. Det ligger i sakens natur. Icke är det någon som sagt att föräldrarna därför hysa mindre intresse för sina barn i norrlandsdistriktet eller att man icke följer vad som händer dem i skolan med varmt intresse.

Vad jag sagt och vad herr Viklund icke kan bestrida är, att norrlandsdistriktet är så stort, att var vi än förlägga en skola inom detta distrikt kan flertalet föräldrar icke genom besök i skolan upprätthålla kontakt med barnen.

Jag vill visst erkänna, att om vi hade fria händer skulle jag gärna vara med om att förlägga dövstumskolan i norra distriktet mera centralt. Men vi ha icke fria händer. När vi ha en utmärkt dövstumskola, om vilken riksdagen för några år sedan skrev, att den skall användas i fortsättningen, sedan dess hittillsvarande klientel flyttats till Mogård i Östergötland, ha vi att rätta oss efter detta direktiv. Det är ett mycket berättigat direktiv. Med andra ord, man har inom Norrland — ty även Gävle ligger i Norrland, även om det är vid den sydligaste gränsen — en fullgod lokal, som kan taga emot Härnösandsskolan. Jag frågar mig då: skall i de längre resorna och i denna under alla förhållanden svåra men låt vara något försvarade kontakten mellan föräldrar och barn, som består i att de förra icke i allmänhet kunna besöka barnen i skolan, skall i allt detta ligga ett så tungt vägande skäl, att man ej skall kunna gå med på Kungl. Maj:ts enligt min mening i allo förnuftiga förslag att fortast möjligt flytta Härnösandsskolan till Gävle?

Det är alltså vad jag ville säga om förslaget då det gäller det norra distriktets skola. Jag står i denna del på utskottsmajoritetens och Kungl. Maj:ts sida. Hur mycket man än behjärtar de skäl, som anförts mot detta förslag, så måste man väl ändå här i riksdagen nyktert väga invändningarna mot och för. Väger jag invändningarna mot förslaget, så kan jag icke med bästa vilja i världen finna, att de ha någon som helst tyngd och kraft mot de fördelar, som man omedelbart vinner för barnen i Härnösand genom att de få komma till goda och bra lokaler i Gävle. Därtill kommer, att det är en mycket ekonomisk lösning, som vi alla förstå.

Herr andre vice talman! Jag skall sedan gå över till det mellersta distriktets skolfråga. På denna punkt är det som jag har min meningsskiljaktighet med utskottsmajoriteten. När det gäller denna del av detta frågekomplex kan jag för min del ej finna, att frågan ligger så klart till som man skulle kunna önska.

Under de mycket grundliga utskottsöverbägandena har jag verkligen personligen kommit till den uppfattningen, att ytterligare överbägande behövs, innan man tar ett definitivt steg att nedlägga en av upptagningskolorna. Jag kan icke finna annat än att det har anförts goda skäl för att man skall taga under överbägande och penetrera frågan: hur ter sig prognosen för antalet dövstamma barn under den närmaste sjuårsperioden? Man kan mot mig rikta den anmärkningen: varför har skolöverstyrelsen då icke redan 1941 tagit upp denna sak? Mot det kan jag endast anföra följande. Saken kom upp genom besparingsberedningens översyn över dövstumskolväsendets organisation. Besparingsberedningen hade då i början på kristiden ställt sig den frå-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

gan: var finns det möjlighet att göra besparing? Då observerade besparingsberedningen, att sammanlagda antalet dövstamma i våra fyra upptagningskolor var mindre än man beräknade 1937, då dövstumskolväsendet förstatligades. Man frågade skolöverstyrelsen: går det ej att undervisa de barn, som nu — det var 1941 — finnas i upptagningskolorna, i tre i stället för i fyra upptagningskolor? På detta kunde vi, sedan vi granskat siffrorna, icke svara annat än att det gick mycket bra, till och med bättre än med fyra skolor, därför att med det låga barnantal, som då fanns både i Härnösand och Vänersborg, kunde man icke få fram den differentiering av undervisningen, som vore önskvärd och nödvändig i just upptagningskolor för dövstamma. Barnantalet var för lågt. Skolöverstyrelsen tillstyrkte alltså det beslut, som fattades på Kungl. Maj:ts förslag av 1942 års riksdag: att man skulle nöja sig med tre upptagningskolor för hela riket i stället för fyra.

Vad har sedan inträffat? Sedan har uppmärksamheten allt mer och mer riktats på den stora och starka höjningen av födelsetalet per år. Jag kommer ej ihåg de exakta siffrorna, men höjningen rör sig om så mycket som från omkring 86 000 per år till 125 000 eller något sådant. Man har frågat sig: kommer ej denna höjning av födelsetalet att under de följande åren inverka också på antalet dövstamma?

Nu har herr Svensson i Grönvik riktat en, som han själv tycktes anse, mycket stark kritik mot en passus här i reservationen på sidan 39, där man anför några siffror för de intagna barnen i dövstumskolorna under åren 1939, 1941 och 1943. Jag skall så gott först som sist säga till herr Svensson i Grönvik, att jag böjer mig alldeles för hans kritik, därför att hans kritik visar, att dessa tal — som icke kommit in i utskottets utlåtande på min begäran — icke äro kommensurabla, beroende på att man gjort en förändring i intagningsproceduren från 1939, så att siffran, som anföres för 1939 — jag vill minnas att den är 85 — är för låg. Jag tror honom gärna, då han säger, att den bör höjas till 110. På samma sätt påpekade han, att siffran för 1943, 127, är för hög och att den måste sänkas med 5, då det är 5 flyktingbarn som tagits in i dövstumskola.

Men, herr talman, jag har för min del icke alls byggt min uppfattning om önskvärdheten av en prognos på dessa siffror, helt enkelt av det skälet, att dessa tre siffror från 1939, 1941 och 1943, även om de voro kommensurabla och riktiga, äro ett för litet underlag för att draga slutsatser på längre sikt. Det är ett för litet material. Men vad som gjort att jag under utskottsbehandlingen fått den uppfattningen, att det skulle icke skada, att statistiskt sakkunnigt folk och medicinskt sakkunnigt folk finge fundera över detta, är en helt annan omständighet. Det är den, att här gjorts en undersökning om förhållandet mellan det totala antalet födda barn och de dövstamma bland dessa under en så lång följd av år som från 1920-talets början till 1936. Vad har man kommit till för resultat? Jo, man har kommit till det resultatet, att det är en mycket fast relation här: alltså det är omkring sju barn per 10 000 födda barn, som äro dövstamma.

Då frågar man sig verkligen: om sedan dess födelsetalet stigit på det starka sätt jag nyss pekat på, är det ej realistiskt och förnuftigt att göra sig den frågan, om icke all sannolikhet talar för att vi också komma att få uppleva ett stigande antal dövstamma barn? När alltså under en lång följd av år antalet dövstamma barn varit så konstant i förhållande till det totala antalet födda barn, ligger det ej då nära till hands att säga, att innan vi taga något definitivt steg för att nedlägga en av upptagningskolorna, som vi kanske få upprätta igen om fem eller sex år, böra vi åtminstone söka få fram en så fullständig och grundlig prognos som möjligt, hur det i själva verket ligger till

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

med utsikterna? Det är visserligen att hoppas, att detta konstanta förhållande mellan dövstumma och totala antalet födda barn skall nedbringas ju mera hälsovården går framåt. Men å andra sidan lär enligt vad som uppgivits inom utskottet omkring 80 procent av de dövstumma barnen icke blivit födda dövstumma, utan de ha blivit det beroende på följdverkningarna av vissa barnsjukdomar, särskilt scharlakansfeber. Såvitt jag vet har icke läkarvetenskapen kommit väsentligt framåt, då det gäller att bekämpa scharlakansfeberns följdverkningar. Jag bara tar upp denna enda sak; det finns andra skäl som kunna tala för att man kan ha en mera optimistisk syn. Jag vågar inte ha något säkert omdöme på denna punkt, men vad jag hävdar med bestämdhet är, att då hela denna fråga har upplagts på grundval av besparingsberedningens förslag, finns det anledning, när man har tid till det, att försöka skaffa sig en säkrare prognos på antalet dövstumma under de närmast följande åren. Det är alltså därför som jag har ansett, att när Kungl. Maj:ts förslag i alla fall inte skall genomföras förrän nästa höst, skola vi vänta till nästa riksdag, innan vi fatta det definitiva beslutet om nedläggande av en dövstumskola och verkställa undersökning, hurudana utsikterna äro beträffande antalet dövstumma barn i våra upptagningskolor.

Men, herr talman, det är i själva verket dock inte detta som främst har gjort, att jag på denna punkt anser, att man icke bör fatta ett avgörande beslut vid detta års riksdag. Det är ett annat skäl som för mig varit mer avgörande. Även om jag i övrigt gillar — alltså bortsett från dessa siffror, som inte äro kommensurabla — vad som säges i den stora reservationen, är detta i alla fall inte huvudskälet. Jag menar, herr talman, att om man skall begränsa upptagningskolornas antal från fyra till tre, skall man väl inte lägga en av dessa skolor tillsammans med den stora yrkesskolan för manliga dövstumma från hela riket. Alldeles som vi ha en riksyrkesskola för dövstumma flickor i Växjö, ha vi som bekant inrättat en manlig sådan i Vänersborg. Det är inte enligt mitt sätt att se någon förnuftig lösning av upptagningskolornas fördelning att lägga en sådan skola tillsammans med den stora fortsättningskolan för yrkesutbildning av dövstum manlig ungdom.

Det finns många skäl som enligt min uppfattning kunna anföras för att detta inte är en lycklig lösning. Jag kan inte underlåta att anföras vad skolöverstyrelsen skrev i sitt utlåtande, då den lade fram sitt senaste förslag härom — det återfinnes på sidan 11 i utlåtandet:

»I fråga om förläggandet av mellersta dövstumskoldistriktets upptagningskola till Vänersborg vill överstyrelsen framhålla det mindre lämpliga med hänsyn till elevernas sedliga utveckling att till en gemensam anstalt sammanföra upptagningskolans minderåriga gossar och flickor med fortsättningskolans manliga ungdom.»

Och man fortsätter: »Bland de betänkligheter överstyrelsen hyser gentemot en stor Vänersborgsanstalt är vidare, att sammankopplingen av de båda till sitt mål och sin riktighet skilda anstalterna torde kunna komma att verka i mindre gynnsam riktning för upptagningskolans arbete och utveckling.»

Jag åhörde debatten i första kammaren en stund, och där var det en talare som sade, att man skulle väl inte falla på den idén att kombinera en folkskola och en central verkstadsskola under samma ledning. Det ligger faktiskt inte någon särskild överdrift i det uttrycket, ty en upptagningskola är en folkskola för dövstumma, och fortsättningskolan för dövstum manlig ungdom i åldern 16—20 år är en yrkesskola, en fyraårig verkstadsskola, som skall ge vederbörande verklig yrkesutbildning. Jag har därför inte kunnat finna, att det är en lycklig lösning att förlägga det mellersta dövstumskoldistriktets upptagningskola till Vänersborg.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Därtill kommer, att även om det för närvarande enligt propositionen är den billigaste lösningen, så har man inte i propositionen eller i utskottsförslaget lagt fram någon som helst plan för att tillfredsställande ordna förhållandena för denna fortsättningsskola. Om upptagningsskolan inte förlägges till Vänersborg, får denna fortsättningsskola med sina hundra elever en fullt tillräcklig internatbyggnad i den gamla upptagningsskolans lokaler — dess byggnadsfråga blir löst. Annars hade det ju mycket snart behövts, enligt propositionens utredning, en halv miljon kronor för att lösa byggnadsfrågan. Hittills har som bekant den frågan lösts så, att det förhyrts bostäder i Vänersborg. När vi voro där meddelades oss från styrelsens sida, att man hade gjort framställning till drätselkammaren om att få något över 30 000 kr. för att reparera den största av dessa internatlokaler, som man förhyrde i staden. Efter vad jag har hört har Vänersborg också beslutat bevilja detta belopp. Men förläggningen av fortsättningsskolan här är endast ett provisorium, även om dessa lokaler få sina värsta brister avhjälpna genom detta anslag från staden.

Herr talman! Jag har kommit till den uppfattningen, att då Manilla fortfarande kan provisoriskt användas som upptagningsskola och hela den nya organisationen inte är avsedd, enligt propositionen, att träda i funktion förrän hösten 1945, kunna vi beträffande det mellersta distriktet kosta på oss dessa kompletterande utredningar, som jag har talat om, och ytterligare överväga saken, innan vi fatta definitivt beslut om var det mellersta dövstumskoldistriktets upptagningsskola skall ligga.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Härefter yttrade:

Herr **Bergström**: Herr talman! Det är ett intryck som man inte kunnat undgå att få när man har deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottsavdelningen och utskottet, nämligen att emot propositionen förenat sig intressen, som äro starkt lokalt betonade och även mycket förstäliga. Det är belysande härför att de som ömma för Manilla ha allierat sig med dem som vilja ha Härnösandsskolan kvar om ett uppskovsyrkande, som närmast syftar till en vidare utredning av frågan under, som man säger, det kommande året.

Jag har inget ont att säga om dessa lokala intressen, jag vill bara konstatera, att de finnas och göra sig gällande i mycket hög grad. Jag vill även säga, att en hel del av oss ha nödgats ta större hänsyn till de finansiella skäl som anföras i den kungl. propositionen. Visst förstå vi, att det kan vara känsligt för våra kamrater i Norrland, om deras skola skall flyttas så långt söderut som till Gävle, att de finna detta ocentralt, och att de på föräldrarnas vägnar också finna det olustigt med de ökade resebesvärligheter som bleve en följd därav, även om dessa besvärligheter inte kunna vara så stora. Men när mot dessa skäl står det faktum att, om man skall behålla Härnösand och Manilla, nybyggnadskostnaderna sannolikt gå till mellan 3 och 4 miljoner kronor och driftskostnaderna till 125 000 à 130 000 kronor utöver dem som man har att räkna med enligt den nya organisation som propositionen förutsätter, kan man inte annat än acceptera propositionen — *med* de olägenheter det där föreslagna arrangemanget kan ha för vissa föräldrakretsar i fråga om kontakten med skolan.

Nu säger man visserligen här, och det har även sagts i utskottet, att man kan sätta både Manilla- och Härnösandsskolorna i ett tillfredsställande, kanske gott skick med mindre anslagsmedel. Jag vill i det sammanhanget erinra om att man i fråga om Härnösand räknat med ungefär 1 miljon kronor, om

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

man nu skall sätta in pengar i denna för närvarande mycket förfallna och otidsenliga skola för att få den i ett något så när hjälpligt skick. Under sådana omständigheter får jag för min del säga, att jag skulle föredraga att en ny skola byggdes. Man har tidigare kostnadsberäknat en ny skola till 1 400 000 kronor, vilket sannolikt är en något för låg summa, men jag skulle ändå föredra den lösningen därför att Härnösandsskolan genom själva sin konstruktion är så strypt, att man inte kan skapa ändamålsenliga lokaler där. När den på sin tid byggdes, i mitten på 90-talet, ansågo huvudmännen, att anläggningsskostnaderna skulle bli för stora, varför man skar ned dem med 60 000 kronor, en betydande summa på den tiden. Därigenom blev också skolan stympad på ett sätt, som för alla tider kommer att göra den mindre tjänlig för det ändamål som den skall tillgodose. Matsalslokalerna exempelvis ligga halvt nedgrävda under jorden, sorgfälligt undångömda för alla solstrålar, och lokalerna i övrigt äro i ett mycket bristfälligt skick.

Vad Manilla angår har man kalkylerat med att om de nuvarande lokalerna skola behållas, måste man på förbättringar offra 700 000 å 800 000 kronor. Jag är emellertid övertygad om att man även i fråga om Manilla ganska snart får inrikta sig på en nybyggnad, om skolan skall vara kvar där eller på någon annan plats i Stockholms närhet. Det hör också hit, att Manillaskolan utdömdes redan 1939 av sin ledning, och redan då kalkylerade man med nybyggnadskostnader på mellan 1 500 000 och 2 000 000 kronor, en summa som naturligtvis inte räcker på långa vägar med de byggnadskostnader vi få räkna med nu och sannolikt i allt väsentligt även för år som komma. Manilla är ju en mycket gammal skola, åttio år. Där finnas visserligen stora och luftiga salar, men skolan är på något sätt otymplig. Den är tungarbetad, den är dyrbar att hålla i stånd, och den kräver mer personal än en mera modern och ändamålsenlig anläggning skulle komma att kräva.

Om man håller på Manilla och Härnösand och alltså avvisar propositionen om Härnösandsskolans förflyttning till Gävle och Manillaskolans till Vänersborg, får man också inom en relativt snar framtid räkna med nybyggnadskostnader på, som jag antydde mellan 3 och 4 miljoner kronor. Vad skulle då vänersborgsalternativet kosta, som å andra sidan är vad vi ha att välja på? Ja, här har ju räknats med en summa på 850 000 kronor, men då har man också tagit in kalkylerna för ett elevhem; jag kan naturligtvis inte garantera att den summan är tillräcklig, det är möjligt att det kommer att bli dyrare. Men även i så fall blir vänersborgslinjen avsevärt billigare i fråga om byggnadskostnader än härnösandslinjen och manillalinjen skulle bli men som ändå förordas i den andra reservationen. Det är att märka, att i den summa på 850 000 kronor, som man har beräknat för Vänersborgsskolan, ingår som sagt byggandet av ett elevhem för 450 000 kronor, vilket Kungl. Maj:t anser kunna anstå en tid. Men denna utgift för ett elevhem, när det skall byggas en gång, borde ju inte skrämma, ty det kommer att avlyfta från skolans utgiftsstat rätt betydande hyreskostnader, som skolan nu får bestrida för inackordering ute i staden av en hel del elever. Det är pengar som till en icke ringa del komma att förränta sig, och det bör man inte förbise i detta sammanhang.

Som sagt, för oss som tillhöra majoriteten inom utskottet ha dessa ekonomiska synpunkter varit de avgörande. Vi ha inte kunnat låta dessa ekonomiska kalkyler uppvägas av de mera stämmningsbetonade synpunkter, som härvidlag förts fram.

Nu har man yrkat på att frågan skulle gå till en vidare utredning. Jag misstänker — det kan ju hända att detta är obefogat — att syftet med detta uppskovs- och utredningsyrkande inte så mycket är att få frågan bättre klarlagd som fastmer att på den tid som erfordras strypa hela vänersborgsprojek-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

tet. Jag kan inte förstå i vilket avseende en vidare utredning skulle vara påkallad. Frågan är, som förut har framhållits, ganska grundligt utredd, och det förefaller mig vara mycket som talar för ett beslut i ena eller andra riktningen av riksdagen.

Här har talats om den s. k. prognosen, d. v. s. att man vill ha större klarhet — även herr Holmdahl var inne på det i sitt anförande — över hur det kan komma att utveckla sig beträffande storleken av den barngrupp det här är fråga om. Man menar, att med den stigande folkökningen skola dessa barnskolor också öka, varför man kan komma att behöva en större organisationsram för dövstumundervisningen än dessa tre distrikt, som propositionen föreslår.

Jag vill härom först säga, att någon klarhet om hur det kan komma att gestalta sig i detta speciella hänseende kan man inte få under det närmaste året, som uppskovsanhängarna anse skall vara tillräckligt för ett sådant klarläggande. Saken är oerhört svårbedömd. Här pekar man från visst håll på vissa siffror, som skulle tyda på att vi till in på 1950-talets början kunde räkna med en ökning av dövstumbarnens antal. Och från läkarhåll lämnas uppgiften — det har tidigare erinrats därom av herr Holmdahl — att de ökade möjligheterna till läkarvård för barn, som råka ut för epidemiska sjukdomar, vilka ofta föra med sig sviter sådana som dövstumhet, skulle komma att minska denna barnskara.

Om detta vågar inte jag, och jag tror inte heller någon annan av utskottsmajoriteten, ha någon bestämd mening. Det är möjligt att denna barngrupp kan komma att öka, och det är även möjligt att den kan komma att minska. Men vi ha velat gardera oss för risken att det kan komma att bli en ökning. Det är därför som vi i utskottsutlåtandet ha uttalat önskemålet att Kungl. Maj:t skall följa denna utveckling, och att, om denna barngrupp skulle ökas, man inriktar sig på att upprätta ett fjärde dövstumskoldistrikt, vilket då skulle förläggas till Norrland. Jag vill också i detta sammanhang säga, att vår mening är att skolan i så fall skulle förläggas till en centralare plats än Härnösand kan sägas vara. Vi ha Sollefteå, vi ha Långsele, Vännäs, Umeå och flera platser att välja på, som äro avsevärt mycket lämpligare än Härnösand ur geografisk synpunkt och ur synpunkten att kunna uppnå bästa möjliga kontakt med hemmen. Det är inte för att lufta bort en oro från norrländskt håll, som vi finna det naturligt med en undersökning. Det är vår allvarliga mening att om utvecklingen skulle förlöpa i denna riktning skall man också på allvar ta upp detta problem.

Herr Holmdahl anförde en hel del skäl för sin ståndpunkt beträffande denna utveckling. För min del förstår jag inte riktigt hur hans slutsatser hänga samman med hans utgångspunkter. Han tror själv på, såvitt jag uppfattade honom rätt, att det kan gå dithän att ifrågavarande barngrupp kommer att öka, men hur han under sådana förhållanden redan på nuvarande stadium kan vara med om att begränsa dövstumorganisationen till tre distrikt har jag svårt att förstå. Och jag har ännu svårare att förstå, att han tycks förutsätta, att man skall ha en upptagningsskola både i Gävle och vid Manilla eller någon annanstans i Stockholms närhet, men att Norrland skall bli utan en skola på en centralare plats.

Jag vill för min ringa del hävda, att om Manillaskolan skall vara kvar, skall man inte binda sig nu för Gävle, utan då skall man hålla möjligheterna öppna för att nybygga en skola i Norrland på en central plats. Det förefaller mig vara den enda riktiga synpunkten, om man, såsom herr Holmdahl tycks göra, lutar åt den uppfattningen, att vi komma att få en större skara av dessa barn att ta hand om, och man inte vill sätta något större värde på vad vi uttalat i statsutskottets motivering om nödvändigheten av att vid behov kun-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

na upprätta ett fjärde distrikt och då i övre Norrland. Jag får säga det, herr Holmdahl, att skall man gå på utskottslinjen i fråga om Manilla, skall man också acceptera utskottslinjen beträffande Härnösand; de linjerna höra synnerligen nära ihop.

Det är också belysande för den saken, att de reservanter som närmast ömmat för Stockholms läns intressen i fråga om Manilla och de som ömmat för Härnösand ha, som jag inledningsvis antydde, funnit varandra i en stark förhoppning att om det blir uppskov med Manilla blir det också uppskov med Härnösand, och man får därmed på ömse sidor utsikter att behålla sina skolor. Det är det resonemanget som man tydligen har fört.

Herr Holmdahl var särskilt bekymrad för att man skulle sammanföra fortsättningsskolan och upptagningsskolan i Vänersborg. Jag vill då påpeka, att här är inte fråga om en sådan sammanflyttning. Skolorna ligga på en halv kilometers avstånd från varandra, eleverna äro skilda från varann, men de ha gemensam ledning. Det förhåller sig nämligen så, att vi redan nu ha, som kammarens ledamöter väl känna till, en fortsättningsskola och en upptagningsskola i Vänersborg. Den »sammanflyttning», som man talat om, är i realiteten dock ingen sammanflyttning. Här är det fråga om att utöka elevantalet, och när det hittills inte uppstått några olägenheter av det sammanförande, som redan existerar, ha vi ansett oss ha rätt att räkna med att man kan förfara så även i fortsättningen utan att några olägenheter behöva uppstå. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på att dövstumskolinspektören rekommenderat detta sammanförande av de båda skolorna. Han har intet att invända mot detta, vilket han däremot har mot en förläggning av undervisningsverksamheten till Manilla eller annan plats i Stockholms närhet. Jag tror att de farhågor, som man härvidlag förklarar sig hysa, äro mycket överdrivna. Har det gått bra hittills har man all anledning förutsätta, att det skall göra det även i fortsättningen.

Man invänder vidare, att det skulle vara fråga om en på något sätt onaturlig hopflyttning av två olika skolformer. Herr Holmdahl sade, att en talare i första kammaren i dag yttrat, att detta skulle vara detsamma som att kombinera en yrkesskola med en folkskola. Det må så vara, men det avgörande är väl, huruvida den sammanföring som redan skett har utfallit på ett ur alla synpunkter tillfredsställande sätt och inte vållat några olägenheter. När man har den erfarenheten tycker jag verkligen, att man har fullgoda skäl att ta det ytterligare steg, som det här är fråga om. Jag vill säga speciellt till de norrländska riksdagsmännen, som kanske äro varma anhängare av den stora reservationen, att om vi räkna med att den skall rädda norrlandsskolan tror jag ni ta fel. Då finns det nog större möjligheter, om det skulle visa sig att denna barnskara skulle komma att tillväxa, för att ni om några år få er skola på en centralare plats än Härnösand och dessutom en nyanlagd skola med moderna och ändamålsenliga lokaler. Det förefaller mig, som om den linjen skulle kunna tilltala de norrländska intressen, som här anmält sig, i högre grad än denna sammankoppling mellan Härnösand och Manilla, som jag tror är dömd att misslyckas, även om frågan skulle falla genom att andra kammaren följde reservanterna.

Det vore mycket mera att anföra i denna fråga, men tiden är dyrbar, och jag skall därför, herr talman, begränsa mig till det sagda och be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Olsson* i Gävle.

Herr Wallentheim: Herr talman! Den omorganisation, som ligger till grund för propositionen i dag, beslutades ju 1942, och det beslutet byggde i sin tur på utredningar, som 1941 års besparingsberedning gjorde. Det siffermaterial

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

som besparingsberedningen hade att ta ställning till avsåg de befolkningspolitiska förhållandena under 1930-talet.

Herr Svensson i Grönvik frågade i sitt anförande, om reservanterna tvivlade på riktigheten av de uppgifter som lämnats i den kungl. propositionen. Naturligtvis icke. Men vad vi påstå är, att de siffror som där redovisas och som tidigare legat till grund för 1942 års principbeslut inte äro hållbara inför den utveckling som sedan ägt rum. Herr Holmdahl erinrade om den kraftiga stegringen av födelsesiffrorna under det senaste tiotalet år, från ungefär 85 000 till 125 000, en ökning med i runt tal 40 000.

Man kan så innerligt väl förstå, att då man i slutet på 1930-talet diskuterade frågor, som hörde ihop med vårt skolväsen, tog man mycket starkt intryck av de låga nativitetssiffrorna vid 1930-talets mitt, och det är alldeles klart att man tog intryck av dessa siffror också när det gällde dövstumundervisningen. Men jag vågar hävda, att den utveckling som härvidlag skett medfört att frågan kommit i ett helt nytt läge. I dagens situation finns det verkligen skäl att ta upp hela denna fråga till en grundligare undersökning och försöka få fram det särskilda material till dess närmare belysning, som reservanterna ha pekat på.

Jag kan ta exempel från ett annat område. Vid 1930-talets mitt försökte en seminarieutredning att med ledning av de tillgängliga siffrorna ställa en prognos för framtiden. Seminarieutredningen utgick ifrån antagandet, att födelsesiffrorna i början av 1940-talet sannolikt skulle ytterligare sjunka kraftigt — man räknade med 60 000 omkring 1943 och 1944. Vi veta alla, att födelsesiffran var mer än den dubbla. Detta visar utomordentligt starkt hur nödvändigt det är att med hänsyn till den utveckling som här pågår ta upp frågan till förnyad omprövning och försöka göra klart, vad de *nu* föreliggande siffrorna kunna berätta.

I reservationen lämnas några siffror rörande intagningen vid dövstumskolorna. Dessa siffror ha senare blivit föremål för kritik från herr Svensson i Grönvik, som sagt, att de icke äro riktiga. Det är mycket möjligt att siffrorna inte äro kommensurabla; det är synnerligen svårt att överhuvud taget skaffa fram material på detta område. Men även om siffrorna inte skulle vara direkt kommensurabla, äro de i alla fall fullt användbara för det resonemang, som här föres från reservanternas sida, nämligen i så måtto att bilden av utvecklingen blir fullkomligt klar. Herr Svenssons siffra för intagningen var 110 år 1937, om jag inte minns fel. Det har alltså skett en ökning — om vi bortse från flyktingarnas dövstumma barn — till 125, en ganska påtaglig ökning dock. Med hänsyn till att de dövstummas antal — vilket herr Holmdahl också påpekade — håller sig relativt konstant i förhållande till hela antalet barn, får man räkna med att de höjda födelsesiffrorna så småningom måste uppvisa även ett ökat antal dövstumma.

Då blir frågan: Vad skola vi göra för framtiden? Jag vågar säga, att de siffror vi nu kunna överblicka ge en klar översikt över läget fram till början av 1950-talet. Deras skolplikt, som äro födda i början av 1940-talet, kommer att inträda i slutet av 1940- och början av 1950-talet. Om vi räkna med att skolplikten för dövstumma barn varar sju år, betyder detta att vi i närvarande situation kunna åtminstone delvis överblicka relevantalet fram mot mitten och senare delen av 1950-talet. Vad som därefter kan följa veta vi självfallet ingenting om. Jag tycker i alla fall, att det förhållandet, att vi kunna överblicka situationen någorlunda för en tid av ungefär ett tiotal år framåt, är en ganska god hållpunkt vid bedömandet av denna fråga.

Det har yttrats från en del håll här, att det är möjligt att dövstumfrekvensen kan komma att minska, att den skall sjunka under den siffra på ca 7 på 10 000

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

barn, som för närvarande gällor, och att den t. o. m. kan sjunka förhållandevis kraftigt. Man pekar på att skolhälsovården kanske härvidlag kommer att betyda mycket för att få fram ett bättre sakernas tillstånd. Det är möjligt att så kommer att ske, och jag hoppas för min del att så kommer att ske. Men om man utgår ifrån att det inte har skett någon nämnvärd minskning i dövstumfrekvensen under tiden från 1910 och fram till 1930-talets mitt, tror jag inte man skall bygga några långt gående förhoppningar på att skolhälsovården eller andra insatser på hälsovårdens område skola inom överskådlig tid kunna minska denna frekvens.

Härtill kommer en sak, som jag inte kan gå förbi i detta sammanhang, nämligen att om det finns positiva faktorer, finns det också en negativ faktor. Man vet inte vilka efterverkningar i detta avseende som det allmänna krigstillståndet i världen kan åstadkomma för hälsotillståndet här hemma och vad vi i det fallet kunna komma att få räkna med under den närmaste tiden framöver. Från mina utgångspunkter måste jag sålunda säga, att det material som överhuvud taget här är användbart pekar hän emot försiktighet i fråga om optimism; själva det material som står till förfogande får säkerligen också prövas mycket ingående.

Sedan skulle jag vilja säga ett par ord om distriktsindelningen, sådan den i olika sammanhang här har skymtat. Vi ha tidigare haft ett förslag på området från skolöverstyrelsen som senare presenterats i annan form. Jag vet inte vem det är som gjort upp det, men vi fingo det under vår resa med statsutskottets andra avdelning. Vad som där presterats i fråga om distriktsindelning visar, att barnen enligt detta förslag skulle få längre resor än de för närvarande ha. Detta skulle gälla både norrlänningarna och barnen i Mälardalen.

Jag kan påpeka, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle betyda, att t. ex. barnen från Stockholms stad och län skulle skickas till Vänersborg, att barnen från Uppsala län också skulle skickas dit, att barnen från Sörmlands län skulle sändas ned till Lund, och detsamma skulle bli fallet med barnen från Östergötland och Gotland. Och för det norra distriktet skulle det, som herr Viklund så belysande framhöll, bli fråga om en mycket kraftig ökning av väglängden och även restiden. Nu har en del personer som opponera mot herr Viklunds resonemang yttrat, att trettio mil gör väl ingenting, fyra timmars längre resa spelar inte så stor roll. Jag tycker för min del, att det är ganska egendomligt att man kan resonera på det sättet. Även om norrlänningarna äro vana att få resa många mil, tycker jag inte att man skall behandla denna fråga så nonchalant, att man säger, att ett trettiotal mil mer eller mindre spelar ingen roll.

Jag finner det likaledes anmärkningsvärt, att den folkrika del av vårt land, som Mälardalen onekligen utgör, inom sitt egentliga område skulle bli utan en dövstumskola, om propositionen går igenom. Det rör sig enbart i Stockholms stad och län om en befolkning, som uppgår till 935 000 invånare. Det kan vara rätt intressant att jämföra den siffran med exempelvis befolkningssiffran för Skåne, som är 800 000. Vad skulle man säga i Skåne, om det väcktes förslag att dövstumskolan i Lund skulle tas bort? Jo, säkert skulle man säga: kan det vara rimligt att beröva en folkrik landsända en dövstumskola? Det borde finnas underlag för en sådan i denna trakt så att man inte behöver skicka barnen så långa vägar. — Men det är ju inte bara Stockholms stad och län som det i detta fall är fråga om, utan det är Mälardalen, Sörmland, Västmanland, och man får väl också räkna Östergötland dit, med tillhoppa ungefär 1,7 miljoner invånare. Hela detta stora område med en förhållandevis talrik och tätboende befolkning skulle enligt propositionen bli utan en dövstumskola inom sitt egentliga område.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Jag vill i sammanhanget inte bara fästa uppmärksamheten vid hur befolkningsfördelningen i detta område ter sig i jämförelse med andra delar av riket, utan jag vill också visa litet på den tendens, som befolkningstillväxten som sådan antyder. Denna tendens är sådan att vi nu ha två områden med en förhållandevis stor folkökning i detta land. Det ena är stockholmstrakten, och det andra är övre Norrland. Stockholms stad och län har under de senaste fem åren fått sin folkmängd ökad med ungefär 65 000 personer. Tar jag folkökningssiffran från förra året kommer omkring en fjärdedel av hela folkökningen i landet på Stockholms stad och län. Se vi på Norrland finna vi att folkökningen där huvudsakligen kommer på de nordligaste länen, på Västerbottens, Norrbottens och Jämtlands län, medan däremot de södra delarna av Norrland befinna sig i en viss tillbakagång eller i bästa fall i en stagnation.

Naturligtvis kan man icke komma dithän, att man kan tillmötesgå alla de lokala synpunkterna, det är ju uppenbart. Men man bör göra det bästa möjliga och framför allt sträva efter att icke försämra förhållandena för stora folkgrupper. Det har sagts här, och jag ber att få understryka det, att Manilla dövstumskolas belägenhet i ett stort befolkningscentrum betyder, att kontakt kan hållas mellan hem och skola. Många av barnen kunna resa hem över lördag och söndag, och föräldrarna kunna få god kontakt med skolan. Skulle dövstumskolan för stockholmstrakten flyttas till Vänersborg, skulle denna kontakt brytas. Jag förnekar icke, att man ibland tvingas att anlägga mycket stränga ekonomiska synpunkter på de frågor som vi här ha att behandla. Men vi få väl ändå icke bara resonera ekonomiskt, utan också se på frågan ur andra synpunkter. Vi tala så mycket ibland om att kontakt skall åvägabringas mellan hem och skola och tala så mycket om vad föräldrarna betyda för barnens uppfostran. Men ibland är det, som om man skulle glömma detta resonemang och inte bry sig så mycket om att omsätta dessa principer i praktiken. När det gäller dövstumma barn, så är det ju fråga om sjuka barn, för vilka det är särskilt angeläget att visa intresse och ordna med god omvårdnad. Jag skulle tro, att föräldrarna till dessa barn hysa en alldeles särskild tillgivenhet för dem, eftersom de råkat i olycka för sitt lyte, och jag skulle även tro, att barnens tillgivenhet och behov av tillgivenhet för sina föräldrar är än större.

Man säger nu, att detta är att anlägga känslsynpunkter och att sådana synpunkter skola kopplas ifrån. På den frågan svarar jag, mina damer och herrar, att vi kunna icke koppla ifrån känslsynpunkter i ett fall som detta. Vart skulle vi överhuvud taget komma i vårt samhälleliga liv och sociala arbete, om vi ej giva utrymme för känslsynpunkter, när det gäller att litet grand förstå människors förhållanden och tänkesätt? När man talar om att man icke behöver räkna med någon resekostnad, därför att staten betalar resan för barnen, skall man icke glömma bort, att om föräldrarna överhuvud taget skola kunna besöka barnen, blir det mycket betydande utgifter för föräldrarna med dessa långa resor.

Jag skall också be att få säga några ord beträffande de ekonomiska skälen. Vi ha här talat om att den föreliggande propositionen skulle vara fördelaktig ur ekonomisk synpunkt, därför att den skulle leda till så stora besparingar, och att dessa fördelar skulle uppväga eventuella nackdelar. Härpå vill jag svara, att vi veta ju egentligen ganska litet om dessa besparingar. Det är ofullständiga och oklara uppgifter, som vi i detta fall ha att bygga på, och vi ha icke fått någon verkligt klar överblick över vilka kostnader vi ikläda oss. Jag skall taga endast ett enda exempel och peka på förhållandena på detta område i Gävle. Det säges, att den skolan är i utmärkt skick. Ja, så är ju förhållandet, men den skolan behöver säkerligen ändå undergå reparation. Jag erinrar mig, att när vi voro i Gävle presenterade en arkitekt, som då var med,

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)
en lista, varå funnos upptagna förslag till arbeten, som behövde utföras. Det var målningsarbeten bl. a. Men alldeles särskilt erinrar jag mig, att det var erforderligt med insättandet av nya fönsterbågar i stor omfattning. Jag är övertygad om att skulle man verkställa sådana reparationer, ja då bleve det icke fråga om bagatellartade utgifter, utan då skulle det säkerligen bli fråga om ganska stora utgifter.

Om man här skulle anlägga kostnadssynpunkter, så kan man fråga sig, vad man då skall göra med de skolor, som man till äventyrs skulle lägga ned. Man borde ha en plan, utvisande hur dessa skolor skulle användas, och om de skulle användas för andra ändamål, behövas också uppgifter om vad en omändring skulle komma att kosta.

Jag lyssnade med stort intresse till herr Bergströms anförande, och jag måste säga, att jag hade mycket stor respekt för de siffror, som han anförde. Det var dock en sak i hans anförande, som jag ej tyckte om. Han ville nämligen göra sig själv till riddare för den sanna objektiviteten, medan reservanterna utmålades så, att de antingen vore bundna av lokalpatriotiska intressen eller också saknade förmåga att ekonomiskt bedöma frågorna. Jag tror, att vi kunna undvara den sortens argumentation i denna debatt. Jag tror, att hela frågan skulle vinna på, om vi verkligen litade till varandra så mycket, att vi erkände, att de olika synpunkter, som här framföras, äro uppbyggda av en verklig inre, fast övertygelse om vad som är den lämpligaste lösningen i de olika fallen.

Det är sant, att Härnösandsskolan icke befinner sig i ett gott skick, utan tvärtom i ett dåligt skick. Härnösands stad har emellertid för sitt vidkommande gjort ett erbjudande om att för en kostnad av 135 000 kronor bidra till att sätta skolan i stånd, detta dock under vissa villkor. Jag kan självfallet icke som fackman bedöma, om detta belopp räcker, men jag måste å andra sidan säga mig, att jag undrar, om man icke skulle kunna nå ganska långt med detta belopp. När jag drar den slutsatsen, utgår jag från att exempelvis rektorsbostaden i Härnösand onekligen är ganska tillfredsställande. Det var ju också ganska betecknande, att när rektorn tog emot oss vid vårt besök, sade han några ord om att här äro ni välkomna till den förnämligaste rektorsbostad, som överhuvud taget finnes i någon dövstumskola. Det kan väl icke vara så stor skillnad mellan rektorsbostaden och själva skolbyggnaden, att rektorsbostaden skulle vara tip top men skolbyggnaden så genomruten, att det icke skulle gå att göra någonting av den.

Vad man från reservanternas sida åsyftar är att få tid för att se litet närmare på dessa frågor. Om det kan lämnas ett års uppskov betyder detta icke, så vitt jag förstår, att frågan förhalas. Den nya organisationen kan ändå icke träda i kraft förrän nästa år, och det betyder, att vi få tillfälle att se litet närmare på de utredningar och uppgifter, som äro behövliga för att kunna fälla ett närmare omdöme om hur det hela ligger till. Jag skulle emellertid till sist vilja göra en allmän reflexion. Om icke Härnösandsskolan befunnit sig i det mindre goda skick, som den befinner sig i, hade det i närvarande stund knappast varit någon tvekan om att icke skolan skulle ligga där uppe. Detta ger mig anledning till att rent allmänt göra den reflexionen, att våra kommunala myndigheter, vare sig det är fråga om landsting eller primärkommuner, böra vara angelägna om att värda sin egendom, vare sig det är fråga om fast eller lös egendom, och se till att den hålles i förstklassigt skick. Om det skulle vara så, att staten eventuellt diskuterar ett övertagande av vissa tidigare kommunala utgifter, böra kommunerna icke försumma att under vänt- och övergångstiden fullgöra sina skyldigheter i sådant avseende. En sak är säker, och det är, att om det ej går att rädda Härnösandsskolan nu beror detta

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

i hög grad på att myndigheterna i detta fall icke ha känt sitt ansvar helt och fullt och gjort vad de kunnat.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till den av herrar Pauli m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Mosesson*, fru *Gustafson* och herr *Eriksson* i Sandby.

Herr **Severin** i Gävle: Herr talman! Herr Viklund anlade några varm-hjärtade synpunkter på detta problem och förordade, att dövstumskolan för norra distriktet skulle ligga i Härnösand. Han försökte se saken ur familjernas synpunkt, alltså ur de familjers synpunkt, som ha dövstamma barn. Gör man detta, herr Viklund, tror jag i alla fall, att man kommer fram till att Gävle i det fallet är att föredraga framför Härnösand. Jag vågar nämligen tro, att föräldrarna i norra dövstumskoldistriktet hellre se, att deras barn få tre timmars längre resa och komma till en förstklassig skola än att de få tre timmars kortare restid och komma till en skola, som enligt herr Viklunds egen utsago är mycket dålig. Han målade ju själv i ganska grälla färger förhållandena uppe i Härnösand.

Herr Viklund gjorde vidare gällande, att skolan i Gävle skulle komma att ligga i södra delen av dövstumskoldistriktet. I en motion från representanter på västernorrlandsbänken har man t. o. m. sagt, att Gävleskolan ligger så att säga i själva portgången till Uppland. Det är riktigt, att Gävleskolan ligger i den sydligaste delen av det blivande norra dövstumskoldistriktet, rent geografiskt sett. Men vad som är avgörande i detta sammanhang är, enligt min mening, kommunikationsförhållandena. Jag vill i detta avseende giva ett par exempel för att visa, att Gävleskolan icke ligger så ocentralt i norra dövstumskoldistriktet, som herr Viklund försökte göra gällande. Resan från Boden till Härnösand tar i anspråk en tid av 15 timmar och 16 minuter, medan resan från Boden till Gävle drar 18 timmar och 57 minuter, alltså 2 timmar och 41 minuter längre restid. Men då kommer till detta, att eleverna vid resa till Gävle kunna sova under nio timmar av restiden. Restiden från Gävle till Boden överstiger restiden från Härnösand till Boden med två timmar och en minut. Vad som i det avseendet gäller resorna från Boden till Härnösand och Gävle, gäller också resor från Östersund till Gävle och från Östersund till Härnösand.

Herr Viklund talade vidare om att det skulle bli dyrbart för föräldrarna att resa till Gävle och besöka sina barn där. Jag vill då meddela, att en tåg-biljett från Kiruna till Gävle i tredje klass kostar endast 6 kronor 50 öre mera än en biljett i tredje klass från Kiruna till Härnösand. Jag vill också i detta sammanhang erinra om att eleverna resa gratis och åtföljas vid färderna av skolans lärare. Det bör alltså i detta avseende icke bli några extra kostnader för föräldrarna. Ser man sedan på fördelningen av eleverna mellan olika områden i det norra distriktet, så kommer man fram till att härnösandsområdet, där skolan nu ligger, har minsta antalet elever. För närvarande är elevfördelningen följande. Från bodengruppen kommer 39,64 procent av elevantalet, från sorselegruppen 23,42 procent och från härnösandsområdet endast 5,40 procent. Från Gävleborgs län och Kopparbergs län, som nu komma att ingå i norra dövstumskoldistriktet, kommer 31,54 procent. Härnösandsområdet har alltså det minsta antalet elever. Herr Viklund syntes icke vilja komma ihåg, att även Kopparbergs län numera skall komma att tillhöra norra distriktet.

Beträffande nedläggandet av skolan vid Manilla har det sagts — jag vet icke, om någon sagt det i dag under debatten, men i varje fall har det skrivits

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

därom i tidningspressen — att ett skäl för att icke nedlägga skolan skulle vara, att den har så stolta traditioner att detta skulle föranleda att skolan bör bevaras. Jag vill då säga, att även skolan i Gävle har stolta traditioner. Till detta kommer, att de som tidigare förvaltat skolan i Gävle vårdat den väl, och den torde väl utan tvivel höra till de främsta i landet. Nu vilja reservanterna lägga ned denna skola och i stället låta bygga en skola i Härnösand för mellan en miljon och en och en halv miljon kronor. Jag vill också i det sammanhanget säga, att när frågan om ett förstatligande av dövstumskolorna blev aktuellt i vårt land, handlade vi icke i Gävle så, som man handlade på många andra platser i landet, där man helt enkelt uraktlät att underhålla lokalerna. I Gävle anslogo huvudmännen, trots att de visste att skolan så småningom skulle förstatligas, ett belopp av ungefär 30 000 kronor årligen till underhåll för att kunna till staten överlämna en förnämlig skola. Men hur gjorde man i det avseendet i Härnösand? Jag vill endast ställa den frågan.

Statsutskottets ledamöter, som besökt både skolan i Härnösand och skolan i Gävle, ha själva kunnat bedöma dessa förhållanden, och herr Viklund har ej heller kunnat bestrida riktigheten av vad vi därom uttalat. Men nu skola tydligen huvudmännen för skolan i Gävle, främst Kopparbergs och Gävleborgs län, bestraffas för sina tidigare uppoffringar i detta avseende.

Herr Viklund sökte också göra detta till en norrlandsfråga. Det kan här noteras, att i denna fråga synas huvudstadens och Norrlands intressen sammanfalla. Herr Viklund undrade också i sitt inlägg i debatten vad man skulle göra med skolan i Manilla, om den skulle nedläggas. Men han hyste icke samma undran beträffande lokalerna i Gävle.

Jag vill också säga, att denna fråga är icke någon speciell norrlandsfråga. För mig är den endast en fråga om hur man bäst skall kunna ordna de dövstummas undervisning i det norra distriktet. Om kammaren tar utskottets förslag kunna vi få en snar lösning av dövstumskolundervisningen i norra distriktet. Skulle däremot reservanternas förslag segra, komma de olidliga förhållanden, som nu råda vid skolan i Härnösand, att fortsätta ännu en tid framåt. Jag för min del hoppas därför, att andra kammaren icke vill ta ett sådant ansvar på sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken *Nygren* instämde häruti.

Herr **Håstad**: Herr talman! Såsom motionär i denna fråga och som ledamot av styrelsen för Manilla dövstuminstitut är jag angelägen om att till en början få deklarerat, att jag icke alls betraktar denna fråga som en stockholmsfråga. För Stockholm är frågan om en dövstumskola ganska betydelselös ur välfärdssynpunkt. För mig har tyngdpunkten i frågan hela tiden legat på hela det mellersta distriktets intressen. Därmed har jag icke velat säga, att det icke kan tänkas, att pedagogiska och praktiska skäl vid närmare utredning, på det sätt som reservanterna förutsätta, kunna komma att tala för att Manillaskolan under kortare tid framåt skulle kunna användas för samma ändamål som hittills. Men Manilla är för mig en sekundär fråga.

Jag skall här i allra största möjliga korthet taga upp till bemötande några av de invändningar, som man kan göra mot propositionen. Det är givetvis oundvikligt, att jag därvid kommer att beröra frågor, som redan av andra talare behandlats, men jag skall som sagt söka vara så kortfattad som det överhuvud taget är möjligt.

Jag kan börja med den fråga, som de flesta inledningsvis diskuterat, nämligen förutsättningarna för den indragning av ett distrikt, varom riksdagen

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

redan för ett par år sedan fattade principbeslut. Herr statsrådet Bagge gick i sitt anförande i första kammaren in på ett bemötande av de statistiska uppgifter, som under ärendets behandling lämnats och som tyda på en stegring av antalet dövstamma skolbarn inom den närmaste tiden. Jag fick, efter att mycket uppmärksamt ha lyssnat därtill, den uppfattningen, att han ville i hög grad reducera värdet av denna statistik. Herr Bagge kommer kanske att upprepa sitt anförande här i kammaren, men jag vill — för att ej behöva återkomma — redan nu säga, att jag icke kan finna hans invändningar bärande. För det första har det bland annat sagts — och detta även av herr Holmdahl — att ärftligheten skulle, när det gäller uppkomsten av dövstumhet, spela en ganska liten roll. Han nämnde siffran 20 procent. Jag tror, att de personer, som dagligen sysslat med dövstamma barn, ha en annan procent-siffra. I Tyskland lär man t. o. m. ha kommit upp till 80 % — men det är ju antagligt, att den siffran kommit fram under intryck av vissa rasläror. På Manillainstitutet har man emellertid erfarenhetsmässigt den uppfattningen, att minst 35, kanske 50 % av de dövstamma barnen äro födda dövstamma. I övrigt bör man också här bemärka, att dövstumheten inträder för de allra flesta barnen under deras första levnadsår. Det är mycket sällsynt att det sker senare, och under sådana förhållanden är det ofta svårt att kunna fastställa, huruvida dövstumheten uppstått på grund av arv eller på grund av någon barnsjukdom, som alltså inträffat under det första levnadsåret. Föräldrarna själva kunna därvid ofta icke giva tillfredsställande svar. Vidare vill jag med anledning av att statsrådet Bagge satte så stor tillit till den medicinska forskningens framsteg framhålla, att ända till 1936, alltså under en tidrymd av ett trettiotal år, praktiskt taget ingen förändring inträtt i dövstumhetsfrekvensen och antagligen heller ingen nämnvärd ändring i den möjlighet, som den medicinska forskningen haft att komma till rätta med dövstumhet. Jag vill dock gärna här göra en reservation: det är mycket sannolikt, att barnsjukvården och barnhälsovården kan komma att förbättras avsevärt i övre Norrland, där avstånden tidigare lagt hinder i vägen härför; just där kan man ej osannolikt nedbringa antalet icke ärftligt belastade dövstamma barn.

Jag kan icke finna annat än att de uppgifter, som statsrådet Bagge framlade i sitt anförande och till vilkas riktighet vi naturligtvis gärna skulle vilja sätta tro, i viss mån äro ett uttryck för ett önsketänkande. Man måste ändå enligt min mening fästa större avseende vid en statistisk serie, som praktiskt taget är obruten så långt man överhuvud taget kan blicka tillbaka. Och önsketänkande, även om det sker i allra bästa välmening, är ju icke den grund, på vilken man kan bygga ett beslut i denna fråga. Framför allt brukar det icke överensstämma med de synpunkter, som statsutskottet i sina nyktra resonemang plägar anlägga på problemen.

Men även om, såsom vi alla hoppas, statsrådet Bagge har mera rätt än vi andra våga tro, och om vi utgå ifrån att det sker en minskning i relativtalet dövstamma med låt oss säga 5/100 000 d. v. s. med $\frac{1}{15}$, vad skulle det betyda? Om antalet dövstamma barn i skolåldern på 1950-talet annars skulle vara ca 700, skulle det innebära en minskning av ca 50, d. v. s. antalet barn skulle i stället bli 650. Men om den siffran kunna vi säkerligen säga, att den är för hög för de tre skolor, som nu planeras. Alltså: även med denna korrigerings av siffrorna skulle de tre tänkta skolorna bli för trånga, och statsmakterna skulle ställas inför kravet att antingen frångå principen att skolorna icke skola ha mer än ungefär 100 barn eller också snart nödgas uppföra en ny skola.

Vad sedan kostnaderna beträffar, så är det uppenbarligen dessa, som ha

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

väglett statsrådet vid valet av skolalternativ, när han gått att effektuera 1942 års riksdags beslut om indragning av en upptagningsskola. Det är också de kalkyler, som statsrådet och skolöverstyrelsen lämna, vilka imponerat på statsutskottets majoritet och förmått vederbörande att förorda propositionen. Jag måste dock säga, att det är mycket svårt för oss vanliga riksdagsmän — och det förefaller också, som om det varit litet svårt för statsutskottets ledamöter — att komma till en exakt uppfattning om kostnaderna. Var och en som gjort sig möda att läsa igenom propositionen måste finna, att det egentligen bara är en klumpsumma, som redovisas när man skall få fram skillnaden i kostnader mellan vänersborgsalternativet och manillaalternativet. Det såges utan någon som helst specifikation, att skillnaden är ungefär 100 000 kronor. Jag betvivlar givetvis icke, att denna uppgift i och för sig kan vara korrekt och tillkommen på det sätt man tillämpar vid uppgörandet av petita i skolöverstyrelsen och departementen. Men jag måste ändå säga, att siffran 100 000 kronor går stick i stäv mot de uppgifter, som lämnats om den hittillsvarande faktiska kostnaden per barn i upptagningsskolorna i t. ex. Manilla och Vänersborg. Där är skillnaden reducerad till 300 à 400 kronor per barn. Det skulle, utfört här, betyda en skillnad av 30 000 à 40 000 kronor. Det är möjligt att man genom att slå ihop de två skolorna i Vänersborg kan minska kostnaderna ytterligare något och alltså öka den nyssnämnda skillnaden. Men jag tvivlar på att man ändå kan nå upp till en så hög skillnad som 100 000.

Vidare vill jag framhålla — det har kanske gjorts tidigare i debatten — att man icke synes i dessa kalkyler ha räknat med den avspänning mellan dyrorterna, som alla hoppas på och på vilka en kommitté arbetar. Om en utjämning i dyrortshänseende sker, måste detta även påverka denna kalkyl, icke bara på lönesidan utan också på den sida, som behandlar andra utgifter, t. ex. inköpskostnaderna för förnödenheter, kläder och dylikt.

Jag vill också framhålla — det synes icke ha berörts i propositionen — att vänersborgsalternativet måste vara det som kommer att draga de största kostnaderna för det allmänna, när det gäller att transportera barnen till och från skolan. Jag vet icke, hur mycket detta kan betyda i pengar, men uppenbarligen är vänersborgsalternativet ur den synpunkten det dyraste. Jag är icke heller säker på att man räknat in den hyresinkomst man för närvarande får från Manilla på ungefär 15 000 kronor. Skillnaden kan ytterligare minskas om — såsom statsutskottet antytt och såsom jag tror statsrådet Bagge i sitt anförande i första kammaren framhöll såsom en möjlighet — man frångår tanken på en gemensam rektor i Vänersborg och sätter upptagningsskolan under en särskild styresman. Då bli lönekostnaderna i Vänersborg större än nu beräknat.

Jag har bara velat göra dessa sifferreflexioner för att så att säga åstadkomma en värdering av den kalkyl som lämnats från regeringens sida — utan att därför i och för sig underkänna riktigheten av de siffror, som legat till grund för förslaget.

Nu kom statsrådet Bagge i sitt anförande i första kammaren med en liten bomb, då han meddelade, att staden Vänersborg skulle ha erbjudit sig att göra reparation av byggnaderna; beloppet torde röra sig kring 32 000 kronor, om jag ej misstagit mig. Detta är givetvis mycket tacknämligt ur statens synpunkt, men jag undrar ändå, om riksdagen verkligen bör låta den ena eller andra stadens större generositet vara avgörande, när det gäller placering av skolor eller andra inrättningar. Ytterst måste det väl vara statsmakternas avvägning av olika intressen — sociala, kulturella och ekonomiska — som skall vara bestämmande för den lämpligaste placeringen. I vart fall måste på detta

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

fält liksom på så många andra ett bortauktioneringssystem vara ganska motbjudande.

Men även om man skulle acceptera en viss kostnadsskillnad — och en sådan tror jag mycket väl kan uppkomma — mellan stockholmsalternativet och vänersborgsalternativet, kvarstår ändå till sist, att denna minskning av kostnaderna, som kanske icke alls är så stor som framhållits från regeringens sida, måste vägas mot andra värden. Då har man främst nackdelen av en sammanslagning av upptagningsskolan och fortsättningsskolan. Herr Holmdahl, mycket sakkunnigare på detta område än jag, har redan varit inne på frågan. Jag vill endast konstatera, efter att ha tagit del av dövstumkonsulentens anmärkningar i denna sak, att så stora arbetsuppgifter synas åvila fortsättningsskolans rektor, när han skall söka hjälpa dessa stackars barn till en verksamhet ute i livet, att dessa måste vara tillräckliga för honom utan att han även skall få sig ålagt upptagningsskolans stora arbete. I varje fall förefaller det mig överhuvud taget vara en utomordentligt viktig uppgift för regeringen under de närmaste åren att tillse, att åt den praktiska fortsättningsskoleundervisningen och yrkesutbildningen ges en mera differentierad form än hittills, till dessa barns livslånga båtнад.

Vidare och slutligen återkommer jag till vad andra talare varit inne på före mig men som måste ligga mig såsom representant för mellersta distriktet varmt om hjärtat — det olämpliga i att så många dövstumma barn, som bo i eller i närheten av Stockholm, skola behöva under sju år föras ned till södra Sverige. Om man utgår ifrån att siffran 7,5/10 000 för att uttrycka relationen mellan dövstumma och totalbefolkningen är riktig, skulle det betyda att inom några år ungefär 90 barn från Stockholm och mälardalarna i stället för att få gå i Manilla eller någon skola i stockholmstrakten skulle skickas ned till Vänersborg. Det bleve praktiskt taget en hel upptagningsskola — upptagningsskolan skall ju bestå av omkring 100 barn — som skulle behöva transporteras flera tiotal mil ned. Jag skulle kunna fortsätta med andra siffror, men jag tycker att denna är tillräcklig för att visa, att man bör fästa det största avseende vid denna faktor.

Jag har, med min kännedom om statsrådet, givetvis den allra största respekt för hans sociala samvete och humanitära känslighet, men jag kan ändå icke underlåta att framhålla, att hans värdering av dessa pedagogiska och sociala synpunkter borde ha kunnat leda honom till andra slutsatser. Jag vill understryka, att det här icke är fråga om det rika Stockholm. Det är icke fråga om Stockholm överhuvud taget utan om Stockholm och mälardalarna. Det är frågan om barn och dessutom om barn som äro mer än andra olyckliga, som genom att de sakna hörseln och talets gåvor äro mera isolerade än andra och därför i största behov av förbindelse med människor, liksom av släktingars och anförvantes kärlek. Man får icke heller glömma, att dessa barn, vare sig nu skolan skulle förläggas till Stockholm, Södertälje, Västerhaninge eller Sigtuna och vare sig dessa barn komma från Östergötlands, Gotlands eller Kopparbergs län, ha släktingar i Stockholm, släktingar som äro beredda att taga hand om barnen på söndagarna. Det är säkerligen icke många andra människor än föräldrar och släktingar, som bry sig om dessa dövstumma.

Kanske tycker man att Stockholm och dess omgivningar nu äro för gynnade. Det förhåller sig dock så, att även de dövstumma barnen från mellersta distriktet senare måste fara ned antingen till Växjö eller Vänersborg, där de under tre å fyra år få gå igenom den praktiskt taget obligatoriska fortsättningsskolan. Det är alltså icke på det sättet, att barnen från mälardalarna hela tiden få njuta fördelarna att komma i bättre kontakt med föräldrarna. De få som alla andra under några år skickas långt bort och då undvara den nära kon-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

takten med de sina. Götaland skulle faktiskt enligt förslaget få två upptagningskolor av tre och dessutom de båda fortsättningsskolorna. En normal fördelning mellan landsdelarna vore väl den, att Norrland får en, Svealand en och Götaland en upptagningskola. Givetvis skulle jag önska, att alla barnen skulle få samma fördelar som exempelvis barnen i Lunds närhet eller barnen i trakten av Vänersborg eller i mälardelarna. Men kunna vi icke bjuda dem alla dessa, böra vi icke missunna de barn, som nu ha dessa fördelar, att också i fortsättningen få dem. Och särskilt stockholmsbarnen i allmänhet ha inte så roligt; att vara barn i en storstad är inte något missunnsamt.

Herr talman! Med dessa ord har jag angivit det väsentliga av vad jag velat säga. Jag skulle kunna ytterligare åberopa den enquete, som för ett par år sedan gjordes av manillastyrelsen och som riktades till de dövstumma barnens föräldrar i distriktet. 82 föräldrar av 87 svarade på denna enquete, och praktiskt taget alla uttalade sig för Manilla. Det kom många rörande svar från föräldrar ur alla samhällsklasser. Jag skall dock icke upptaga tiden med att citera några av dem. Jag vill bara reagera mot herr Svenssons i Grönvik påstående, att de som i dag gå på reservantlinjen, icke skulle vilja förstå något utan äro alltför fördomsfulla. Vi ha dock i alla fall rätt att hävda vår mening, när vi anse, att våra skäl ha fog för sig och att det förslag, som regeringen framlagt, är värt ett förnyat övervägande och en grundlig omprövning. Jag förstår givetvis, att man icke kan underlåta att beakta de ekonomiska synpunkterna vid lösningen av frågan, men jag har icke känt mig övertygad om att de ekonomiska synpunkterna verkligen äga den tyngd, som de fått i propositionen. Ytterst måste man väl ändå tänka på barnen, ty det är för barnens skull denna skola upprättas. Läger jag den synpunkten på saken, kan jag icke finna, att den lilla skillnad, som finansiellt skulle kunna uppstå mellan de båda alternativen, kan uppväga nackdelarna för barnen.

I övrigt ansluter jag mig till den reservation, som avgivits av herr Pauli m. fl., och yrkar bifall till densamma.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Danielsson: Herr talman! Jag skall efter den långa debatt, som förekommit här, fatta mig mycket kort och icke gå in i några detaljer eller alltför mycket röra mig med siffror.

Alla känna vi till, att vi ha fyra upptagningskolor för närvarande och att riksdagen för två år sedan beslöt att draga in en av dem. Sedan har det varit många och långa utredningar om saken, vilka resulterat i den proposition, som nu framlagts och som ligger till grund för utskottets utlåtande här.

Det är icke så underligt, att det väckt gensagor från olika håll, att man kommit till det beslut man gjort inom statsutskottet. Det är alltid så, när en skola skall dragas in, att det blir svårigheter att placera de kvarvarande rätt. Herr Håstad yttrade, att vi haft svårt att förstå synpunkterna från Stockholm och från Norrland, men vi ha nog försökt det så gott vi kunnat. Men givetvis är det svårt att komma till full enighet härvidlag.

Vad innebär nu förslaget? Jo, det innebär, som vi alla se, att Manillainstitutet och Härnösandsskolan skola läggas ned och att upptagningskolan i Vänersborg skall utökas. Där ha vi ju fortsättningsskolan för gossar. Motsvarande skola för flickor är i Växjö. Vidare är det meningen, att Gävleskolan, som nu är avsedd för dövstumma barn med komplicerat lyte, skall flytta till den nyinköpta egendomen Mogård i Finspångs köping och att Gävleskolan då skall upptaga de dövstumma barnen från Norrland.

Förslaget har väckt mycket opposition från vissa håll. Man har sagt, att de

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

ekonomiska synpunkterna icke kunna få vara avgörande, då kalkylerna icke hålla. Detta sade både herr Wallentheim och den senaste talaren. Men blir det så, att de överskridas, blir också skillnaden större mellan det ena och det andra alternativet. Utredningarna ha ju utvisat, att vänersborgsalternativet ställer sig billigare. Vi se av handlingarna, att om Manilla skall bibehållas fordras en reparation för en kostnad av ungefär 75 000 kronor under ett fem-årigt provisorium. Utsträcket provisoriet till tio år, blir reparationskostnaden mellan 400 000 och 500 000 kronor. Men den tanken ligger bakom, att man skall bygga en ny skola och lägga den utanför Stockholm. Ett flertal platser äro föreslagna. Hur många miljoner en sådan ny skola skulle komma att kosta är icke utrett.

I reservationerna framhålles, att någon prognos angående det blivande lärjungeantalet icke förebragts. Det är ovisst, hur det kan bli med antalet dövstamma barn i framtiden. Meningarna äro delade på den punkten, och det är nog icke så lätt att komma till klarhet därvidlag. Men kan man komma till klarhet om detta på ett år, när man inte gjort det under flera års utredningar förut? Ingen vet varhän det bär i framtiden. Somliga säga att antalet kommer att minska — det är den övervägande delen — och andra tro att det kommer att ökas, så att vi behöva en upptagningsskola till, den fjärde. Detta har utskottet inte förbisett, utan blir det så att det behövs en fjärde, skall den förläggas till övre Norrland. Det är inte alldeles detsamma som Härnösand, utan det blir längre uppåt. Det kan tänkas exempelvis Umeå eller så. Men låsa vi fast Härnösand, där skolans iordningställande, hur provisoriskt som helst, enligt beräkningarna skulle kosta med tillbyggnad 1 miljon, med ombyggnad 1½ miljon, då är det givetvis stopp sedan att få någon skola längre upp i Norrland.

Den siste talaren ömmade om barnen för de långa avstånd de ha till skolorna. Det är ju behjärtansvärt allt detta, men uppe i Norrland ha de ofantligt längre än vad barnen i Mälardalen, Göteborg, Västergötland och Bohuslän skulle få, om de måste resa till Stockholm, vilket skulle bli fallet, om reservationerna finge sin vilja igenom, och det är väl detta som innerst inne ligger i utredningskravet. Manilla skall vara kvar ändå — det går som en röd tråd genom alla anföranden. Det är huvudsaken. Den förste talaren, herr Viklund, påpekade ju, att det sagts i utskottets motivering, att vi skulle överföra Göteborgs och Bohus län till Vänersborgsskolan, och undrade, om det kan låta sig göra, men det torde nog gå ganska bra. Han tvivlade också på vårt intresse för övre Norrland, ifall det skulle visa sig att vi behövde en fjärde fortsättningskola, men det kan han nog vara övertygad om att statsutskottet menar allvar härvidlag.

Sedan har det talats mycket om olägenheten av att sammanföra upptagningsskolan och fortsättningsskolan i Vänersborg. Jag skall inte ge mig in på det kapitlet, det är berört flera gånger förut. Departementschefen säger också i detta sammanhang några ord, som man kan understryka: »Ur allmän synpunkt är det vidare enligt min mening föga eftersträfvansvärt att till huvudstaden förlägga eller där kvarhålla sådana statliga institutioner, som med lika stor fördel kunna ligga i landsorten.» Det ligger säkert något i detta, och han anser också att i Vänersborg äro förhållandena i vissa avseenden bättre än i Manillaskolan på Djurgården.

Ser man på saken ekonomiskt kommer man inte ifrån att det blir en alldeles ofantligt stor skillnad, om man skall kosta på Manilla först och sedan bygga en ny skola i Stockholms omgivning, eller om man skall godtaga det av utskottsmajoriteten tillstyrkta förslaget. Det innebär, att om man vill bygga

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)
ett nytt elevhem i Vänersborg, vilket inte är behövt för närvarande, skulle det kosta endast $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Siffran blir ofantligt mycket högre om man ger sig in på nybyggnad, det må vara i Härnösand eller Stockholms omgivningar.

Jag betonar ännu en gång att jag förstår synpunkterna från Stockholm och närliggande platser och från Norrland, men vi ha måst väga det ena mot det andra, och utskottsmajoriteten har kommit till att förorda bifall till Kungl. Maj:ts proposition, som ju bygger på en mångfald av utredningar och undersökningar av allehanda slag. Jag tror därför kammaren lugnt kan antaga utskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Herr Hoppe: Herr talman! Jag utgår ifrån att vi alla strängt taget äro ense därom, att upptagningssskolorna böra erhålla en så central belägenhet som möjligt i respektive distrikt och att regeln att placera upptagningssskolorna centralt bör frångås endast om mycket starka skäl kunna anföras för en annan ordning. Upptagningssskolorna i de tre dövstumdistrikten borde, om man alltså tillämpade den regeln, förläggas till Härnösand, Manilla och Lund. Så sent som 1942 ansåg Kungl. Maj:t självklart, att en skola skulle förläggas till Härnösand. I år vill emellertid Kungl. Maj:t att skolorna såväl i Härnösand som i Stockholm skola förflyttas. Såvitt jag kan se är det uteslutande finansiella skäl, som kunna anföras för dessa förflyttningar. Jag dristar mig att här genast säga, att de ekonomiska kalkyler, som framlagts, på en del och för övrigt avgörande punkter inte verka riktigt övertygande. Kungl. Maj:t ifrågasatte själv år 1942, om statskontorets beräkningar kanske voro hållbara, och när jag läser en av motionerna, den av herr Berg m. fl. avgivna, så nämns det där, att enligt sakkunnigt utlåtande borde man kunna iståndsätta Härnösands skola för väsentligt lägre kostnad än vad propositionen anger. Man kan, herr talman, vid studiet av de i detta ärende ingående akterna inte undgå att göra den reflexionen, att utredningen faktiskt har kommit att bli missvisande, därför att man kommit att jämföra kostnaderna för att genom absolut nödvändiga reparationer få något så när hyggliga och användbara lokaler t. ex. i Vänersborg med kostnaderna för att skapa fram fullständigt tiptop skolor på annat håll. Herr Svensson i Grönvik menade, att vi reservanter voro sannerligen inte några blygsamma människor och inte heller ledo så värst mycket av mindervärdighetskomplex, när vi tilltrorde oss att på det sättet korrigera eller sätta frågetecken för i utredningen lämnade uppgifter. Jag skall taga mig friheten att komma med några erinringar, som jag tror styrka riktigheten av vad jag här sagt, att utredningen på vissa punkter blivit missvisande.

Man beräknar t. ex. kostnaderna för iordningställande av en kombinerad fortsättningsskola och upptagningssskola i Vänersborg till sammanlagt 850 000 kronor. Vidare har man tänkt sig — man har i varje fall roat sig med det tankeexperimentet — att man skulle till Vänersborg förlägga blott en fortsättningsskola, och då har man räknat med att behöva använda samtliga lokaler, som äro disponibla, med undantag av de lokaler, man hyr för 8 000 kronor. Alla dessa skulle man sålunda behöva för fortsättningsskolan, och så skulle man dessutom för reparation och ombyggnad m. m. kosta på 375 000 kronor.

Om det nu skulle vara så, herr talman, att fortsättningsskolan faktiskt behöver samtliga lokaler, som nu disponeras såväl av fortsättningsskolan som av den nuvarande upptagningssskolan, så måste väl kunna sägas, att upptagningssskolan för sin del behöver lika mycket utrymme som en helt ny upptagningssskola för låt oss säga 110, 120 barn. Skillnaden mellan de beräknade kostnaderna för den kombinerade fortsättnings- och upptagningssskolan och enbart fortsättningsskola är ju 850 000 minus 375 000, alltså 475 000 kronor. Det

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

menar jag är inte hugget i luften, om man dristar sig säga, att den siffran måste vara ohjälpligt för låg. Man räknar annars med att om man skall bygga en ny upptagningsskola, kostnaden för en sådan går till 1½ miljon kronor. Alltså måste det väl antingen bli så, att Vänersborg för sina två skolor, fortsättningsskolan och upptagningsskolan, inom den allra närmaste tiden visar sig behöva mycket, mycket större anslag än vad man räknat med, eller så, att fortsättningsskolan och upptagningsskolan där måste nöja sig med icke fullgoda lokaler. Jag kan inte se att det finns möjlighet att gendriva detta resone-mang.

Och så ett par ord om Gävleskolan, som i olika avseenden gjorde det starkaste och bästa intrycket på oss som besökte dessa dövstumskolor. Den är ju att betrakta som konkurrens till Härnösand och Manilla. Låt oss då komma ihåg, att om Gävleskolan skall bli likvärdig med en ny skola eller med ett förnyat och renoverat Manilla, då krävs det också mycket stora reparationer och ombyggnader i Gävleskolan, bland annat genom att slå sönder sovsalarna eller skapa nya sovsalar, och uppenbarligen har man i utredningen inte räknat med dessa merutgifter.

En sak som man, när man satt den ena siffran mot den andra, inte heller tycks ha räknat med — jag tänker närmast på avdelningen i utskottet — är att om upptagningsskolan inte blir förlagd till Gävle, står ju detta goda hus, som är väl skött och väl underhållet, disponibelt och kan med visshet användas till något annat ändamål. Det nämnde man för övrigt vid vårt besök i Gävle, och den måste väl då sägas representera ett ganska högt värde.

Jag skulle, herr talman, också vilja drista mig att komma med några kritiska reflexioner också när det gäller driftkostnaderna. Enligt propositionen räknar man med att driftkostnaderna för Manillaskolan gå till cirka 100 000 kronor mer än driftkostnaderna vid Vänersborg. Vi ha nog ganska mycket undrat över, varför det kan behöva bli så mycket dyrare vid Manilla än Vänersborg. Jag tror för min del, att man har rätt att åtminstone sätta ett frågetecken för denna merutgift på 100 000 kronor, alldeles särskilt som man av tillgängliga räkenskaper får besked om vad de verkliga kostnaderna vid de olika upptagningsskolorna uppgått till under de gångna åren. Av dessa räkenskaper framgår, att årskostnaden per barn vid Manilla för närvarande är cirka 300 kronor högre än i Vänersborg. Om man då räknar med att bägge upptagningsskolorna skola vara fullbelagda med låt oss säga 110—120 elever, skulle det innebära, att merkostnaden per år för Manilla skulle vara cirka 35 000 kronor. Det kanske bör nämnas i detta sammanhang att större delen av dessa 35 000 kronor ju beror på dyrortsgraderingen, och jag föreställer mig att vi litet var ha den uppfattningen, att när det gäller de olika dyrorterna utjämning väl rätt snart kommer att äga rum. Det synes, herr talman, som om man skulle ha rätt att förmoda, att siffran 35 000 i verkligheten kommer sanningen närmare än i förslaget beräknade 100 000 kronor.

Till sist några ord om Härnösandsskolans byggnader. De äro utdömda, säger man, och så är man färdig med skolan där. Jag skulle allra först vilja göra de närvarande uppmärksamma på att Härnösandsskolan utdömdes vid samma tidpunkt som då man ansåg sig ha råd att för beräknade 70 000 riva hela det ståtliga Manillakomplexet. Det kan ifrågasättas, tror jag, om man inte vid den tidpunkten, då det gällde offentliga byggnader, var väl storvulen för att inte säga en smula yverboren. Jag tror, som någon sagt förut, att situationen i dag är i mångt och mycket en annan. Det är nog så, att det som i slutet på 1930-talet utmönstrades, det finner man nu rätt ofta vara väl värt att taga vara på.

Härnösandsskolan gjorde ett mycket bedrägligt intryck, när vi besökte den. Det är inte tu tal om det. Man kan gärna säga, att rätt mycket talade helt

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

enkelt om upprörande vanvård, men såvitt jag förstod var det så, att ingen av oss upptäckte något som med visshet innebar, att skolan icke efter en grundlig renovering kan erbjuda verkligt goda lokaler. Herr Bergström har för en liten stund sedan bland annat nämnt om matsalen på nedre botten. Det är sant att åt ena hållet är den byggd så, att den ligger delvis under jorden. Jag tror emellertid inte att man behöver ha så förfärligt mycket bekymmer för den matsalen. Om det varit så att utrymmet skulle användas till låt oss säga sovsal eller lärosal hade det varit mycket betänkligt, men när det skall användas till matsal, där man inte är mer än tre gånger om dagen och inte så lång tid i sänder, och då man vidare tänker på att man kan sörja för ventilation, god belysning, hyggliga ljusa färger o. s. v., tror jag inte matsalen där skall behöva vara så skrämmande. På middagsrasten här i dag råkade jag just en person, som under en lång följd av år varit anställd vid Härnösandskolan, och han uttryckte som sin bestämda uppfattning att det inte kunde råda något som helst tvivel om att Härnösandsskolan, om man ville kosta på den, skulle kunna ge goda lokaler för dövstumundervisningen.

Jag menar, herr talman, att starka skäl ha här i dag under debatten anförts för att upptagningskolorna skola förläggas till Härnösand och Manilla. Ett av de allra starkaste skälen — såsom jag ser det — är att det bjuder mig mycket bestämt emot att beröva Norrland en av de förmåner som det har i den dag som i dag är. Ett annat för mig mycket starkt skäl är att jag tror inte på att det är nyttigt med sammankoppling av två så artskilda skolor som en fortsättningsskola och en upptagningskola. Man har sagt att det råder olika meningar på den punkten. Såvitt jag av tillgängliga handlingar kunnat se tycks det bara vara en enda pedagog, som rekommenderar det och finner det lämpligt, och det är rektorn i Vänersborg, men det kan man väl säga utan att säga något ovänligt om honom, att han är dock part i målet. Starka skäl ha alltså anförts för att upptagningskolorna skola förläggas till Härnösand och Manilla. Skälen mot en sådan förläggning verka inte övertygande.

Vad vi önska för närvarande är ju inte att riksdagen skulle besluta sig för att förlägga skolorna till Härnösand och Manilla för all framtid, utan att få en utredning till stånd, en utredning som syftar till att undersöka, om inte upptagningskolorna lämpligen kunna få vara kvar i Härnösand och Manilla.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna reservationen.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag hörde, inte utan ett visst intresse, på den förste talaren i dagens debatt, när han bildligt talat ångade fram som en 90-tons tank över byggnaderna vid dövstumskolan i Vänersborg. Han gjorde till och med gällande att man kunde ifrågasätta, om inte järnvägsstyrelsen hade åstadkommit utskottsforlaget med hänsyn till den geografiska belägenheten av upptagningskolan och de långa och svåra resorna till densamma. Jag brukar tro herr Viklund på hans ärliga ansikte, men jag får viligt erkänna att jag vid det tillfället fick en mycket stark känsla av att han gjorde sig skyldig till åtskillig kränkning av sanningens gudinna, och det brukar ju inte ske fullständigt ostraffat.

Det är ju flera som haft tillfälle att se på de kritiserade lokalerna i Vänersborg. Det skall villigt medgivas att dessa lokaler för närvarande inte äro i toppklass vad beträffar underhållet. Men jag frågar kammarens ledamöter: hur många av statens äldre byggnader är det som i närvarande stund äro förstklassigt underhållna? Är det inte så, att underhållet brister på åtskilliga håll? Det är eftersatt av naturliga skäl, och jag kan inte finna att det är något sär-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

skilt egendomligt att man även i detta fall på grund av skäl, som vi mycket väl känna till, har nödgats att iakttaga återhållsamhet i fråga om underhållet.

Vad resorna beträffar så är ju den saken tillrättalagd redan förut, och jag behöver inte gå in på det kapitlet. Det kan inte vara någon nämnvärd skillnad, om stockholmsbarn åka till Vänersborg eller om göteborgsbarn åka till Manilla. I vart fall kunna vi från vår del av landet inte upptäcka den skillnad, som gjorts så stort nummer av både från dagens talare, ävensom i stockholmspressen, vilken senare har tagit en mycket livlig del i propagandan för bibehållande av Manillaskolan. Man har kritiserat bland annat, som man säger, sammankopplingen av upptagningsskolan i Vänersborg och en skola som är avsedd för det äldre klientelet. I verkligheten är det ju — och det framhölls också av herr Bergström — på det sättet, att båda dessa skolor finnas på *en* ort. De finnas i staden Vänersborg. Det är en samordnad styrelse och en samordnad ledning, men de äro belägna var för sig. De äro fullt åtskilda, och jag kan inte se annat än att man utnyttjat fördelen av en gemensam organisation och likväl har skolorna åtskilda på ett sådant sätt, att intet som helst skadligt inflytande kan utövas mellan de olika avdelningarna.

Vad frågan om ledningen beträffar måste jag för min del erkänna, att jag icke kan begripa det där talet om att det måste vara till nackdel att ledningen för den äldre avdelningen också blir ledning för upptagningsskolan. Det borde väl tvärtom vara en fördel, att man kan vinna erfarenhet och översyn av dövstumundervisningen i sin helhet.

Det för mig väsentliga är de ekonomiska fördelar, som förslaget om upptagningsskolans förläggande till Vänersborg erbjuder. Klara siffror, som av ingen kan bestridas, visa, att såväl byggnadskostnader som driftkostnader där bli avsevärt lägre. Det är särskilt detta senare, driftkostnaderna, som jag tycker man bör fästa mycket stort avseende vid, då det ju därvidlag icke är fråga om en engångsutgift, utan om en ständigt återkommande sådan. Jag har haft tillfälle att delta i handläggningen av åtskilliga förvaltningsärenden, och jag kan meddela, att vi alltid bruka vara mycket varsamma, när det gäller driftutgifter, som ju sträcka sig över en oviss framtid och där en ökning kan betyda oerhört mycket mera än en mera tillfällig engångsutgift.

Det har vidare tidigare i debatten talats om de pedagogiska fördelarna av att ha skolan förlagd till en mindre stad, och jag tror väl icke att någon på allvar vill bestrida att så är förhållandet i det här åberopade fallet. Det blir ju väsentligt större möjligheter för eleverna att röra sig fritt i ett sådant här samhälle än vad fallet är i en storstad med dess våldsamma trafik och andra betydande faror, som kunna möta elever av detta slag. Erfarenheten har ju också visat, att man vid dövstumskolorna i Vänersborg kunnat tillämpa ett mycket fritt system till glädje och fördel för eleverna. Förhållandet är ju vidare det att den sammankoppling, som man här så ivrigt varnat för — en varning, som den siste talaren också underströk — dock i verkligheten utan någon som helst olägenhet praktiserats i icke mindre än 14 år vid Vänersborgs dövstumskolor. Det är därför litet svårt för oss, som ha denna erfarenhet, att fatta, att just *nu* skulle uppstå dessa svårigheter med avseende å sammankopplingen av dessa båda skolor, som man här gör gällande.

Ett för mig mycket väsentligt skäl för att biträda utskottets förslag är att man genom detta kan se till, att icke anhopningen av statliga anstalter och ämbetsverk i huvudstaden sväller över alla bräddar. Man brukar ju annars här vid olika tillfällen så rörande tala om sugningen av landsbygdens folk till städerna och särskilt då om sugningen till huvudstaden. Naturligtvis beror

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

denna sugning också i någon mån på anhopningen av olika statliga institutioner här i huvudstaden. Jag för min del hyllar den principen, att man icke skall förlägga till huvudstaden sådana statliga institutioner, som med fördel kunna förläggas till annan plats. Det är klarlagt, att förläggningen av denna skola till huvudstaden blir dyrare än om skolan förlägges till annan plats, och det finns som sagt icke någon anledning att ytterligare stimulera en anhopning till huvudstaden av statliga anstalter, som kunna förläggas till mindre städer och andra platser i landet.

Det skulle naturligtvis vara förenat med stora svårigheter att *flytta* åtskilliga institutioner från huvudstaden, men vi få därför icke sträcka oss så långt att vi, när en anstalt utan olägenhet kan förläggas på annat håll än i huvudstaden, icke placera den i landsorten. Här ha vi, såsom jag ser saken, en provosten när det gäller om vi mena något med att vi skola bekämpa sugningen från landsbygden till städerna och att i handling visa denna vår vilja. Det är icke minst ur den synpunkten som jag, herr talman, tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Mäler: Herr talman! Om jag fattade herr Severin i Gävle rätt, förklarade han, att spørsmålet om Härnösandsskolan med orätt gjorts till en norrlandsfråga. Jag tror icke att man får betrakta saken på det sättet. Det är icke en norrlandsfråga i den bemärkelsen att här behandlas speciella norrlandsintressen, detta lika litet som man skulle kunna säga, att det vore ett skåneintresse man bevakade, när man förklarade att en viss skola skulle ligga i Lund. Det måste naturligtvis vara ett riksintresse att en offentlig anstalt ligger där den bör ligga för att rätt kunna fylla sin uppgift. En dövstumskola för barn i Norrland måste ligga i Norrland, om man skall ordna saken rationellt. Detta är icke en norrlandssynpunkt utan en rikssynpunkt. Jag vill i det här sammanhanget påpeka en felaktighet, som måste ha funnits i herr Severins framställning beträffande elevmaterialet i Härnösandsskolan. Om jag rätt fattade hans framställning, skulle från härnösandsområdet komma bara 5,4 procent av eleverna i denna skola. Enligt uppgifter som hämtats från skolan beträffande elevernas mantalsskrivningsort är emellertid 16,5 procent av det nuvarande elevantalet från Västernorrland, och även om man medräknar eleverna från Kopparbergs län blir Västernorrlands procenttal 12,1, alltså åtskilligt med än 5,4 som här talats om.

För två år sedan diskuterade vi här i kamrarna denna sak och då också Härnösandsskolan. Då var det icke fråga om att det skulle finnas en skola i Härnösand eller icke; det var redan bestämt att det skulle finnas en skola där och att den skulle nybyggas. Vad vi diskuterade var frågan om förläggningen av elevbostäderna. Så långt hade saken avancerat då. Under sådana förhållanden är det uppenbart, att man i dag är ganska ledsen över att den skola, vars bibehållande kamrarna då voro ense om, nu skall indragas. Vad är det då som förorsakat denna förändring? Jo, med den saken förhåller det sig så, att vid den tidpunkten skulle kustartilleriet ha en förläggning i Härnösand, vars förvaltningsorgan skulle inhysas i den gamla dövstumskolan. I stället skulle för denna byggas nytt, och Härnösands stad upplät fri mark för den nya skolan. Efter hand kommo emellertid de militära myndigheterna till den uppfattningen, att dövstumskolans område icke lämpade sig för deras behov. De ville hellre ha den mark, som staden upplätit för den nya skolan. För det ändamålet anskaffade Härnösands stad ytterligare 107 000 m², som överlämnades till kronan för kustartilleriets behov med det villkoret, att dövstumskolan skulle bli kvar i Härnösand. Skall nu dövstumskolan flyttas från Härnösand, innebär

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

det ju bl. a., att staten får lov att hålla Härnösands stad skadeslös för denna mark. Jag vill vidare påpeka, att Härnösands stad sedermera har erbjudit sig att överlämna 130 000 kronor för att sätta skolan i hjälpligt skick, därest den blir kvar i fem år, och ytterligare 120 000 kronor, därest det efter den tiden blir fråga om en nybyggnad eller en ombyggnad av de gamla lokalerna. Jag har anfört detta icke därför att jag anser, att lokala åtaganden på något sätt skola få vara bestämmande för var en dylik anstalt skall ligga; det får icke vara någon auktion mellan olika orter om dylika ting.

Under denna långa debatt ha alla talare varit ense om att Gävle är en olämplig plats för en dövstumskola för norrlandsdistriktet, men man har anfört, att ekonomiska skäl göra att man måste acceptera den olämpliga platsen framför en centralare plats i området. Jag menar, att man i en sådan situation måste ta hänsyn till de lokala insatser som gjorts, i detta fall av Härnösands stad.

Sedan vill jag påpeka en sak, som jag tycker icke tillräckligt uppmärksamats i denna debatt, nämligen att denna skolbyggnad i Härnösand, som visserligen enligt statsutskottsledamöternas upptäckter är mycket illa medfaren, dock har en byggnadskropp, som av de militära myndigheterna befunnits användbar och som har ett byggnadsvärde av omkring en miljon kronor. Om nu dövstumskolan flyttas från Härnösand till Gävle, finns denna byggnadskropp kvar och är statens egendom. Staten kan icke gärna låta den ligga för föfot så att säga, utan staten får lov att hitta på ett annat ändamål för densamma eller sälja den med eventuell förlust. Den som skall använda den får emellertid lov att lägga ned pengar för att sätta byggnaden i stånd, och det blir till slut staten, som får lov att lägga ut pengarna. Jag tror därför att den ekonomiska vinst, som man gör genom att förlägga skolan till Gävle, förlorar man rätt snart på grund av dessa och liknande omständigheter. Det avgörande i detta fall är ju att en skola för ett visst område så placeras, att det finns någon möjlighet för elevernas föräldrar och målsmän till kontakt med barnen. I det avseendet ha de argument, som anförts mot reservanterna, icke på något sätt verkat övertygande. Det är dock ingen småsak dessa avstånd, som i Norrland äro så utomordentligt stora. Men om de äro stora förut, bli de sannerligen icke mindre genom att man ökar dem med 30 mil, och om restiden redan nu är lång, blir den sannerligen icke kortare med de kommunikationsmöjligheter som finnas från övre Norrland till Gävle. När norrlänningarna tala för att skolan bör bli kvar där uppe i Härnösand tala de förvisso icke för vare sig ett härnöhandsintresse eller för något exklusivt norrlandsintresse utan för ett riksintresse, vilket säger, att varje anstalt för ett visst ändamål skall ligga där den bäst kan tjäna det syfte, vartill anstalten är skapad.

Ja, jag hade ju gärna lust att utveckla andra synpunkter på denna fråga, men jag skall på grund av den långt framskridna tiden icke göra det. Jag skall endast göra den personliga deklarationen att jag så långt det är möjligt eftersträvar, och det tror jag mig göra även i denna fråga, att se på frågorna objektivt och sakligt utan känsloskäl. När jag då står i den situation som i dag föreligger, tycker jag, att det är ett av de mest tragiska ögonblick någon kan uppleva som ledamot av denna församling, när man måste bevittna att en institution, som något så när kan tjäna Norrland, nu faktiskt skall flyttas därifrån.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna reservationen.

Häruti instämde herr *Norén*, fru *Skoglund-Lindblom*, herrar *Jonsson* i Alsen och *Sandberg*, fru *Ronnebäck*, herr *Nilsson* i Norrlångträsk, fröken *Olsson* och herr *Aslin*.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Herr **Berg**: Herr talman! Jag skulle ha kunnat instämma i herr **Mälers** anförande, men jag anser mig som motionär i frågan böra yttra några ord. Vidare har herr Severin också givit mig anledning att yttra några ord i denna debatt. Jag skall icke göra som herr Severin gjorde här för en stund sedan, nämligen slå mig för bröstet och säga: hurra vad jag är bra! Jag vet och medger gärna, att vi gjort oss skyldiga till vissa försummelser i både Västernorrland, Norrbotten och Jämtlands län, men detta kan väl till en del förklaras med att vi i just dessa län under de sista 20 åren haft så många andra stora uppgifter att komma till rätta med. Jag tror emellertid icke att denna anklagelse från herr Severins sida står sig, när man tittar på de verkliga förhållandena. Jag tror att man även för Gävles del och den landsända som herr Severin tillhör, skulle kunna rikta samma anklagelse mot vederbörande målsmän.

När jag begärde ordet var det för att få en förklaring på varifrån utskottet fått sin uppgift, att besök från föräldrarnas sida vid den nuvarande placeringen av skolan i Härnösand förekommit endast i tämligen ringa utsträckning. Herr Holmdahl har nu redan förklarat, att denna uppgift kommit ifrån skolans rektor. Jag förstår så väl, att uppgiften kommit från det hållet, ty rektorn är ju part i målet, och han ser gärna att alla de olägenheter, som kunna komma fram, även komma fram mot Härnösandsskolan.

På tal om tågresorna tror jag icke heller att herr Severins uppgifter äro så aldeles riktiga, ty det går nog icke att resa så som herr Severin sade. Vi få dock komma ihåg att dessa barn icke äga rätt att åka sovvagn, utan måste åka sittvagn på natten. Skola de resa norrut, exempelvis till Boden, måste de vänta tre timmar i Ånge i en väntsal, som nog många av kammarens ledamöter känna till och som sannerligen icke är ägnad att skänka någon tre timmars vila. En hel del sådana saker, vilka här nämnts, skulle det kanske vara frestande nog att ytterligare orda något om, men jag skall nöja mig med det sagda och endast yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Pauli m. fl. Jag vet att jag icke har någon utsikt att vinna något genom att yrka bifall till min motion, vilket jag naturligtvis helst skulle ha velat, och jag nöjer mig därför som sagt med att yrka bifall till reservationen.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag har liksom herrar Mäler och Berg väckt en motion om att riksdagen måtte besluta att Härnösandsskolan skall få bibehållas. När jag skrev under motionen levde jag i den föreställningen, att en utredning om möjligheterna att inrätta Härnösandsskolan till en lämplig läroanstalt voro större än de i verkligheten visat sig vara. Nu har jag blivit övertygad därom, att Härnösandsskolan icke kan — även ombyggd — göras lämplig. Jag är lika övertygad också därom, att riksdagen icke är beredd att offra en och en halv miljon kronor på att bygga en ny skola i Härnösand eller på annan ort i Norrland. Jag delar visserligen den uppfattningen beträffande värdet av att föräldrarna få besöka skolan, som herrar Mäler och Berg anført, men vi norrlänningar veta ju också, att icke alla norrlänningar, som önska besöka sina barn i en dövstumskola, vare sig den ligger i Härnösand eller på annan plats i Norrland, ha möjlighet att besöka skolan.

De föräldrar emellertid, som under de sista åren besökt Härnösands dövstumskola, måste säkert ha gripits av en förfärlig vända, då de fått se hurusom i denna läroanstalt med dess ytterst bristfälliga hygieniska anordningar deras barn löpa hälsorisk. Efter varje besök, som föräldrarna gjort vid Härnösandsskolan, måste de ha rest därifrån nästan i förtvivlan över hur barnen där ha det ordnat. Om det hade funnits någon möjlighet eller utsikt att få en ny skola förlagd till en annan plats i Norrland, skulle jag givetvis med all energi arbetat för en sådan sak, men jag anser det utsiktslöst. Om jag vidare frågar

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

mig, om norrlänningarna ha någon utsikt att få en läroanstalt för dövstumma förlagd till Norrland genom att vi nu sätta i gång den utredning som reservanterna begära, måste jag säga mig — det beror kanske på att jag har lång riksdagserfarenhet — att inga som helst utsikter finnas för att en utredning, hur grundlig den än göres, på ett år skall kunna ge till resultat att vi skulle kunna bygga om Härnösandsskolan eller få en ny skola i Norrland; den saken är alldeles utesluten. Vid sådant förhållande finner jag det mycket angeläget att så fort som möjligt avveckla Härnösandsskolan. Jag tror, att den nackdel för övre Norrland, som består däri, att resorna till Gävle äro längre än till Härnösand, uppväges av fördelen för föräldrarna att veta, att de fått sina barn till en läroanstalt, som erbjuder tillfredsställande hygieniska och övriga anordningar. Då jag sålunda som norrlänning har att taga ställning till frågan om hur jag bäst gagnar Norrland i denna fråga, genom att rösta för reservationen eller för utskottets förslag, kommer jag till den bestämda uppfattningen, att jag tjänar Norrlands intressen bäst genom att rösta för utskottets förslag. Utskottet säger nämligen, att under förutsättning att ytterligare ett distrikt för dövstumundervisningen kommer att erfordras, — må vi hoppas att sådant behov ej uppstår — en skola för dövstumma skall inrättas i Norrland. Reservanterna säga ingenting positivt om Härnösand. De vilja utreda frågan om organisationen, och de intressera sig mera för Manillaskolan än för skolan i Härnösand — det kommer herr Mäler att få erfara. Jag finner det sålunda vara ett starkt norrlandsintresse att, i de läge vari frågan kommit, utskottets förslag vinner majoritet, och till det ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Herr *Orgård* instämde häruti.

Herr **Mäler**: Herr talman! I anledning av herr Hedlunds i Östersund uttalande, att han som gammal riksdagsman icke hade någon tro på någon förändring av inställningen till denna fråga, vill jag påpeka, att i utskottsutlåtandet redovisats en del av vad departementschefen anförde i propositionen 1942, bland annat följande: »Vid bedömandet vilken upptagningsskola som borde nedläggas, syntes skolorna i Härnösand och Lund utan vidare böra lämnas ur räkningen . . .» Om man bara för två år sedan ansett Härnösandsskolans nedläggande alldeles uteslutet och en sådan förändring som nu skett kunnat inträffa på dessa två år, kan ju också en förändring ske genom ytterligare utredning under ett eller två år framåt.

Herr **Norén**: Herr talman! Jag vill gentemot herr Hedlund i Östersund framhålla, att när vi på västernorrlandsbänken begära, att skolan skall som hittills vara förlagd till Härnösand, ha vi givetvis icke avsett, att den skall ha sämre standard än om den är förlagd till Gävle. Det första villkor vi uppställa är givetvis, att dövstumskolan för Norrland naturligtvis skall ha samma standard som dövstumskolorna för de övriga delarna av landet. Vidare vill jag säga, att jag tycker, att det knappast finns reson i ett beslut som innebär, att man, när man nu skall anordna tre dövstumskolor i landet, förlägger alla tre skolorna till den södra halvan av detta avlänga land, vilket ju blir fallet, om man nu flyttar skolan från Härnösand till Gävle. Jag har fått anledning att framföra dessa synpunkter i anledning av herr Hedlunds i Östersund anförande, och jag vill tillägga, att jag tror knappast, att herr Hedlund i Östersund företräder den norrländska opinionen, när han säger, att han vill ha skolan förlagd till Gävle.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag har aldrig bestritt värdet av att ha läroanstalten förlagd till Härnösand, men när möjligheterna därtill äro

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

fullständigt stängda, accepterar jag skolans förläggning till Gävle, därför att den är tillfredsställande i fråga om hygieniska anordningar. Vem som företräder norrlandsopinionen, jag eller herr Norén, är mig fullkomligt likgiltigt. Jag är lika god norrlänning som herr Norén, och framtiden får väl utvisa vem som har opinionen bakom sig, han eller jag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag är övertygad om att var och en av kammarens ledamöter, som haft tillfälle att sätta sig närmare in i den fråga, som nu är under debatt, har fått det intrycket, att här föreligger ett ovanligt komplicerat organisationsproblem. I själva verket gripa de olika delarna i hela detta puzzle in i varandra på ett sådant sätt, att om man gör en förändring på ett håll, får denna genast återverkningar över hela fältet. Själv har jag sysslat med dessa besvärliga ting i ett par, tre år och försökt lägga det puzzlet så gott jag har kunnat.

Jag får verkligen säga, att det vore mycket beklagligt, om ärendet nu skulle skjutas på framtiden efter allt det arbete som lagts ned på det, men framför allt för att hela dövstumskolväsendet icke får väl av att ha det på detta sätt under flera år. Det har jag klart kunnat konstatera under min handläggning av denna fråga. Vi måste komma till ett resultat, mina damer och herrar, i denna fråga. Vi kunna icke längre ha det på detta område som det nu är. Häremot invända de som vilja ha ytterligare utredning och gå in för att få i gång utredningskvarnen igen: ja, men omorganisationen skall ju inte träda i kraft förrän om något år, och under tiden kunna vi väl få hålla på med utredning. — Jag vill bara svara, att jag har en ganska tråkig erfarenhet av hur det går, när man skall göra utredning under tiden innan ett beslut skall träda i kraft. Då kommer aldrig beslutet att träda i kraft vid den tid man har tänkt sig, utan man får skjuta på det hela till en oviss framtid. Det bör därför enligt min mening finnas mycket kraftiga skäl för att man nu skall kasta ut denna fråga i utredning igen och icke nu laga så att vi får vårt dövstumskolväsen hjälpligt och hyggligt organiserat, detta icke bara för organisationens och lärarnas skull, utan framför allt för barnens skull.

Jag återkommer till att detta är en komplicerad fråga, och vi ha sannerligen icke alls anledning till några överord mot varandra, om vi ha kommit till den ena eller andra ståndpunkten. Det har varit tveksamma och svåra avvägningar som ha ägt rum innan man kommit fram till det förslag, som nu föreligger i Kungl. Maj:ts proposition. Jag har en känsla av att det är nödvändigt att sätta kyrkan mitt i byn. Vi måste med andra ord börja med att se vad som varit utgångspunkten för hela det problem om dövstumskolväsendets omorganisation, som upprullas i den kungl. propositionen. Denna utgångspunkt är — som här erinrats om ett par gånger förut i kväll — ett principbeslut av 1942 års riksdag, enligt vilket en av de nuvarande upptagningskolorna i landet skall nedläggas. Detta beslut gör det nödvändigt att koncentrera dövstumundervisningen till tre i stället för fyra upptagningskolor, och därmed följer också behovet av en omreglering av dövstumskoldistriktet. Jag har förutsatt vid det arbete, som har nedlagts på detta problem, icke bara av mig utan av många medarbetare, att riksdagen verkligen menade allvar, när riksdagen intog denna ståndpunkt. Jag har icke trott det gärna vara möjligt, att man nu skulle ändra uppfattning och att arbetet med denna frågas lösning alltså skulle börja från andra och nya synpunkter igen.

Om man utgår ifrån detta principbeslut, är det uppenbart, att de nya distriktet måste bli större än de nuvarande. Omorganisationen öppnar å ena sidan möjligheter till avsevärda besparingar — det är icke tu tal om det — men den innebär å andra sidan också vissa olägenheter, såsom att eleverna i många fall

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

få längre resväg till skolan. Det är uppenbart och ligger i sakens natur. Det betyder därjämte, att två städer förlora upptagningsskolor, i ena fallet genom indragning och i andra fallet genom förflyttning. Det blir vidare otvivelaktigt en viss omläggning och omfördelning i fråga om föräldrarnas möjligheter att besöka upptagningsskolorna. Somliga få det sämre, andra få det bättre. Det kan man icke komma ifrån. Riksdagen har emellertid, som sagt, redan för två år sedan i princip godtagit dessa konsekvenser av omorganisationen, och jag anser, att det är viktigt att detta fastslås. När det gäller att i praktiken genomföra 1942 års riksdagsbeslut har man främst att tillse, att eleverna fördelas mellan skolorna på det sätt som är lämpligast ur såväl pedagogiska som ekonomiska synpunkter.

Jag är mycket tacksam för att statsutskottet, som ägnat denna fråga en utomordentligt ingående prövning, kommit till samma resultat som propositionen — det känns på något sätt tryggare när man skall komma till ett avgörande i denna viktiga fråga. Emellertid har en stark minoritet inom utskottet i en avgiven reservation intagit den ståndpunkten, att organisationsfrågan icke är tillräckligt utredd, och vill för den skull skjuta på frågans avgörande, som reservanterna säga, till nästa höst, men i själva verket till en mera obestämd framtid.

Jag skall nu be, herr talman, att så kort jag kan få summera ihop vad man kan säga om reservanternas argumentering och i vad mån man verkligen kan anse, att de skäl de ha framlagt äro av den uppenbara vikt, att avgörandet av detta ärende skall behöva ytterligare uppskjutas. Reservanterna ha, till att börja med, velat sätta i fråga själva grunden för 1942 års riksdagsbeslut. De göra gällande, att antalet dövstamma barn, som under de senaste åren intagits i dövstumskolorna, visar en sådan stegring, att man kan befara, att dövstumorganisationen blir för liten med endast tre upptagningsskolor. De beteckna som en brist i propositionen, att denna icke innehåller någon prognos för den sannolika utvecklingen av antalet dövstamma, och de anse det nödvändigt att en sådan statistisk uppskattning göres, innan riksdagen binder sig för att nedlägga den största upptagningsskolan, nämligen Manillaskolan. Av reservationen är det uppenbart att reservanterna härvidlag främst ha grundat sin uppfattning på en statistisk bearbetning, som vilar på ett fundamentalt misstag. Jag skall icke vidare ingå på den saken. Det har belysts av föregående talare. Reservanterna ha talat om att antalet intagna elever i dövstumskolorna stegrats undan för undan, och de säga, att därav kan dras den slutsatsen, att denna stegring kommer att fortsätta i framtiden. Detta är emellertid, som sagt, ett misstag. Det förhåller sig nämligen så, att reservanterna, såsom här redan tidigare har påpekats, fullständigt ha förbisett den omläggning av elevintagningen, som under den här angivna tidsperioden ägt rum. Därigenom har hela grunden för deras resonemang ryckts undan. Det är nämligen så att man tidigare haft intagning varje år och sedan gått över till intagning bara vartannat år. Då är det uppenbart, att de senare siffrorna måste bli större, därför att det sparas ihop, så att säga, från det ena året till det andra av barn som skolas tagas in. Om man nu slår ut antalet intagna på alla åren, kommer den av reservanterna påvisade stegringen mellan 1939 och 1941 att helt enkelt försvinna, och stegringen mellan 1939 och 1943 blir så blygsam att den helt och hållet faller inom den marginal varmed man räknade 1942. Jag fastslår alltså att reservanterna på denna punkt ha utgått från en uppenbar missuppfattning av föreliggande statistiska uppgifter och att man på denna basis icke kan säga, att 1942 års beslut skulle kunna visa sig vara ett misstag.

Senare har man emellertid i debatten här i dag mer eller mindre slagit till reträtt i fråga om denna motivering för sin uppfattning och i stället fallit till-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

baka på någonting annat. Herr Håstad, som polemiserade emot vad han trodde, att jag skulle komma att säga här i kammaren, med ledning av vad jag hade sagt i medkammaren, lade sålunda framförallt vikten vid att det finns en utredning, som visar det procenttal, som de dövstumma tidigare utgjort av befolkningen. I anslutning härtill säger han, att man kan anse sannolikt, att detta procenttal kommer att bli stabilt. Jag har för min del mot detta gjort två invändningar i det anförande jag höll i första kammaren, och jag skall gärna återupprepa dem här. Den ena invändningen är den, att en god del av de siffror som anförts, nämligen alla siffror efter 1932, äro beräknade siffror och alltså ej baserade på något verkligt material. Av dessa siffror kan man således icke draga några säkra slutsatser. Den andra och viktigare invändningen var den, att jag har konsulterat några av våra främsta medicinska experter på detta område, och de ha meddelat mig som sin uppfattning, att man icke på grundval av en beräkning av procentalet dövstumma av befolkningen kan draga några säkrare slutsatser rörande den framtida frekvensen. Det beror på en rad olika omständigheter, som jag icke skall trötta kammaren med att här återigen relatera. Det gäller framför allt de sociala framstegen och den medicinska vetenskapens framsteg, vilka beräknas komma att leda till att den dövstumhet, som icke är ärftlig, med all sannolikhet kommer att gå tillbaka. Dessutom har man anledning att antaga, att också en del av den ärftliga dövstumheten kommer att gå tillbaka på grund av en del olika åtgärder som därvidlag vidtagits. Jag vågar naturligtvis icke på något sätt framstå som någon fackman på detta område — det överlåter jag så gärna åt andra ledamöter i kammaren — utan jag stöder mig helt och hållet sålunda på den fackliga expertis som jag haft att tillgå. Jag kan därför för min del inte säga något annat än att statistiken, särskilt den äldre statistiken, ger ytterligt små möjligheter att ställa några tillförlitliga prognoser beträffande utvecklingen av antalet dövstumma och det framtida behovet av dövstumskolor här i landet. Jag har svårt att se, hur man, om nu riksdagen uttalade sig för den av reservanterna ifrågasatta utredningen, skulle kunna åstadkomma en prognos, som inte skulle säga ungefär vad jag nu anför. Att föranstalta om en utredning i detta hänseende vore därför liktydigt med att skjuta frågan ifrån sig av den anledningen, att man helt enkelt icke vill taga ståndpunkt. Då vore det enligt min mening bättre att säga ifrån, att man nu icke vill ta ståndpunkt i denna fråga, utan av olika anledningar vill skjuta den på framtiden.

Såsom ett andra skäl för att icke nu taga ställning i dragkampen mellan Manilla och Vänersborg ha reservanterna åberopat, att ytterligare utredning tarvades dels rörande byggnadsfrågorna i Vänersborg och dels rörande den i propositionen föreslagna gemensamma administrationen av upptagnings- och fortsättningsskolorna i denna stad.

Reservanterna ha även riktat kritik mot kostnadsberäkningar av olika slag i propositionen. Herr Håstad sade, att kostnaderna inte voro tillräckligt specificerade. Det är alldeles riktigt, men alla specifikationer kunna givetvis inte tas med i en proposition. De finnas i skolöverstyrelsens utredning och ha naturligtvis kunnat göras tillgängliga för utskottet, om utskottet varit i behov av ytterligare specifikationer utöver dem, som finnas i den tryckta propositionen. — Herr Hoppe nämnde att det måste vara något fel med dessa kostnadsberäkningar, eftersom man beräknar kostnaderna för att sätta de gamla byggnaderna i Vänersborg i ordning, och jämför dessa kostnader med de kostnader, som åtgå för att uppföra alldeles nya byggnader på annat håll. Ja, det är just däri, som skillnaden i kostnadshänseende ligger. I det ena fallet utnyttjar man gamla byggnader, och i det andra fallet gör man det inte, och då blir det dyrare.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Jag kan inte förstå annat än att den i propositionen verkställda jämförelsen mellan kostnaderna inte endast är hållbar, utan den enda rimliga.

Vad sedan själva byggnadsfrågorna i Vänersborg beträffar, så ha reservanterna särskilt pekat på att elevhem saknas på denna ort och att de för ändamålet förhyrda lokalerna äro i flera avseenden otillfredsställande. Med anledning härav vill jag för min del gärna vitsorda, att reservanterna härutinnan ha rätt. Jag har själv ett par gånger varit nere i Vänersborg för detta ärende och besiktigt skollokalerna där. Senast för omkring en vecka sedan gick jag igenom just dessa elevhem. Jag förklarade för vederbörande i Vänersborg, att jag ansåg, att förhållandena där voro otillfredsställande samt att statsmakterna icke kunde vara belättna med lokalerna i nuvarande skick. Det upplystes mig då, att drätselkammaren i Vänersborg redan tagit itu med denna sak. I måndags beslöto också stadsfullmäktige i Vänersborg anslå erforderliga medel för att försätta den av staden förhyrda elevbostaden i det skick, som påfördrats av dövstumskolmyndigheterna. Dessutom ha ägarna av de två ytterligare fastigheter, som förhyrts såsom elevbostäder, skriftligen förbundit sig att utföra påfordrade reparationer. I och med dessa åtgärder ha garantier erhållits för att elevhemsfrågan i Vänersborg med det snaraste får en, som jag hoppas, både ur ekonomiska och andra synpunkter tillfredsställande lösning. Jag saknar därför anledning att längre uppehålla mig vid denna del av frågan.

Reservanterna anföra i detta sammanhang också, att fortsättningsskolans lokaler i Vänersborg icke äro bra. Även detta kan jag för min del vitsorda. Men den frågan är ett helt annat spörsmål och har inget som helst samband med frågan om upptagningsskolornas organisation. Om reservanterna tänkt sig, att fortsättningsskolan lämpligen skulle kunna övertaga upptagningsskolans nuvarande lokaler, vilket synes ha framgått av en del uttalanden här i kväll, så anser jag, att de äro inne på en oriktig väg. Fortsättningsskolan är nämligen yrkesbetonad. Vad den därför behöver är nya verkstadslokaler. Rationella sådana kunna aldrig inredas i upptagningsskolans för teoretisk undervisning avpassade byggnader.

Den tvekan, som reservanterna uttalat beträffande den av mig föreslagna samorganisationen av fortsättningsskolan och upptagningsskolan, kan jag däremot väl förstå. Jag har flera gånger vägt mot varandra de eventuella olägenheter, som kunna uppstå genom en sådan samorganisation, och de fördelar, som i olika avseenden kunna uppkomma därav. Jag har då till sist stannat vid att man borde kunna försöka denna samorganisation främst av det skälet, att hittillsvarande erfarenheter visat goda resultat. Nu sägs det att det kan vara tveksamt, om detta arrangemang kan vara så lyckligt, när upptagningsskolan blir så mycket större än tidigare. Det kan också hända, att det visar sig, att denna organisation inte är bra. I så fall är det emellertid inte alls några större svårigheter att ändra arrangemanget och ge vardera skolan sin styresman. I princip rubbas icke därigenom huvuddragen av den av mig förordade lösningen. Ändringen skulle blott innebära, att besparingen för dövstumskolväsendet i dess helhet reducerades från cirka 130 000 kronor om året till kanske cirka 115 000 kronor om året. Det är således föga riskabelt att försöka allmänt genomföra denna redan på vissa håll prövade samorganisation.

Som ytterligare argument för att bibehålla Manillaskolan anföra reservanterna, att propositionen icke ger något besked om hur Manillalokalerna för framtiden skola utnyttjas. Härvidlag få reservanterna anledning att framföra ytterligare ett utredningskrav, något som de synas vara mycket angelägna om. Innan något beslut fattas om Manillaskolans nedläggande bör därför enligt reservanterna en plan föreligga om huru med denna stora och solida anläggning

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

bör förfaras. Härtill vill jag genmäla, att Manillaskolans byggnad nu dock är 81 år gammal samt att den är så bristfällig, att det under normala tider knappast skulle ifrågasättas annat än att riva detta komplex. Så länge emellertid nuvarande förhållanden bestå, torde det dock kunna övervägas att åtminstone temporärt utnyttja skolan. I så fall finns det flera olika sätt, på vilka man kan utnyttja lokalerna. Jag har särskilt funderat över om man inte skulle kunna få användning för lokalerna för museala ändamål. Vi ha nämligen mycket trångt i våra museer, och detta tillskott i fråga om lokalutrymme skulle passa mycket bra. Det värsta med de nuvarande lokalerna inom Manillaskolan är just ekonomiavdelningen, som är under all kritik. En sådan avdelning behövs ju icke, och skolan tages i anspråk för museala ändamål. Huvudfrågan är emellertid naturligtvis icke, huruvida Manillabyggnaden skall utnyttjas eller inte, ty det är alldeles uppenbart, att om man kan spara 130 000 kronor om året genom den nya organisationen, även Manillaskolan måste stå tom, är det ekonomiskt att göra det. Man skall nämligen inte förlora 130 000 kronor, bara därför att man nödvändigtvis skall använda Manillaskolans lokaler. Sedan är det en annan fråga, om man verkligen kan använda dessa lokaler till något annat. Det förefaller emellertid sannolikt, att så skall kunna ske, och jag anser därför att man tills vidare bör avstå från att riva byggnaden.

Jag övergår härefter till att behandla reservanternas uttalande om den föreslagna förflyttningen av Härnösandsskolan till Gävle. Icke heller denna del av propositionen ha reservanternas funnit tillbörligt utredd, utan de ha funnit, att en ytterligare omprövning ur ekonomiska och andra synpunkter bör ägnas frågan om ett bibehållande av norra distriktets upptagningskola i Härnösand. Jag vill för min del ha förklarat, att jag, när jag övervägt pro et contra samt de i denna fråga framlagda förslagen, i högsta grad tagit hänsyn till vad här berörts om besvärigheterna av de längre resorna. Jag vill i detta sammanhang inte dölja, att huvudanledningen till att jag stannat vid den lösning, som framgår av propositionen, varit, att jag icke kunde tillåta, att de utmärkta lokalerna i skolan i Gävle skulle bli outnyttjade. Jag har inte funnit det möjligt att låta dessa lokaler bli oanvända, och därför beslöt jag, under förutsättning att olägenheterna av de långa resorna icke skulle bli alltför kännbara, föreslå den ändring, som upptagits i propositionen. När man sedan prövar, hur det i verkligheten förhåller sig med dessa resor, visar det sig, att motionärerna åtskilligt överdrivit olägenheterna av förflyttningen. Resorna till och från skolan i Gävle kunna nämligen ordnas gruppvis i abonnerad vagn och anslutas till tågen på ett sådant sätt, att för flertalet barn resvägen mellan övre Norrland och Gävle faktiskt blir bekvämare än kommunikationerna mellan övre Norrland och Härnösand. Jag har låtit uppgöra olika router från skilda trakter i övre Norrland till Härnösand. Det visar sig då, att barnen från övre Norrland redan nu måste företaga ytterst obekväma och besvärliga resor för att komma till Härnösand. Under sådana förhållanden torde de resor, som nu kunna komma i fråga till Gävle, icke bli så mycket besvärligare. I den mån jag kan medverka därtill, kommer jag givetvis att på allt sätt söka se till att resemöjligheterna skola bli de bästa möjliga. För egen del förstår jag mycket väl härnösandsintresset av att bibehålla dövstumskolan där. Ett dylikt intresse är för övrigt fullt naturligt. Men jag kan icke finna, att Härnösand har blivit särskilt missgynnadt på senare år i fråga om statliga institutioner. Jag erinrar sålunda om att riksdagen senast i fjol anvisade medel för upprättande av ett särskilt kustartilleridetachment i Härnösand. Jag är övertygad om att fördelarna med denna statsinstitution komma

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

att vida uppväga de nackdelar, som dövstumskolans förflyttning skulle kunna medföra.

När herr Mäler uttryckte Västernorrlands sorg inför utsikten att förlora dövstumskolan i Härnösand, kan det ju vara honom ett litet trösteämne, att det blir ett läroverk i Örnsköldsvik i stället. Det är alltid i viss mån lustigt att höra, hur de olika talarna här i kammaren försöka värva röster från olika länsbänkar. Detta gäller inte endast denna fråga, utan alla frågor, där lokalintressena komma med i spelet. Det är emellertid ingenting att säga om ett sådant förfaringssätt, som är fullt naturligt ur lokalintressenas synpunkt. Kungl. Maj:t och riksdagen måste dock bedöma dessa frågor om förläggande av offentliga institutioner ute i bygderna ur det allmännas och det helas synpunkt. — Gentemot herr Håstad, som ju bara är inflyttad stockholmare, vill jag i min egenskap av infödd stockholmare — jag är nämligen född i staden mellan broarna — säga, att jag visserligen med ledsnad ser, att Manilla skall läggas ned. Jag anser emellertid att man icke får låta sådana känslöstämningar bli avgörande för frågan. Jag går till och med så långt, att jag anser att det ur landets synpunkt är en fördel, att inte alla institutioner förläggas till Stockholm, utan att de i största möjliga utsträckning spridas ut över landet. Jag har också givit uttryck åt denna min mening i statsverkspropositionen. Flera ledamöter av denna kammare ha tidigare så vackert förfäktat samma mening. Nu föreligger här ett tillfälle att realisera denna princip att låta exempelvis en mindre stad få en institution, som kanske lika väl, ja, i många fall med större fördel kan förläggas dit än till Stockholm.

Herr talman! Den förevarande frågans komplicerade natur har nödgat mig att alltför länge taga kammarens tid och uppmärksamhet i anspråk, men jag hoppas, att jag genom det sagda har kunnat bidra till att klarlägga problemet något. Jag vill sammanfatta de synpunkter, som jag anfört gentemot reservanterna på följande sätt: några nya skäl, som skulle föranleda att man nu frångår 1942 års principbeslut, på vilket årets proposition bygger, ha icke anförts. Den statistik, ur vilken reservanterna ansett sig kunna utläsa en oroande stark tendens till ökning av intagningarna i dövstumskolorna, har fullständigt missuppfattats och ger i själva verket icke stöd för reservanternas pessimistiska uppfattning. Någon vederhäftig prognos rörande den framtida dövstumfrekvensen synes icke vara möjlig att göra. Byggnadsfrågan i Vänersborg har, i den mån den äger samband med förevarande förslag, genom stadsfullmäktiges beslut i måndags vunnit en tillfredsställande lösning. Det är inte, såsom reservanterna göra gällande, oekonomiskt att låta Manillaskolan eventuellt stå tom, vilket emellertid icke är nödvändigt. Det är däremot i högsta grad oekonomiskt att fortsätta med den nuvarande dövstumskolororganisationen. Olägenheterna för norrlandsbarnen av en förflyttning från Härnösand till Gävle, slutligen, ha överbetonats, varför något verkligt skäl mot denna förflyttning icke anförts.

Jag ber endast att få tillägga, att värden om de människor och särskilt de barn, som drabbats av dövstumhetens svåra lyte, är en viktig angelägenhet för ett så gammalt kultursamhälle som det svenska. För denna uppgift ha vi också glädjen och förmånen att kunna räkna på bistånd av en väl kvalificerad och sitt kall sällsynt hängiven lärarkår. Denna har bidragit till att vid var och en av de svenska dövstumskolorna uppbygga värdefulla traditioner. Lärarna ha därigenom var och en på sitt håll med starka band knutits till sin skola. Jag förstår därför mer än väl och respekterar till fullo deras känslor inför en omorganisation, som tyvärr måste medföra att dessa traditioner på sina håll nu skulle brytas. Men jag är förvissad om att de inom ramen

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

av den nya organisationen komma att göra lika värdefulla insatser som hittills till de dövstamma barnens bästa. Jag vill vidare säga att dessa lärare i stor utsträckning tydligen tagit del i den offentliga diskussionen i dessa frågor och därvid drivit en kraftig propaganda för sina åsikter. Därom är emellertid ingenting att säga. Jag vet också att dessa krafter bidragit till riksdagsmännens upplysning i lämplig riktning. Ej heller däremot kan göras någon invändning. Jag kan emellertid inte förstå, att riksdagen i sitt beslut skall låta sig dikteras av dylika känsloreaktioner, även om man kan förstå dem och anse dem vara fullt naturliga.

Till sist vill jag tillfoga, att jag hyser den varma förhoppningen att vi icke skola behöva se en ny uppgång i de dövstummas antal, utan att samhällets åtgöranden på det medicinska och sociala planet skola mer och mer utökas och kraftigt medverka till en minskning av dövstumfrekvensen. Jag hoppas med andra ord att dövstumvårdens problem måtte lösas i en konstruktiv anda, i det att tyngdpunkten förskjutes till det förebyggande planet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få rekommendera kammaren att antaga utskottets förslag.

Herr Wallentheim: Herr talman! Jag ber om överseende att jag ånyo begär ordet vid denna sena timme. Jag kan emellertid inte underlåta att framföra några synpunkter med anledning av dels statsrådets anförande och dels vad som framkommit i ett par andra anföranden.

Statsrådets anförande gick huvudsakligen ut på att söka förringa värdet av den diskussion, som av reservanterna förts angående den sannolika prognosen för den kommande utvecklingen på detta område. Vad vi reservanter anført i denna fråga är ingenting annat än att vi pekat på en del faktiska siffror. Även om det är riktigt, vilket jag även medgav i mitt tidigare anförande, att de siffror, som kommit att inflyta i reservationen, blivit i viss mån missvisande på grund av svårigheten att få ett verkligt klarläggande material, äro de ändå av den art, att de ge en klar och tydlig bild av den utveckling, som här synes komma att ske. Jag vill erinra om att det 1942 fattade principbeslut, som vi i dag närmare skola effektuera, grundades på födelsesiffrorna från mitten av 1930-talet. På grundval härav hade man räknat ut att den årliga intagningen under de år, då intagning ägde rum, skulle bli 115 elever. Denna siffra har nu överskridits, även om man bortser från de 5 dövstamma flyktingar, som intagits i skolorna för vård. Vi böra därjämte betänka, att de siffror, som kommit fram vid 1942 års inskrivning, grunda sig på födelsetal, som ännu inte visat den mycket starkt stegrade uppgång i fråga om antalet födda barn, som kännetecknar början av 1940-talet. Om det är riktigt att grunda de i en proposition framförda förslagen på siffror, som härleda sig från mitten av 1930-talet och grunda sig på den tendens, som då framkommit, är det väl åtminstone lika riktigt att i ett reservationsyrkande peka på de siffror, som nu äro för handen, och påvisa vad man möjligen kan utläsa därav.

Beträffande den framtida prognosen vill jag inte säga något annat än att, om det från omkring 1912 fram till 1940 visade sig, att det relativa antalet dövstamma barn i förhållande till antalet födda förhållit sig konstant, har man ingen annan rimlig ståndpunkt att intaga, när det gäller bedömningen av den framtida utvecklingen på detta område. Man bör således kunna med allt fog tillmäta dessa siffror ett avgörande bevisvärde. Om en förändring till det bättre skulle inträffa — vilket vi alla hoppas på — kommer den säkerligen icke att göra sig gällande, förrän en bra bit in på 1950-talet.

Beträffande Manillaskolan vill jag säga att den, såvitt jag kunnat finna, inte är så dålig, som man här från vissa håll velat utmåla den. Det är verk-

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

ligen synd, att inte riksdagens ledamöter i gemen ha fått göra de resor, som utskottets andra avdelning beretts tillfälle att göra för att personligen kunna verkställa direkta jämförelser. Jag tror att de flesta av riksdagens ledamöter skulle ha kommit till en helt annan uppskattning av Manillaskolan än den, som framskyntar i det resonemang, som ligger till grund för propositionen. Vi kunna dock utan tvekan säga att alla de skolor, som det här är fråga om, självfallet icke äro moderna från våra utgångspunkter. De senast uppförda dövstumskolorna äro ju från mitten av 1890-talet, och därigenom ha de fått sin särprägel. Även om Manillaskolan är ett 30-tal år äldre än de övriga dövstumskolorna, är den dock i ett förhållandevis gott skick.

Det har ur besparingssynpunkt hävdats, att Manillaskolan kanske kan användas för andra ändamål än dövstumsändamål. Om så kommer att ske, erfordras det emellertid stora kostnader för ombyggnad av skolan. Det är visserligen sant, att dessa kostnader icke belasta detta anslag, men man måste dock belasta andra anslag, antingen under åttonde huvudtiteln eller under någon annan huvudtitel. Sett ur det helas synpunkt göra man således inte någon egentlig besparing genom detta arrangemang.

Till herr Olsson i Mellerud vill jag endast säga att reservanternas förslag inte innebär, att göteborgsbarnen skulle förflyttas till Stockholm. Om man följer tankegången i propositionen, visar det sig, att det kan bli fråga om att göteborgsbarnen skola förflyttas antingen till Vänersborg eller till Lund. Vi reservanter däremot lämna denna fråga helt öppen, eftersom vi vilja ha en undersökning av hela frågan, om det överhuvud taget räcker med endast tre upptagningskolor. Jag är vidare förvånad över det resonemang, som herr Olsson förde, när han hävdade, att det går mycket bra att ha samma ledning för både upptagningskolan och fortsättningsskolan. Dessa skolor fylla nämligen helt och hållet skilda arbetsuppgifter. Den ena skolan har utpräglat pedagogiska uppgifter, och den andra skolan sysslar med ren yrkesutbildning och handhar således bland annat inköp av materiel, försäljning av arbeten m. m.

I anledning av resonemanget om att det är så lämpligt att förlägga en dövstumskola till en mindre plats, där inte trafiken är så livlig och där lugnet är större än på andra platser, vill jag som mitt personliga intryck säga, att jag tycker att exempelvis Manillaskolan med dess läge på Djurgården ligger bra mycket lugnare till än skolan i Vänersborg, som ligger vid stora landsvägen från Trollhättan till Vänersborg och där trafiken, såvitt jag kunde uppfatta, är ganska livlig. Talet om att man skall försöka förflytta en del statliga verk och inrättningar till mindre städer kan visserligen i och för sig vara riktigt. Men är det inte alldeles felaktigt att börja med att omsätta denna princip i verkligheten i fråga om skolväsendet, där det blir en förflyttning av elever och ett sönderbrytande av deras samband med föräldrar och hem? Det är bättre att i så fall börja med att förflytta andra statliga institutioner.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna reservationen.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet ännu en gång i denna debatt, om inte statsrådet Bagge i sitt nyligen hållna anförande tycktes vilja fullkomligt underkänna hela det resonemang, som reservanterna här fört och som medfört, att de på vissa punkter stå tveksamma mot det föreliggande förslaget. I den mån detta statsrådets generella underkännande av reservanterna också berör den reservation, som jag avgivit i denna fråga, skall jag tillåta mig att i största korthet beröra den av statsrådet förda kritiken mot oss reservanter.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Statsrådet beklagade först, att reservanterna ville ha denna fråga utredd på nytt, varigenom hela frågan skulle bli väsenligt fördröjd etc. Detta är i varje fall inte reservanternas egen syn på sin begäran om bordläggning av frågan för utredning. Reservanterna ha nämligen direkt utsagt, på vilka punkter de önska komplettera den redan verkställda utredningen. Reservanterna ha dessutom varit av den uppfattningen, att denna utredning borde hinna slutföras så snart, att förnyat förslag skulle kunna framläggas till nästa års riksdag. Detta gäller i varje fall de kompletterande utredningskrav, som jag framfört i min reservation.

Statsrådet uttryckte sin glädje över att statsutskottet tillstyrkt propositionen. Detta är visserligen i och för sig riktigt. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att frågans invecklade beskaffenhet återspeglas i det förhållandet, att statsutskottet varit delat i två så gott som lika stora hälfter med 13 ledamöter på den ena och 12 på den andra. Detta är en god illustration till hur invecklade och svårbedömbara dessa frågor i verkligheten äro.

Statsrådet riktade sin kritik framför allt mot den begäran, som reservanterna här framfört om att få till stånd en undersökning, som skulle kunna leda till en prognos beträffande antalet dövstamma barn under de närmaste åren. Statsrådet underströk, att reservanternas resonemang på denna punkt utgått från ett fundamentalt misstag, och han förvånade sig över att ett sådant misstag hade kunnat begås. Jag nödgas därför peka på vad saken här verkligen gäller för att ge den riktiga proportioner.

I den första reservationen anföres på s. 39 i utlåtandet tre siffror beträffande antalet intagna barn under åren 1939, 1941 och 1943. Det har påpekats att den första av dessa siffror är felaktig. Före 1939 intogos elever vid Vänersborgs och Härnösands skolor vartannat år å jämna år, under det att samma intagning i Lunds och Manillas skolor skedde å udda år. Efter 1939 företas emellertid intagningen fortfarande vartannat år men vid alla skolor å udda år. Detta har medfört, att en av dessa tre i reservationen anförda siffror blivit missvisande. Detta skulle således vara det »fundamentala» misstaget av reservanterna. Jag vet inte om statsrådet hörde, att jag i mitt tidigare anförande förklarade, att dessa siffror icke spelat någon roll för mig och att de tillmätts en mycket liten betydelse inom utskottet, där reservanterna fört ett helt annat resonemang. Det är uppenbart att man, även om dessa intagningssiffror varit kommensurabla, icke kan bygga på sådana siffror från intagningar av elever under allenast tre år. Jag har också hela tiden i utskottet hävdadt detta. Vad är det då som gjorts, att vi reservanter ansett oss böra påfordra en prognos och att vi befarat en stegring av antalet dövstamma? Jo, det är det förhållandet, att antalet dövstamma barn alltid förhållit sig relativt konstant i jämförelse med totala antalet födda barn per år. Under 15 år har det årligen varit omkring 7 dövstamma barn på 10 000 barn. Under sådana förhållanden ha vi reservanter hävdadt, att när födelsesiffrorna stegrats på det sätt, som skett under de sista 6—7 åren, ligger det antagandet mycket nära, att med en stegrad total födelsesiffra även skall följa ett ökat antal dövstamma barn. Jag anser således att statsrådet gentemot reservanternas motivering använt större våld än nöden kräver. Vi reservanter ha, när vi begärt en prognos, icke byggt denna begäran enbart på de av mig återgivna siffrorna beträffande antalet intagna elever, utan vi ha i verkligheten byggt på de faktiska förhållanden, som jag här pekat på och vilka göra det ganska sannolikt, att antalet dövstamma barn kommer att stegas.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Statsrådet nämnde i sitt anförande att den medicinska sakkunskapen förklarar, att några säkra slutsatser rörande den framtida frekvensen av dövstumma barn icke kunde dragas. Detta är kanske riktigt. Det är emellertid en rimlig begäran, att man skall göra en undersökning av sakkunniga för att få utrönt den stegring av antalet dövstumma barn, som man med utgångspunkt från att antalet dövstumma förhåller sig relativt konstant i jämförelse med det totala antalet födda har att räkna med. Under alla omständigheter är det värdefullt att få dessa förhållanden mer belysta, än vad som framgår av handlingarna i ärendet. Jag vill därför med bestämdhet göra gällande, att vi reservanter i vårt resonemang om prognoser inte alls byggt på några »fundamentala misstag». Vi ha i stället byggt vårt krav på dessa två enkla fakta, nämligen dels den för närvarande mycket starkt stigande födelsekurvan och dels det relativt konstanta antalet dövstumma barn jämfört med det totala antalet födda.

Statsrådet berörde i sitt anförande endast i förbigående det andra huvudskälet för reservanternas ståndpunktstagande. Jag skall därför fatta mig mycket kort härom. Jag vill endast framhålla att det måste anses vara ganska berättigat att begära, att man, innan man bestämmer sig för det mellersta dövstumsdistriktets förläggning till Vänersborg, vill se en definitiv plan för ordnande av lokala och andra förhållanden där för fortsättningsskolan. Det förhåller sig icke så, att man kan säga att i och med beviljande av de 32 000 kronor, för vilka ett internat skulle förbättras i Vänersborg, skulle hela byggnadsfrågan för fortsättningsskolan kunna anses vara löst. Genom utredningen har nämligen denna fråga om fortsättningsskolans lokalbehov blivit ganska grundligt utredd. Det visar sig också, att för att kunna få tillfredsställande internatbyggnader i Vänersborg behövs icke mindre än $\frac{1}{2}$ milj. kronor. Man behöver inte så ingående ha studerat förhållandena i Vänersborg för att kunna se, att det är uppenbart, att verkstadsskolan måste ha bättre och rikare tillgång på verkstadslokaler särskilt om en ytterligare differentierad yrkesutbildning skulle genomföras, varom man från olika håll tycks vara överens. Jag menar med andra ord att vad reservanterna begära, nämligen att innan de binda sig för Vänersborgsskolan få en plan från Kungl. Maj:t över hur lokalfrågan för fortsättningsskolan skall lösas, inte på något sätt kan anses vara för mycket begärt. En sådan utredning kan därtill göras på relativt kort tid på grundval av det material, som redan föreligger i utredningsakten till detta ärende. Denna fråga hänger nämligen samman med användningen av upptagningsskolans lokaler, ty om denna senare icke skulle förläggas till Vänersborg, skulle det bli mycket billigare att lösa lokalförhållandena för fortsättningsskolan.

Till sist vill jag endast säga att jag har samma uppfattning som statsrådet, när han säger att Manillaskolans fortsatta utnyttjande endast bör vara ett provisorium. Å andra sidan är det emellertid uppenbart — vilket även framgår av handlingarna — att dessa lokaler med en relativt billig förbättring mycket väl kunna användas rent provisoriskt för sina hittillsvarande syften. Lokalerna äro nämligen luftiga och ljusa. Givetvis äro de omoderna, men man kan icke från hygienisk synpunkt rikta några allvarligare anmärkningar mot dem. Jag har därför i min reservation hävdat, att man icke kan utdöma Manilla som ett provisorium.

Herr talman! Jag har med anledning av den mycket skarpa kritik, som statsrådet riktat mot reservanternas resonemang, velat hävda, att de grunder, varpå vi byggt vårt krav om uppskov med ärendet, synas mig allt fortfarande vara ganska starka och vägande.

Organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Då den förre ärade talaren gör gällande, att jag överdrivit och givit orimliga proportioner åt det statistiska misstag, som han och de andra reservanterna tyckas ha gjort sig skyldiga till, vill jag säga några ord till komplettering av mitt yttrande på denna punkt. Herr Holmdahl och jag äro ense om att en siffra i reservanternas sammanställning är felaktig. Men i motsats till herr Holmdahl måste jag hävda, att eftersom just denna siffra lagts till grund för en jämförelse, så blir hela bilden av den följande utvecklingen missvisande. Man får en brant stigande kurva över antalet intagningar, uteslutande därför att det första talet i serien är cirka 25 enheter för lågt. För att belysa vilken vikt reservanterna själva synas ha velat tillmäta detta statistiska material, vill jag återge ett uttalande i reservationen nr 1. Där framhålles nämligen följande: »Med den för närvarande rådande uppgången i födelsetalen torde det vara sannolikt att den sålunda konstaterade ökningen av antalet dövstamma barn kommer att fortsätta. Detta bör tillmätas en avgörande betydelse för det slutliga ställningstagandet till dövstumskolväsendets organisationsproblem.» Mot bakgrunden av detta uttalande undrar jag, om jag verkligen överdrivit och givit denna sak orimliga proportioner.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag vill än en gång fästa statsrådet Bagges uppmärksamhet på att hela det resonemang, som jag fört i denna fråga, alls icke bygger på dessa siffror. De krav, som framförts av reservanterna i statsutskottets andra avdelning, bygga just på de förhållanden, som jag här anfört och vilka icke på något sätt blivit berörda av statsrådets kritik.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Holmdahl avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Viklund begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 135, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Pauli m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att tvekan kunde råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 85 ja och 89 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Pauli m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till yrkesundervisningen jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till yrkesundervisningen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Andersson** i Mölndal: Herr talman! Jag vill säga några ord i anledning av den punkt som gäller stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor. Då verkstadsskolorna år 1936 startades som ett led i kampen mot den inom vissa områden av landet mycket omfattande arbetslösheten, fastställdes ett högsta stipendiebelopp till eleverna med 60 kronor per månad. Detta högsta stipendiebelopp av 60 kronor utgick sedermera även till centrala verkstadsskolor ända fram till 1941. Vid 1941 års riksdag fastställdes de nu gällande bestämmelserna för stipendier till elever vid centrala verkstadsskolor. Enligt dessa bestämmelser är det högsta stipendiebelopp som kan utgå begränsat till 45 kronor per månad. Allt efter som verkstadsskolorna för arbetslös ungdom omorganiserats till centrala verkstadsskolor, har det högsta stipendiebeloppet också sänkts från 60 till 45 kronor per månad. När stipendierna år 1936 fastställdes till 60 kronor, var levnadskostnadsindex med 1914 som basår 158 och 241 enheter i april 1944 — alltså en ökning med 83 enheter eller, rättare sagt, en levnadskostnadsökning med närmare 50 procent. Det kan säkerligen icke vara svårt att förstå de svårigheter som kan utgå utveckling medfört både för elever och för skolorna. Så gott som alla samhällsgrupper ha på skilda sätt fått kompensation för de ökade levnadskostnaderna, men på detta område har man gått i rakt motsatt riktning. Man har sänkt stipendierna. De samhällsgrupper som frekventera de olika centrala verkstadsskolorna äro av det slag, att deras ekonomiska förutsättningar icke ge möjlighet för dem själva att i någon större utsträckning bidra till sin vistelse vid skolan. För att belysa detta skall jag anföra några siffror som visa det ekonomiska läge de föräldrar befinna sig i, vilka ha barn i en central verkstadsskola. Vid den centrala verkstadsskolan i Sundsvall exempelvis finnas 143 elever, och av dessa är det 66 vilkas föräldrar ha en inkomst av mellan 500 och 2 000 kronor. Det motsvarar 46,2 procent av hela elevantalet. Då det gäller eleverna vid centrala verkstadsskolan i Karlskrona, visar det sig, att av 146 elever är det 130 elever vilkas föräldrar icke ha högre inkomst än 2 000 kronor. Går man till den verkstadsskola i Uddevalla, som man räknar med skall bli central verkstadsskola från och med den 1 juni, äro förhållandena lika. Var och en kan säkerligen av dessa siffror förstå, att dessa föräldrar till eleverna vid de centrala verkstadsskolorna helt och hållet sakna möjlighet att lämna bidrag till barnens uppehälle vid skolan.

Om icke stipendierna snarast återföras till sitt tidigare realvärde, komma de centrala verkstadsskolorna att förlora sin ursprungliga uppgift. Att så redan skett framgår i viss mån av utlåtandet, där utskottet bland annat säger: »Exempel kunna redan nu anföras på huru eleverna vid en skola huvudsakligen rekryteras med ungdom bosatt på eller i den närmaste omgivningen av den ort, till vilken skolan är förlagd, medan däremot mera avlägset boende ungdom icke nämnvärt utnyttjar skolan.» Det exempel som utskottet påvisar i sitt utlåtande skulle avse den centrala verkstadsskolan i Tidaholm som har 48 elever, därav 40 äro boende i Tidaholm eller trakten närmast omkring denna skola. Man kan då icke säga, att denna skola utgör en central verkstadsskola för ett större upptagningsområde utan snarare en verkstadsskola för en mindre ort.

1942 års riksdag ansåg, att det i vissa fall var nödvändigt att ett något

Anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

högre stipendiebelopp kunde utgå, och den lade i Kungl. Maj:ts hand att under vissa förutsättningar medgiva en förhöjning av stipendierna vid de centrala verkstadsskolorna. Detta beslut fattades vid riksdagen 1942 men först i mars månad 1944 har Kungl. Maj:t medgivit, att en förhöjning av stipendierna skulle kunna ske, men begränsat detta endast till ett landstingsområdes centrala verkstadsskolor, nämligen Västernorrlands läns landsting. Dessutom har man gjort ytterligare den begränsningen, att endast sådana elever som gingo i skolan, då den var skola för arbetslös ungdom, skulle komma i åtnjutande av denna förhöjning av stipendiet, medan däremot elever som kommit till skolan efter det skolan omorganiserats till central verkstadsskola icke skulle kunna komma i åtnjutande av denna förhöjning. Man har alltså gjort en kategori-klyvning mellan eleverna i samma skola. Det hade varit motiverat, att Kungl. Maj:t icke begränsat detta medgivande till ett enda landstingsområde, utan att alla centrala verkstadsskolors elever som uppfylla den förutsättning som angivits av 1942 års riksdag borde komma i åtnjutande av det förhöjda stipendiebeloppet. Den ökning av levnadskostnaderna som ägt rum hade motiverat ett bifall från utskottets sida till de i denna fråga väckta motionerna, vari föreslås ett högsta stipendium på 60 kronor med tillägg av 15 kronor som skulle utgå på grund av de ökade levnadskostnaderna. Men då utskottet förutsätter, att frågan om stipendierna skall bli föremål för särskild utredning i sammanhang med annan utredning som utskottet tidigare begärt, skall jag icke yrka bifall till motionerna utan endast uttala den önskan, att denna utredning snarast måtte leda till resultat.

Då utskottet uttalar i sitt utlåtande, att utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t utnyttjar den Kungl. Maj:t av riksdagen lämnade befogenheten att medgiva höjning av här ifrågavarande stipendiebelopp i samtliga de fall där de av riksdagen angivna förutsättningarna härför föreligga, vill jag ställa den frågan till utskottet, om utskottet avser, att alla elever i tredje behovsgraden få ett stipendium på 60 kronor. Skulle så vara fallet, uttalar jag den förhoppningen, att departementschefen snart infriar utskottets förväntan.

Jag har icke annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Eriksson* i Sandby, *Nilsson* i Landskrona, *Mårtensson*, *Johansson* i Torp, *Svensson* i Ljungskile, *Hallberg*, *Grym*, *Jansson* i Kalix och *Fiklund*.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! I anledning av det anförande som nyss hållits skall jag endast säga några ord. Det framgår med tillräcklig tydlighet av utskottets formulering, att utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t använder sig av den fullmakt som riksdagen lämnat. För att ytterligare understryka den saken har utskottet höjt anslagsbeloppet med 100 000 kronor. Under sådana förhållanden är detta ett så klart uttalande, att det förefaller mig, som om motionärerna i det fallet skulle kunna vara tillfredsställda med vad utskottet skrivit. Jag har ingen anledning att närmare understryka detta, därför att det är med sådan styrka utskrivet i utskottets motivering, att utskottet också förväntar, att Kungl. Maj:t använder den fullmakt som riksdagen givit Kungl. Maj:t.

Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Blott ett par ord! Tillsammans med några kamrater från Älvsborgs och Södermanlands län har jag väckt en motion med syfte att få verkstadsskolornas anpassning efter bygdens näringsliv så

Anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

smidig som möjligt. Utskottet refererar här riksdagens uttalanden såväl 1941 som 1942 och säger sedan som sin egen mening, att utskottet anser, att Kungl. Maj:t har fria händer vid sin prövning av skolornas förläggning inom de olika förslagen och att med hänsyn till omständigheterna medgiva, att en verkstads-skola kan få fördelas exempelvis på två avdelningar inom ett län. Jag anser mig sålunda kunna tolka utskottets utlåtande på denna punkt som en anslutning till den uppfattning som vi hysa i denna fråga. Jag har intet yrkande, men jag har velat uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t vid prövning av ansökningar som föreligga på detta område kommer att utnyttja de möjligheter till den ändamålsenligare anpassning som detta uttalande medgivit.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Eskilstuna, *Hagård* och *Lundbom*.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående allmänna studielånefonden jämte i ämnet väckta motioner. *Förslag angående allmänna studielånefonden.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 1, kapitalbudgeten, bilaga 6, punkt 13, hade redogörelse lämnats för allmänna studielånefondens ställning och behov för budgetåret 1944/45. Någon ny kapitalinvestering hade icke ansetts erforderlig för nämnda budgetår.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Gillström m. fl.* (I:15) och den andra inom andra kammaren av herr *Sundström* i Vikmanshyttan *m. fl.* (II:38), vari hemställt, att riksdagen måtte besluta anslå ett belopp av 50 000 kronor att användas till räntefria studielån ur allmänna studielånefonden för år 1944,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Kyling m. fl.* väckt motion (II:282), vari hemställt, att å riksstaten för budgetåret 1944/45 måtte uppföras ett anslag å 100 000 kronor att tillföras allmänna studielånefonden.

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I:15 och II:38 samt II:282 icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i sin motivering anfört i fråga om lån till seminarieelever.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Viklund*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Sundström** i Vikmanshyttan: Herr talman! Då riksdagen år 1943 tog det första steget till nedskärning av anslaget till allmänna studielånefonden, hade jag väckt en motion med yrkande, att samma belopp skulle utgå som året förut. Utskottet avstyrkte emellertid den motionen med den motiveringen, att anslaget till återbetalningslånen skulle täcka årets behov av lån. Riksdagen biföll även utskottets förslag. I år har Kungl. Maj:t helt och hållet slopat anslaget till allmänna studielånefonden, och utskottet har även följt Kungl. Maj:t och i denna fråga alltså avstyrkt en av mig väckt motion om ett anslag på 50 000 kronor för ändamålet. Motiveringen är densamma som i följ, att återbetalningslånen skulle täcka det anslag som finns för ändamålet. Om man emellertid tittar litet närmare på den tabell, som finns återgiven i utskottsutlåtandet, blir man något tveksam på den punkten. Om man tittar på posten »Beviljade

Förslag angående allmänna studielånefonden. (Forts.)
lån» framgår därav, att under år 1943 ha av 884 sökta lån endast 146 beviljats. Det är alltså 16 å 17 procent av hela antalet inkomna ansökningar som bifallits. Nu säger utskottet i sin motivering för avslagsyrkandet följande: »Utskottet har även under hand förvissat sig om att tillräckliga medel för närvarande stå till förfogande för att med lån ur fonden tillgodose för dylika låns erhållande kvalificerade sökande.» Och sedan säger utskottet i fortsättningen: »Utskottet vill emellertid framhålla betydelsen av att fondens för utdelning disponibla tillgångar motsvara det vid varje tidpunkt aktuella behovet, så att icke eljest kvalificerade sökande komma att förvägras lån på grund av brist på medel.» Jag skulle vilja fråga statsutskottets ledamöter vad som egentligen menas med kvalificerade sökande. När 85 procent av de sökande äro okvalificerade för att erhålla dessa lån, förefaller det litet egendomligt. Tittar man på antalet sökta lån på seminarieanslaget finner man, att av 93 sökande ha 62 erhållit lån — alltså ha över 70 procent av dessa ansökningar beviljats. Då förefaller det mig litet egendomligt, om det skulle vara så underkvalificerade sökande till lån från allmänna studielånefonden.

Jag förmodar, att alla som söka lån ur denna fond i allmänhet äro människor med låg inkomst, som stått vid arbetsmaskinen och sedan kommit till skolan, eller som gått bakom plögen och själva bedrivit studier och då fått en känsla av behovet av ökade kunskaper på olika områden och för den skull sökt sig in i olika praktiska skolor och sålunda äro i behov av sådana här lån. De ha naturligtvis inga betyg att visa upp som kunna betecknas »med beröm godkänt», utan de kunna endast hänvisa till de rekommendationer som de kunna få av vederbörande kommunala myndigheter. Jag skulle föreställa mig, att om det funnes större möjligheter att erhålla dessa lån skulle också antalet ansökningar bli större än det för närvarande är. Av den tabell som här föreligger framgår, att ansökningarna minskats undan för undan, trots att antalet elever i dessa praktiska skolor i allmänhet stiger oupphörligen. Det beror uteslutande på den omständigheten, att de veta med sig, att det föreligger stora svårigheter att få dessa studielån som de så väl behöva. Därför har man anledning tro, att nästa års tabell kommer att visa en högre procentsats än den, som denna tabell utvisar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna motionen om ett anslag på 50 000 kronor. Skulle detta anslag icke komma till användning, finnas pengarna kvar. Dessutom ha vi de lån som återbetalas, och det enda som staten förlorar är ränta på pengarna.

Herr Viklund: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än vad utskottet föreslagit, men jag skulle ändå vilja göra några reflexioner i denna fråga. I det kommunala arbetet, där jag kommer i kontakt med ungdomarna ute i bygderna, har jag ofta erfarit, att de många gånger varit rädlösa och begärt råd av mig när det gällt att söka sig in i en läroanstalt. De ha varit rädlösa, därför att de sakna de ekonomiska förutsättningarna för att kunna bestrida kostnaderna för sina studier. Jag har underrättat dem om vad som erfordrades enligt direktiven för att söka dessa räntefria studielån. Ofta — jag kan nästan säga så gott som alltid — ha dessa ansökningar avslagits åtminstone när det gällt en viss kategori. Jag vet särskilt ett fall som berett mig åtskillig bitterhet liksom även den som fått avslag på sin framsällning. Det var en ung pojke med håg för studier och god begåvning. Han var son till en utrationaliserad arbetare och barn i en stor syskonkull. Han hade läst på korrespondens för att stilla sitt studiebegär och han kom med glans in i första ringen vid ett norrländskt gymnasium. Tillsammans med kommunala representanter vitsor-

Förslag angående allmänna studielånefonden. (Forts.)

dade jag, att denne yngling ovillkorligen måste avbryta sina studier, ifall han icke erhöll ett räntefritt studielån. När det hade gått en tid in på sommaren erhöll han besked om att sådant lån icke hade beviljats. Det var klart att vi undrade. Jag har sett, att när sådana ynglingar fått avslag och därmed förlorat sina studiemöjligheter, har det inträffat att de komma på sned här i livet. Jag frågade för något år sedan här nere i Stockholm vad som kunde vara orsaken till avslaget och jag fick då det beskedet att de, som gingo på gymnasier, icke kunde erhålla sådana lån. Det var en generell begränsning, som man hade infört. När jag anförde detta exempel i utskottsavdelningen tillbakavisades det emellertid så bestämt, att jag började tvivla på att jag hade erhållit riktiga upplysningar, men så var dock fallet. De som utdela dessa stipendier ha infört denna restriktion, och jag skall för min del icke klandra dem, som ha den svåra uppgiften att fördela dessa lån.

Det har också inträffat att andra, som ha kommit in vid en skola och ha begärt hjälp från denna studielånefond, ha erhållit besked om att inga lån kunna erhållas. Detsamma har hänt ynglingar, som efter att genom korrespondensundervisning och arbete i det praktiska livet ha skaffat sig goda färdigheter och kunskaper ha sökt sig in exempelvis vid tekniska gymnasier och andra läroanstalter. Vi undrade naturligtvis över vad orsaken kunde vara till att de icke kunde erhålla studielån, men vi ha kommit underfund med orsaken i år. Det beror nämligen på att man har satt en betygsspärr, så att det är endast ynglingar, som ha med beröm godkänd i medelbetyg, som kunna erhålla dessa lån. Det måste till särskilda omständigheter för att motivera ett undantag härifrån.

Är det då riktigt att sätta en sådan betygsspärr? När det gäller ynglingar, som efter att ha bedrivit självstudier eller ha gått igenom en folkhögskolekurs eller något sådant tentera in vid ett tekniskt gymnasium, är det ju klart, att de icke kunna erhålla AB i medelbetyg redan första eller andra terminen. Detta bekräftades också, när utskottsavdelningen gjorde ett besök i Örebro. Jag frågade rektorn för därvarande skola hur betygen voro i hans läroverk och om det var många, som hade med beröm godkänd. Han svarade, att det skulle i så fall vara särskilt begåvade ynglingar, och det betyget tilldelades dem först de sista terminerna.

Det är klart, att under sådana förhållanden måste de, som komma från arbete ute på industriplatserna eller från jordbruket, bli handikappade, när de komma in vid läroanstalterna. Det måste naturligtvis bli oerhört svårt i portgången. Det är oerhört arbetsamt för dem att tillägna sig studiernas elementa till exempel i språk och matematik. De, som haft förmånen att gå genom läroverk, ha ett försprång och det är också dessa, som bli kvalificerade att erhålla studiehjälp.

Statens direktiv föreskriva, att de som skola erhålla sådana lån skola vara särskilt skickade att på ett särskilt sätt, tror jag det heter, främja landets andliga och materiella förkovran. Jag tycker det är en ganska anspråksfull fordran. Det är ju bra, om till exempel en veterinär eller en tandläkare eller en skollärare är skickad att på ett särskilt sätt främja landets andliga och materiella förkovran, men man får väl också vara nöjd med folk, som med ambition göra ett gott dagsverke. På personer, som själva ha medel att bekosta sin skolgång, ställer man icke samma krav.

Enligt min mening vore det skäl uti att syna detta problem en smula. Många motionärer ha under årens lopp trott sig kunna avhjälpa svårigheterna genom att yrka på höjda statsanslag. Jag tror icke, att det är på den punkten, som en ändring bör åstadkommas. Jag tror, att det gäller att försöka vidga i någon mån det nålsöga, som ungdomen skall försöka tränga sig igenom för att

Förslag angående allmänna studielånefonden. (Forts.)
erhålla denna studiehjälp. När jag har anfört dessa ord är det för att signalera en framstöt, som möjligen senare kommer att göras.

För dagen har jag, herr andre vice talman, intet särskilt yrkande.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Det anförande, som nu senast hölls av herr Viklund, avsåg ju närmast en kritik av de regler och villkor, som gälla för utlämnandet av dessa studielån. Han slutade också sitt anförande med att säga, att han icke åsyftade en höjning av anslagsbeloppet. Vid en föredragning i detta ämne på avdelningen fingo vi också den upplysningen, att det fanns pengar för alla kvalificerade sökande, och det sades också, att om man skulle minska på fordringarna skulle man få ta med rubb och stubb. Det kan icke vara meningen, sade vederbörande, att man på det sättet skall fördela de lån, som det här gäller, utan det måste fordras vissa kvalifikationer. Efter som några ytterligare medel som sagt icke heller erfordras för att tillfredsställa de ansökningar, som ligga inne, behövs icke något ytterligare anslag.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Då jag under rätt många år har tillhört den nämnd, som tidigare hade att uppgöra förslag till utdelning av statens räntefria studielån och som fr. o. m. i år själv fattar de definitiva besluten i dessa ärenden, är det ganska naturligt, att jag anser mig böra ta till orda i anledning av den debatt, som här har förts. Jag ber att få säga, att å ena sidan är det ju glädjande för nämndens ledamöter att se det intresse, som i riksdagen visas för denna form av statsverksamhet, men att å andra sidan själva handhavandet av denna verksamhet självfallet är ganska svårt med hänsyn till omfattningen av arbetet.

Man kan icke så lätt bedöma denna fråga, som det föreföll mig att den förste ärade talaren i denna debatt gjorde, då han räknade ut hur liten procent av de sökande, som hade kommit i åtnjutande av dessa lån. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att här söker en mycket stor kontingent personer, som icke ha möjlighet att komma in i någon läroanstalt på grundval av de kvalifikationer, som de kunna ha. Jag kan bara nämna, att vid dessa tekniska skolor, som ha stora förtjänster på sitt sätt och som ha ett mycket stort elevantal, sökas studielån av en mycket stor kontingent personer, som icke äro inskrivna vid någon läroanstalt och som icke ens om de fingo lån någonsin skulle kunna komma in där. Det är därför icke möjligt att räkna så enkelt, som man gjorde i det sammanhanget.

Av den förteckning över sökande till studielån under studieåret 1944/45, som jag har framför mig, framgår att det dessutom är ett avsevärt antal, som söka studielån till läroanstalt, vid vilken enligt författningen studielån icke kunna utgå, därför att läroanstalten icke har statsunderstöd. Dessa ansökningar komma emellertid också med i statistiken, och man får därför en lägre procent beviljade ansökningar än om man allenast skulle räkna med dem, som ingivits av personer inskrivna vid läroanstalter, som äro berättigade till studielån.

Dessutom förhåller det sig på det sättet, såsom också här har anförts, att ett ganska stort antal ansökningar komma från personer, som icke ha avlagt examen utan söka studielån för att bedriva studier vid realskola eller gymnasium, alltså för att läsa på realskoleexamen resp. studentexamen. Redan ganska tidigt under studielånenämndens verksamhet ha dessa kategorier endast i undantagsfall beviljats studielån. Nämnden har nämligen ansett, att man överhuvud taget vet mycket litet om deras möjligheter att kunna avlägga den examen, som i och för sig skall vara grundläggande för den vidare utbildning-

Förslag angående allmänna studielånefonden. (Forts.)

en. Det är ett 60-tal av de 1 128 sökande, som i år ha förekommit i studienämndens handlingar, som bedriva studier i det avseendet.

Nu vill jag emellertid fästa uppmärksamheten vid att arvsfonden också bedriver en understödsverksamhet för att hjälpa personer att studera, och arvsfonden koncentrerar sig därvid alldeles särskilt på sådana, som studera vid realskola eller läsa på studenten. Det är då ganska naturligt, att studielånenämnden vill vänta för att se, om dessa personer lyckas klara sin examen.

Eftersom jag icke har deltagit i arbetet på den avdelning, som behandlat detta ärende, är det kanske icke så lätt att svara på den fråga, som den förste ärade talaren i denna debatt ställde om vad som menas med kvalificerade sökande. Jag skulle emellertid tro, att man i detta avseende har menat, att med kvalificerad sökande skall förstås person, som åtminstone har kvalifikationer för att komma in i den läroanstalt, till vilken han söker eller uppger sig söka studielån för att kunna bedriva studier vid. När man här har påpekat, att procentalet sökande från folk- och småskoleseminarier, som ha fått lån, är avsevärt högre än beträffande andra sökande, så ligger förklaringen därtill just i detta faktum, att det stora flertalet av den förstnämnda kategorien, som söker studielån, redan är inskrivet vid läroanstalten i fråga.

Jag vill också framhålla, att beträffande sådana, som bedriva studier vid viss uppgiven läroanstalt, träder studielånenämnden alltid i kontakt med ansvariga lärarkrafter just vid denna läroanstalt för att på det sättet vid sin bedömning komma fram till bästa möjliga resultat. Det är för övrigt icke alls ovanligt, att någon ledamot av riksdagen, som känner en person i sin hemort, kommer och anför, att detta är en utmärkt studiebegåvning, som på allt sätt bör stödjas av staten med studielån, men att när man sedan går till akterna i målet och plockar fram betygen finner man, att betygen icke alls visa att det är en utpräglad studiebegåvning utan raka motsatsen. Sätter man sig sedan i förbindelse med de lärare, som haft hand om vederbörande, får man där samma vitsord. Man bör därför icke i detta avseende så där utan vidare basera sitt omdöme rörande studiebegåvningen allenast på hörsägnen eller uppgifter, som icke kunna dokumenteras av vad som i detta avseende vanligen gäller som dokument.

Jag vill sålunda säga, att min erfarenhet är, att studielånenämnden söker att komma fram till ett resultat, som är så rättvist som överhuvud taget är möjligt. Jag vill emellertid tillägga, att det är betydligt lättare att konstatera behovet ur ekonomisk synpunkt för vederbörande att få ett lån än att få fram de förutsättningar för ett gott resultat i studiehänseende, som kunna föreligga i de olika fallen.

Beträffande det kapital, som står till förfogande, måste man konstatera, såsom också framgår av tabellen på s. 67 i utskottets utlåtande, att det under de sista åren växt, så att det bättre svarar mot behovet. Vad som på denna punkt har varit besvärligt har varit den avsevärda nedskärning, som skedde år 1940. Det framgår ju av statistiken, att av 864 sökande av nya lån var det detta år endast 64, som erhöilo lån. När motsvarande siffror år 1943 voro 884 sökande och 146 beviljade lån, så finner man ju att procenten beviljade lån avsevärt stigit. När man kommer att presentera statistiken för år 1944, kommer man säkerligen där att finna ännu bättre siffror. Jag har den uppfattningen, att det tillgängliga beloppet i år är så rikligt, att man, med aktgivande på att endast kvalificerade sökande skola komma i åtanke, i stort sett kommer att kunna tillgodose det föreliggande behovet. Detta innebär emellertid givetvis icke, att alla sökande ha kunnat erhålla lån, därför att, såsom framgår av vad jag förut sagt, man aldrig kan tänka sig att lämna ut lån utan vidare, eftersom förutsättningar härför icke föreligga.

Förslag angående allmänna studielånefonden. (Forts.)

Jag kan också i detta avseende nämna, att för en av de studiegrupper, som jag haft att behandla i år, nämligen statliga skogsskolor, har det visat sig, att nära hälften av antalet sökande redan kommit in i skolan då de lämnat in sina ansökningar om studielån. Eftersom det gäller en ettårig kurs kommer ju studietiden för dem att vara slut, innan det studieår inträder, för vilket lån i år utdelats. Även sådana sökande komma med i statistiken. De kunna dock icke komma i åtnjutande av lån, men de förrycka givetvis statistiken, som på detta sätt visar ett sämre resultat, än vad som egentligen borde vara fallet.

Med denna förklaring ber jag för min del att få instämma i det yrkande om bifall till utskottets förslag som framställts av statsutskottets andra avdelnings ordförande.

Herr **Sundström** i Vikmanshyttan: Herr talman! Jag ber att få nämna, att innan jag lämnade fram min motion, talade jag med just den siste ärade talaren om huruvida jag borde väcka en motion i frågan eller icke. Jag fick då det beskedet, att han ansåg detta lämpligt. Han klagade över de svårigheter som hade förelegat, när det gällt att bevilja sådana här lån, med hänsyn till den knappa tillgången på pengar som förefunnits under de gångna åren. Nu vill det framgå av herr Erikssons anförande här, att alla som varit kvalificerade för att erhålla sådana lån skulle ha erhållit dylika. Jag tvivlar på denna uppgift.

Det är vidare en annan fråga, som jag här vill beröra. Det har påståtts, att det inlämnats ansökningar om lån, innan vederbörande fått tillstånd att komma in i en skola. Jag tror knappast, att något sådant förekommit. Jag har vid flera tillfällen skrivit intyg åt sådana som sökt stipendier ur bröderna Molanders stiftelse i Kopparbergs län. Men dessa ha alltid, innan de sökt dessa stipendier, haft klart för sig, att de skulle komma in i den skola till vilken de sökt.

Jag tror, att även med de återbetalningar som komma att ske i år kommer det belopp som står till förfogande inte att räcka till för att tillfredsställa det behov, som finns. Det har under den tidiga debatten icke alls nämnts någonting om de kvalifikationer, som man kräver av vederbörande. Icke förrän just nu har det sagts ett ord därom. Jag är glad, om man kan åstadkomma en lättnad i detta avseende, så att även de som icke ha höga betyg att hänvisa till kunna komma i åtnjutande av dessa lån.

Jag vidhåller i alla fall mitt yrkande om bifall till min motion.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde först beträffande punkten a) propositioner i vad angick motionerna I: 15 och II: 38, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till nämnda motioner; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sundström i Vikmanshyttan begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten a) av utskottets förevarande utlåtande nr 137, i vad angår motionerna I: 15 och II: 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit nämnda motioner.

Förslag angående allmänna studielånefonden. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande del.

På av herr andre vice talmannen därå givna särskilda propositioner biföll kammaren härefter vad utskottet i punkten a) i övrigt samt i punkten b) hemställt.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rationalisering och utbyggnad av skolhälsovården m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln jämte i ämnet väckta motioner.

Vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2, angående vissa frågor rörande utbildningen inom marinen m. m.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Severin** i Stockholm: Herr talman! Jag ber om tillgift för att jag tar kammarens tid i anspråk i denna tid på dygnet. Jag kan i alla fall icke låta en av de frågor som förekomma under denna punkt gå förbi utan vidare.

Här är det bland annat fråga om inrättande av en s. k. provningsdetalj. Denna provningsdetalj avser en slags intelligensprovning, ett psykotekniskt eller psykologiskt prov, vad man nu vill kalla det, av dem som inkallas till värnplikt. Jag har i och för sig ingenting att invända emot att sådana prov företagas. Det kan säkerligen ur vissa synpunkter vara bra att anställa sådana prov för att utröna, i vad mån den värnpliktige kan ha större förutsättningar för det ena arbetet än för det andra. Jag anser emellertid, att man drar allt för vittgående slutsatser av dessa prov. Man har åtminstone tillsvidare ganska liten erfarenhet därav.

En del av kammarens ledamöter har kanske läst om att det för några månader sedan förekom, att en värnpliktig undergått dylika prov och att resultatet därav blev, att han berövades sitt körkort. Han var yrkeschaufför och hade kört bil i tre år utan anmärkning. När han så underkastades dessa prov, befanns han ha en tolvåringars intelligens. Med utgångspunkt härifrån gjordes en framställning till länsstyrelsen i Norrbottens län, att pojken skulle berövas sitt körkort. Det skulle nämligen vara farligt — för vem, vet jag icke — om han fortsatte att köra bil. Länsstyrelsen fick del av de skäl på vilka man grundade uppfattningen om att vederbörande skulle berövas körkortet. Ehuru ganska tveksam fann sig länsstyrelsen nödsakad att böja sig för medicinalstyrelsens begäran. Emellertid har den undersökning som länsstyrelsen i övrigt företagit givit vid handen, att mannen är en mycket god bilförare. Hans arbetsgivare hade ingenting att invända mot hans sätt att föra bil. Landsfiskalens utredning har icke heller givit vid handen, att någon anmärkning med fog

Vissa frågor rörande utbildningen inom marinen m. m.

Vissa frågor rörande utbildningen inom marinen m. m. (Forts.)

kunnat riktas mot honom. Länsstyrelsen föreslog då, att en ny utredning skulle företagas, som speciellt skulle inrikta sig på vederbörandes förmåga att föra bil. Emellertid företogs ingen sådan undersökning. Länsstyrelsen såg sig sålunda nödsakad att indraga körkortet. Vederbörande klagade hos regeringsrätten, som mot medicinalstyrelsens uppfattning om att han borde berövas körkortet icke ansåg sig kunna upphäva länsstyrelsens beslut. Mannen blev sålunda berövad sina försörjningsmöjligheter, i varje fall som chaufför. Jag föreställer mig, att det blir honom ganska svårt att skaffa sig försörjningsmöjligheter på annat sätt. Han åsättes en stämpel som imbecill. Han har förut kunnat reda sig själv i ekonomiskt avseende. Samhället har icke behövt taga hand om honom, men nu åsättes honom genom myndigheternas försorg på grund av denna prövning vid hans inträde i värnplikten denna stämpel av imbecill, och jag undrar, om det är många arbetsgivare som vilja ta honom i sin tjänst, sedan han fått denna stämpel på sig, åtminstone mot normal betalning. Det skulle icke förvåna mig, om resultatet av denna prövningsdetaljs arbete i detta fall blir, att samhället, så länge denne man lever, får helt eller delvis försörja honom. Detta tycker jag är ganska äventyrligt.

Jag intresserade mig för fallet, jag bad att få se akten och jag läste igenom den. Jag läste igenom testen och en redogörelse för provets utfall samt de frågor som den stackars pojken besvarade fel. Det var ett par s. k. analogier, där man gjorde mer eller mindre kvistiga kuggfrågor. Jag har sedermera icke haft tid att underkasta flera människor dessa prov, men jag är tämligen säker på att jag kan finna rätt många, som icke kunna klara dem. Det roade mig för övrigt att göra en liten undersökning med ett annat liknande prov. Bland annat tillfrågade jag två riksdagsmän, om de kunde lösa ifrågavarande problem, och det kunde de icke. Sålunda finns det även bland riksdagens ledamöter människor om vilka man med tämligen stor säkerhet kan påstå, att de skulle stupa på dessa prov. Av dessa prov drar man sedan sådana vittgående slutsatser, och det är därför jag anser, att man har anledning att söka mota Olle i grind. Om de psykiatriker som äro verkligt troende i fråga om sitt system få hand om oss, så kan man ha anledning frukta, att en mycket stor del av svenska folket blir förklarad för imbecill och för framtiden hänvisad till samhällets omvårdnad och understöd.

När jag säger detta, vill jag upprepa, vad jag förut sagt, att jag i och för sig icke har något emot systemet. Man kan gott fortsätta försöken därmed. Måhända kan man så småningom utvinna något därav. Men att dra sådana slutsatser som man för närvarande gör, anser jag i högsta grad äventyrligt. Därför skulle jag vilja foga ett tillägg till utskottets motivering, som i och för sig är mycket försiktigt skriven. Det märks ju tydligt på vad utskottet skriver, att utskottet icke är så säkert på att denna prövningsdetalj äger en verklig förmåga att bedöma svenska folkets intelligens och förutsättningar för att reda sig i det civila eller militära livet.

Jag glömde att förut säga en sak. Det kan ha sitt intresse att nämna, att sedan den ifrågavarande värnpliktige av prövningsdetaljen blivit förklarad för imbecill och att äga en tolvåring intelligens, fortsatte han att köra bil i försvarets tjänst. På länsstyrelsens förfrågan om hans förmåga att köra bil förklarade man på förbandet, att han tre månader efter provet kört bil, även i mycket kvalificerad körning, utan att någon haft den minsta anmärkning att göra. Tvärtom har han skött sig till full belåtenhet. Icke desto mindre blev resultatet, att han berövades sitt körkort.

På s. 19 i utskottets motivering står: »Utskottet förutsätter emellertid, att detaljens organisation icke slutligt bindes, innan ytterligare erfarenheter av

Vissa frågor rörande utbildningen inom marinen m. m. (Forts.)

prövningsverksamheten vunnits, och att uttagningen av de värnpliktiga till olika tjänstegrenar och befattningar icke göres helt beroende av utfallet av de prov, som de komma att underkastas genom prövningsdetaljens försorg.» Till detta skulle jag vilja ha tillagt följande: »Framförallt böra resultaten av de genomgångna proven icke genom att utlämnas till civila myndigheter eller till enskilda tillåtas påverka den värnpliktiges ställning i civila livet.» Jag anser, att detta är det minsta man kan begära till skydd för de människor som inkallas för att fullgöra sin värnplikt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag tror, att herr Severin här har gjort en sammanblandning av förhållanden, som kunna verka förvirrande men som kanske vid närmare påseende icke äro så märkliga. Det som herr Severin här kallade för en prövningsdetalj, den består icke av läkare. Den består av psykologer och militärer. Det är alltså dessa personer som skola göra upp förslag till prövning. Jag vet väl, att det är meningen, att man skall ha läkarhjälp även här. Denna prövningsdetalj har till uppgift att göra upp förslag till de prov som skola utföras med de värnpliktiga. Proven utföras sedan under ledning av andra personer, som icke äro läkare. Det är militärer och särskilt utbildade civila assistenter som göra dessa prov.

Dessa prov ha ju visat sig vara av utomordentligt värde, när det gällt att placera de värnpliktiga i olika befattningar. Jag vill nämna, att innan man satte i gång med dem i större skala, gjorde man vissa försök för att se, vilken ledning som man kunde ha av dem. Man lät t. ex. befälhavarna för olika militära skolavdelningar avge skriftliga omdömen om sina elever. Ingen fick ta del av dessa handlingar, som förseglades. Sedan företog man psykologiska prov med de värnpliktiga efter den metod, som det här gäller, och därefter jämförde man resultaten av de psykologiska proven med de omdömen, som vederbörande officerare avgivit på grundval av de erfarenheter, som de gjort under några månaders skolarbete. Det visade sig därvid att resultaten av de psykologiska proven i stor utsträckning stämde med de på erfarenhet grundade omdömena. Jag tror därför att det skulle vara högst olyckligt, om man försökte hindra ett fortsättande av denna prövningsverksamhet.

Jag kommer sedan till frågan om, hur dessa prov kunna lända de värnpliktiga till men i det civila livet. Om så skett, beror det icke på något militärt åtgörande. Jag har visserligen inte tagit del av akterna i det mål, som herr Severin talade om — jag känner överhuvud taget inte till det — men det kan inte vara på det sättet, att från militära myndigheters sida har lämnats någon rapport om provet till en civil myndighet, utan det måste vara den vid inskrivningsförrättningen tjänstgörande läkaren, som, när han fått se resultatet av provet, ansett sin läkarplikt bjuda att göra en anmälan. Att en dylik skett, måste alltså hänga samman med föreskrifter och bestämmelser på det civila området — i detta fall med de skyldigheter, som en läkare har, att lämna uppgift till myndigheterna — och man har kanske inte på militärt håll tänkt på att något sådant kunde inträffa.

Jag finner givetvis för min del vad som här skett mycket beklagligt, men jag tror ändå — och det var egentligen för att säga det som jag begärde ordet — att jag måste varna kammaren för att taga det förslag, som herr Severin här ställt. Det är nog ingen, som här i kväll kan avgöra, i vad mån ett sådant uttalande skulle stå i strid med gällande lag, och andra kammaren vill väl inte uttala att gällande lag skall sättas ur kraft. Det är bättre att vi i stället få göra en utredning och se efter, hur det förhåller sig med dessa saker. Jag tror inte att man kan lösa frågan så lätt som herr Severin här tänkt sig.

Vissa frågor rörande utbildningen inom marinen m. m. (Forts.)

Herr Ward: Herr talman! Som kammaren har funnit och såsom herr Severin också har vitsordat, har utskottet uttalat sig mycket restriktivt på denna punkt. Jag skall inte heller nu gå in på själva sakfrågan eller på någon diskussion av det fall, som herr Severin här anført, utan jag vill endast anlägga en rent formell synpunkt i detta sammanhang.

Första kammaren har redan fattat beslut i ärendet och godkänt statsutskottets motivering. Ett uttalande från andra kammarens sida i överensstämmelse med herr Severins förslag kommer sålunda att formellt sett sakna all betydelse, när riksdagsbehandlingen av ärendet redovisas inför Kungl. Maj:t. Vad det då skall tjäna till att i utlåtandet skjuta in den av herr Severin rekommenderade satsen såsom ett tillägg till motiveringen, förstår jag inte. Herr Severin har nu haft tillfälle att inför kammaren ge uttryck för sin mening och får ju in de ytterligare förbehåll, som han vill göra, i kammarens protokoll. Jag tycker, att det kunde räcka med detta, då det, som sagt, inte har någon som helst praktisk betydelse att dessa förbehåll medtagas i det beslut, som kammaren här kommer att fatta.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindholm: Den fråga, som kammaren nu behandlar, representerar ju ett förfarande, som varit ganska omstritt på de arbetsplatser inom industrien, där man anordnat psykotekniska prov.

Det hela bottnar ju i det gamla Taylor-systemet, som siktade till att placera rätt man på rätt plats, och det är alldeles uppenbart att man inte kan ha någonting att erinra mot en sådan strävan. Men de system, som hittills ha använts — det gäller inte bara här i vårt land utan framför allt i en del andra länder — ha lidit av en betänklig brist: de ha saknat den tillförlitlighet, som är nödvändig för att man skall kunna bygga vidare på resultaten av proven. Jag har haft tillfälle att studera det system, som skall tillämpas vid den svenska krigsmakten, och jag måste bekänna att jag har ganska svårt att tro, att man av dessa prov skall kunna utläsa, huruvida den inskrivningsskyldige är lämplig såsom signalist, riktare, kulspruteskytt eller något annat. Man kanske kan få en ungefärlig bild av hans intelligensnivå och uppfattningsförmåga, men jag tror inte att man kan få någon verklig vägledning, när det gäller hans lämplighet för olika vapenslag, och det var ju detta, som skulle vara det eftersträvansvärda härvidlag.

För min personliga del vill jag i dag endast understryka vad utskottet säger om att man bör pröva systemet något mer, innan man låser fast sig därför. Skall det verkligen ske en bearbetning efter vetenskapliga metoder, kommer realiserandet av systemet för hela den svenska krigsmaktens del att medföra en betydande utgift, och jag tror, som sagt, inte att man hittills fått den erfarenhet, som är nödvändig för att binda sig för en så stor organisation. Jag vill därför uttala en förhoppning om att herr statsrådet måtte beakta utskottets skrivning på denna punkt.

Herr talman, jag har inte något annat yrkande än utskottets.

Herr Severin: Herr talman! Det kan ju hända att en läkare är pliktig, såsom försvarsministern sade, att göra en dylik anmälan, och det var också i det fall, som jag anført, en läkare, som gjorde anmälan till länsstyrelsen, och det var medicinalstyrelsen, som sedan drev saken.

Huruvida ett sådant tillägg, som jag här föreslagit, skulle stå i strid med gällande lag, vågar jag inte uttala mig om. Jag visste inte förrän i dag att ärendet nu skulle komma före, och jag har därför inte hunnit närmare undersöka saken. Därmed må emellertid vara hur som helst; jag hoppas dock att

Vissa frågor rörande utbildningen inom marinen m. m. (Forts.)

försvarsministern behjärtar den stackars bilförarens öde och i den mån lagen ger möjlighet därtill söker förhindra att en större del av de svenska värnpliktiga av nitiska psykiatriker bli förklarade såsom imbeciller. När man kan nå sådana resultat, att även riksdagens ledamöter skulle kunna riskera något dylikt, kan ju inte metoden vara alldeles tillförlitlig.

Jag ber försvarsministern att inte uppfatta vad jag här sagt så, att jag överhuvud taget skulle motsätta mig att prov av detta slag anordnas. Den metod, som det här gäller, är dock ganska ny i vårt land. Såvitt jag vet började man för rätt många år sedan anordna en del prov vid flottan och fortsatte sedan så småningom på en del andra håll, t. ex. vid statens järnvägar, där man dock nöjde sig med det negativa urvalet, alltså med att avgöra om en människa överhuvud taget vore tänkbar såsom järnvägsman. Men nu har man gått längre och vill sortera upp folket i olika intelligensskikt. Man delar upp människorna i intelligensåldrar från lägst 0 till högst 17 år — intelligentare än en suttonåring kan alltså inte människan bli enligt dessa prov. Det är detta, som jag finner vara att sätta alldeles för stor tilltro till dessa prov.

Jag skulle som ett annat exempel på metodens tillförlitlighet vilja nämna ett försök, som gjordes beträffande ett problem, som vid en av den 1 och för sig utmärkte psykiatrikern på Långbro sjukhus företagen test skulle lösas inom en tidrymd av fem minuter. Det var i ett sällskap på åtta personer, allesammans anställda i Kungl. Maj:ts kansli, som försöket gjordes. Den högste tjänstemannen var väl jag, som för tillfället var statssekreterare, och för övrigt fanns där både förste kanslisekreterare och amanuenser. Dessa personer voro skickliga nog att arbeta i Kungl. Maj:ts kansli, men de lyckades icke lösa problemet på fem minuter och den, som icke kunde göra det, skulle enligt professor Kinberg vara imbecill.

Sådana resultat kan man således komma till, och jag vill därför på det allra varmaste vädja till försvarsministern att se till, att inte de intelligensprov, som det nu är fråga om, leda till alltför mycket äventyrligheter.

Överläggningen var härmed slutad. På av andre vice talmannen därå given proposition blev först utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr andre vice talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Severin i Stockholm; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Punkterna 3—44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45.

Lades till handlingarna.

Punkten 46.

Utskottets hemställan bifölls.

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 19.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för försvarsändamål å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels särskilda förmåner för värnpliktiga vid tjänstgöring å ubåt, dels ock särskild gottgörelse till vissa värnpliktiga för deltagande i minsvepningsarbete; och

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Ändrade bestämmelser om ersättning för flyttningskostnad åt befattningshavare i statens tjänst.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om ersättning för flyttningskostnad åt befattningshavare i statens tjänst, jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 85 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 28 januari 1944, föreslagit riksdagen att dels godkänna vid propositionen fogade förslag till kungörelser om ändrad lydelse av 24 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8), 31 § militära avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 275) samt 26 § 4 mom. manskapsavlöningsreglementet den 21 juni 1940 (nr 652), dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande departementschefen i sagda protokoll förorddat, meddela bestämmelser om rätt till flyttningsersättning för befattningshavare i statens tjänst.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehäft

dels en inom andra kammaren av herr *Senander* väckt motion (II: 443), vari hemställdes om uttalande från riksdagens sida, »att generell rätt till flyttningsersättning enligt samma grunder, som gälla för ordinarie befattningshavare, även framdeles bör tillkomma extra och tillfälliga befattningshavare, arvodestjänstemän och arbetarpersonal i statens tjänst vid övergång till extra ordinarie eller ordinarie befattning, samt att bestämmelser böra utfärdas om beredande av ersättning åt pensionerade befattningshavare vid flyttning från stationeringsort, där de efter avskedstagandet ej kunna bo kvar»,

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *L. V. Lindén* och *R. Wagnsson* (I: 274) och den andra inom andra kammaren av herr *Kyling m. fl.* (II: 449).

Ändrade bestämmelser om ersättning för flyttningskostnad åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna vid propositionen nr 85 fogade förslag till kungörelser om ändrad lydelse av 24 § civila avlöningsreglementet, 31 § militära avlöningsreglementet samt 26 § 4 mom. manskapsavlöningsreglementet,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig enlighet med vad utskottet förordat meddela bestämmelser om rätt till flyttningersättning för befattningshavare i statens tjänst,

II. att motionen II: 443 måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört,

III. att de likalydande motionerna I: 274 och II: 449 ej måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Senander: Herr talman! Jag har väckt en motion, vari jag hemställt om uttalande från riksdagens sida, att generell rätt till flyttningersättning enligt samma grunder, som gälla för ordinarie befattningshavare, även framtiden bör tillkomma extra och tillfälliga befattningshavare, arvodestjänstemän och arbetarpersonal i statens tjänst vid övergång till extra ordinarie eller ordinarie befattning, samt att bestämmelser böra utfärdas om beredande av ersättning åt pensionerade befattningshavare vid flyttning från stationeringsort, där de efter avskedstagandet ej kunna bo kvar.

Då jag ju icke vill förlänga debatten vid denna sena timme skall jag ej närmare utveckla de skäl, som ligga till grund för motionen. Utskottet har i viss mån tillmötesgått motionen men icke i den utsträckning som jag begärt. Därför anser jag mig böra vidhålla yrkandet i motionen och hemställer följaktligen om bifall till densamma.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag skall följa den ärade motionärens exempel och fatta mig kort. Jag vill erinra om att första kammaren utan debatt bifallit statsutskottets föreliggande förslag. Jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. På av herr talmannen därå givna proposition blev först utskottets hemställan i punkten I av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr talmannen beträffande punkten II propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 443; och biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

Slutligen blev på av herr talmannen därå givna proposition utskottets hemställan i punkten III av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet, m. m., jämte i ämnet väckt motion; och

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till särskild ersättning för debitering av värnskatt.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar *Dickson* och *Anderson* i Mejstad, nr 532, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 253, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

herr *Lundell*, nr 533, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 253; samt

herrar *Håstad* och *Hagård*, nr 534, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 280, med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.51 på natten.

In fidem
Sune Norrman.

Torsdagen den 25 maj.

Kl. 2 em.

§ 1.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 266, angående ytterligare anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 284, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionen nr 523 av herr *Johansson* i Torp *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 524 av herr *Johansson* i Torp;

nr 525 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*;

nr 526 av herr *Anderson* i Mejstad *m. fl.*;

nr 527 av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*;

nr 528 av herrar *Hedlund* i Rådom och *Andersson* i Hedensbyn;

nr 529 av herr *Sveningsson* *m. fl.*; och

nr 530 av herr *Svensson* i Ljungskile;

till andra särskilda utskottet motionen nr 531 av herr *Andersson* i Tungelsta;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 532 av herrar *Dickson* och *Anderson* i Mejstad; och

nr 533 av herr *Lundell*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 534 av herrar *Håstad* och *Ha-gård*.

§ 3.

Föredrogs den av herr *von Seth* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående de principer, som tillämpats vid medgivande av skatteavdrag för gåva, avsedd för internationellt hjälparbete.

Denna anhållan bordlades.

§ 4.

Föredrogs vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående indrivning av utskylder hos värnpliktiga m. fl., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; och

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående indrivning av utskylder hos värnpliktiga m. fl., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtande hemställt.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 38, i anledning av väckt motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med bottnar av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi.

Motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med bottnar av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Henriksson: Herr talman! Jag har till detta betänkande fogat en blank reservation och skall därför be att med några ord få motivera min ståndpunkt.

Jag har icke i utskottet yrkat bifall till motionen av det skälet, att motionären efter min uppfattning icke anvisat en tillfredsställande gränsdragning i detta fall. Jag ställde i utskottet det yrkandet, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en snabbtredning rörande avvecklingen av den skärpta omsättningsskatten på skodon överhuvud taget. Det yrkandet vann emellertid icke utskottets bifall, och eftersom det sträckte sig utanför motionens ram hade jag icke möjlighet att framföra det reservationsvägen.

Då vi en vacker vårsöndag år 1941 här i kammaren diskuterade frågan rörande skärpt omsättningsskatt och varuskatt, vad vi alltså gemensamt bruka kalla för lyxskatten, tillät jag mig bl. a. framhålla, att det skulle bli mycket svårt att draga upp några gränser mellan det, som man skulle kunna beteckna som lyx och det, som man skulle kunna beteckna såsom icke varande lyx. Det visade sig också, att meningarna på den punkten ingo isär. Somliga förmenade, att t. ex. tandkräm var en lyxvara, under det att andra förmenade att så icke var fallet. En del ansågo att radioapparater hörde till lyxsakernas

Motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med botten av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi. (Forts.) kategori. Åter andra ansågo dock, att en radioapparat är en högst nödvändig vardagsvara. När det gällde skodon framhöll jag i mitt anförande år 1941, att det skulle bli ganska svårt att få svenska folket att förstå, att skor gjorda av kalvskinn icke vore att betrakta som en lyxvara, men att kalvskinn som man vände ut och in — man kunde därvid t. o. m. använda en sämre kvalitet av kalvskinnet — och som kallades för mockaskinn, skulle vara att hänföra till lyx. Emellertid följde kammaren den gången Kungl. Maj:ts förslag i vad det gällde skodon. Nu har dock erfarenheten visat, att man kommit in i många besvärliga situationer. Den centrala omsättningsskattenämnden, som under en del år haft tillfälle syssla med dessa spörsmål, har nu kommit till det resultat, vartill jag kom i mina funderingar år 1941. Nämnden säger nämligen i en skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga följande: »I sådant hänseende vill nämnden framhålla, att det torde kunna ifrågasättas, huruvida skodon av mocka äro att hänföra till sådana varor, vilka böra träffas av lyxbeskattning. Enligt nämndens mening torde i allt fall damskodon av sådant material numera för det allmänna föreställningssättet närmast framstå såsom skodon för vardagsbruk.» Centrala omsättningsskattenämnden har alltså nu kommit till denna ståndpunkt, och nämnden har även skrivit till Kungl. Maj:t i detta ärende och begärt, att Kungl. Maj:t skall taga den här frågan under omprövning.

Jag har i samband med alla de diskussioner, som vi ha fört rörande omsättningsskatten och rörande andra av de här extra skatterna, som införts under krigsåren, också hävdadt den uppfattningen, att intäkterna böra stå i rimlig proportion till kontrollkostnaderna. Även beträffande den saken har man gjort vissa mindre tillfredsställande erfarenheter under den tid, som gått. Centrala omsättningsskattenämnden berör den frågan och säger: »Under hänvisning härtill och då kostnaderna för en effektiv kontroll, med hänsyn till tidigare berörda avgränsningssvårigheter, torde uppgå till belopp, som i jämförelse med skatteintäkterna måste betecknas såsom betydande, anser nämnden, att den skärpta omsättningsskatten å mockaskodon bör avskaffas.»

Nämnden har emellertid icke bara tagit upp det problemet. Sedan man väl befriat mockaskorna från lyxskatten, blir det egentligen ingenting kvar av den skärpta omsättningsskatten på skodon. Nämnden förmenar, att man bör pröva, om man i så fall icke bör avveckla hela den skärpta beskattningen på skodon. Jag vill till slut också framhålla, att en av anledningarna till att kontrollkostnaderna i sådana här fall bli besvärliga att klara är, att det förekommer så många olika skattesatser i detaljhandeln. Om man inom detaljhandeln kunde hålla sig till en enda skattesats, är det alldeles uppenbart, att det bleve betydligt lättare för skattemyndigheterna att öva kontroll och även betydligt lättare för vederbörande företagare att hålla reda på dessa skatter i sina räkenskaper och tillfredsställande redovisa dessa.

Jag har även på denna punkt vid många tillfällen hävdadt, att om man skall ha en extra beskattning utöver den normala omsättningsskatten, skall den påläggas i ett tidigare skede. Jag vill erinra kammarens ledamöter om, att efter många sorger, besvär och svårigheter kommo vi, när det gällde handeln med pälsvaror, fram till det resultatet, att Kungl. Maj:t måste komma med ett förslag till omläggning av hela pälsvarubeskattningen. I den skrivelse, som centrala omsättningsskattenämnden ingivit till Kungl. Maj:t, pekar man också på denna sak.

Ja, herr talman, jag skall icke vidare inveckla mig i detta. Med dessa ord har jag velat giva till känna den uppfattning jag har i denna fråga, en uppfattning, som jag vid alla de tillfällen då frågan varit på tal givit till känna.

Motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med bottnar av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi. (Forts.)

Jag är nu inte i tillfälle ställa det yrkande, som jag egentligen skulle vilja framställa, men jag skulle i alla fall vilja uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t tar sig en förnyad funderare på den skrivelse, som centrala omsättningsskattenämnden ingivit i denna fråga, i vilken skrivelse nämnden med utgångspunkt från sina erfarenheter från detta beskattningsområde begär, att Kungl. Maj:t skall utreda frågan, om det icke vore lämpligt avveckla hela den skärpta omsättningsskatten på skodon.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Det är klart, att man på samma sätt som herr Henriksson gjorde kan framföra reflexioner rörande en hel rad av de varor, som äro underkastade skärpt omsättningsskatt. Vi äro väl alla här ganska medvetna om, att när vi för ett par år sedan beslöto denna lyxbeskattning, skedde det många gånger kanske utifrån subjektiva bedömanden om vilka varor, som skulle komma i fråga. Det är en sak, som man inte kan komma ifrån, när man går att konstruera en sådan här specialbeskattning.

Att vi i utskottet icke kunnat gå med på motionen beror naturligtvis helt enkelt därpå, att det skulle ytterligare krångla till de förut redan invecklade och besvärliga kontrollbestämmelserna. Det mest rationella hade naturligtvis varit, att på sätt som centrala omsättningsskattenämnden förordat avskaffa hela den skärpta lyxbeskattningen i fråga om skodon. Då hade man fått fältet uppressat så att säga och klarat av det hela. Kontrollstyrelsen har även för sin del rekommenderat en sådan åtgärd, och den har även förordats av Svenska skohandlareförbundet. Det hade varit rationellt. Emellertid har det försports, att man inom finansdepartementet i nuvarande läge icke anser sig kunna komma till riksdagen med förslag av dylik innebörd. Jag föreställer mig, att anledningen härtill närmast är statsfinansiella överväganden. Vid sådant förhållande har utskottet icke ansett sig kunna begagna sig av sin initiativrätt i denna sak utan stannat för att avstyrka motionen.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få hemställa om bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr **Allard**: Varken utskottets utlåtande eller herr Hagbergs i Malmö anförande här har kunnat övertyga mig om att de synpunkter, jag fört fram i min motion, icke skulle vara berättigade.

Förhistorien till motionen är delvis den, att riksdagen förra året på förslag av Kungl. Maj:t, vilket förslag ursprungligen härledde sig från centrala omsättningsskattenämnden, beslöt att från de grupper av skodon, som äro belagda med skärpt omsättningsskatt, skilja ut sådana skor, som tillverkas med träbottnar och därför äro poängfria. Nämnden uttalade då bl. a., att »åtgärder borde vidtagas för åvägabringandet av en lättare tillämplig avgränsning av de skodon, vilka voro underkastade skärpt omsättningsskatt». Som en framkomlig väg för att nå detta syfte föreslog man, att skor med träsulor skulle befrias från denna skatt. Ordagrant anförde nämnden: »Det är tydligt, att därigenom såväl för allmänheten som för skohandlarna en lätt praktikabel regel skulle finnas.» Nu kan man fråga: Hur har detta utfallit? Ja, man kan i varje fall icke säga, att det blivit lättare, vare sig för allmänheten eller skohandlarna. Nu är det så, att en del poängfria mockaskor äro befriade från lyxskatt på grund av att de äro tillverkade med träsulor, medan andra poängfria mockaskor, som tillverkas med annat poängfritt sulmaterial än trä, äro belagda med lyxskatt. Skulle man få en regel, som vore lätt tillämplig för alla, vore det lämpligare, som jag förordat i min motion, att befria alla skodon, som äro tillverkade av poängfritt sulmaterial från den skärpta omsätt-

Motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med botten av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi. (Forts.)
ningsskatten. Därigenom skulle man få till stånd den avgränsning, som man från centrala omsättningsskattenämnden eftersträvat, och samtidigt skulle det medföra, att hela denna grupp av poängfria skor skulle bli mera prisbillig och efterfrågad av allmänheten.

Nu har frågan delvis kommit i ett annat läge, sedan omsättningsskattenämnden i år lämnat in en skrivelse till Kungl. Maj:t med förslag att den skärpta omsättningsskatten på skor skulle helt slopas. Det är givet, att det vore den bästa och lämpligaste lösningen, och därtill vill jag helt ansluta mig.

Som herr Henriksson nyss sade, äro mockaskinn icke någon särskild lyxvara. Mockaskinn garvas nästan helt av svensk råvara, och många gånger är det helt enkelt nödvändigt — det vet var och en, som arbetar inom skoindustrien — att garva en del skinn till mockaskinn, när skinnen uppvisa sår på narvsidan, vilket medför att de icke kunna användas till annat än just mocka.

Det belopp, som den skärpta omsättningsskatten inbringar, är för övrigt också mycket ringa. För år 1943 uppgick det endast till omkring 600 000 kronor. Därtill kommer dessutom, att man på goda grunder kan förmoda, att det säljes en hel del mockaskor i affärerna utan att någon skärpt omsättningsskatt uttages. För en affärsman, som vill komma ifrån den skärpta omsättningsskatten, finns det många möjligheter. Nu är det så, att om en sko innehåller mer än 50 procent mockaskinn, är den belagd med lyxskatt. Om den innehåller mindre än 50 procent är den befriad därifrån. Även för de affärsmän, som vilja vara ärliga, kan det dock många gånger vålla huvudbry att avgöra, vilka skodon, som skola beläggas med skärpt omsättningsskatt. Nu verka bestämmelserna så, att det blir de fabriker, som ha ordnad bokföring för sin tillverkning, och framför allt de, som fastställa försäljningspriset vid fabrikationen, som drabbas hårdast av nuvarande system. Särskilt är så fallet för Kooperativa förbundet och Oscaria. Jag har en del siffror, som bevisa detta. Av de 600 000 kronor, som den skärpta omsättningsskatten inbringade 1943, betalade Oscaria icke mindre än omkring 160 000 kronor eller 27 procent, medan samtidigt Oscarias del av den totala skofabrikationen endast belöpte sig till mellan 15 och 18 procent. Om man ser på de medel, som levererats i skärpt omsättningsskatt år 1942, blir det ännu klarare, att det här föreligger något fel. För Trollhättans stad inbetalades, enligt uppgift som jag fått, för år 1942 sammanlagt 53 kronor i skärpt omsättningsskatt för skodon. Men för samma tid inbetalade Oscaria till länsstyrelsen i Örebro län icke mindre än 711 kronor i skärpt omsättningsskatt för en av sina affärer, som är förlagd till Trollhättan. För Varberg inbetalades samma år 38 kronor sammanlagt i skärpt omsättningsskatt, medan Oscaria för sin Varbergsaffär ensam betalade 419 kronor. Det finns flera sådana exempel att andraga. Det är sådana uppgifter som göra, att man har orsak befara — i all synnerhet, som det icke tycks kunna gå att få till stånd en effektiv kontroll — att allmänheten beskattas genom den skärpta omsättningsskatten på skodon, utan att den skatten sedan alltid inlevereras till staten, och det tycker jag är något, som är värt att uppmärksammas.

Det förvånar mig i viss mån, att utskottet, som måste äga kännedom om på vilket sätt denna skatt verkar, icke tagit något initiativ i saken. Det är ju visserligen en lång väg, och det är ju betydligt lättare att avstyrka en motion. Nu har utskottet valt den lättare vägen, trots att man inom utskottet knappast kunnat undgå observera — kanske utskottet också känt olust inför detta — denna lyxskatts ogynnsamma verkan på handeln med skodon. Nu hoppas jag liksom utskottet och reservanten, att Kungl. Maj:t med det snaraste — förmodligen kan väl så icke ske förrän till nästa års riksdag — skall komma med förslag om slopandet av lyxskatt på sådana skor, som icke äro av lyxkaraktär utan äro

Motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med bottnar av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi. (Forts.)

sådana som damerna använda till vardagsbruk. Då jag emellertid inte kan vara absolut säker på att Kungl. Maj:t kommer med ett sådant förslag, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min motion nr 380, som, trots att de åtgärder, som där föreslås, icke helt reglerar denna fråga, dock innebär, att man får fram mera tillämpliga regler än de som nu gälla.

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! Endast några få ord i anslutning till vad som redan anförts av herr Hagberg i Malmö i denna fråga. När nu herr Allard yrkar bifall till sin motion är det nödvändigt att fästa uppmärksamheten vid att den Allardska motionen ganska väsentligt skiljer sig ifrån vad centrala omsättningsskattenämnden har velat uppnå. Herr Allard har motionerat om att den skärpta omsättningsskatten på skodon med andra ersättningsmedel än trä, d. v. s. huvudsakligen mer lyxbetonade ersättningsmedel, skall bortfalla, under det att centrala omsättningsskattenämnden vill ha bort den skärpta omsättningsskatten på skodon i allmänhet.

Skulle man följa herr Allards väg skulle detta leda till att mellan 80 och 90 procent av inkomsten på den skärpta omsättningsskatten på skodon skulle bortfalla. Det är riktigt att den, som herr Allard säger, uppgått till ungefär 650 000 kr., men skär man bort 80—90 procent på denna summa, är det alldeles uppenbart att det för återstoden inte finns någon anledning att upprätthålla en skärpt lyxbeskattning, utan då vore det naturligtvis rationellast att slopa alltsamman.

Herr Allard frågade: varför har inte utskottet tagit något initiativ och föreslagit riksdagen, menar han, att gå längre än herr Allard själv föreslagit i sin motion? Det har herr Hagberg delvis redan svarat på, men jag skulle vilja tillägga ytterligare ett par synpunkter.

Det är enligt min uppfattning inte så lätt att utan vidare kunna gå med på att herr Allard har rätt, då han påstår att mockaskodon icke äro lyxskodon. För egen del har jag en annan uppfattning, och envar som kastar ett öga i skobutikernas skyltfönster kan se, att mockaskodon med sulor av kork är en första klassens lyxartikel för närvarande, på grund av någon modenyck, förefaller det mig, hos den köpande allmänheten. De skorna kosta nu 60—70 kr. paret. Kalvskinnet må vara vänt på vilket sätt som helst, så är det uppenbart, att när en sko kommer upp i det prisläget är detta inte bara beroende på tillverkningskostnader och dylikt, utan då måste det också vara andra saker som tas ut i sammanhanget. Och den dominerande delen av de mockaskor som för närvarande säljas torde vara just sådana här lyxbetonade skor med korksulor av en speciell konstruktion.

Det avgörande skälet för vår ståndpunkt har emellertid varit, att bevillningsutskottet inte ansett sig kunna gå med på att föreslå några uppmjukningar i den allmänna omsättningsskatten ens när det gällt mycket nyttiga varor. När utskottet inte kunnat gå med på förslag om att slopa omsättningsskatten på fisk och andra nödvändiga matvaror, är det väl ganska orimligt att tänka sig, att man skulle inleda en uppmjukning av omsättningsskatten genom att ta bort lyxskatten, även om det som här bara rör sig om detaljer. I varje fall har inte bevillningsutskottet ansett sig kunna förorda ett initiativ från utskottets sida för att åstadkomma en uppmjukning i detta avseende. Jag skulle tro, att detta sistnämnda skäl har varit det starkaste. Ty när det gäller dessa av kristiden förestavade nya skatter är det nog på flera områden så, att de psykologiska motiven för dessa skatters upprätthållande fortfarande äro ganska starka, och det få vi lov att ta hänsyn till i särskilt hög grad när vi börja avveckla dessa skatteformer.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med bottnar av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi. (Forts.)

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag begärde ordet när herr Allard var inne på frågan om redovisningen och använde en del siffror på omsättningsskatten från Oscaria och Kooperativa och jämförde dem med uppgifter från andra håll. Jag förmenar, att man får vara ganska försiktig att dra några allmängiltiga slutsatser med utgångspunkt från sådana där enstaka siffror, när man inte samtidigt känner till den totala omsättning, som det ena företaget har jämfört med övriga företag på samma ort, och inte heller har någon uppfattning om hur varusorteringen i det ena och andra fallet är beskaffad. Jag anser därför, att det är ganska farligt att från en siffra, tagen mer eller mindre på en slump, dra några slutsatser, som kunna anses vara tillförlitliga.

Det där är emellertid ett belägg för att den linje, som jag vid varje tillfälle i det här sammanhanget hävdad, också ur en annan synpunkt är riktig. Finns det nämligen en differentierad skatt och därtill skattepliktiga och icke skattepliktiga varor, kommer det alltid att riktas misstankar mot de människor som handha skatteuppbörden och redovisningen. Vare sig dessa misstankar äro berättigade eller ej, komma de fram i det ena eller andra sammanhanget när man exempelvis hittar en dylik siffra, som herr Allard gjort. Detta är dock en mindre väsentlig sak, även om det kan vara av rätt stor betydelse för handeln, som ju måste bli illa berörd av att få en dylik misstanke riktad mot sig. Men det är alldeles uppenbart, att såväl kontrollen som handhavandet av uppbörd och redovisning måste bli dyrbar och försvåras, om man har både skattepliktiga och icke skattepliktiga varor och de skattepliktiga dessutom skola vara uppdelade efter olika skattesatser. Det är lika uppenbart, att det rationella vore att handskas med en enda skattesats, och kanske man då skulle kunna få fram en skattesats, som låg väsentligt lägre än den nuvarande.

Herr Nilsson i Kristinehamn ansåg, att man i många fall måste beteckna mockaskor som lyx, och sade att det spelar ingen roll, om de äro rättvända eller avigvända. Det finns för närvarande, sade han, mockaskor med korksula som han måste beteckna som lyx. Han yttrade emellertid samtidigt, att detta säkerligen var någon modenyck. Ja, herr Nilsson i Kristinehamn, det är ju så inom skobranschen, att där dyker upp den ena modenycken efter den andra, och skulle vi följa med i den galoppen skulle vi vara nödsakade att ändra förteckningen över lyxbeskattade varor litet då och då. En sådan där modenyck står sig kanske inte så länge, och jag skulle inte heller tro att det är så stor omsättning på dylika varor som man föreställer sig. Herr Nilsson gjorde vidare gällande, att den dominerande försäljningen av mockaskor torde gälla lyxprodukter. Det är ett antagande, men såvitt jag vet föreligger inte något undersökningsmaterial som visar, att ett sådant antagande är riktigt.

Vad till slut beträffar herr Nilssons yttrande att man inte nu kunde företa en sådan här åtgärd när man inte förut velat vara med om att slopa omsättningsskatten på fisk, etc., tycker jag inte dessa förhållanden äro riktigt jämförbara. Vi få väl dock inte uteslutande se sådana här frågor som psykologiska frågor, utan att taga hänsyn till hur mycket det kostar i fråga om kontroll. Vi måste väl se problemet något praktiskt, se hur det verkar i det ena och det andra fallet och bedöma, som jag förut framhöll, intäkternas förhållande till kontrollkostnaderna.

Herr **Allard**: Herr talman! Herr Henriksson säger, att man skall vara försiktig med att använda sådana siffror, som jag anförde i mitt tidigare yttrande, och det håller jag med om. För säkerhetens skull har jag hämtat siffrorna i fråga från tidskriften Affärsökonomi, och det är väl en tidning, vars uppgifter åtminstone inte herr Henriksson skulle betvivla riktigheten av.

Motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med botten av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi. (Forts.)

När herr Nilsson i Kristinehamn talar om att man tidigare inte kunnat bifalla motioner om slopande av omsättningsskatten på fisk och en del andra varor är ju detta riktigt, men det är nog inte riktigt att ta upp det i det här sammanhanget. Här gäller det ju inte slopande av omsättningsskatten utan slopande av en skärpt omsättningsskatt, alltså en lyxskatt, och det är en annan sak. Det gäller en lyxskatt, som tas ut på en vara som inte är någon lyxvara, trots att herr Nilsson anser det. Som bevis för att han skulle ha rätt talar han om korksulorna. Just detta är ett speciellt bevis för hur tillkrånglat det är på detta område. Skor med träsulor äro ju befriade från lyxskatt, medan sådan tas ut på andra skodon. Här i Stockholm tar man ut lyxskatt på skor med korkbotten, medan man på en del andra platser resonerar som så att kork är en bark, följaktligen ett träslag, och för den skull behöva vi inte ta ut omsättningsskatt på sådana skor. Så det argumentet, herr Nilsson, håller inte.

Nu hör jag, att herr talmannen inte kan ställa proposition på mitt yrkande, och därför nödgas jag återta detsamma. Jag ber endast att än en gång få uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t så snart som möjligt skall ta upp denna fråga.

Herr Henriksson: Jag har ingalunda tvivlat på riktigheten av herr Allards siffror utan sade bara, att när man använder en sådan där kall siffra kan man inte bedöma dess värde, om man inte har bakgrunden till siffran. Man måste samtidigt ha reda på omsättning och varusortiment i det ena och det andra fallet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

*Förslag till
förordning om
krigskonjunkturskatt för
år 1944, m. m.*

I en den 17 mars 1944 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 242, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

- 1) förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, samt
- 2) förordning med särskilda bestämmelser beträffande taxering för inkomst år 1945 av ersättning på grund av försäkring för förlust av fartyg eller köpskilling vid avyttring av fartyg.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats fyra i anledning av propositionen väckta motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 242 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas och med avslag å de likalydande motionerna I: 324 och II: 514 samt de likalydande motionerna I: 325 och II: 515, antaga av utskottet framlagda förslag till

- 1) förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, samt
- 2) förordning med särskilda bestämmelser beträffande taxering för inkomst år 1945 av ersättning på grund av försäkring för förlust av fartyg eller köpskilling vid avyttring av fartyg.

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Axel Ivar Anderson, Björkman, Sylwan* och *Hagberg* i Malmö, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava annan, i reservationen angiven lydelse; samt

II) av herr *Lundell*, som hemställt, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 242.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! När vi beslutade införande av denna skatteform, tror jag nog allesamman här voro tämligen ense om att densamma i det då inträdande läget inte bara var lämplig utan även högst nödvändig. För egen del tillhörde jag dem här i kammaren, som talade för krigskonjunkturskatten. Jag skall inte här upprepa alla de argument som den gången kunde anföras, de torde ännu vara i ganska friskt minne. Jag skall bara erinra om ett enda, som jag för egen del begagnade mig utav: jag förmenade, att det skulle vara stötande, om under den tid, vi då gled in i, vissa grupper skulle kunna på ett orimligt sätt profitera på kriget, under det att andra och mycket vidsträckt befolkningslager skulle vara nödsakade att underkasta sig umbäranden och bära svåra och tyngande bördor. Ett annat argument, som naturligtvis den gången ägde en viss tyngd, var den rent statsfinansiella synpunkten. Meningsskiljaktigheterna voro som sagt inte stora.

Emellertid kan det inte fördöljas, att man redan då var en smula skeptisk, hur det skulle komma att gå med denna skatt, därest kriget komme att dra ut på tiden, ty det var ju fråga om en skatt på merinkomst, föranledd av kriget. Ganska många äro säkerligen nu övertygade om att just i detta hänseende har tiden ridit fort, och i dag förefaller nog krigskonjunkturskatten vara rätt svagt motiverad. Det är givet, att ju mera vi avlägsna oss från den 1 september 1939, desto svårare blir det att i varje enskilt fall fastställa, huruvida en merinkomst föreligger, föranledd av krigsförhållandena. Vi skola dock betänka, att utgångsläget för dessa överväganden skall vara vederbörandes inkomster under åren 1937 och 1938. Att nu mot bakgrunden av dessa förhållanden förklara, att den eller den merinkomsten är föranledd av kriget, är naturligtvis ytterst besvärligt.

Inom bevillningsutskottet har, det måste jag säga, denna uppfattning vuxit i styrka år från år. Jag vill också påpeka, att finansministern själv givit uttryck åt liknande tankegångar. Finansministern anser nog krigskonjunkturskatten ur vissa synpunkter vara tämligen irrationell och inte kunna motiveras på det sätt, som man gärna skulle önska att kunna motivera en sådan skatt. Jag vill erinra om att, när finansministern 1942 presenterade riksdagen sin bekanta proposition om införande av det s. k. utjämningsavdraget, förklarade han, att det inte kunde bestridas att, »då merinkomstbeskattningen motiveras med att en viss förskjutning ägt rum i en rådande inkomstfördelning, motiven för densamma försvagas ju längre tid som förflyter från den tidpunkt, då förändringen skedde». Mot detta finansministerns resonemang kan ingen erinran framställas. Man kan snarare säga, att var det riktigt vad han sade 1942, med den erfarenhet man då hade, måste detta uttalande vara ännu riktigare i dag, med den erfarenhet som man nu har, en erfarenhet som ju är två år rikare.

Inom utskottet har man, när man denna gång behandlat den sedvanliga propositionen om krigskonjunkturskatt, varit ganska lyhörd för argument av denna innebörd. Om kammarledamöterna vilja läsa utskottsmajoritetens uttalande uppmärksam, skola de finna, hurusom man där tämligen starkt tryckt på just sådana synpunkter. Emellertid har man från majoritetens sida inte

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)

velat direkt engagera sig för skattens avveckling nu. Man medger enligt min mening, att större delen av de motiv, som förelägo när vi kommo överens om denna beskattning, numera äro borta, med ett enda undantag. Och det är de folkpsykologiska skälen, som man säger. Dem tillmäter man en betydande vikt, och man menar, att de skäl av folkpsykologisk art, som bidrogo till krigskonjunkturskattens införande, alltjämt kvarstå och även synas ha vunnit i styrka genom uttagandet av konsumtionsskatter av olika slag, mot vilka vägnande invändningar kunna resas. Jag bestrider ingalunda, herr talman, att dessa skäl av folkpsykologisk art på sin tid spelade en stor roll. Vi måste allesammans göra klart för oss, att bland annat tack vare krigskonjunkturskatten har det varit möjligt att förmå arbetarvärlden att första nödvändigheten av att begränsa sina anspråk på löneökningar och dylikt. Jag tror, att krigskonjunkturskatten därvidlag haft en viss betydelse som ett slags stabiliserande faktor under de första krigsåren här i landet. Nu är emellertid läget helt annorlunda. Förhållandet är ganska bisarrt. Vi ha här numera i stor enighet beslutat genomföra ett komplex av åtgärder, som äro avsedda att förebygga en krigskonjunktur. Jag syftar på den pris- och lönestoppspolitik, som vi införde år 1942. Lyckligt att säga har denna statsmakternas politik följts av betydande framgång. Jag såg häromdagen i tidningarna, att partiprisindex hållit sig stabilt sedan åtta månader tillbaka. Detta är ett ganska vackert resultat av den statliga pris- och lönestopppolitiken. Men när denna politik, som tager sikte på att bekämpa en krigskonjunktur, lyckats i så stor utsträckning, är det föga rationellt att ha en krigskonjunkturskatt, ty denna blir ju en skatt på en konjunktur som icke finns. Detta är nog också majoritetens uppfattning, men man har som sagt icke velat draga de nödiga konklusionerna av det hela.

Härtill kommer, att hela krigskonjunkturbeskattningen tekniskt sett är ytterst otillfredsställande. Den är synnerligen komplicerad och mycket svåröverskådlig. Detta har lett till en utveckling av skatteprocessandet här i landet, som väl skulle ansetts otänkbar endast för några år sedan. Jag har införskaffat några alldeles färska uppgifter för att belysa, i vilken omfattning krigskonjunkturskatten givit anledning till skatteprocesser. Jag får säga, herr talman, att när jag fick uppgifterna, blev jag själv överraskad. Jag trodde icke, att det var så illa ställt på detta område, som det i verkligheten är. Visserligen har jag under hand hört ganska många skildringar av huru krigskonjunkturskatteförordningens ytterst invecklade bestämmelser tolkas i olika orter av landet, men jag trodde icke, att dessa förhållanden siffermässigt skulle te sig på ett sådant sätt. Antalet oavgjorda krigskonjunkturskattemål i kammarrätten den 31 december 1943 utgjorde 2 188. Antalet avgjorda krigskonjunkturskattemål under år 1943 uppgick till 1 561. Antalet inkomna krigskonjunkturskattemål hittills under år 1944 utgör 1 543. Antalet *oavgjorda* krigskonjunkturskattemål för närvarande i kammarrätten torde kunna beräknas sålunda: oavgjorda mål den 31 december 1943, 2 188, jämte de hittills i år inkomna, 1 543, utgöra tillsammans 3 731; därifrån avgå de som äro avgjorda i år, och om man upptager dem till hälften av antalet avgjorda under hela förra året, kommer man fram till 780; nettot skulle alltså bli 2 951 mål. Går jag så vidare till regeringsrätten, finner jag, att sammanlagda antalet oavgjorda skattemål där den 1 maj var 672. Hur stor del därav som utgjordes av krigskonjunkturskattemål är icke känt, men det anses, att de kunna beräknas till en tredjedel eller till omkring 200 mål. Sammanlagda antalet oavgjorda krigskonjunkturskattemål i kammarrätten och regeringsrätten torde fördenskull kunna uppskattas till över 3 000. Alltså pågå för närvarande icke mindre än över 3 000 krigskonjunkturskatteprocesser. Men detta är icke det mest anmärkningsvärda, utan det mest anmärkningsvärda är, att av hela antalet till krigskonjunktur-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.) skatt skattskyldiga i Sverige, cirka 13 000, mer än 3 000 ha skatteprocesser i gång. Man får säga, att en skattelagstiftning, som är så konstruerad, omöjligt kan vara tillfredsställande. Kammarens ledamöter kunna föreställa sig, hur det skulle verka, om vår skattelagstiftning i andra hänseenden skulle ge anledning till tvistigheter av en sådan väldig omfattning.

Så skulle jag vilja säga ett ord om den statsfinansiella sidan. Redan när krigskonjunkturskatten kom till — och vi ansågo att den borde komma till — menade man på många håll, att den måhända icke skulle bli någon större affär för staten, när det hela skulle göras upp en gång. Denna uppfattning har förstärkts på många håll. Vi ha, som kammarens ledamöter veta, en provisorisk skattepåföring. Jag skall i det sammanhanget nämna en siffra. Den påförda krigskonjunkturskatten för förra året uppgår till 65,3 miljoner kronor, varav provisoriskt påförd skatt utgör 42,3 miljoner. Hur stort blir det netto, som en gång, när alla dessa tusentals processer äro klara, kommer att tillfalla statsverket? Det kan ingen i dag säga, men jag tror, att man icke har anledning att räkna med att statsverkets vinst på affären blir särskilt betydande, i varje fall icke mot bakgrunden av det utomordentliga besvär och det trassel, skatten förorsakat icke bara skattebetalarna, utan kanske framför allt skattemyndigheterna, som många gånger blivit försatta i ytterst pinsamma situationer med anledning av lagens inkrånglade karaktär.

Nu kan man naturligtvis fråga sig, när man resonerar om krisbeskattningen överhuvud taget, om det kan vara rimligt att börja avveckla denna med att först taga bort krigskonjunkturskatten. Vore det icke bättre t. ex. att reflektera på ett avskaffande eller ett väsentligt nedskrivande av omsättningsskatten, som träffar vidsträckt befolkningslager på ett mycket kännbart sätt? Jag nekar icke till att detta argument har en viss tyngd, men å andra sidan får man väl säga, att när förutsättningarna för en skatt enligt allmän uppfattning icke längre förefinnas, man icke bör upprätthålla den. Jag resonerar i varje fall för mitt vidkommande på det sättet.

Måhända kommer någon, som företräder utskottsmajoriteten, att säga följande: Allt det som här är anfört är riktigt. Skatten är ur många synpunkter otillfredsställande. Antalet skatteprocesser är mycket stort. De argument, som här kommit fram, äro på det hela taget riktiga. Men var skall man taga de pengar, som eventuellt bortfalla, om krigskonjunkturskatten avskaffas? Jag tror, att man kan svara ganska lätt på den frågan. Man behöver nog icke införa någon ny skatt eller öka skattesatserna i den hittillsvarande beskattningen på den grund att krigskonjunkturskatten skulle avskaffas. Jag har den bestämda uppfattningen, att i och med detta inträder automatiskt en utveckling av skatteunderlaget, som i annan ordning kommer att tillföra statsverket pengar till sannolikt betydligt större belopp än vad som bortfaller genom krigskonjunkturskattens slopande. Vi veta alla, hurusom man inom näringslivet ständigt framhållit det argumentet mot krigskonjunkturskatten, att den verkar produktionshämmande. Vi äro väl medvetna om att det ligger mycket i detta betraktelsesätt. Jag tror alltså icke, att det finns fog för majoritetens farhågor i detta avseende, då man menar, att, om krigskonjunkturskatten skulle avvecklas, det vore nödvändigt att på ett eller annat sätt täcka förlusten därav genom en höjning av andra skatter. Det är säkerligen ett antagande som saknar fog för sig.

Till slut kanske ännu ett ord. Jag har här pekat på de många skatteprocesserna. Jag vill också erinra om det avräkningsförfarande, som en gång skall utgöra slutskedet i beskattningen. Ju längre vi behålla skatten, ju mer vi avlägsna oss från den 1 september 1939, desto svårare blir det att göra denna avräkning för skattebetalarna men kanske allra mest för statsverket.

Nu förhåller det sig ju så, vilket jag redan påpekat, att majoriteten inom

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)

utskottet följt ett resonemang av denna beskaffenhet mycket långt, men den har icke velat taga det avgörande steget och icke velat direkt engagera sig för en avveckling av skatten, utan den inskränker sig till ett allmänt uttalande om att det synes »förtjäna tagas under närmare övervägande, vid vilken tidpunkt och under vilka betingelser en avveckling av denna skatteform kan anses möjlig att genomföra». Det är ju givetvis ur min synpunkt tacknämligt att konstatera, att utskottet gör ett sådant uttalande. Det innebär ju i sak, att den argumentation, som från vår sida framförts, accepteras. Jag bara beklagar, att man icke velat gå ett steg längre. Reservanterna ha önskat ett direkt uttalande av innebörd, att krigskonjunkturskatten till ett kommande år bör avvecklas. Det är på denna punkt majoriteten och reservanterna skilja sig åt.

Med vad jag här anfört, herr talman, hemställer jag om bifall till bevillningsutskottets kläm men med den motivering, som innefattas i den av herrar Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Lundell: Herr talman! Den förevarande propositionen om krigskonjunkturskatt är den femte i ordningen, som framlagts under det nuvarande kriget. Den första kom, som vi minnas, till 1940 års urtima riksdag, och sedan har det kommit en varje år. Vart och ett av förslagen har, som vi nog samt veta, varit avsett endast för ett enda år, men den skillnad, som framkommit mellan de efter varandra följande förslagen, har varit ganska liten. Den har kanske inneburet vissa förbättringar för skattedragarna undan för undan. Så t. ex. det s. k. utjämningsavdraget. Det får ju anses vara det viktigaste i den riktningen. Men samtidigt som man infört dessa förbättringar har också såväl själva författningen som den därmed sammanhängande tillämpningen i praktiken blivit alltmer invecklad.

Jag har för varje gång ansett, att de framlagda förslagen varit sådana, att jag känt mig förpliktad att yrka avslag på de kungl. propositionerna. Propositionen i år är ingalunda i något avseende väsentligt bättre än de tidigare. Jag har därför i år liksom under tidigare år inom utskottet yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag, och när utskottet icke velat gå avslagsvägen, har jag reserverat mig för avslag. Motiven för avslag äro i huvudsak desamma nu som förut. Man kan emellertid säga, att de fått större tyngd år efter år, i det att de bekräftats och skärpts av den vunna erfarenheten. Jag har utvecklat skälen för avslag varje år här i kammaren med större eller mindre utförlighet, och om jag nu skulle göra framställningen något kortare, är det till en del, emedan en redogörelse för ett visst kunskapsstoff, när den framföres för femte gången, bör kunna göras något kortare än när den framföres för första gången. Dessutom har ju den förändringen inträtt, att under det jag tidigare alltid stått såsom ensam avslagsreservant på utskottsbetänkandena, har jag nu glädjen att konstatera, att det är fler som vilja gå samma väg, om icke omedelbart i år så i alla fall snarast möjligt eller under nästa år. Då herr Hagberg är en av dessa omvända personer, som förut understött krigskonjunkturbeskattningen i viss utsträckning, och han nu här har framfört en hel del av de viktigare skälen för avslag på denna skatteform, besparar han mig mödan att anföra åtskilligt av vad jag annars hade tänkt säga.

Det viktigaste argumentet mot krigskonjunkturskatten är naturligtvis, att den demoraliserar näringsföretagen och produktionen. Detta gör skatten på det sättet, att den verkar återhållande på redan pågående produktion och återhållande också på ny företagsamhet. Samtidigt verkar den därhän, att företagens omkostnader stegras. På alla tre dessa vägar håller denna skatteform nationalinkomsten nere under vad den annars kunde vara. Inom företagen går

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
det ju så till, att man vid någon tid på året, när man tjänat in vad man kan beräkna tjäna utan att drabbas av krigskonjunkturskatt, minskar sitt intresse för orderupptagning och kanske icke tager upp några order alls vidare. Ett eklatant exempel på sådant inom primitiva företag var när fiskarna på västkusten plötsligt började försäkra, att det blåste så att de icke kunde gå ut med sina båtar. Detta skedde när de fiskat för fulla beloppet. Sedan läto de bli att fiska mera det året och kunde därefter återupptaga sin näring efter nyår, när de fingo börja på ny räkning.

Vidare kan man inom företagen tänja på leveranstiderna och icke sträva efter att öka arbetskraften för att få leveranserna fortare fullgjorda. Man kan på många sätt manifesteras sitt bristande intresse för produktionens utökande. I fråga om omkostnaderna har det under dessa år överallt gått till på det sättet, att man reparerat byggnader och inventarier i en utsträckning, som man icke alls skulle ha gjort annars. Man har infört förbättrade bekvämligheter på affärskontor och fabriker och gjort sådant, som man annars skulle ha låtit stå tillbaka för angelägnare saker. I många fall har man förnyat inventarier, som icke alls hade behövt förnyas. Jag skall inte lämna ytterligare exempel på de verkningar krigskonjunkturskatten har haft inom företagen, verkningar, som ha ökats år från år. Det finns emellertid många andra sätt att inverka på slutresultatet i den riktning man önskar än de sätt, som jag här relaterat.

Ett annat av de viktigaste argumenten mot krigskonjunkturskatten är det, som herr Hagberg i Malmö rätt utförligt uppehöll sig vid, nämligen att denna skatt inte ger något statsfinansiellt netto. Han anförde vissa sifferuppgifter från taxeringen år 1943 och uppehöll sig då vid vad jag brukar kalla det preliminära nettot. Nyssnämnda år påfördes 65,3 miljoner i krigskonjunkturskatt, varav 45,7 miljoner voro provisoriskt påförda. Det framkom alltså ett preliminärt netto på 19,6 miljoner. Vidare talade herr Hagberg om alla skattemål, som vilade i olika skattedomstolar. Dessa 19,6 miljoner komma givetvis att väsentligt minskas, när alla dessa skattemål bli avdömda. Vad det definitiva nettot därefter kan bli kan jag inte säga. Men man kan ju antaga, att dessa 19,6 miljoner komma att reduceras till 12 eller 13 miljoner, som alltså bli det netto som statskassan direkt skulle kunna räkna med.

Herr Hagberg har redan påpekat, att denna summa inte alls representerar vad man skulle vilja kalla för ett verkligt statsfinansiellt netto. För att få fram ett sådant netto måste man ju ta hänsyn till hurudana deklarationerna hade sett ut och hurudana företagens inkomster och de enskildas inkomster hade tett sig, ifall vi inte haft någon förordning om krigskonjunkturskatt. I sådant fall hade ju dessa återhållande och omkostnadsökande åtgärder inom företagen inte förekommit på långt när i den utsträckning, som föranletts av krigskonjunkturskatten, och då hade såväl företagare som arbetskraft haft betydligt större inkomster att redovisa. Det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppet vid 1943 års taxering uppgick för fysiska personer till 9 039 miljoner kronor. Det kanske då skulle ha ökats med cirka 10 procent eller 1 000 miljoner kronor eller kanske med endast 700 miljoner. Det kanske också skulle ha ökat med 2 000 miljoner — det är svårt att ange någon bestämd siffra.

Vi skola därjämte betänka, att det 1943 var fjärde året i följd, då krigstaxeringar förekommit, och hade krigskonjunkturskatten inte funnits, hade man fått en progressiv ökning av detta taxerade belopp år efter år, alltså en trappstegsformad överbyggnad, som hade sträckt sig betydligt över det taxerade belopp, som vi nu kommit fram till vid den fjärde krigstaxeringen. På en sådan ökning av det taxerade beloppet hade ju inte kommit så förfärligt stor ökning av de utnyttjade avdragen, utan denna ökning av det taxerade

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)

beloppet hade utan alltför stora avbränningar även inneburit en ökning av det beskattningsbara beloppet till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. En sådan ökning med 700 miljoner kronor eller 1 000 miljoner kronor eller kanske mera i beskattningsbart belopp hade ju medfört ökad inkomst- och förmögenhetsskatt och ökad värnsskatt till mycket betydande belopp, låt oss säga bortåt 200 miljoner kronor eller kanske mera, om vi därvid räkna med ökningen även för juridiska personer. Det är ju här fråga om belopp, som för fysiska personer ligga på de högsta skikten i skatteskittskalan, som vederbörande nå upp till. Om man alltså tar hänsyn till de öknings i inkomst- och förmögenhetsskatt och värnsskatt och i viss mån även den särskilda skatten på förmögenheter och vidare även kommunalskatterna, som på detta sätt skulle ha uppkommit, är det uppenbart, att vi genom krigskonjunkturskatten visserligen uppnått ett formellt definitivt netto på kanske 12 eller 13 miljoner kronor, men att det egentliga resultatet hade blivit, att det inte hade uppstått något verkligt statsfinansiellt netto alls. Man hade i stället kommit fram till den slutsatsen, att krigskonjunkturskattens förefintlighet, den omständigheten att förordningarna om en sådan skatt överhuvud taget blivit framlagda, hade åstadkommit en försämring för statskassan på 100 eller 150 eller 200 miljoner kronor eller kanske mera. Det är klart, att en skatt, som på detta sätt verkar destruktiv och demoraliserande för de produktiva företagen och som inte lämnar något verkligt statsfinansiellt netto, är ett rent oting och inte kan försvaras.

Att konstruktionen av författningen om krigskonjunkturskatt är invecklad har av herr Hagberg i Malmö även belysts under debatten. Man behöver ju bara kasta en blick på författningstexten i propositionen för att kunna konstatera detta — denna omfattar inte mindre än 49 sidor, av vilka anvisningarna till fjärde paragrafen ensam upptager över 10 sidor. Det är inte lätt för en ordinär skattebetalarhjärna att hålla tillsamman allt detta, och det är inte heller lätt för skattemyndigheter och skattedomstolar att på ett rättvist sätt avgöra de taxeringsfall eller de skattemål, som föreläggas dem. Det är en ofantlig och orimlig arbetsbörda, som pålägges deklaranter, prövningsnämnder och skattedomstolar genom krigskonjunkturskatten. Man måste ju även säga, att denna arbetsbörda är skäligen meningslös, eftersom intet verkligt statsfinansiellt netto framkommer genom skatten.

När det vid tidigare tillfällen talats om att syftet med krigskonjunkturskatten är att den skall vara en merinkomstskatt, har jag flera gånger påpekat, att man därvid bortsett ifrån att vårt progressiva beskattningssystem redan förut tillsammantaget just utgör en dylik merinkomstbeskattning, som är fullt tillräcklig för att förhindra förkastliga spekulationer eller spekulativa utväxter och utsvävningar inom näringslivet. När det gäller de fysiska personerna vill jag hänvisa till sista sidan av det betänkande rörande värnsskatten, som vi nyligen behandlat här i kammaren. Där finnes ju tryckt en sammansatt skittskala för inkomst- och förmögenhetsskatt samt värnsskatt. Den går i sitt lägsta skikt upp till 12,75 procent och i sitt högsta skikt upp till 68,75 procent. Lägga vi därtill en avrundad summa på sammanlagt 14 procent för kommunalskatt och landstingsskatt, så komma vi i lägsta skiktet upp till 26,75 procent och i högsta skiktet till 82,75 procent. Detta innebär, att en person, som befinner sig i det lägsta skiktet och ökar sin inkomst med 100 kronor, genast får avstå 26,75 procent av dessa 100 kronor i form av skatter till det allmänna. Detta är enligt min mening en fullt tillräcklig merinkomstbeskattning i det lägsta skiktet. Se vi på det högsta skiktet, finna vi, att där uttages för varje hundrakrona, som en person tjänar utöver den förutvarande

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.) inkomsten, 82,75 procent i skatt. Mina damer och herrar, vad skall under sådana förhållanden en sådan merinkomstskatt som krigskonjunkturskatten tjäna till? Äro inte dessa skattesatser som finnas den förutan i sig själva tillräckligt höga?

Gå vi sedan till de juridiska personerna — skattesatserna för dessa äro icke progressiva utan alltigenom proportionella, finna vi, att den statliga inkomst- och förmögenhetsskatten för dem tager bort 20 procent av det beskattningsbara beloppet, värnskatten 12 procent och de kommunala skatterna sammanlagt låt oss säga 14 procent, som vi nyss förutsatte. Detta blir 46 procent — det är alltså 54 procent kvar. Detta kvarvarande belopp kan emellertid inte komma enskilda personer till godo i form av utdelningar eller löner, ty de aktieägare eller högre tjänstemän inom företagen, som uppbära delar av det samma, drabbas sedan av de skatteskalor, som röra fysiska personer, vilka jag nyss talade om. Det finns ingen möjlighet, åtminstone inte vid närmare eftertanke, att anse, att krigskonjunkturskatten skulle vara behöflig för att åstadkomma en tillräcklig merinkomstbeskattning under krigstiden.

Man får i detta sammanhang inte heller glömma, att ett visst utrymme för spekulative insatser är nödvändigt och behöfligt under krigstid. Många nya produkter, t. ex. ersättningsvaror för sådant som vi på grund av krigsförhållandena inte längre kunna importera, behöva produceras. Det är därför alla skäl att se till, att inte intresset hos landets produktiva krafter att sätta i gång med ersättningsproduktion eller annan nyproduktion helt stäckes av skattelagarna.

Det är vidare klart, att ju längre man avlägsnar sig ifrån de jämförelseår, det här gäller, alltså 1937 och 1938, ju svårare blir det att med någon rim och reson tillämpa § 1 i skatteförordningen och avgöra, vilka merinkomster, som bero på förhållanden föranledda av pågående krig eller dessförinnan rådande krigskonjunktur. Nu löser ju skatteförfattningen den svårigheten på det enkla sättet, att det utan vidare presumeras, att om ingenting annat kan bevisas, så beror den ifrågavarande merinkomsten på sådana förhållanden, som omnämnas i första paragrafen. Det är klart att en sådan presumtion var orimlig redan då skatten infördes, men den är givetvis ännu orimligare nu.

Den 1 september i år har kriget pågått i fem år. När skatten infördes talade man inte så mycket om — åtminstone på håll, där man hade förmåga att göra några beräkningar — att skatten skulle tillföra statskassan några större summor. Detta var däremot fallet med krigskonjunkturskatten under förra världskriget, men denna skatt var ju konstruerad på ett helt annat sätt och inte så restriktiv — om jag får använda det uttrycket — som det nu framlagda krigskonjunkturskatteförslaget.

När krigskonjunkturskatten infördes, anförde man företrädesvis — om jag får använda den benämningen — vissa samhällsmoraliska skäl för dess införande. Man ansåg, att många människor hade fått eller komme att få sina försörjningsvillkor försämrade genom kriget och att det under sådana förhållanden finge anses vara mer eller mindre omoraliskt att andra skulle väsentligt förbättra sina villkor under detsamma. Det kan ju hända, att dessa samhällsmoraliska skäl hade ett visst värde. I varje fall har jag för mig, att meddelandet om att en krigskonjunkturskatt skulle komma att påläggas användes som ett argument vid underhandlingar med fackorganisationerna för att förmå dem att godtaga halv kompensation för dyrtiden i form av lönetillägg, som skulle regleras genom index. Men det har väl också varit så — det har framgått många gånger av resonemang bland annat i denna kammare — att man på lönearbetarhåll anser, att sysselsättningen varit så utomordentligt god under kriget, att man snarast funderade på om man inte skulle kunna förlänga den goda

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
sysselsättningen till tiderna efter kriget. Det är väl fråga om huruvida inte sysselsättningen varit så god, att den merinkomst man haft genom ökat antal arbetstimmar i genomsnitt har betydligt överstigit eller i varje fall helt neutraliserat den förlust man kan säga sig ha lidit därigenom att man endast fick halv kompensation för penningvärdets fall. Jag har åtminstone fått den uppfattning att så är förhållandet, detta icke blott genom egna överslagsberäkningar utan också när jag hört med vilken ton man från arbetarhåll talat om de goda sysselsättningsförhållanden, som ha varit rådande i landet under det pågående kriget. När man på löncarbetarhåll gärna vill konservera de nu rådande sysselsättningsförhållandena till tiden efter kriget, tror jag inte man kan säga, att de samhällsmoraliska skälen för krigskonjunkturskattens bibehållande äro alltför starka.

Ja, herr talman, det är inte så mycket mera som jag anser mig behöva säga i detta sammanhang. Jag har sagt, att jag med glädje har sett, att det finns flera än jag i bevillningsutskottet, som nu börjat att tänka på avslag. Detta gäller inte bara de fyra, som ha förenat sig i en reservation om att skatten bör borttagas, gärna nästa år, utan det gäller ju också i inte så ringa grad om utskottsmajoriteten, som att döma av vad som i utskottet har förekommit förefaller att nu börja på att få upp ögonen för alla de skadebringande verkningarna av denna skatt, vilka jag har talat om under fyra krigskonjunkturskattedebatter förut och nu ytterligare i dag i någon mån har klargjort här i kammaren.

Herr talman! Jag ber att få sluta med att yrka avslag på propositionen om krigskonjunkturskatt.

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Det kan ju icke hjälpas, att en debatt i denna fråga för femte gången måste bli en ganska intresselös repetition av argument och motargument. Sätillvida kan emellertid enligt min mening debatten för dagen bli ganska begränsad, att striden nu egentligen står allenast om, huruvida man skall förorda en avveckling under nästkommande år eller om man på den punkten icke skall intaga någon bestämd ståndpunkt. Jag tillhör dem inom utskottet, som icke kunna finna det vara riktigt att nu fixera någon sådan bestämd tidpunkt för avveckling av krigskonjunkturskatten.

Den omständigheten att krigskonjunkturskatten varit ett led i den allmänna penningpolitiken, löne- och prisstoppspolitiken, gör, att man, så länge den äger bestånd, av rent folkpsykologiska skäl icke kan gå med på en avveckling. Men det är icke bara de folkpsykologiska skälen, som äro avgörande. Herr Hagberg i Malmö ansåg visserligen dessa vara det enda, som nu står kvar i fråga om utskottets motivering för skattens bibehållande. Den omständigheten, att 13 138 personer under 1943 voro beskattade enligt krigskonjunkturskatteförordningen säger väl ändå något om att det finns krigskonjunkturvinster, som fortfarande böra beskattas på ett alldeles särskilt sätt. Den statsfinansiella sidan bör man icke heller se bort ifrån, vilket man här gärna vill göra. Visserligen är det här ett mycket stort belopp som endast är provisoriskt påförd skatt, varför nettot kan synas bli relativt blygsamt, men det är visst icke sagt, att av de för 1942 provisoriskt påförda skattebeloppen allt kommer att restitueras. Det är mycket möjligt att något tiotal miljoner kronor restitueras, men det kan också hända, att en stor del av beloppet kommer att indrivas. Därom vet man ingenting för närvarande. Under sådana omständigheter blir det i alla fall en ganska betydande summa, som det gäller att täcka, därest man skall avskriva denna skatteform.

Herr Hagberg synes mig ha utläst nog så mycket ur utskottsmajoritetens synpunkter, och jag vill läsa upp ett stycke på sidan 9, där utskottet säger

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
följande: »Ehuru utskottet sålunda icke finner sig kunna förorda, att åtgärder redan nu vidtagas för en avveckling av krigskonjunkturskatten, synes det dock utskottet förtjäna tagas under närmare övervägande, vid vilken tidpunkt och *under vilka betingelser* en avveckling av denna skatteform kan anses möjlig att genomföra.» Först och främst vill sålunda utskottsmajoriteten icke ange någon tidpunkt för skattens avveckling, och dessutom trycker man mycket hårt på att de betingelser, under vilka skatten skall avvecklas, måste först tagas under övervägande. De betingelser som då främst anmäla sig äro givetvis hur man skall täcka den inkomstminskning, som blir en följd av att krigskonjunkturskatten avskrivs. Jag kan dessutom anföra några synpunkter på olämpligheten att nu fastställa någon bestämd tidsgräns. Alla veta väl, att övergången från krig till fred kan medföra mycket stormiga växlingar på det ekonomiska området. Att just nu i detta kritiska skede besluta att krigskonjunkturskatten skall avskrivas redan nästa år, skulle vara att kasta bort ett vapen, som man har för att begränsa den spekulationsvåg, som till äventyrs kan torna upp sig i samband med ett fredslut. Det vore sålunda ur rent förebyggande synpunkt mycket olämpligt att nu komma med något bestämt datum. Vidare kan jag icke neka till att det är ganska irrationellt att redan nu sitta och avgöra eller söka bilda sig en uppfattning om, huruvida just nästa år är den rätta tidpunkten, då en avveckling bör ske. Jag tror att den, som ensam har möjligheter att avväga när avvecklingen skall börja och under vilka betingelser den skall ske, är Kungl. Maj:t. Riksdagen bör tryggt överlämna åt Kungl. Maj:t att avväga den tidpunkt, då denna skatteform till äventyrs kan uppgå i någon annan. Jag kan sålunda för min del icke finna, att tillräckliga skäl anförts för reservationens yrkande om att riksdagen nu på denna punkt skall göra ett uttalande.

Herr Hagberg och naturligtvis i ännu högre grad herr Lundell voro inne på temat om denna skatteforms skadlighet, och herr Lundell medgav, att han uppträdde såsom spåman. Han hade nämligen icke alls någon bestämd uppfattning om skatteunderlagets stegring skulle bli en miljard eller 700 miljoner kronor — det kunde också bli 700 tusen kronor. När man får röra sig med så vida latituder liknar man otvivelaktigt en spåman, vilket han som sagt också själv ansåg sig vara. Jag tror emellertid, att herr Lundells och även i viss mån herr Hagbergs uttalanden om krigskonjunkturskattens skadliga inverkan på näringsliv, företagsamhet och dylikt äro funderingar som icke på något sätt ha blivit styrkta. Jag skall icke här själv uppträda som någon sorts auktoritet, men jag vill bestämt bestrida, att vare sig herr Hagberg eller herr Lundell sitta inne med möjligheter att här falla ett rättvist omdöme. Jag skall sålunda icke själv bita mig fast vid någon bestämd ståndpunkt, men jag skall tillåta mig att anföra en auktoritet, som jag tror både herr Lundell och herr Hagberg måste ge vitsord, nämligen professor Johan Åkerman. I Ekonomisk tidskrift, häftet 1 för 1943, gör denne en mycket ingående analys av det ekonomiska läget under krigstiden och redogör också för krigskonjunkturskatten och kommer till det slutomdömet, »att dess inverkan på företagsamhet och det ekonomiska läget knappast kan ha varit betydande». Så uttalar sig en vetenskapsman, som bygger sitt omdöme på grundliga analyser och grundliga studier och har förmåga att bedöma saken.

Det tjänar ingenting till att nu börja bemöta de gamla invändningarna mot skattens bibehållande. Det skulle endast vara en upprepning av vad som har sagts många gånger förut, men eftersom återigen historien om fiskarena, som icke fara ut och fiska, framföres i debatten, nödgas jag ändå påminna om att ifrån fiskarens sida bestämt förnekats, att så har varit fallet. Varenda fiskare har tagit ut varenda droppe olja, som han har fått, och förbrukat den, så

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
långt det varit möjligt. Detta är sålunda en fullständigt oriktig och osann beskyllning mot dem.

Jag har ofta tänkt — och nu ämnar jag göra det — att inlägga en gensaga emot själva tendensen i herr Lundells sätt att argumentera. Han argumenterar faktiskt på det sättet, att man får ett intryck av att han gillar dessa personers handlande, vilka försöka att på alla upptänkliga konstlade vägar försämra produktionsresultatet i sin näring, exempelvis genom att försöka hindra arbetskraftens anställande, och att han anser det vara ett legitimt sätt att reagera mot de skatteförordningar som finnas. Jag kan icke finna, att det är i överensstämmelse med en god medborgaranda att föra ett sådant resonemang. Jag kan icke neka till att det ligger samma tendens i detta som i det fall, som omnämnes i en artikel i *Sunt Förnuft*, där det talas om en läkare, en framstående specialist, som har inställt sin praktik under två dagar i veckan och tagit dubbelt så lång semester, därför att han icke vill förtjäna mer än 25 000 å 30 000 kronor om året, ty om han förtjänar mera, blir det så hög beskattning, att han icke anser det mödan värt att arbeta hel tid. Jag beklagar, att det finns personer i en sådan ställning som en läkares, som kunna handla så. I detta fall gäller det därtill en framstående specialist, som uppfattar sitt kall i människokärlekens tjänst på det sättet, att han avvisar flera patienter som vilja söka honom på måndagar och lördagar, därför att om han inte gjorde det han skulle få mycket hög skatt. Han vill på något sätt reagera mot denna beskattningsmetod. Jag är övertygad om att herr Lundells exempel och denne läkares exempel äro rena undantagsfall, och att det svenska näringslivet i gemene icke alls kalkylerar och planlägger på ett sådant sätt, utan att man arbetar med den kapacitet man har och med de förutsättningar som finnas och lojalt betalar de skattar som vi alla äro eniga om att vi äro nödsakade att i denna svåra tid ålägg oss själva.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Levin: Herr talman! Jag tänker icke lägga mig i den allmänna debatten om krigskonjunkturskattens vara eller icke vara, utan jag skall bara be att få nämna några ord om krigskonjunkturskatten och dess verkningar på en särskild grupp av näringsidkare, nämligen fiskarena.

Det är ju så som alla veta — vilket jag är fullt villig att erkänna — att fiskarena ha fått sina inkomster väsentligt ökade under kriget. Däremot kanske icke alla veta, att fiskarens inkomstläge före kriget, d. v. s. de år, efter vilka man beräknar jämförelseinkomsten, var lägre än för några andra näringsidkare i landet. Jag tror, jag kan säga, att det var lägre än för någon annan befolkningsgrupp. Det framgår ju bäst av den undersökning, som genom livsmedelskommissionen har gjorts om fiskarens inkomster före och under kriget. Där fick man ju även en överblick över hur verkligt små fiskarens inkomster voro under åren före kriget. Som jag nyss nämnde ha ju fiskarens inkomster under krigsåren väsentligt ökat. Det har emellertid under sista halvåret skett ett markant omslag. Priserna på förnödenheter för fiskets bedrivande ha icke minskats, priset på brännoljan står t. ex. fortfarande tio gånger så högt, som det gjorde före kriget, men priset på fisken har sjunkit högst betydligt under sista året. Så har t. ex. garantipriset på sill, det viktigaste av alla våra fiskslag, satts ned för första sorteringen från en krona till 50 öre pr kg, d. v. s. med jämnt 50 %, och på torsk har garantipriset på slaktad och huvudlös torsk under senaste året, i vad det gäller östersjötorsk, satts ned från 1 krona 30 öre till 45 öre per kg. Det har sålunda skett en våldsamt nedgång i fiskarens

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.) inkomster under sista halvåret, d. v. s. de sista månaderna 1943 och de månader som förflutit av detta år.

Att fiskarens inkomster stigit under kriget har icke enbart berott därpå, att de ha fått högre priser för fisken, utan det har till väsentlig del berott på nödvungen minskning av egentligen nödvändiga utgifter. För att kunna bedriva sitt yrke behöva ju fiskarna förnya sina redskap i en viss grad för varje år. Då vi här i landet till väsentlig del ha varit beroende av import av färdigknutna nät och — i den mån vi kunnat knyta näten i landet — import av råämnet, d. v. s. bomull, och vi dessutom helt och hållet äro beroende av import av råvaror för tillverkning av tågvirke, som användes vid fiske, såväl av manillahampa som kokos, så har det betydligt, att dessa förnödenheter endast i mycket begränsad omfattning kunnat köpas av fiskarna. Fiskarens redskap, tågvirke och nät däri inberäknade, ha sålunda undan för undan förslitits och försämrats. Fiskarna ha, därigenom att de endast fått en begränsad tilldelning, icke kunnat skaffa sig de redskap, som de behöva för att hålla det hela tiptop, utan de få slita ut näten och förnödenheterna i mycket hög grad. De pengar, som man därigenom sparar, är en dålig besparing. Det blir nämligen nödvändigt att efter kriget försöka taga igen allt detta, d. v. s. skaffa in en mycket större mängd av förnödenheter än man normalt skulle gjort, om man undan för undan kunnat skaffa sig dessa förnödenheter. Men hela denna skenbara besparing, som fiskarna göra under kriget, och som de så väl behöva använda för förnyande av sitt redskapsbestånd efter kriget, blir en beskattningsbar inkomst.

Jag kan med siffror nämna ett enda exempel. Vi ha här inom landet överhuvud taget ingen tillverkning av fina nät, d. v. s. fisknät som äro tillverkade av finare tråd än nr 40. Där ha vi varit och äro i huvudsak helt och hållet beroende av import. Det är huvudsakligen fina nät som användes för hela östersjöområdet och för Öresund ända upp till gränsen mellan Halland och Skåne, sålunda det väsentliga av vår kuststräcka. Vi hade före kriget en import av dylika fina nät på mellan 55 000 och 60 000 kg per år. Det är sålunda den kvantitet nät, som årligen behöver inköpas av fiskarna för att de skola kunna hålla sitt nätbestånd i fullgott skick. Under de tre sista åren, 1940—1943, när vi således skulle behövt köpa och importera ungefär 165 000 kg nät, ha vi fått in något över 60 000 kg. Det föreligger således ett underskott på närmare 105 000 kg fina nät. När dessa fina nät numera betinga ett genomsnittspris för fiskarna av ungefär 50 kronor per kg, betyder det en summa av mer än 5 miljoner kronor. Om således fiskarna i östersjöområdet och Öresund hade haft möjlighet att inköpa dessa nät under året, hade hela denna summa, d. v. s. mer än 5 miljoner kronor, placerats i nät. Eftersom denna summa på 5 miljoner kronor säkerligen är betydligt större än den till krigskonjunkturskatt uppskattade merinkomsten för dessa fiskare, har det faktiskt betydligt, att de hade kommit ifrån hela merinkomsten, om de hade haft möjlighet att skaffa sig dessa förnödenheter. Att siffran 100 000—105 000 kg nät för dessa år icke är överdriven bevisas ganska klart därav, att vi vid årsskiftet placerat beställningar i utlandet närmande sig 100 000 kg som vi skola ha, men leveransen har blivit fördröjd, vi ha icke fått in näten.

Det är en annan synpunkt, som jag icke kan underlåta att framhålla i detta sammanhang. Det finns väl överhuvud taget knappast två yrkesgrupper, som äro så nära förbundna med varandra som sjömän och fiskare, och de ha varit det i alla tider. Befolkningen i våra fiskelägen och i samhällen, belägna vid kusten, utgöres huvudsakligen av sjömän och fiskare. Sjömännen rekryteras till största delen från fiskarna och fiskarna från sjömännen, i det att fiskarpojkar ofta gå till sjöss i sin ungdom och när de ha hunnit

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
tröttna på sjömanslivet återvända till sin hemort och slå sig ned som fiskare. Man kan säga att sjömän och fiskare arbeta ungefär under samma förhållanden och taga i stort sett samma risker. När det gäller beskattningen är det emellertid en väsentlig skillnad mellan en sjömans inkomster och en fiskares inkomster. Sjömännen ha ju under krigsåren beviljats en rad lättnader i sin beskattning, lättnader som jag ingalunda vill klandra. De ha tagit mycket stora risker. Man kan därför säga, att åtminstone de lättnader som gälla däck- och maskinpersonal äro synnerligen befogade. Däremot kan man i vissa fall sätta i fråga om lättnaden varit lika befogad när det gällt befälet. Numera får en fiskare utöver sin vanliga skatt också betala krigskonjunkturskatt i den mån han kommer upp till ett till krigskonjunkturskatt beskattningsbart belopp. En sjöman får naturligtvis icke någon krigskonjunkturskatt på sin vanliga lön. Utöver sin lön har sjömannen emellertid krigsriskersättning, vilken är fri från krigskonjunkturskatt och dessutom till väsentlig del fri från vanlig statsskatt. Hittills har fartygsbefälet fått erlægga krigskonjunkturskatt för tantiem och gratifikationer, som rederierna betala. I år har ju utskottet på eget initiativ velat befria fartygsbefälet från erläggande av krigskonjunkturskatt för dessa tantiemer och gratifikationer, men utskottet har icke ansett sig kunna gå med på förslaget att befria fiskarena från krigskonjunkturskatt på en inkomst, som jag utan tvekan kallar krigsriskersättning. Det kan icke finnas något skäl för att uppehålla denna stora skillnad i beskattningshänseende mellan sjömännen och fiskarena. Det har väckt och väcker alltjämt mycken ond blod bland befolkningen i fiskelägena utefter kusten, där ju sjömän och fiskare bo blandade med varandra, att i många fall den som har den större inkomsten skall ha den mindre skatten, vilket ju icke kan anses rimligt och riktigt.

Nu lär det vara så att det av formella skäl icke går att ställa något yrkande om bifall till motionen. Då första kammaren redan bifallit propositionen, skall jag därför inskränka mig till att framställa en vädjan till finansministern, att han ville använda de möjligheter han har att ge fiskarena ytterligare lättnader i krigskonjunkturskatten. I det läge, vari fiskarena nu befina sig, är det synnerligen behövt och önskvärt att dessa, med de små inkomster de ha, i år bli befriade, åtminstone i stort sett, från erläggande av krigskonjunkturskatt för den något större inkomst, som de hade 1943.

I detta anförande instämde herrar *Nilsson* i Landskrona och *Johansson* i Öckerö.

Herr Mårtensson: Herr talman! Jag skall icke upprepa vad den föregående talaren sagt, och jag kan därför yttra mig mycket kort.

I de väckta motionerna I: 325 och II: 515 har hemställts, att skattskyldig, som haft sin huvudsakliga inkomst av havsfiske, helt befrias från erläggande av krigskonjunkturskatt. Utskottet hänvisar i anledning av dessa motioner till de skattelättnader beträffande inkomst av havsfiske, som föreslagits i den kungl. propositionen, och anför i anslutning härtill, att behovet av skattelättnad i här ifrågavarande avseende för inkomst av havsfiske blivit i erforderlig utsträckning tillgodosett. Jag skall gärna erkänna att stort tillmötesgående visats denna yrkesgrupp i fråga om beskattningen enligt krigskonjunkturskattförordningen. Trots de lättnader i det avseendet, som redan ha förekommit, och de som nu föreslås i den föreliggande propositionen, råder det emellertid ett ganska omfattande missnöje bland fiskarena över denna skatt. Detta missnöje kommer ingalunda att minska, utan efter vad jag tror snarare att öka ganska betydligt efter den ställning, som utskottet numera

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.) intagit till beskattningen av en annan yrkesgrupp, nämligen fartygsbefälhavarna. Jag kan icke underlåta att framhålla, att jag har svårt att förstå, hur utskottet kunnat gå in för avslag på framställningen om befrielse från krigskonjunkturskatt för fiskarekåren, men samtidigt bifalla en framställning i enahanda syfte från fartygsbefälhavarna. För många kommer detta att verka som om utskottet vägde skälen för och mot befrielse från krigskonjunkturskatt med hänsyn till de yrkesgrupper, som beröras olika. Jag vill med hänvisning till det förslag utskottet framställt med avseende å fartygsbefälhavarna hemställa till finansministern, att han ånyo ville ta frågan under övervägande om ytterligare lättnader från krigskonjunkturskattens erläggande för fiskarekåren.

Herr Bladh: Herr talman! Det föreliggande utskottsförslaget innebär i princip ingen förändring i den av riksdagen förra året antagna förordningen om krigskonjunkturskatt. Ett par lättnader ha emellertid införts, och jag ber att med detsamma få säga, att dessa lättnader avse krigskonjunkturskatten för fiskarna och vissa fartygsbefälhavare. Övriga justeringar äro av ringa betydelse och hänföra sig mestadels till bestämmelserna om olika beskattningsår. Oförändrat är också — vilket ju var väntat — herr Lundells avslagsyrkande. Herr Lundell har under alla dessa år företrätt den meningen, att någon krigskonjunkturskatt icke borde åläggas någon inkomst av hur utpräglad krigskonjunkturvinst den än vore.

Bevillningsutskottet har icke kunnat se saken på det sättet. Utskottet anser, att en särbeskattning av krigsvinster alltjämt är befogad, och att en utjämning av de inkomstförskjutningar, som ha ägt rum, är motiverad och bör åstadkommas. Utskottet har, såsom här har nämnts av herr Hagberg i Malmö, dessutom tryckt på att de folkpsykologiska skälen icke få förbises. Det oaktat framhåller utskottet, att när tiden kan anses vara inne, bör krigskonjunkturskatten avskaffas. Herr Lundell nöjer sig icke med detta, utan han yrkar, att skatten omedelbart skall avskaffas. De övriga högerreservanterna yrka, att denna beskattningsform skall upphöra från och med nästa år. Man tycks på det hållet vilja inrätta sig som om kriget redan vore slut och som om alla svårigheterna nu vore över. Personligen anser jag, att den skatt som först bör avskaffas icke är krigskonjunkturskatten, utan *omsättningsskatten*. Det enda skäl, som avhåller mig från att yrka på ett omedelbart avskaffande av omsättningsskatten är att staten för närvarande måste ha de 300 miljoner kronor som denna skatt ger om året. Då vi icke kunna avskaffa den skatten, som så hårt trycker de fattiga och som drabbar även dem som icke ens fått halv kompensation för dyrtiden, då är det för mycket begärt att vi skola lätta på skatten för dem, som genom merinkomster skaffat sig kanske hundratals procents överkompensation. Men skulle krigskonjunkturskatten avskaffas nu eller nästa år, vore det väl rimligt att den övervältras icke på de små inkomsttagarna, utan på dem som orka bära ökningen. Jag undrar just vad de stora inkomsttagarna, som icke gjort någon krigsvinst, skulle tänka om de finge det beskedet, att nu skola ni betala en del av skatten för dem, som gjort stora vinster på kriget, och det skall ni göra bara för nöjet att få väck krigskonjunkturskatten. Staten måste för närvarande ha de pengar, som denna skatt ger. Finansministern har beräknat att den möjligen skall kunna ge 50 miljoner kronor. Den kan ju emellertid komma att ge betydligt mindre men dock ett belopp som staten icke utan vidare kan avstå från.

Nu säga reservanterna, vilket herr Hagberg i Malmö redan strukit under, att ju längre tiden går, desto värre blir det att urskilja, vad som verkligen är krigskonjunkturvinst. Detta resonemang är fullkomligt riktigt. Det sägs ock-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
så, att många överklaganden ske av taxering till krigskonjunkturskatt, ja, man skulle kunna tillägga att en hel del av dylika taxeringar också undanröjas. Detta är också riktigt. Enligt min mening visar emellertid detta, att våra skattedomstolar lyckats bra i sin uppgift att, då krigskonjunkturvinst verkligen icke föreligger, frikalla vederbörande från denna beskattning. Detta innebär att man, i den mån merinkomst i lagens mening icke föreligger, slipper krigskonjunkturskatt. Så bör det också vara. Men den omständigheten att skatten varje år ger åtskilliga miljoner kronor tyder väl ändå på att det alljämt finns krigsvinster. Härtill kommer en annan omständighet, som gör, att man bör vara försiktig, då det gäller att avskaffa denna skatt, den nämligen att det icke är uteslutet att då vi komma till övergången mellan krigs- och fredshushållning en hel del spekulationsobjekt komma att träda fram. Det är möjligt att en del människor då i ett svårt läge försöka göra sig obehöriga vinster. Då kan denna skattelag vara bra att ha. Då kan den verka som en skyddslagstiftning, och även ur den synpunkten kan den komma att göra nytta.

Även en annan omständighet förtjänar att i detta sammanhang beaktas. Rätt ofta får man höra — vi hörde det nyss av herr Lundell — att skatten ger statskassan förhållandevis litet. Det råder intet tvivel om att en av orsakerna härtill är att många företagare med avsikt öka sina omkostnader mer än som kan anses vara skäligt. Det betyder att man genom onödigt stora omkostnadsavdrag själv reglerar sina skatter vid sidan om vad lagen medger. Det är riktigt och tillbörligt att de avdrag, som äro berättigade, också beviljas, men lika angeläget är det att oskäliga avdrag icke medges. Det är önskvärt att landskamrerarna i större utsträckning än de hittills kunna göra, emedan de haft för litet personal att tillgå, ägna denna sida av saken sin uppmärksamhet. Den nya taxeringsorganisationen bör göra det möjligt att åstadkomma en rättvis och riktig beskattning även på detta område.

Så kommer jag då fram till vad herr Levin och herr Mårtensson sagt om fiskarens krigskonjunkturskatt. Ingen har något emot att lätta deras skatteböroda så mycket som möjligt. Det har utskottet gjort, men jag tror att för att man något så när riktigt skall kunna bedöma den saken måste man erinra sig vilka avdrag som fiskarena äro berättigade till enligt det föreliggande förslaget och vilka lättnader regeringen har beviljat dem utöver vad som inskrevs i förra årets förordning. Först och främst äga fiskarena självfallet rätt till en jämförelseinkomst som för andra skattskyldiga, nämligen 3 000 kronor. Västkustfiskarena, d. v. s. de som idka havsfiske i första hand, fingo förra året detta belopp höjt till i stort sett 4 000 kronor. Därutöver fingo de det vanliga avdraget på 3 000 kronor. Sedan fingo de ett extra avdrag på 2 000 kronor förutom utjämningsavdraget, som utgör 15 procent på 3 000 kronor. Detta gör tillsammans 9 450 kronor. Det betyder att de av västkustfiskarena som ha mindre inkomst än 9 450 kronor icke komma i fråga vid taxering till krigskonjunkturskatt. En sak att tillägga är att av vad som då återstår i merinkomst betala fiskarena skatt endast för 70 procent av merinkomsten, under det att andra som erlägga krigskonjunkturskatt få betala skatt på hela merinkomsten.

Vad så beträffar fartygsbefålet, om vilket man säger, att man icke kan begripa hur utskottet kunnat vilja gå med på några lättnader i detta avseende för denna kategori, vill jag också säga några ord. Vissa fartygsbefälhavares fasta lön har hittills varit mycket liten, men utöver den ha de haft inkomster från rederierna, som gått under andra beteckningar än lön. Utskottet har nu tagit fasta på att riksdagen tidigare sagt, att vanlig löneinkomst icke skall beläggas med krigskonjunkturskatt, och därför föreslår nu utskottet att fartygsbefälhavarna i tillämpliga delar skola vara berättigade till motsvarande förmån. I sak

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.) har man använt sig av likformighetsregeln, som finns intagen i denna förordning, liksom den också funnits i föregående års förordningar. Det innebär i detta fallet, att man skall jämföra 1937 och 1938 års inkomster — man kan säga lön, men jag använder uttrycket inkomst — med 1943 års inkomst. Om det då befinnes, att ett företag använt vinstmedel för att höja en befälhavares inkomst, blir företaget skattskyldigt för det beloppet. Skulle så vara, att andra medel än vinstmedel ha använts, faller ju detta utanför ramen för krigskonjunkturskatten och beröres således icke av denna. Utskottet har tagit fasta på detta och har endast velat skipa rättvisa och åstadkomma jämställdhet mellan olika inkomsttagare, ingenting annat.

Man säger här, att denna beskattning är hård, och det kan ju erkännas. Men förordningens mening är dock icke, att den skall få en oskälig tillämpning, utan meningen är, att den skall tillämpas med förnuft och moderation. Jag tror att så tillämpad tillfredsställer denna förordning alltjämt det allmänna rättsmedvetandet. För dem, som alltid bli lidande på ekonomiska kriser, är det tryggt att veta, att om spekulationerna skulle sätta in på nytt och man skulle ockra på nöden, finns det en skattelag i beredskap, som kan återföra åtminstone en del av vinsterna till staten. Emellertid vill ingen i utskottet, och jag skulle knappast tro någon i riksdagen heller, ha denna skatt kvar en enda dag längre än som behövs, men utskottsmajoriteten anser det vara för tidigt att redan nu fastställa dagen, då skatten skall avvecklas. Vi veta sannerligen icke, vad som kan inträffa.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr **Mårtensson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill till en början erinra herr Bladh om att sjömännen och fartygsbefälhavarna redan tidigare erhållit en lättnad i sin skattebörda under krisen, då de befriats från inkomst- och förmögenhetsskatt för en del av den krigsriskensättning, som de ha fått sig tillerkänd. Herr Bladh framhöll att en del rederier i allt större utsträckning tillämpat systemet att giva tantiem till befälhavarna, varav skulle följa, att åtminstone vissa av dessa befälhavare icke skulle ha någon lön alls. Jag kan emellertid inte tro annat än att befälhavarna ha åtminstone en viss avtalad lön och att de utöver denna lön få viss tantiem, som nu bevillningsutskottet föreslår skall befrias från krigskonjunkturskatt.

Det är möjligt, att fiskarkåren skulle kunna göra på samma sätt och införa ett tantiemsystem. Den fiskare, som stod som ägare till en fiskebåt, skulle i stället för lön kunna betala ut tantiem till de övriga fem eller sex man, som hjälpte honom ombord. Därigenom skulle möjligen även de bli befriade från krigskonjunkturskatt. Fiskarbefolkningen har emellertid hittills inte velat använda denna metod, men den kommer kanske att tillämpas i framtiden.

Jag vill slutligen med ett litet exempel påvisa, vilka konsekvenser detta förslag från bevillningsutskottets sida kan medföra. Det kan tänkas att en fartygsbefälhavare, som har ett rederi, driver detta som familjebolag. Han är alltså själv befälhavare på sitt fartyg, och detta bolag kan då dela ut stor del av den inkomst, som uppstår av rörelsen, i form av tantiem till befälhavaren.

Herr **Bladh**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag ber att få erinra om att utskottet i detta utlåtande endast sysslar med krigskonjunkturskatten och inte med förmögenhetsskatten. Följaktligen ha vi i utskottet icke haft anledning att fatta ståndpunkt till något annat. — Beträffande familjebolagens ställning i skattehänseende vill jag framhålla, att vi i fjol voro överens om att sätta en spärr just för sådana av

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
herr Mårtensson påtalade transaktioner. Det blir nog icke så lätt nu, när den nya taxeringsorganisationen blivit genomförd och tillräcklig personal anställt, att i skattelindringssyfte genomföra dessa transaktioner. Det är också alla skäl att dylika åtgärder förhindras. Jag vill endast tillägga, att skulle finansministern tillmötesgå herrar Levins och Mårtenssons vädjan, komme det att innebära, att de enda som bleve hjälpta det vore de ekonomiskt bäst ställda fiskarna — de vilkas årsinkomst överstege 9 450 kronor — under det att de sämst ställda inte finge ett öres skattelindring.

Härefter anförde:

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! När man läser utskottsbetänkandet, där det talas om att »den minskning av skatteintäkterna, som komme att uppstå genom krigskonjunkturskattens snara avskaffande, måste på ett eller annat sätt täckas genom höjning av andra skatter» och än mer när man lyssnat till diskussionen i utskottet och även här i kammaren, där på sina håll krigskonjunkturskatten ställdes i samband med andra skatteformer, vilkas verkan på folkhushållet väsentligt skiljer sig från krigskonjunkturskatten, kan man icke undgå intrycket, att vid behandling av skattefrågor en viss schematisering gör sig gällande. Skall krigskonjunkturskatten bort, så skall bolagsskatten eller förmögenhetsskatten höjas, och först av alla skatter skall omsättningsskatten bort, höra vi nu av herr Bladh. Konsumtionsskatter få under inga förhållanden belasta vårt folk. Man talar härvid om krigskonjunkturskatten och andra skatter, som äro avsedda att läggas på den s. k. bärkraften, som om dessa saklöst kunde skruvas i höjden utan att beröra den stora konsumerande allmänheten. Man gör sig skyldig till en alltför schematisk uppläggnings av skattespörsmålen, när man tar så föga hänsyn till skatternas differentiering beträffande deras verkningssätt och den inverkan de kunna få på befolkningens försörjningsmöjligheter. Jag tänker härvid icke närmast på försörjningen med pengar, vilka, hur nödvändiga de än äro, man i alla fall icke kan konsumera, utan på försörjningen med varor, tjänster och nyttigheter, d. v. s. den reala produktionen, som är folkets försörjning i egentlig mening. Det är som om man bortsåge ifrån att skatterna i vissa fall ha skiljaktiga syften och verkningar, vilket gör att den ena skatten ej utan vidare kan ersättas med en annan. I stället för att beaktande borde skänkas sådana omständigheter, nöjer man sig mestadels med en enda riktpunkt för skatternas avvägning, nämligen den att för budgeten behövligen medel böra anskaffas med rigoröst anlitanande av befintlig bärkraft.

Det finns dock fall, då detta rättesnöre icke leder till målet. Tidsförhållandena kunna nämligen vara sådana som vi nu upplevat, då landets varuförsörjning har varit så knapp, att befolkningens standard inte kunnat upprätthållas. Skatten kan därvid få sig tilldelad sin särskilda betydelsefulla roll. Vi veta alla att under sådana omständigheter ograverade eller höjda penninginkomster icke skapa större möjligheter för medborgaren att fylla sitt behov av reala nyttigheter. När under krigstiden tillgången på dylika nyttigheter på grund av avspärning eller sådana omständigheter som den militära beredskapen, vilken tager kapital och arbete från den civila produktionen, försämrats, måste balans åvägbringas mellan penningtillgång och reelltillgång genom olika åtgärder. Förr i tiden hade man därvid prisstegringen, som trädde i funktion som en reglerande faktor, men då den icke kan tillåtas fungera fritt på grund av de sociala orättvisor, som bli följderna därav, har den ersatts med ett system av priskontroll och ransonering. Detta räcker emellertid icke alltid. Utöver denna reglering måste en viss köpkraftsterilisering ske, vilket är

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
syftet med de indexreglerade lönerna och för vilken staten har ett instrument i skatterna.

Om nu emellertid vissa skatter vid sidan av sitt budgetära ändamål ha till syfte att begränsa konsumtionen med hänsyn till bristande tillgång på befintliga varor inom den ram eller gräns, som produktionsförmågan satt, så kan en sådan skatt, t. ex. omsättningsskatten, icke utan vidare ersättas med en skatt, som alldeles icke eller i avsevärt mindre grad träffar konsumtionen, utan i stället träffar kapitalbildningen, som fallet är med t. ex. bolagsskatt och skatt på förmögenhet.

Man vill förklarligt nog blott ogärna acceptera tanken att ens vid bristhushållning skatten skall utgöra en börda för de breda folklagrens konsumtion. Men om produktionen av folkets efterfrågade behovsattribut är otillräcklig på grund av avspärrning eller kanske på grund av bristande kapitalbildning, så måste konsumtionens anpassning efter tillgången medföra offer — det ligger i sakens natur — som ej kunna hävas genom fördelning av penningar, utan som måste bäras av det konsumerande folket självt. Det blir då bland annat skattepolitikens sak att »förmedla den givna verklighetens tryck till människorna på det rättvisaste och smidigaste sättet», för att nu använda Gösta Rehns uttryck i en läsvärd liten skrift »Så är det!». Jag ser att herr Hagberg i Luleå skrattar igenkännande, när han hör det namnet nämnas. Jag skall tillåta mig att citera ytterligare en sats ur denna med landsorganisations initialer signerade skrift. Däri heter det bland annat följande: »Ransoneringarna och omsättningsskatten är naturligtvis inte några godtyckliga elakheter av Wigfors och Gjores utan parallellt verkande medel att genomföra den konsumtionsnedpressning, som i alla fall måste komma på det ena eller andra sättet, inte endast för ett litet fåtal rika utan just för de stora massorna.»

Jag har med detta velat säga, att vid bedömande av skattefrågor räcker det icke med blott och bart den förenklade uppläggning, som bevillningsutskottets socialdemokratiska majoritet har en viss benägenhet att förfalla till, nämligen att statens behov av medel skola hämtas där bärkraften synes vara störst — punkt och slut! — och alldeles oberoende av om skatten sedan kommer att träffa konsumtion eller produktion.

När man driver denna av omtanke om de fattigare dikterade sats — eller riktigare icke endast de fattigare utan hela den i relativ knapphet levande huvudmassan av befolkningen, glömmar man lätt, att det icke blott är genom skatt på konsumtion som bördor läggas på folket. Ännu tyngre bördor kunna nämligen uppkomma, om arbetsverktygen ej finnas i tillräcklig utsträckning att sätta i de arbetandes händer eller om dessa verktyg ej förnyas och förbättras jämsides med den tekniska utvecklingen. Därjämte kunna bördor uppkomma, om icke industriens och transportmedlens maskinpark ständigt anpassas efter denna utveckling, på vilken folkets stigande välstånd baseras. Men detta förlopp är vad man plägar kalla kapitalbildning, vilken som bekant just är strykpojken i det rådande skattesystemet. Fastän det är uppenbart att om denna livsviktiga funktion, varom jag nyss talat, hejdas eller bromsas, detta måste medföra de allvarligaste följder för befolkningens materiella livsbetingelser, synes detta förhållande alls icke utlösa några hämningar, när det gäller att övervältra så stor del av skattebördan som sig göra låter på de kapitalbildande krafterna i samhället.

Det kan möjligen tvistas om, men nog talar mycket för att skatt som träffar kapitalbildningen, d. v. s. produktionsapparaten själv, har mer ödesdigra verkningar för folkets möjligheter att upprätthålla sin standard — sina konsumtionsmöjligheter — än skatt som direkt begränsar konsumtionsmöjligheterna.

Krigskonjunkturskatten — i och för sig motiverad men icke lika nödvändig

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
med en vitt förgrenad statlig priskontroll som utan en sådan — är en typisk produktionskatt med för en sådan oundvikliga skadeverkningar för själva produktionen. Dess borttagande är därför icke blott ett företagarintresse utan även ett konsumentintresse, som är minst lika starkt i fråga om denna skatt som vid borttagande av vilken konsumtionskatt som helst.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den av herrar Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Orgård**: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, utan snarare söka bidra till att förkorta den.

Särskilt i anledning av den föregående ärade talarens anförande vill jag säga, att det knappast förefaller mig, som om man i detta utskottsutlåtande kan finna någon grund som utgångspunkt att söka inleda en skattepolitisk diskussion av den omfattning, som den föregående ärade talaren gjorde. Vi borde i stället söka hålla debatten inom den ram, som den förste talaren i debatten, herr Hagberg i Malmö, skisserade. Herr Hagberg gav en framställning av läget, sådant det faktiskt är i enlighet med de yrkanden, som föreligga. Att döma av vad som förekommit i debatten efter hans anförande är det nog skäl att vi erinra oss vad utskottet verkligen skrivit och att det på många punkter erkänner det riktiga i de erinringar, som anförts mot krigskonjunkturskatten. Skillnaden mellan utskottets ståndpunkt och den första reservationen ligger väl däri — vilket även framhölls av herr Hagberg — att, under det att man i reservationen yrkar att riksdagen skall göra ett uttalande om att skatten skall avvecklas under kommande år, utskottsmajoriteten anser att vi knappast ha möjlighet att skriva så strängt. Vi veta nämligen inte vad ett kommande år kan innebära, och man bör därför inte rimligtvis fordra mer av riksdagen än att den skall skriva, att det bör ligga i Kungl. Maj:ts hand att, när Kungl. Maj:t finner tidsläget lämpligt, upptaga frågan om krigskonjunkturskattens avveckling till omprövning. Det förefaller mig som om läget nu är sådant, att det skulle vara onödigt att fortsätta denna debatt, där motsättningar i detaljer bryta sig ungefär på samma sätt som skett under alla tidigare år, då vi debatterat denna skatt. Jag vill dessutom ha sagt till alla dem, som vilja ha olika ändringar genomförda i fråga om utformningen av detaljer, att läget för närvarande är sådant, att det väl knappast kan anses lämpligt att nu vidtaga några större ändringar i denna skatt.

Jag begärde närmast ordet för att, likaledes i syfte att förkorta debatten, söka klargöra ett särskilt förhållande. Det har från olika håll frågats, vilken innebörd utskottet lägger i begreppet havsfiske, när det gäller undantagsbestämmelserna för fiskarena. Man har undrat, om även ostkustfiskot skulle inbegripas under begreppet havsfiske. Från en del håll har emellertid hävdats, att dessa bestämmelser skola tolkas med utgångspunkt från de särskilda krigsrisker, som fiskarena äro utsatta för, samt att undantagsbestämmelserna därför skulle gälla endast västkustfiskarena. Enligt min uppfattning måste det dock med ledning av de diskussioner, som i denna fråga förts i utskottet, förhålla sig på det sättet, att gränsen bör dragas mellan å ena sidan havsfiske överhuvud samt å andra sidan insjöfiske. Kungl. Maj:ts förslag bygger vidare på en framställning från olika fiskerisammanslutningar, och bland dessa märkes även ostkustfiskarens förening. Redan på grund härav måste man draga den slutsatsen, att även ostkusten inbegripes i uttrycket havsfiske. På uttrycklig begäran vill jag således säga ifrån, att utskottet utgått från en sådan tolkning av begreppet. Jag förmodar att även finansministern anser en sådan tolkning vara riktig,

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)

Som jag berörde i början av mitt anförande anser jag läget för närvarande vara sådant, att det knappast är lämpligt att upptaga en större debatt i denna fråga. Det torde nämligen icke vara någon utom herr Lundell, som rimligtvis menar att det av honom i hans särskilda reservation till utlåtandet gjorda blanka avslagsyrkandet kommer att få någon mer röst än herr Lundells. Jag tror icke ens att det är möjligt att få riksdagens flertal att godkänna det yrkande om upphävande nästa år av krigskonjunkturskatten, som framställts i den första reservationen till detta utlåtande. Det förefaller mig i stället rimligt, att riksdagen nu uttalar, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att pröva när tiden är inne för en avveckling av denna skatt.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! Jag har i denna kammare tillsammans med herr Henriksson väckt en motion nr 514, som avhandlar vissa spörsmål om krigskonjunkturskatten. Vi beröra i motionen särskilt frågan om utjämningsbidrag och avdragsgilla avsättningar till pensionsfonder. Jag skall emellertid inte gå närmare in på dessa spörsmål, utan endast upptaga till behandling en del synpunkter som framförts i debatten.

Herr Sundström i Skövde citerade en nationalekonom, som uttalat att krigskonjunkturskatten icke skulle ha haft några nämnvärt skadliga verkningar på näringslivet. Jag vill gentemot detta påstående till en början framhålla att det ju finns många nationalekonomer och att de, som alla veta, inbördes ha mycket olika meningar. Jag är endast en enkel industriman, och jag kan säga att var och en, som under de senaste åren varit verksam inom svenskt näringsliv, har inte kunnat undgå att konstatera de olägenheter, som äro förknippade med krigskonjunkturskatten. Det är inte endast på det sättet, att skatten i många avseenden verkar direkt produktionshämmande. Det förhåller sig nämligen dessutom så, vilket även herr Bladh i viss mån antydde, att krigskonjunkturskatten därjämte kan verka i den riktningen, att omkostnadskontot ökar. Men vad kan det betyda? Jo, i många fall att företagen kanske lägga ned mera på underhåll av sina fabriksanläggningar än de eljest vågat göra. Det är mycket svårt att avgöra, huruvida ett sådant underhåll är oskäligt eller olämpligt att göra. Det låter nästan paradoxalt då man säger, att krigskonjunkturskatten i viss mån har kunnat verka rent av konsoliderande för företagen.

Vi få komma ihåg, att krigskonjunkturskatten tillkom framför allt av folkpsykologiska skäl. Dessa folkpsykologiska skäl torde till en del alltjämt förefinnas. I vilken mån de alltjämt göra sig gällande är en bedömningsfråga, men ett är säkert, att ju längre tiden går från tidpunkten för beräkningsgrunden för krigskonjunkturskatten, d. v. s. åren 1937 och 1938, desto nödvändigare blir det att anpassa krigskonjunkturskatten eller helst avveckla den. Enligt min mening vore den allra bästa vägen att successivt företaga en avveckling, antingen genom en höjning av utjämningsbidraget, vilket vi föreslogo i den omnämnda motionen, eller genom att helt enkelt successivt sänka skattesatserna. Denna planläggning borde ske omedelbart, ty ju längre krigskonjunkturskatten existerar, desto mer framträda olägenheterna med förstärkt styrka. I fråga om avsättningar till pensionsfonder är det ju så ofantligt mycket som talar för en uppmjukning, ity att detta är ju direkt till fromma för de anställda i våra företag, men icke heller dessa synpunkter har utskottsmajoriteten velat beröra. Jag anser i det nuvarande läget det inte värt att yrka bifall till motionen nr 514. Jag har således i detta avseende intet yrkande att göra.

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)

Herr Lundell: Herr talman! Jag vill bara i allra största korthet komma med några repliker till de talare av motsatt mening, som haft ordet efter mitt första anförande.

Jag vill först vända mig till herr Sundström, när han säger att det är inte bara folkpsykologiska skäl för krigskonjunkturskattens bibehållande utan också statsfinansiella. Jag har nu försökt i fem års tid, visserligen bara en gång om året, att tala om hur det förhåller sig med dessa statsfinansiella skäl, och senast för en timme sedan utvecklade jag ganska utförligt, hur det blir med detta verkliga statsfinansiella netto. Tror inte herr Sundström, att om företagarna hålla tillbaka sin arbetstakt och om de öka sina omkostnader, detta kommer att inverka på det taxerade beloppet till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt både för dessa företag och för dem som annars skulle få ökat arbete inom företagen? Jag kan inte tänka mig att man kommer ifrån detta.

Jag beräknade den ökning, som man skulle kunna tänka sig få i de taxerade beloppen till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, till kanske bortåt en miljard, kanske mera, men jag tog inte en sådan marginal som ned till 700 000 kronor, som herr Sundström tycks ha uppfattat det, utan ned till 700 miljoner. Det är ganska stor skillnad. Ingen människa kan ge en säker prognos om vad som skulle inträffat i ett sådant fall, alltså sådan att man kunde närmare bestämma det, men det skulle med viss sannolikhet vara en stegring i de taxerade beloppen till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt på omkring 10 procent av vad de äro för närvarande. Jag tror att en sådan stegring skulle varit ganska säker, om vi inte haft krigskonjunkturskatten i dessa fem år. Hur blir det då med det statsfinansiella nettot av skatten? Jag kan inte finna annat än att det blir ett negativt netto, d. v. s. en minskning.

Herr Sundström ansåg, att man tryggt skall överlämna åt Kungl. Maj:t att avgöra när krigskonjunkturskatten bör avskaffas eller inarbetas i någon annan skatt. Ja, det där är ju mycket hänsynsfullt mot Kungl. Maj:t, men vi får väl inte alldeles glömma bort, att det är riksdagen som efter grundlagen skall avgöra skattefrågor, och då bör riksdagen kanske något hålla på sin värdighet och även riksdagsmännen hålla på riksdagens rätt gentemot regeringen. Regeringen har ju en hel del andra saker att göra.

Nu var det ju egentligen så, att herr Sundström stödde sig på professor Johan Åkerman och ansåg, att skattens inflytande på företagens ekonomi inte varit betydande. Jag vet inte, i vad mån professor Åkermans uttalande kan vara grundat på någon egen erfarenhet inom företagsamheten, alltså inom jordbruk eller inom industrieforetags styrelser. Det kan ju hända att hans uttalande vilar på lika teoretisk grund som professorer ibland ha för sina uttalanden. Vi ha ju dock en hel del bevis för att krigskonjunkturskatten inverkar på företagsamheten. Jag nämnde som det mest enkla exemplet hur den har inverkat på fisket. Nu säger herr Sundström, att det är en missuppfattning. Den har inte inverkat på fisket, och om man slutade fisket var det inte »för att det blåste» utan därför att man inte hade någon olja mera. Varför tog då Kungl. Maj:t upp denna lindring i krigskonjunkturskatten? Inte finge fiskarna mera olja av det! Det kan jag inte tänka mig. Dessutom minns jag mycket väl, om vi skola ha flera belägg i detta avseende, att för en eller annan månad sedan var det en journalist i tidningen Social-Demokraten eller Morgon-Tidningen som den nu heter, som var ute och intervjuade fiskare på ostkusten, och där stod som rubrik över den intervjun: »Krigskonjunkturskatten ej längre hinder för fisket» eller något liknande. En sådan rubriksättning, som sedan utvecklades i intervjun, att lindringen har nu påverkat fiskarens sinnelag, att de nu inte draga sig för fisket av den orsaken, skulle väl ändå tyda på att de tidigare dragit sig för fisket på grund av krigskonjunktur-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.) skatten. Och jag kan inte förstå, hur en människa skall vara skapad som vet, att om jag nu går ut i morgon och riskerar min båt och riskerar mitt liv och kanske åtskilliga kamraters, så få vi icke en enda krona för det, även om vi taga hem en fångst på åtskilliga tusen kronor, men ändå ger sig ut på fiske. Hur skall en fiskare vara beskaffad, som gör en sådan dumhet? Jag tror att herr Sundström själv inte åtog sig ett obegränsat tillskottsarbete, om han på förhand fick klart för sig att detta gör jag gratis åt Kungl. Maj:t och Kronan eller åt den och den. Så äro människor i allmänhet icke beskaffade.

Det var en sak till, som jag ville anföra gentemot herr Sundström, och det var att herr Bladh, som ju är en framstående partikamrat till herr Sundström, uttalade mycket tydligt här, att det råder väl intet tvivel om att många företagare göra oskäligen omkostnadsavdrag. Det var inte så att avdragen voro felaktiga, men omkostnaderna voro väl stora, och han menade att de togo på sig för stora omkostnader. Dessa olika argument, som anförts, visa väl att herr Sundström har fel, även om han är i sällskap med en professor. Det måste säkerligen ha förekommit en hel del sådant inom företagen, bromsande av företagsamhet och ökande av omkostnader, och kanske herr Sundström hörde vad herr Lundberg sade nyss på den punkten. Han kanske har haft möjlighet att se mera än professor Åkerman och kanske mera än herr Sundström också. Herr Sundström dementerade sig för övrigt i viss mån själv när han anförde som exempel, att en läkare skrivit i en tidning att han arbetar tills han kommit upp till den och den inkomsten, och sedan slutar han. Det var inte för att han drabbades av krigskonjunkturskatt, utan på grund av de andra skatterna. Även dessa äro mycket höga, och man skall nog räkna med, att när folk lärt sig att se efter i skatteförordningarna, hur dessa skiktskalor stiga undan för undan, de snart kunna komma till den uppfattningen, att när de komma upp till att för varje hundra kronor som de tjäna ytterligare, det allmänna tar 50, 55 eller 60 kronor, så böra de sluta arbeta utöver denna gräns, tills det kommit ett nytt år, då de kunna börja på ny kula igen.

I fråga om vad herr Mårtensson nämnde om fiskarens läge jämfört med sjömannens, så får jag säga att jag förstår fuller väl hans missnöje och fiskarens missnöje. Att det blivit på detta sätt beror ju på att fiskarena i skatte-tekniskt avseende äro företagare, under det att sjömän och fartygsbefälhavare äro tjänstemän och alltså falla under den allmänna punkten, att löntagare icke drabbas av krigskonjunkturskatt annat än i fråga om tantiem, som nu fartygsbefälhavarna bli befriade ifrån. Jag vill säga herr Mårtensson, att i föl ställde jag inom utskottet det yrkandet, att fiskarena skulle helt befrias från krigskonjunkturskatt, och om det yrkandet skulle ställas i dag här i kammaren, skulle jag också rösta för det yrkandet och ge fiskarena denna preferens framför andra företagare, därför att de äro företagare av sådan mindre storlek, att de rimligtvis måste i skatteavseende jämföras med lönearbetare eller löntagare.

Till herr Bladh har jag inte så mycket att säga. Han har på ett mycket pedagogiskt sätt framfört sin uppfattning här i kammaren detta år liksom tidigare. Han sade om mig, att jag anser att hur utpräglad en krigskonjunktur än bleve, så behövdes ingen krigskonjunkturskatt. Ja, det är ganska rätt uppfattat. Jag har haft den uppfattningen hela tiden, och jag har stött min mening med de argument, som herr Bladh nog måste ha uppfattat, nämligen att övriga skatter tillsammans verka som en mycket stark progressiv merinkomstskatt. Vidare att de krisregleringar vi ha, t. ex. prisregleringslagen, måste i allt väsentligt hindra en skadlig krigskonjunktur, och slutligen att skattens skadeverkningar inom företagen, som jag ju flera gånger har talat om, måste man ha i minnet och se till, att man inte genom införande av en

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.) krigskonjunkturskatt gör större skada för folkhushållet än den nytta, som man eventuellt skulle göra detta folkhushåll och statskassan. Alltså, jag har fortfarande den uppfattningen, att hur utpräglad krigskonjunktur det än bleve, ingen krigskonjunkturskatt behövs. Den uppfattningen bör dock kompletteras med att med de åtgärder, som vi redan ha i de vanliga skatterna och i krisregleringen, det aldrig kan bli någon utpräglad krigskonjunktur.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på denna proposition nu liksom tidigare.

Herr **Johansson** i Öckerö: Herr talman! Jag skall först och främst be att få vederlägga vad herr Lundell sade om att fiskarena på grund av krigskonjunkturskatten slutat att fiska. Så är inte förhållandet. Herr Sundström sade förut, att de förbrukat så mycket drivmedel som kunnat ställas till förfogande för fisket, och jag vågar säga att fiskarena köpt tusentals kilo drivmedel av jobbare på svarta börsen för att kunna bedriva fiske. Det visar, att fiskarena inte dragit sig för fiske för krigskonjunkturskattens skull, utan de ha gjort sin plikt när det gällt att förse vårt land med förnödenheter.

Men det var herr Bladh som egentligen föranledde mig att begära ordet. Han säger fullt riktigt, att fiskarena fått ganska stora lättnader, när det gäller krigskonjunkturskatten, och det erkänner jag, och vi äro naturligtvis tacksamma och glada för det. Men det är en fråga, som vi vilja ha besvarad och som varje fiskare, som ligger ute i farozonen, vill ha besvarad: varför göra våra myndigheter skillnad mellan sjöfarande, som gå ombord i handelsfartyg, och sjöfarande, som gå ombord i fiskefartyg? Riskerna äro lika stora. Vi ha tills dato under kriget förlorat 58 personer genom krigsorsak. Jag skulle tro, att om man medräknar den del av fiskarena, som ligger ute i farozonen, ha vi procentuellt sett förlorat lika mycket folk som handelsflottan gjort. Riskerna äro som sagt lika stora, och jag tror att den ängslan, som de hemmavarande hysa för dem, som äro ute, är lika stor i fiskarfamiljer som hos sjöfolkets i övrigt. Vi vilja bestämt veta, varför det har gjorts denna skillnad, varför t. ex. lotsarna, som under kriget tjänat stora pengar och haft mindre risker än fiskarena, äro befriade från krigskonjunkturskatt. Vi vilja också veta, varför skillnad från början gjorts mellan sjöfolk och fiskare. Denna skillnad har, som redan förut sagts här i dag, blivit mera markerad genom de lättnader som fartygsbefälhavare få genom att de slippa krigskonjunkturskatt på tantiem och gratifikation.

Under förra kriget var jag ute till sjöss delvis med handelsfartyg och delvis med fiskefartyg. Den tröst man hade när man var på handelsfartyg var den, att båten var så stor att den inte kunde helt sprängas i trasor. Man har en chans att rädda sig, och det var en styrka. När man reste med fiskebåt hade man det hoppet, att båten var så liten, att om det hände något skulle den springa i så små bitar, att man hunne varken tänka eller veta att det hänt något.

När jag begärde ordet var det endast för att få veta orsaken till att man gjort denna gränsdragning mellan sjöfolk och fiskare, mellan dem som segla ombord i handelsfartyg och dem som segla ombord i fiskefartyg.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skall inte säga många ord, men jag kan inte neka mig nöjet att ändå något åkompanjera det lilla skådespel, som uppförts här kring krigskonjunkturskatten.

Det förhåller sig på det sätt, som framhållits av herr Lundell, att om man ser denna skatteinkomst i belysning av vad som skett på förmögenhets- och

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.) inkomstökningarnas område under kriget, så handlar det om bagateller. Om staten, när alla restitutioner gått tillbaka och alla avdrag och utjämnningar verkställda, under dessa år har 50 miljoner kronor till godo på grund av denna krigskonjunkturskatt, så tänker jag att det lär väl inte bli mycket mera. Det är i och för sig mycket pengar för dem som fått betala denna krigskonjunkturskatt, ty, som det påpekas i statsverkspropositionen vid årets riksdag, är det inte precis de stora företagen som drabbas av krigskonjunkturskatten. Ha de bara duktiga advokater, kunna de alltid laborera med sina bolag så att de inte behöva besväras av någon krigskonjunkturskatt. För småföretagarna och till och med fiskarna här i landet, som tjäna litet mera än tidigare, är däremot uppenbarligen denna skatt ganska kännbar. Det är dessa, som få dra ihop dessa miljoner, som staten kommer att göra sig på krigskonjunkturskatten. Så ligger det alltså till.

Vad gäller de stora företagen, vill jag erinra om den utredning av professor Lindahl, som framlades i samband med statsverkspropositionen och där han påvisade, att förmögenheterna sedan år 1938 hade ökats med tre miljarder eller med i runt tal 25 %. Tre miljarder kronor! Krigskonjunkturskatten skulle ju ha till syfte att ta, om icke hela den merförtjänst, som de stora inkomsttagarna göra sig under kriget, så dock en väsentlig del, nominellt har man sagt 70 %, av denna merinkomst. Tankegången med krigskonjunkturskatten har ju varit, att ingen skulle kunna bli rikare på grund av kriget. I belysning av att förmögenheterna t. o. m. 1943 ha ökats med 3 miljarder kronor verkar ju denna krigskonjunkturskatt på låt mig säga 50 miljoner kronor närmast löjväckande med hänsyn till den synpunkt, som det väl i alla fall var meningen, att det goda folket ute i landet skulle anlägga på denna skatts både materiella och moraliska betydelse.

Denna krigskonjunkturskatt, som jag medger är kännbar för de mindre företagen, drabbar alltså icke alls den förmögenhetsbildning, varom herr Olson i Göteborg här talade så varmt. Han hade fördelen att i sitt anförande kunna åberopa sig på den socialdemokratiska broschyr, som är utgiven av landsorganisationen. Det var ju så, att herr Wigforss och jag diskuterade i konserthuset den ekonomiska politiken under kriget. Jag vet icke, om vederbörande tyckte, att man icke kunde släppa ut denna diskussion utan att den blev försedd med diverse randanmärkningar, och följaktligen kom denna broschyr av Gösta Rehn. Vid denna diskussion förklarade herr Wigforss, att han tyckte att herr Hagberg hållit ett bra socialdemokratiskt tal, och herr Wigforss verkade närmast tillfredsställd eller tycktes ha en känsla av att det icke var så dumt, att det hölls ett sådant tal under denna diskussion. Jag vill på samma sätt säga till herr Olson i Göteborg, att i verkligheten har han här hållit ett väldigt bra anförande i skattefrågan i jämförelse med de socialdemokratiska anföranden, som ha hållits under detta krig mot kommunisterna och deras ståndpunkt i skattefrågor. Men nu har han kommit i konflikt med dagens socialdemokrater, som tydligen måste räkna över honom till bolsjeviklägret, att döma av det tonfall, som jag tyckte man kunde höra från hans sida.

Ja, frågan om krigskonjunkturskatten betraktar jag alltså för min del som en fråga av ringa betydelse för dem, som skola stå för den s. k. kapitalbildningen här i landet. Däremot medger jag som sagt, att den kan vara ganska kännbar för smärre företagare. Jag vill icke bestrida, att för deras vidkommande kan den utöva vissa hämmande verkningar. Sett emellertid i belysning av att vi under detta krig ha haft en så exceptionell högkonjunktur, som har givit den svenska storkapitalismen så oerhörda vinster och som har ökat förmögenheterna på det sätt, som man kan kontrollera icke minst i statsverkspropositionen, ter sig den

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m. (Forts.)
opposition, som man här reser mot krigskonjunkturskatten, lindrigt sagt förvånande. Men det är ju valår, och då måste man väl hitta på något för att markera att det ändå finns en skiljelinje mellan partierna inom samlingsregeringen i skattefrågan. Ur denna synpunkt kan man väl till nöds förstå, att man gör denna fråga till en stor fråga.

Däremot medger jag gärna, att i andra skattefrågor finns det reella motsättningar, och jag gläder mig åt och hoppas att de skola fördjupas allt mer och mer och att socialdemokraterna skola stå vid sitt löfte att genomföra den särskilda förmögenhetsbeskattningen, icke falla undan då det gäller värnskatte-ten o. s. v.

Jag ber med dessa få ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först beträffande utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag såväl därå som å Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Härefter framställde herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av den motivering, som föreslagits i den av herr Axel Ivar Anderson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1944/45 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken, m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2 mom. lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning;

nr 40, i anledning av väckta motioner om visst tillägg till övergångsstadgandet i lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling; och

nr 41, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen den 25 juni 1909 (nr 56, s. 1) angående naturminnesmärkens fredande, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

*Motion om
viss ändring
i lagen om
arbetstidens
begränsning.*

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om arbetstidens begränsning.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag har ingen anledning att vara missnöjd med utskottet. Tvärtom, utskottet har med sitt förslag om att hela frågan skall utredas, i princip accepterat det resonemang som vi fört i syfte att åstadkomma, att åttatimmarslagen även genomföres för sjukvårdspersonalen. Vi ha naturligtvis rent principiellt den uppfattningen, att åtta timmar är en normal arbetsdag som man borde egentligen eftersträva för alla arbetarkategorier. Vi ha emellertid icke denna gång särskilt pekat på detta principiellt mänskliga krav att eftersträva en normal arbetsdag, utan lagt huvudvikten på den knapphet, när det gäller arbetskraft, som för närvarande råder inom sjukvården. Denna knapphet på arbetskraft håller på att taga rent katastrofala former. Den framtvingar nedläggande av den ena anläggningen efter den andra som har till syfte att bereda sjukvård.

Om det icke vore så, att talmannen gärna vill hinna med föredragningslistan nu före middagen, skulle jag närmare gått in på detta. Det är emellertid i stort sett ganska känt — vi ha nämnt en del exempel i vår motion — hur drastiskt knappheten på arbetskraft verkar på våra sjukvårdsinrättningar här i landet. Utskottet anser — det var detta som jag tänkte framställa en liten fråga om — att det icke kan ansluta sig till vår uppfattning, att man i avsevärd mån icke kan avhjälpa bristen på arbetskraft genom att förkorta arbetsveckan till 48 timmar. Jag skulle vilja understryka, att jag är egentligen enig med utskottet däri. Jag tror icke, att enbart en förkortning av arbetstiden till åtta timmar om dagen kan lösa det knapphetsproblem som för närvarande är aktuellt vid sjukvårdsanstalterna. Jag tror, att det är alldeles riktigt såsom det påpekas från olika håll, att lönefrågan är synnerligen brännande och att man, därest icke man löser den frågan, icke kan komma till rätta med arbetskraftsproblemet för våra sjukhus. Därför fattar jag icke alls utskottets politik mot den uppfattning som vi motionärer företråda, ty vi ha icke ställt frågan om arbetstiden såsom den första utan såsom den andra huvudsakliga orsaken till knappheten på arbetskraft. Jag kan nämna exempelvis landsorganisationen, som i sitt yttrande ställt just den långa arbetstiden på våra sjukhus såsom den främsta orsaken till knappheten på arbetskraft. Jag är alltså för en gång ense med utskottet om hur man skall gradera orsakerna. Jag skulle vilja framhålla, att lika viktigt som det är att lösa lönefrågan för sjukvårdspersonalen, lika viktigt är det att lösa arbetstidsfrågan på ett sådant sätt, att sjukvårdspersonalen får en människovärdig arbetsdag och får regelbunden arbetstid, så att fritiden icke splittras sönder o. s. v.

För vår del mena vi, att man icke skulle behöva göra en särskild utredning om denna fråga, och föreslå därför, att detta undantag tages bort i gällande arbetstidslag, varigenom sjukvårdspersonalen automatiskt skulle hänföras till densamma. Detta vill man nu tydligen icke vara med om. Man vill gå den vanliga vägen med utredning. Ja, gärna för mig får man utreda, men då hoppas jag, att denna utredning sättes i gång och blir färdig så skyndsamt som möjligt. Jag vill således icke resa något större motstånd mot en utredning om lagen om arbetstid, fastän jag anser den vara ganska meningslös. Här ha vi åtminstone över ett halvt dussin lagar angående 48-timmarsveckan för alla olika arbetargrupper. Man skulle naturligtvis kunna rationalisera och taga dem alla tillsammans i en enda lag. Man kunde då göra de undantag och förtydliganden för olika grupper som skulle vara eventuellt nödvändiga. Men det

Motion om viss ändring i lagen om arbetstidens begränsning. (Forts.)
är, som sagt, ingen anledning att klyva ord med utskottsmajoriteten om den saken. Det är dock så, att om man får en förkortad arbetstid är allt förträffligt, och då har man nått det väsentliga. Det är därför, herr talman, ganska naturligt, att jag yrkar bifall till utskottets hemställan. Jag känner mig ganska tillfredsställd och hoppas, att utredningen fort kommer till stånd och att man ger denna sjukvårdspersonal en åttatimmars arbetsdag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 9.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 463, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckta motioner angående åtgärder mot landsbygdens avfolkning och angående en allsidig utredning om landsbygdens befolkningsfråga m. m.

Enär andra kammaren den 3 innevarande månad vid behandling av sitt tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av två i samma ämnen väckta motioner nr 173 och nr 244 fattat enahanda beslut som det, vilket nu blivit kammaren delgivet, beslöt kammaren, att delgivningen icke skulle föranleda någon kammarens åtgärd.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m.;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45; och

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

från riksdagens kansli:

nr 297, angående åtgärder för förbättrad simkunnighet; och

nr 298, angående avgångsbetyg från folkskolan.

Vidare anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet, nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2 mom. lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning; samt

från bankoutskottet:

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom m. m., i vad avser punkt 6 angående livränta till Svea Osine Konstantia Larsson; och

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt vissa arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Herr *Hermansson* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 535, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 274, angående vissa anslag till brandväsendet.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 5.22 em.

In fidem
Sune Norrman.